

**5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MEDYA KAVRAMINA
İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ METAFORLAR YOLUYLA
İNCELENMESİ: SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖRNEĞİ**

Feyza Zeytinli

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM TEKNOLOJİSİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MART, 2021

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezdten fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Feyza

Soyadı : ZEYTİNLİ

Bölümü : Eğitim Teknolojisi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı :5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Bilişsel Yapılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Örneği.

İngilizce Adı :Examining Cognitive Structures of 5th Grade Students Related to the Concept of Social Media Through Metaphors: An Example of Social Studies Course.

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Feyza ZEYTİNLİ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Feyza ZEYTİNLİ tarafından hazırlanan “5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Bilişsel Yapılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Gülay EKİCİ

.....

(Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Halük ÜNSAL

.....

(Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Yusuf Ziya OLPAK

.....

(Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı,

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 10/03/2021

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Eşim Mustafa ve çocuklarıma

TEŞEKKÜR

Fikir ve deneyimleri benim için çok değerli olan, yüksek tecrübelerinden her zaman istifade ettiğim, tez çalışmamın her aşamasında bana destek olan, akademik alanda kendime rehber olarak gördüğüm sayın hocam Prof. Dr. Gülay EKİCİ' ye sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın uygulama aşamasında anlayış, hoşgörü, destek ve yardımlarını sunan ortaokul müdürlerine, hocalarına ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca beni destekleyen ve bana yardımcı olmaya çalışan mutluluk ve gurur kaynağı çocuklarım Beyza Sude, Ahmed Said ve Zeynep Zehra ZEYTİNLİ'ye teşekkür ederim.

Tez çalışmamın her aşamasında benim yanımda olan, beni destekleyen, yaşadığım zorluklarda hiçbir zaman yardımını esirgemeyen ve beni cesaretlendiren eşim Mustafa ZEYTİNLİ' ye sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

2021

Feyza ZEYTİNLİ

5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MEDYA KAVRAMINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ METAFORLAR YOLUYLA İNCELENMESİ: SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Feyza Zeytinli

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mart 2021

ÖZ

Bu araştırmada, 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının metaforlar yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar, çizimler ve kompozisyonlar incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma modeli kapsamında olgu bilim (fenomenoloji/phenomenology) ve durum çalışması (case study) deseni ile araştırmanın niteliği, geçerlik ve güvenilirliğini artırma amacıyla yöntemsel çeşitleme ve veri çeşitlemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışma grubu 2018-2019 yılı güz döneminde Eskişehir ili, Odunpazarı ilçesinde bulunan Sami Sipahi, Murat Atılğan, Şehit Ali Gaffar Okkan ve Orgeneral Halil Sözer Ortaokulu 5.sınıfında öğrenim görmekte olan 403 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak üç bölümden oluşan bir veri toplama formu kullanılmıştır. Birinci bölümde “Sosyal medya gibidir. Çünkü” sorusu, ikinci bölümde “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusu ve üçüncü bölümde ise “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusu yer almaktadır. Hazırlanan ölçme aracının geçerlilik ve güvenilirliğinin belirlenmesi

amacıyla 5.sınıfta öğrenim gören toplam 105 öğrenciyle araştırmanın pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubundan elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğine ilişkin uzmanlar arası uyum katsayısı birinci bölüm için %95.00, ikinci bölüm için %97,18 ve üçüncü bölüm için %100.00 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel istatistiklerden frekans değerleri ve yüzdelik değerleri verilerek tablolaştırılmıştır. Veri toplama formunun ilk bölümünde 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar ortak özellikleri dikkate alınarak 12 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bu kapsamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramıyla ilgili metaforlarının en fazla “kullanım özellikleri olan ve bilgi edinmeyi sağlayan” kategorilerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Veri toplama formunun ikinci bölümünde 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramıyla ilgili olarak yaptıkları çizimlerin benzer öğeleri dikkate alınarak 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bu kapsamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya ile ilgili çizimlerinin en fazla “bilinçli kullanım ve sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorilerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan metaforların ve çizimlerin ortak noktaları belirlenerek birlikte ele alınması durumunda ise 78 öğrencinin oluşturdukları metaforu destekleyecek şekilde çizim yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramıyla ilgili metaforları ile çizimlerinin ortak noktalar açısından en fazla “bağımlılığa neden olan, oluşan hastalıklar ve bilinçli kullanım” kategorilerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Veri toplama formunun üçüncü bölümünde ise 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramıyla ilgili olarak yazdıkları kompozisyonların ortak özellikleri dikkate alınarak 6 kavramsal kategori altında toplandığı görülmüştür. Bu kapsamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramıyla ilgili kompozisyonlarının en fazla “ sosyal medya araçlarının kullanımı, bilinçli kullanım ve oluşan tehlikeli durumlar” kategorilerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitabında teknoloji, internet ve sanal ortam kavramlarının dışında sosyal medya kavramı kapsamlı şekilde verilmiş olsa da sosyal medyanın tanımı ve uygulamaları yer almadığından 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin kavram yanılgısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan her üç veri toplama aracında da öğrencilerin bilişsel yapılarını çok rahatlıkla, başarılı ve detaylı bir şekilde ifade edebildikleri görülmüştür. Kısacası sosyal medya kavramına yönelik 5.sınıf öğrencilerinin zengin bilişsel yapılarının olduğu belirlenmiştir. Bu noktada Sosyal Bilgiler dersinin etkisinin de oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler :Sosyal Medya, Metafor, Çizim Tekniği, Yazım Tekniği, Sosyal Bilgiler Dersi, Bilişsel Yapı

Sayfa Adedi :xx+306

Danışman :Prof. Dr. Gülay EKİCİ

**EXAMINING OF THE COGNITIVE STRUCTURES OF 5th GRADE
STUDENTS REGARDING THE CONCEPT OF SOCIAL MEDIA
THROUGH METAPHORS: SOCIAL SCIENCES COURSE EXAMPLE**

(M.S Thesis)

Feyza Zeytinli
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
March 2021

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the cognitive structures of 5th grade students regarding the concept of social media, which they learned in the Social Studies courses, through metaphors. For this purpose, the metaphors, drawings, and compositions of 5th grade students related to the term social media have been examined. Data variation and methodological variation techniques such as phenomenology (within the scope of qualitative research model) and case study methods have been used in order to increase the quality, validity and reliability of this study. The study group was determined by criterion sampling of the purposeful sampling techniques. The study group consists of 403 5th grade students who were in their fall semester in the 2018-2019 educational year and were studying at ‘Sami Sipahi’, ‘Murat Atilgan’, ‘Sehit Ali Gaffar Okkan’, and ‘Orgeneral Halil Sozer’ secondary schools in Odunpazari region of Eskisehir. A questionnaire consisting of three parts has been used as a means of data collection. In the first part, the participants were asked to fill in the blanks as follows: “Social media is like..., because ...”. In the second part, they were asked to explain the connotations of the social media term by drawing and illustrating. In the third part, they were asked to express their opinions on the social media term through writing a short essay. For the purpose of determining the validity and reliability of the measurement tool, a pilot study was conducted with 105 5th grade students. The content analysis method has been used to analyze and interpret the data gathered from the study group. The coefficient of agreement among experts regarding the reliability of the study has been calculated as

95.00% for the first part, 97.18% for the second part, and 100.00% for the third part. The gathered data have been tabulated by giving them frequency and percentage values. The metaphors created by the students in the first part have been collected under 12 conceptual categories by taking their commonalities into consideration. As a result, it has been found that the metaphors of students concentrated mostly in the categories “have utilization features” and “providing information”. The drawings about the term “social media” made by students for the second part of the questionnaire has been collected under 5 conceptual categories in terms of similarities. Consequently, it has been determined that the drawings of students fall mostly in the categories “conscious use” and “use of social media tools”. In the cases where the metaphors and drawings created by 5th grade students regarding the concept of social media were examined together by identifying their commonalities, it has been observed that 78 students made drawings in a way that supports the metaphor they had created before. Besides, it has been determined that the metaphors and drawings of 5th grade students concerning the concept of social media are mostly concentrated in the categories "addiction conducting”, “illness conducting” and “conscious use" in terms of commonalities. The essays written by the 5th grade students regarding the social media for the third part of the questionnaire have been grouped under 6 conceptual categories regarding their commonalities. As a result, it has been detected that the writings of students fall mostly into the categories “use of social media tools”, “conscious use”, and “dangerous situations caused by social media”. In addition, it has been found that, even though the term social media – together with the “technology”, “internet”, and “virtual environment” notions – has been comprehensively covered in the Social Studies course, the students have a misconception of the term ‘social media’ due to the fact that the description and applications of social media were not included in the coursebook. It has been observed that the students could express their cognitive structures very easily, successfully and in detail in all three data collection tools used in the study. In short, it has been determined that 5th grade students have a rich cognitive structure regarding the term social media. It can be said that Social Studies lesson have a significant role in this.

Key Words	:Social Media, Metaphor, Drawing Technique, Writing Technique, Social Studies Course, Cognitive Structure
Page Number	:xx+306
Supervisor	:Prof. Dr. Gülay EKİCİ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı	7
Araştırmanın Önemi	7
Sayıtlar	8
Sınırlılıklar	9
Tanımlar.....	9
BÖLÜM 2.....	11

KURAMSAL ÇERÇEVE	11
Sosyal Medya Kavramı.....	11
Bloglar.....	18
Wikiler	21
Sosyal Ağ Siteleri	22
Medya Paylaşım Siteleri.....	24
Sosyal İşaretleme ve Etiketleme Siteleri.....	28
Podcasting.....	30
Sanal Dünyalar	31
Kişilerarası İletişim Uygulamaları.....	31
Sanal Oyun Dünyaları.....	33
Çevrimiçi Topluluklar.....	34
Sosyal Medya Kavramının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Yeri	44
Sosyal Medya Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Yeri	56
Metafor Kavramı.....	85
Eğitimde ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Metaforun Yeri ve Önemi.....	97
Metafor Yoluyla Bilişsel Yapının Belirlenmesi	105
BÖLÜM 3	113
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	113
Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	113
Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar.....	116
BÖLÜM 4	121
YÖNTEM.....	121
Araştırmanın Modeli.....	121
Araştırmanın Deseni	122
Çalışma Grubu	128

Veri Toplama Araçları.....	130
Metafor Veri Toplama Formu.....	130
Çizim Tekniği.....	132
Kompozisyon Tekniği.....	133
Verilerin Toplanması	134
Verilerin Analizi	135
Kâğıtların İncelenmesi Aşaması.....	137
Kâğıtların Numaralandırılması.....	137
Uygun Olmayan Kâğıtların Elenmesi.....	137
Kâğıtların Tekrar Derlenmesi.....	138
Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların İncelenmesi	138
Kategorilerin Geliştirilmesi	138
Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların Kategorilere Dağıtılması	139
Geçerlik ve Güvenirlik Aşaması.....	139
Elde Edilen Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların Frekanslarının Hesaplanması	140
Verilerin Yorumlanması	140
BÖLÜM 5.....	141
BULGULAR ve YORUM.....	141
5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	141
5. Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	146
5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	171

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerinin Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	182
5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar ve Çizimlerin Analizine Yönelik Ortak Bulgular ve Yorumlar	218
5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Kompozisyonlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	230
5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Yazılan Kompozisyonların Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	233
5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Alan Öğrenciler Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar, Çizimler, Kompozisyonlar ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Beceri ve Kazanımların Analizine İlişkin Ortak Bulgular ve Yorumlar	244
BÖLÜM 6.....	249
SONUÇ ve TARTIŞMA.....	249
5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlarıyla İle İlgili Sonuç ve Tartışma.....	249
5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimleri ile İlgili Sonuç ve Tartışma	257
5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar ve Çizimlerin Analizine Yönelik Sonuç ve Tartışma	263
5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Kompozisyonlarıyla İlgili Sonuç ve Tartışma	264
5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar, Çizimler, Kompozisyonlar ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Beceri ve Kazanımların Analizine İlişkin Sonuç ve Tartışma	270
Öneriler	279
Konuyla İlgili Öneriler	280

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na Yönelik Öneriler	280
Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	280
KAYNAKLAR.....	282
EKLER.....	309
Ek 1: Veri Toplama Formu	310
Ek 2: Araştırma İzin Belgesi	313

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Geleneksel Medya ile Sosyal Medyanın Karşılaştırılması	13
Tablo 2. Literatürde Yer Alan Bazı Farklı Sosyal Medya Sınıflandırmaları.....	17
Tablo 3. SBDÖP Kapsamında Kazandırılması Amaçlanan Temel Beceriler.....	48
Tablo 4. BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Beceriler.....	48
Tablo 5. BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Değerler.	54
Tablo 6. BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Kazanımlar.....	54
Tablo 7. Araştırma Kapsamında Yer Alan Okullar ve Okullara Göre Öğrenci Dağılımı.	128
Tablo 8. 5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturdıkları Metaforlar	142
Tablo 9. 5.sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kategoriler	146
Tablo 10. ‘‘Kullanım Özellikleri Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı .	148
Tablo 11. ‘‘Bilgi Edinmeyi Sağlayan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	152
Tablo 12. ‘‘İçeriği Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	155
Tablo 13. ‘‘Bağımlılığa Neden Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı....	157
Tablo 14. ‘‘Ders Öğrenmeye Etkisi Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	159
Tablo 15. ‘‘Duygu İfadeleri Barındıran’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	161
Tablo 16. ‘‘İletişime Etkisi Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	163
Tablo 17. ‘‘Alışveriş Yapılan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	164
Tablo 18. ‘‘Güvenlik Tehdidi Barındıran’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	166
Tablo 19. ‘‘Yararı ve Zararı Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	168
Tablo 20. ‘‘Cihazları ve Kavramları Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	169

Tablo 21. ‘‘Araçları/Uygulamaları Olan’’ Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı	170
Tablo 22. Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerin Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kategoriler	183
Tablo 23. 5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Oluşturulan Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metafor ve Çizimlere Göre Geliştirilen Kategorilerin Analizine İlişkin Ortak Bulgular..	218
Tablo 24. 5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Oluşturulan Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metaforların Yer Aldığı Kategoriler ile Çizimlerin Yer Aldığı Kategorilerin Ortak Noktaları Açısından Eşleştirilmesi Sonucunda Oluşturulan Frekans Tablosu.....	221
Tablo 25. Birbiri ile İlişkilendirilmiş Kategorilerde Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metafor Oluşturan ve Çizim Yapan 5.Sınıf Öğrencilerinin Frekans Tablosu	223
Tablo 26. Sosyal Medya Kavramına İlişkin Yazılan Kompozisyonların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kategoriler	234
Tablo 27. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Araştırmada Elde Edilen Kategorilerin Analizine İlişkin Ortak Bulgular	245

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanları ve kazanım sayıları.....	5
Şekil 2. Sosyal medya kullanımı iletişim grafiği	15
Şekil 3. Günümüzde kullanılan bazı sosyal medya siteleri.	16
Şekil 4. Pegi kategorileri	34
Şekil 5. Global dijital veriler 1	36
Şekil 6. Global dijital veriler 2	36
Şekil 7. Global dijital veriler 3	37
Şekil 8. “Momo” görüntülü arama yapıyor.	39
Şekil 9. “Mavi Balina” oyunundaki görev gereği kolunu çizen bir kullanıcı.....	41
Şekil 10. ‘Kill The Momo’ oyununda kullanıcı ürkütücü varlıklarla karşılaşılıyor	41
Şekil 11. “Momo” Horror Game’de kullanıcı melez varlıkların saldırısı altında	42
Şekil 12. “PUBG Mobile” ekran görüntüsü	42
Şekil 13. PUBG mobile resmi twitter hesabının teşekkür mesajı	43
Şekil 14. Öğretim programının genel yapısı	46
Şekil 15. Dijital okuryazarlık modeli	53
Şekil 16. Teknolojik aletlerin hayata etkileri	56
Şekil 17. Genel ağ ve sosyal medyanın insan hayatına olumsuz etkileri	57
Şekil 18. Genel ağ ve teknolojinin yaşama etkileri	58
Şekil 19. Sosyal medyanın bireyin yaşamına olumlu etkileri	58
Şekil 20. Teknolojinin ve sosyal medyanın bilinçsizce kullanımı	59
Şekil 21. Teknolojinin olumsuz etkilerinden korunmak ve teknolojiyi dengeli kullanmak.....	64
Şekil 22. Öğrencilerin teknoloji hakkındaki fikirlerini ifade ettikleri etkinlik-1	65
Şekil 23. Öğrencilerin sanal ortam hakkındaki fikirlerini ifade ettikleri etkinlik-2.....	66
Şekil 24. Sanal ortamın çok fazla bilgi içermesi ve güvenilirliği.....	67
Şekil 25. TÜİK verilerine göre bireylerin genel ağ kullanma amaçları	68

Şekil 26. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonucuna göre ülkemizde genel ağ kullanımı amaçları oranları.....	69
Şekil 27. Öğrencilerin sanal ortamı bireyler ve kendilerinin ne amaçla kullandıkları hakkında fikirlerini ifade edebilecekleri etkinlik	70
Şekil 28. Sanal ortam bilgilerinin doğruluklarını ve güvenilirliğini sorgulama sorumluluğu.	71
Şekil 29. Medya kavramı ve medya okuryazarlığı bilinci.....	72
Şekil 30. Sanal ortamda güvenlik kuralları	73
Şekil 31. Mesafeli alışveriş	77
Şekil 32. Kimlik hırsızlığı	78
Şekil 33. Kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılıkla karşılaşmamak için alınması gereken tedbirler	79
Şekil 34. Güvenli ağ kullanımı.....	80
Şekil 35. Güvenli ağ sayfasında	82
Şekil 36. Sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat edilmesi gereken kurallar ve paylaşılmaması gereken kişisel bilgiler	83
Şekil 37. Metafor türleri	88
Şekil 38. Aktarım (Mapping)	93
Şekil 39. Metafor ilişkisinde yer alan üç temel öge	94
Şekil 40. Metaforun işlevleri	95
Şekil 41. Metafor algısının oluşum sürecinde bireylerin yaşadıkları bilişsel süreç	108
Şekil 42. Nitel araştırma desenleri	122
Şekil 43. Araştırmanın hazırlanma süreci	125
Şekil 44. Araştırmada toplanan verilerin analizinde izlenen aşamalar.	136
Şekil 45. K67'ye ait çizim örneği.....	172
Şekil 46. K123'e ait çizim örneği.....	172
Şekil 47. K196'ya ait çizim örneği.....	173
Şekil 48. K291'e ait çizim örneği.....	173
Şekil 49. K301'e ait çizim örneği.....	174
Şekil 50. K138'e ait çizim örneği.....	175
Şekil 51. K263'e ait çizim örneği.....	175
Şekil 52. K299'a ait çizim örneği.....	176
Şekil 53. K306'a ait çizim örneği.....	176

Şekil 54. K110'a ait çizim örneği.....	177
Şekil 55. K126'ya ait çizim örneği.....	177
Şekil 56. K183'e ait çizim örneği.....	178
Şekil 57. K165'e ait çizim örneği.....	179
Şekil 58. K281'e ait çözüm örneği.....	179
Şekil 59. K295'e ait çizim örneği.....	180
Şekil 60. K92'ye ait çizim örneği.....	181
Şekil 61. K212'ye ait çizim örneği.....	181
Şekil 62. K239'a ait çizim örneği.....	182
Şekil 63. K34'e ait çizim örneği.....	184
Şekil 64. K44'e ait çizim örneği.....	184
Şekil 65. K46'ya ait çizim örneği.....	185
Şekil 66. K93'e ait çizim örneği.....	185
Şekil 67. K97'ye ait çizim örneği.....	186
Şekil 68. K107'ye ait çizim örneği.....	186
Şekil 69. K137'ye ait çizim örneği.....	187
Şekil 70. K145'e ait çizim örneği.....	187
Şekil 71. K146'ya ait çizim örneği.....	188
Şekil 72. K153'e ait çizim örneği.....	188
Şekil 73. K154'e ait çizim örneği.....	189
Şekil 74. K157'ye ait çizim örneği.....	189
Şekil 75. K175'e ait çizim örneği.....	190
Şekil 76. K229'a ait çizim örneği.....	190
Şekil 77. K264'e ait çizim örneği.....	191
Şekil 78. K265'e ait çizim örneği.....	191
Şekil 79. K271'e ait çizim örneği.....	192
Şekil 80. K275'e ait çizim örneği.....	192
Şekil 81. K286'ya ait çizim örneği.....	193
Şekil 82. K355'e ait çizim örneği.....	193
Şekil 83. K360'a ait çizim örneği.....	194
Şekil 84. K76'ya ait çizim örneği.....	195
Şekil 85. K114'e ait çizim örneği.....	196
Şekil 86. K200'e ait çizim örneği.....	196

Şekil 87. K287'ye ait çizim örneği.....	197
Şekil 88. K302'ye ait çizim örneği.....	197
Şekil 89. K331'e ait çizim örneği.....	198
Şekil 90. K332'ye ait çizim örneği.....	198
Şekil 91. K341'e ait çizim örneği.....	199
Şekil 92. K13'e ait çizim örneği.....	200
Şekil 93. K56'ya ait çizim örneği.....	201
Şekil 94. K66'ya ait çizim örneği.....	201
Şekil 95. K219'a ait çizim örneği.....	202
Şekil 96. K225'e ait çizim örneği.....	202
Şekil 97. K268'e ait çizim örneği.....	203
Şekil 98. K288'e ait çizim örneği.....	203
Şekil 99. K312'ye ait çizim örneği.....	204
Şekil 100. K330'a ait çizim örneği.....	204
Şekil 101. K9'a ait çizim örneği.....	206
Şekil 102. K108'e ait çizim örneği.....	206
Şekil 103. K170'e ait çizim örneği.....	207
Şekil 104. K231'e ait çizim örneği.....	207
Şekil 105. K336'ya ait çizim örneği.....	208
Şekil 106. K359'a ait çizim örneği.....	208
Şekil 107. K96'ya ait çizim örneği.....	210
Şekil 108. K118'e ait çizim örneği.....	210
Şekil 109. K144'e ait çizim örneği.....	211
Şekil 110. K149'a ait çizim örneği.....	211
Şekil 111. K155'e ait çizim örneği.....	212
Şekil 112. K161'e ait çizim örneği.....	212
Şekil 113. K177'e ait çizim örneği.....	213
Şekil 114. K240'a ait çizim örneği.....	213
Şekil 115. K333'e ait çizim örneği.....	214
Şekil 116. K182'ye ait çizim örneği.....	215
Şekil 117. K249'a ait çizim örneği.....	215
Şekil 118. K259'a ait çizim örneği.....	216
Şekil 119. K318'e ait çizim örneği.....	216

<i>Şekil 120.</i> K320'e ait çizim örneği.....	217
<i>Şekil 121.</i> K345'e ait çizim örneği.....	217
<i>Şekil 122.</i> K121'e ait çizim örneği.....	225
<i>Şekil 123.</i> K139'a ait çizim örneği.....	225
<i>Şekil 124.</i> K91'e ait çizim örneği.....	226
<i>Şekil 125.</i> K95'e ait çizim örneği.....	226
<i>Şekil 126.</i> K32'ye ait çizim örneği.....	227
<i>Şekil 127.</i> K254'e ait çizim örneği.....	227
<i>Şekil 128.</i> K230'a ait çizim örneği.....	228
<i>Şekil 129.</i> K115'e ait çizim örneği.....	228
<i>Şekil 130.</i> K308'e ait çizim örneği.....	229
<i>Şekil 131.</i> K119'a ait çizim örneği.....	229
<i>Şekil 132.</i> K199'a ait çizim örneği.....	230
<i>Şekil 133.</i> K42'ye ait çizim örneği.....	272
<i>Şekil 134.</i> K64'e ait çizim örneği.....	275
<i>Şekil 135.</i> K53'e ait çizim örneği.....	277

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SBDÖP	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
BTT	Bilim Teknoloji ve Toplum
TYÇ	Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Günümüz dünyasında hızlı ve baş döndürücü değişim ve gelişmeler hemen hemen her konuda yaşanmaktadır. Dünyada teknoloji, eğitim, bilişim teknolojileri, insan hakları, devlet idaresi, adalet, sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık vb. konularda köklü değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişimin hızı ve etkisi ise gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca hemen hemen her alanda yaşanan bu gelişmeler eğitim-öğretim hizmetlerinin önemini de artırmıştır. Toplumlar ise çağın gerekliliklerine ayak uydurmak, teknolojik gelişmelere yetişmek ve bu alanda yeterlilik kazanmak için eğitim sistemlerini sürekli geliştirme çabası içine girmişlerdir. Bu gelişmeler neticesinde eğitimde yeni model ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Eğitimde meydana gelen yenilikler, eğitim kurumlarının ve eğitimci yetiştiren programların güncelliği ve devinimini; bilimsel ve kültürel hayatı, bu hayatı anlamaya yönelik duyarlılıklarımızı, algılarımızı ve kavramsallaştırmalarımızı da etkilemektedir. Bunun yanı sıra eğitim kurumları; olay ve olguları doğru kavrayabilen, bilgi ve becerisini yeni ve yaratıcı analizlerle etkileşime sokabilen bireyler yetiştirmekle de sorumludur. Bireysel olduğu kadar toplumsal yaşam için de, bireylerin gelişimine katkı sağlayan bu kazanımların edinimi; eğitim kurumlarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İçinde bulunduğumuz çağda eğitim-öğretim alanında hızlı bir değişim ve gelişim yaşanmaktayken insanoğlu, bu durumdan olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmektedir. Ancak bireyin bu değişime ayak uydurması oranında olumlu bir etkilenme gerçekleşmektedir. Bireyin değişimden haberdar olma, değişimi yaşantılarına dönüştürme,

teknolojiyi takip etme ve kullanma gibi becerileri kazanılması öne çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yetilerin (yetkinlik) kazanılmasında en büyük sorumluluk eğitime düşmektedir (Öztürk, 2001).

Birçok yetinin kazanılmasında en büyük sorumluluğun eğitime ait olduğu düşünüldüğünde eğitim kavramının açıklanması önemlidir. Eğitim en temel anlamıyla önceden belirlenmiş esaslara göre bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak belli amaçlara göre istendik davranış değişikliği geliştirme, bilgi, beceri ve tutum kazandırma sürecidir (Alkan, 1997). Eğitim, sosyal hayatta yer almaya başlayan genç kuşakların gereken bilgi, beceri ve yeteneğe sahip kişilik ve davranışlarını olumlu yönde değiştirme işidir (Başaran, 1996).

Eğitim sözcüğünün farklı tanımlarının ortak yanına bakıldığında eğitimin davranış oluşturma, davranış değiştirme amaçlı etkinlikler bütünü olduğu görülmektedir. Eğitim; öğretimi, öğrenmeyi ve davranışı sağlama maksatlı yapılan ön çaba faaliyetleridir (Başar, 2003). Davranış oluşturmak amacıyla yapılan bu eğitim-öğretim etkinliklerinin büyük bölümü, eğitim amacıyla kurulmuş olan okullar aracılığıyla gerçekleştirildiği görülmektedir (Bursalıoğlu, 1991).

Toplumun eğitim kavramı ve hizmeti ile bütünleştirdiği kurum okuldur. Okulu diğer kurumlardan ayıran başlıca özelliği, insan üzerinde çalışması ve insanı geliştirme yeteneğine sahip olmasıdır (Bostancı, 2009). Okul kontrol sistemine sahip bir ortamdır. Okulda öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri, tutum, değerler önceden belirlenmiştir ve uzmanı olan öğretmenler tarafından bu konular planlı bir biçimde düzenlenen öğretim faaliyetleri ile kazandırılmaya çalışılmaktadır (Erden, 1998). Okullar, bireyin içinde yaşadığı toplumun hedeflerine uygun, toplumun devamlılığı için ihtiyaç duyacağı teknik, ekonomik ve sosyal gelişmeleri özümseyecek ve yer aldığı ulusun, ulus olarak varlığını devam ettirebilmesi için ulusal ülkülerle donatılmış bireyler yetiştirmeyi kendisine hedeflemiş olan kurumlardır (Binbaşıoğlu, 1991). Okulların benimsemiş olduğu bu hedeflerin başarıyla neticelenebilmesi için öğretim yöntem ve tekniklerinin; okullara ait olan ders programlarının toplum açısından uygun ve onunla ilişkili olması gerekmektedir (Gutek, 2011).

Eğitim olgusu okullarla özdeşleştirilmiş dahi olsa sadece okullarla sınırlandırılması doğru değildir. Bu nedenle okulların dışında, yaşamın her alanında eğitimden bahsetmek mümkündür. Bireyler okullar dışında da eğitilebilirler, eğitim alabilirler ancak okullar ve

okullarda yer alan sınıflar bu iş için özel olarak oluşturulmuş ortamlar olduğu için okullarda yapılan faaliyetlerin diğer ortamlardan farklı olması beklenmektedir (Demirtaş, 2012).

Okulların yanı sıra eğitim-öğretim sürecinde öğretmenlerin de görev ve sorumlulukları vardır. Öğretmenlerin görevi verdiği nitelikli eğitimle öğrencilerini geleceğe hazırlayabilmektir. Bu nedenle öğretmen; eğitim ortamının düzenlenmesi, ders araç gereçlerinin ayarlanması, öğretim yöntem ve tekniklerinin belirlenip kullanılması gibi görev ve sorumluluklarını gerçekleştirirken diğer yandan da öğrencilerinin hem zihinsel hem davranışsal gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında genelde eğitim-öğretim, özelde ilköğretim okulları; geçmiş, bugün ve gelecek perspektifinde, biliş, beceri ve değer temelinde öğrencilere etrafını çevreleyen toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini aktarmaya çalışmaktadırlar. Bireylere bir tafattan eğitim öğretim vermek suretiyle etkin bir vatandaş olarak toplumu için çalışma ruhu aşılarken diğer taraftan da öğrencilerini gerçek yaşamda onlar için fayda sağlayacak, karşılaşılabilecekleri sorunları çözmelerine yol gösterecek etkili araçlarla donatmaktadırlar (Dewey, 2008). İlköğretim kurumları bu amaçları çeşitli dersler aracılığıyla yerine getirmektedir. Bu derslerden biri de dördüncü sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan süreçte okutulan Sosyal Bilgiler dersidir.

Sosyal Bilgilerin tanımı için literatüre bakıldığında farklı tanımlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Erden (1996), Sosyal Bilgiler'i, okullarda sorumluluklarını bilen, iyi ve etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinleri içerisinde seçilmiş olan bilgilere dayalı öğrencilere toplumsal hayatla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Bilgiler eğitiminde etkisi öncelikli olan ABD'nin Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: Sosyal Bilgiler topluma iyi bir vatandaş kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden oluşan sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, küresel bir dünyada; toplum yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için birbirlerine bağlı kültürel ve yaşantı farklılıkları içinde demokratik bir toplumun vatandaşları olan genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993).

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal içerisindeki varoluşunu gerçekleştirebilmesine rehberlik etmek amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını içerisine alan; öğrenme alanlarının bir ünite veya tema adı altında birleştirilmesini kapsayan; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bütününde incelendiği; toplu öğretim anlayışıyla oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009).

Sosyal Bilgiler dersi gibi okullarda verilen çoğu derste, öğretme sürecinin başarısını yani sürecin gerçekleşme şeklini etkileyen çok sayıda etken bulunmaktadır. Belirlenen amaçlara ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen öğretme işi ise, çok kapsamlı bir süreçtir. Genel olarak bakıldığında bu süreç “*ne öğretilceği*”, “*nasıl öğretilceği*” ve “*ne kadar öğrenildiğini ölçme*” şeklinde üç başlık altında toplanmaktadır (Saban, 2005). Bu başlıklar dikkate alınarak öğretme sürecinin ise, öğrenme ve öğretmeye rehberlik eden öğretmenler tarafından tasarlandığı söylenebilmektedir (Fer, 2009). Öğretim tasarısında yer alan faaliyetler, planlama ve programlama yapılarak bir tasarıya dönüştürülmekte ve bu oluşturulan tasarı öğretmenler aracılığıyla öğrencilere hedeflenen bilgileri, becerileri ve tutumları kazandırmak amacıyla uygulanır (Fidan, 1996).

Günümüzde her ders için özel olarak hazırlanan ders öğretim programları, her öğrencinin bireysel farklılıklarının olduğu düşüncesi dikkate alınarak hazırlanmış programlardır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da her öğrencinin kendine özgü olduğunu vurgulamakta ve öğrencilere onların etkin bir birey olduğu bir öğrenme-öğretme süreci imkânı sunmaktadır.

Ders öğretim programları hedeflenen amaçlara ulaşabilmek ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için kendine uygulama alanı olarak okulları temel almıştır. Okullarda uygulama alanı olan ders öğretim programı sayesinde amaçlar davranışa dönüşebilmekte, dersin içeriğiyle yakından ilişkili olarak amaçlara ulaşılabilir (Güven, 2003). Sönmez (1998), Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin amaçlarla tutarlı, çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgiyle donanmış, öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyine uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, açıklık ilkesine uygun ve birbirinin ön koşulu, kendi içeriğiyle mantıksal tutarlılığı olacak biçimde düzenlenmiş bir ders olması gerektiğini ifade etmiştir.

Sosyal Bilgiler dersine ait hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın içeriğinde öğrenme alanı ve kazanımlar yer almaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan öğrenme alanı konularının belirli bir sıra dâhilinde, içerik bakımından ise ön koşul

özelliği taşıdığı görülmektedir. Hedeflenen kitle olan öğrencilerin bilişsel gelişimleri göz önüne alınarak hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın öğrenme alanlarına ve kazanım sayılarına program içerisinde somut hale getirilecek şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018). Bu kazanımlar Şekil 1'de gösterilmiştir.

SINIFLAR	4. SINIF			5. SINIF			6. SINIF			7. SINIF		
ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati
BİREY VE TOPLUM	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	12	4	11,1	12
KÜLTÜR VE MİRAS	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	22	5	27,8	30
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	6	18,5	20	5	16,6	18	4	13	14	4	13,9	15
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	5	14,8	16	5	13	14	4	11,1	12	4	11,1	12
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	5	16,6	18	6	16,6	18	6	16,6	18	6	13,9	15
ETKİN VATANDAŞLIK	4	13	14	4	11,1	12	6	14,8	16	4	11,1	12
KÜRESEL BAĞLANTILAR	4	13	14	4	13	14	4	13	14	4	11,1	12
TOPLAM	33	100	108	33	100	108	34	100	108	31	100	108

Şekil 1. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanları ve kazanım sayıları. MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Devlet Kitapları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde; Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıflara ait öğrenme alanları ve kazanım sayıları görülmektedir. Öğrenme alanları ve kazanım sayılarıyla birlikte oluşturulan ünitelerle, sosyal bilgilerin genel amaçları somutlaştırılarak ders haline getirilmiştir. Şekil 1'de yer alan tabloda da görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler bireyi toplumda yaşamaya hazır hale getirmek için toplumun her türlü kuralını öğretmeye çalışan, çoğu alanı içinde barındıran bir disiplin haline getirilmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi gibi öğeleri içerisinde barındırmaktadır (Ata, 2007; Yalar, 2010). Bu öğelerden beceri ögesi; uygun öğrenme ve öğretim ortamında bireyin hazırbulunuşluk düzeyi dikkate alınarak bilişsel ve davranışsal bir çabayla gerçekleştirmeye çalıştığı işi kolay şekilde, ustaca yapar hâle gelmesidir (Tay & Öcal, 2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda araştırma, çevre okuryazarlığı,

mekanı algılama, problem çözme, eleştirel düşünme, girişimcilik, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama, kalıp ve ön yargıları fark etme, sosyal katılım, konum analizi, karar verme, özdenetim, iletişim, medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık gibi beceriler yer almaktadır (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarından biri olan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilerden; yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojideki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlamlandırarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinmeleri beklenmektedir. Bu öğrenme alanına göre bireyler, bir taraftan teknolojinin günlük hayatla ne derece ilişkili olduğunu kavrayarak öğrenirken diğer taraftan da bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları öğrenmede tartışma becerisini edinmekte ve bilimsel eserlerin yasalarla korunduğunu fark edip akademik dürüstlük ilkelerini öğrenme becerisini de kazanmaktadırlar. Ayrıca bu öğrenme alanının 5. sınıf düzeyinde; dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerlerle; öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgulama, sanal ortamı güvenli kullanmaya özen gösterme, teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışma, buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirleme kazanımlarına yer verilirken yine bu öğrenme alanında medya okuryazarlığı, online alışveriş, güvenli internet kullanımı ve kimlik hırsızlığı gibi konular da ele alınmaktadır (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde 5. Sınıf düzeyinde kazanım, beceri ve değerler incelendiğinde bu araştırmanın konusu olan ‘sosyal medya’ kavramı ile ilgili farkındalık kazandırmada birçok ders içeriğine sorumluluklar düştüğü gibi Sosyal Bilgiler dersine de büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu konuda Sosyal Bilgiler dersi kadar eğitim ve öğretim sürecini etkileyen diğer unsurlar da dikkate alınmalıdır. Sayan (2015) eğitimin bir sistem işi olduğunu ve eğitimin amaçlanan başarıya ulaşmasında sistemde yer alan öğelerden her birinin nitelikli olması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat bu sistemdeki parçaları bir araya getirecek olan “öğretmen” öğesinin sistemdeki en önemli öge olduğunu dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında sosyal medya kavramı konusunda Sosyal Bilgiler dersine ve bu dersin eğitimini veren Sosyal Bilgiler öğretmenlerine de ayrıca büyük görev düşmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının metaforlar, çizimler ve kompozisyon yoluyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Alt amaçlar ise şu şekildedir:

5.sınıf Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin;

1. Sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
2. Sosyal medya kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar ortak özellikler bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanmaktadır?
3. Sosyal medya kavramına ilişkin çizimleri nasıldır ve çizimleri hangi kavramsal kategoriler altında toplanmaktadır?
4. Sosyal medya kavramına ilişkin metaforlarının ve çizimlerinin analizi sonucunda elde edilen benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
5. Sosyal medya kavramı konusundaki kompozisyonları nasıldır ve hangi kavramsal kategoriler altında toplanmaktadır?
6. Metaforlarından, çizimlerinden ve kompozisyonlarından elde edilen sosyal medya kavramı algısı, MEB'in Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı beceri ve kazanımlarına uygun nitelikler göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Ülkemizde çocuk yaştan itibaren genç ve yetişkin dâhil olmak üzere çoğu birey, sosyal medya platformlarına girmekte ve sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Kullanıcı sayısı her yıl bir önceki yıla göre artış gösteren bu ortamlar gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Gün içerisinde zamanın belirli bir süresini bu ortamlarda geçiren bireylerin sosyal medya kavramını nasıl algıladığını tespit etmek ve bu kavramla ilgili hangi kavramsal hatalara düştüklerinin belirlenmesi eğitim ve öğretim ortamları için de önem arz etmektedir.

Bu araştırmada öğrencilerin sosyal medya kavramına ait bilişsel yapıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ancak bireylerin herhangi bir konu üzerinde öğrenme sonucunda meydana gelen bilişsel yapılarını açıklamak zordur. Bu yapılar ise sadece bireylerin anahtar kavramlar hakkındaki düşüncelerini tespit ederek açıklanabilmektedir (Keskin & Örgün, 2015). Bu yüzden sosyal medya gibi kavramların soyut özelliği, bilişsel yapının oluşturulmasını olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Çünkü bilişsel yapı bir ölçüde bellekte kavramlar

arasında kurulan ilişkileri ortaya koyarak betimleyen bir ağ veya şebekedir (Tokcan & Yiter, 2017).

Metaforlar konusunda eğitim alanında olduğu gibi farklı alanlarda da pek çok çalışma yapılmış ancak 5. sınıfta Sosyal Bilgiler dersini alan öğrencilerin katılımıyla yapılmış olan sosyal medya kavramına yönelik bir çalışmaya rastlanılmamış ve bu çalışmayla bu alandaki boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Elde edilecek verilerle öğrencilerin sosyal medya kavramına ne tür anlamlar yükledikleri ve bu kavramla ilgili Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı çerçevesinde yer alan kazanım, beceri ve değerlerle bilgi düzeylerini ve bilişsel yapılarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra bilişsel yapı araştırmalarına bakıldığında, öğretmenlere öğrencileri tanıma ve uygun öğretim stratejileri tasarlama, öğrencilere uygun öğrenme yöntemlerini ve araç / gereçlerini kullanma ve geçmiş tecrübelerini yeni bilgilerle birleştirmelerinde rehberlik etmesine imkân tanımaktadır (Paliç Sadoğlu, 2016). Bu yönüyle de bu araştırma önem arz etmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçların aşağıda belirtilen konularda literatüre katkı sağlayacağı ve konuya dikkat çekeceği düşünülmektedir:

1. Sosyal medya konusunda yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.
2. Araştırmadan elde edilen sonuçların metafor, çizim ve kompozisyon hakkında gelecekte yapılacak araştırmalar için bir ön çalışma niteliğinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 5. sınıf kazanım ve becerilerinin şekillenmesine ışık tutacağı düşünülmektedir.
4. Elde edilen veriler Sosyal Bilgiler ders kitaplarının geliştirilmesi açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
5. Araştırma öğrencilerin bilgi düzeylerini ortaya koyması ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanım, beceri ve değerlerin elde edilmesinin kontrolü, bilişsel yapılarının tespiti bakımından önemli olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

1. 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde sosyal medya kavramının önemli bir yeri olduğu,
2. Veri toplama formunun ölçümlerinin güvenilir olduğu,

3. Farklı veri toplama araçlarının kullanımının araştırmalarda nitelikli veri toplama yönünde etkisinin olduğu,
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama formundaki verileri samimi ve dikkatli şekilde cevapladıkları,
5. 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramı ile ilgili ölçme araçlarına görüşlerini belirtmeden önce, araştırmacı tarafından ölçme aracında metaforun nasıl oluşturulması ve açıklanması gerektiği, çizim ve yazım bölümlerinin nasıl cevaplandırılması gerektiği konularıyla ilgili bilgilendirme yapılmış olup öğrencilerin ölçme araçlarının doldurulmasını anladıkları ve bilinçli cevaplar verdikleri sayılıştısından hareket edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde Eskişehir ili Odunpazarı ilçesindeki ortaokullarda kayıtlı 5.sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarına belirttikleri görüşlerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Araştırma, metaforlar, çizimler ve kompozisyonlar aracılığıyla görüşlerin belirlenebilmesi amacıyla hazırlanan açık uçlu soruların yer aldığı veri toplama formu ile sınırlıdır.
3. Araştırma verileri sosyal medya kavramı ile sınırlıdır.
4. Araştırma metafor üretme, çizimler ve kompozisyonla toplanan veriler ile sınırlıdır.
5. Araştırmaya konu olan sosyal medya kavramı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan sanal ortam kavramı kapsamında yer alması ile sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Medya: Kullanıcıların genel ağ yardımıyla etkileşimini sağlayan araç, hizmet ve uygulamaların bütünü olan araçlardır (Body, 2008)

Bilişsel Yapı: Bireyin kendisine gelen mesajları ayırmak için kullandığı birbiriyle ilişkili olan bölümlerdir (Davidson, 1977). Bilişsel yapı, (cognitive structure) bireyin belleğinde yer alan kavramlar arasında kurulan ilişkiyi tanımlayan bir ağ ya da şebekedir.

Metafor: Bir şeyin başka bir şey aracılığıyla analtılması veya yabancı olunan bir kavramın bireye tanıdık gelen başka bir olguya benzetilerek ifade edilmesidir (Türker, 2009). Metafor,

bireyin soyut, karmaşık ve kuramsal olan bir kavramı anlamada, açıklamada ve yorumlamada kullanabileceği güçlü bir zihinsel araçtır (Yob, 2003).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde sosyal medya kavramına, sosyal medya kavramının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki ve Sosyal Bilgiler ders kitabındaki yerine, metafor kavramına, metaforun Sosyal Bilgiler dersi öğretimindeki önemine, metafor yoluyla bilişsel yapının belirlenmesine yer verilmiştir.

Sosyal Medya Kavramı

İnternet, günümüzde dünyadaki tüm ülkeler tarafından benimsenen ve aktif olarak kullanılan bir iletişim aracıdır. Kelime anlamı olarak internet, “international” (uluslararası) ve “network” (ağ yapısı) kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur (Karabulut, 2009). Bu kelimelerden inter sözcüğü “arasında” ; net sözcüğü ise “ağ” olarak adlandırılmış ve ağ arasında anlamına gelen “internet” kelimesi oluşturulmuştur (Dereli, 2009).

Günümüzün en güçlü kitle iletişim araçlarından biri olan bilgisayarlar ve bu sayede hayatımıza girmiş olan internet, bugün bilgilenme, iletişim kurma, işlem yapma, haberleşme, eğitim ve eğlence özellikleriyle hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Çağımızda insanlar, bilgisayar ile çok küçük yaşlarda tanışmakta; evde ve okulda, hem ödevleri için hem eğlence için bilgisayardan yoğun bir şekilde faydalanmaktadırlar. Balcı ve Ayhan (2007) bireylerin sadece birkaç tuşla pek çok bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmekte, dünyada gerçekleşen olaylardan anında bilgi sahibi olmakta, sevdikleriyle sohbet edebilmekte, eğlenceli zaman geçirebilmekte, bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilmekte ya da alışveriş yapabilmekte olduklarını dile getirmişlerdir.

1990'lı yıllarda kamusal alanda kullanılmaya başlanmış olan internet zamanla yeni bir iletişim teknolojisi ve akademik / popüler ilgi görmeye başlayan araç haline gelmiştir. Akademik anlamda olarak öncelikle mühendislik ve iletişim alanlarında yoğunlaşma meydana gelirken, sonraları politika, psikoloji, sosyoloji gibi birçok bilim dalının çalışma alanına da girmiştir. İnternet kullanımının yaygınlaşması, internete olan ilgiyi artırmakla beraber, kullanıcıların gereksinimlerini karşılayabilen bir iletişim teknolojisi halini almıştır (Timisi, 2003). Güzel (2006) internet aracılığıyla kişilerin, kimliğini istediği biçimde şekillendirmek için giyinme tarzlarından dili kullanımına, boş zaman faaliyetlerine, müzik tüketimine ve medya kullanımına kadar birçok değişik araç ve kültürel unsurlara başvurabildiklerini ifade etmiştir.

İnternet ve dijital teknolojilerde yaşanan hızlı değişimle birlikte bugün birçok kişi tarafından da bilinen sosyal medya ortaya çıkmıştır. Her gün birçok insanın çevrimiçi gruplara katılmasıyla sosyal medyanın etkisi giderek artmaktadır (Tuten & Solomon, 2015). Gün geçtikçe internet kullanımının büyük bir çoğunluğunun sosyal medya araçları yoluyla sağlanacağı ön görülmektedir (Tektaş, 2014). Sosyal medya kullanıcıların internet üzerinden kolay şekilde içerik oluşturmaya ve paylaşmasına izin veren dijital teknolojiler şeklinde tanımlanabilir (Poore, 2014). Sosyal medya, kullanıcıların genel ağını kullanarak etkileşim ve iletişimlerine imkân sunan araç, hizmet ve uygulamaların bütünüdür (Boyd, 2008). Kaplan ve Haenlein (2010) sosyal medyayı internet bünyesinde olan ancak kendi içeriğinin kullanıcıları tarafından değiştirilmesine, düzenlenmesine veya baştan sona oluşturulmasına izin veren bir grup internet tabanlı uygulamalardır biçiminde tanımlamıştır.

Fuchs'un (2017) kitabında belirtilen sosyal medyanın bazı tanımlarına bakıldığında ise şu ifadelerin yer aldığı görülmektedir:

- “Sosyal medya terimi; sosyal ağ sitelerini, video-paylaşım sitelerini, blog ve mikroblog platformlarını ve katılımcılarına kendi içeriğini oluşturmaya ve paylaşmasına imkân tanıyan diğer ilgili araçları içeren, 2000’li yılların başlarında ortaya çıkan internet siteleri ve hizmetleri için kullanılmaktadır” (Boyd, 2014).
- “Sosyal medya; derinlikli sosyal etkileşimi, topluluk oluşturmaya, işbirlikçi fırsatları ve çalışmayı desteklemek için tasarlanmış ağ bilgi hizmetleri anlamında kullanılmaktadır” (Hunsinger & Senft, 2014).
- “Sosyal medya, dağıtılmış bir konuşma ortamı ya da topluluk oluşturmak için bilginin bir bireyden diğerine sosyal bağlantılar ile iletildiği bir sanal ortamdır” (Standage, 2013).

- “Sosyal medya, insan ağlarının çevrimiçi kolaylaştırıcıları veya geliştiricileri bir sosyal değer olarak bağlanabilirliğini destekleyen insan ağları şeklinde kabul edilebilmektedir.” (Van Dijck, 2013).
- “Sosyal medya, çoklu ortam (multimedya) bilgileri paylaşmayı (ör. metin, resimler, ses, video), konum-bazlı hizmetleri (ör. Foursquare), oyunları (ör. Farmville) içeren, insanların sosyal ağ sitelerini oluşturmak, geliştirmek ve sürdürmek için kullandıkları teknoloji veya uygulamaları olan ortamlar şeklinde temsil edilmektedir” (Albarran, 2013).
- “Sosyal medya, internet temelli, ağ iletişim ortamlarının belirli bir türünü tanımlamaktadır. Bunlar, kendi kullanıcılarınca yaratılmış bir iş modeli veri tabanını kullanmaktadırlar; kamusal ve kişisel iletişimin buluşmasına imkân sağlamaktadırlar. Bu tanıma giren bazı örnekler Facebook, Twitter, Reddit, Tumblr, Pinterest, Instagram, Blogger, Youtube şeklinde verilebilir” (Meikle, 2016).
- “Sosyal medya, açık ağdaki HTML-esaslı bağlantı uygulamalarından, kapalı sistemlerin içinde meydana gelen beğenme ve öneri düzenine dönüşümü belirten sanal ortamlardır” (Lovink, 2011).
- “Sosyal medya ve sosyal yazılım, tüm geleneksel kurumlar ve örgütlerin kapsamı dışında, birbirimiz ile paylaşım ve işbirliği yapma kabiliyetimizi geliştiren sosyal paylaşım araçlarıdır” (Shirky, 2008).

Stokes (2013) ise sosyal medyayı tanımlamanın faydalı bir yolunun, sosyal medyayı geleneksel medya ile karşılaştırmak olduğunu ifade etmiş olmakta ve ilgili karşılaştırma Tablo 1’de gösterilmektedir:

Tablo 1.

Geleneksel Medya ile Sosyal Medyanın Karşılaştırılması

Geleneksel Medya	Sosyal Medya
Sabit, güncellenemez.	Anlık olarak güncellenebilir.
Yorum sınırlıdır ve gerçek zamanlı değildir.	Limitsiz yorum yapılabilmektedir.
Limitli ve gecikmeli en çok satanlar listesi.	Anlık popülerlik ölçümü.
Arşivlere zor ulaşılır.	Arşivler ulaşılabilir.
Sınırlı medya karmaşıdır.	Tüm medya karmaşıdır.
Yayınlamayı komite yapar.	Yayınlamayı bireyler yapar.
Sonludur.	Sonsuzdur.
Paylaşım teşvik edilmez.	Paylaşım ve katılım teşvik edilir.
Kontrol vardır.	Özgürlük vardır.

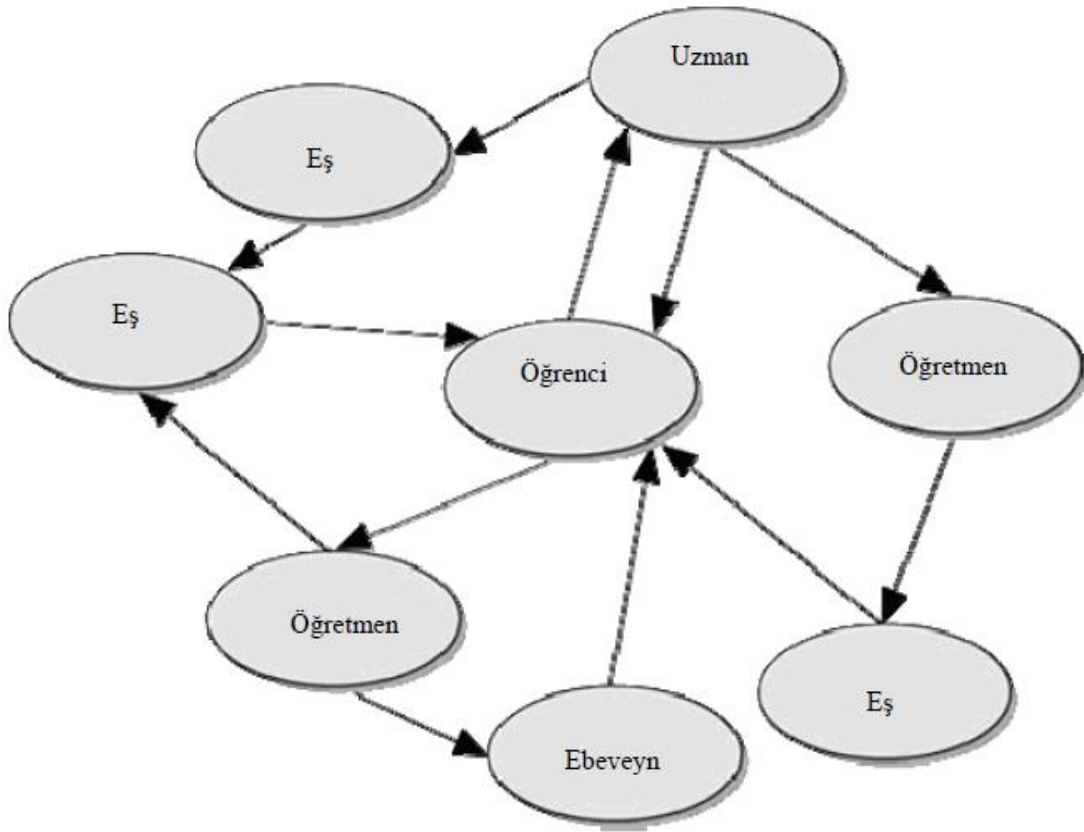
Not: Stokes, R. (2013). *eMarketing: The Essential Guide to Marketing in a Digital World*. Quirk Education Pty (Ltd)., Cape Town.

Literatürdeki tanımlar değerlendirildiğinde, sosyal medyayı, özellikle Web 2.0 çağının getirdiği internet uygulamalarındaki dinamik içerik, iki yönlülük, etkileşim, paylaşım yapma gibi temel özellikler üzerine kurulu olan, kullanıcıların kendilerinin içerik ürettikleri ve birbirleri ile paylaştıkları internet temelli uygulamalar biçiminde tanımlamak mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, kullanıcıların kendilerinin içerik üretmesi, paylaşması, birbirleri ile ilişki halinde olması gibi kullanıcı tecrübesiyle ilgili özellikler sosyal medyanın açıklanmasında önemli bir yer bulmaktadır.

1979 yılında Duke Üniversitesinden Tom Truscott ve Jim Ellis internet kullanıcılarının halka açık mesajlar paylaşabilecekleri dünya çapında bir tartışma platformu planlamışlardır. Ancak günümüzde sosyal medya uygulamaları ilk defa Bruce ve Susan Abelson'un çevrimiçi yazarları bir topluluk içerisinde buluşturan sosyal ağ sitesi 'Open Dairy' platformunu oluşturması ile ortalama 20 yıl öncesine dayanmaktadır. Weblog ve blog kavramları ilk defa o yıllarda kullanılmış ve internetin gelişmesiyle de sosyal medya kavramı tanınmışlığını artırmıştır. Bu sayede sosyal medya kavramı günümüzdeki yerini edinmiştir (Kaplan & Haenlein, 2010).

Bu bağlamda, sosyal medyanın günümüzde kazandığı tanınmışlığının, büyük sosyal ağ sitelerinin kuruluşu ve başarısı ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Kısacası yakın tarihe bakıldığında sosyal medya teriminin 2000'li yılların başında ortaya çıktığı görülmektedir (Lomborg, 2017) ve bilinen anlamıyla yaklaşık 20 yıllık bir geçmişinin olduğu dile getirilebilir.

Sosyal medya, kullanım bakımından karmaşık bir yapıda görünse de basit bir iletişim simetrisine sahiptir. Örneğin bir öğrenci sosyal medya üzerinden bir öğretmen ve bir uzmanla iletişim kurarken, aynı anda farklı bireyler de bu öğrenciyle yine sosyal medya üzerinden iletişime geçebilmektedirler. Bu durum sosyal medyanın kullanım kolaylığını da göstermektedir.

Şekil 2. Sosyal medya kullanımı iletişim grafiği. Dawley, L. (2009), Social Network Knowledge Construction: Emerging Virtual World Pedagogy, *On The Horizon*, 17(2), 109-121.

Sosyal medya en yüksek derecede paylaşımın gerçekleştiği, online medyanın yeni bir çeşidi olarak imkanlar sunduğu en yeni fikirlerden bir tanesidir ve aşağıdaki özellikleri içermektedir (Mayfield, 2008):

Katılımcılar: Sosyal medya katılımcıları cesaretlendirir ve ilgili olan her bir kullanıcıdan geri bildirim alır.

Açıklık: En çok sosyal medya servisleri geribildirim ve katılımcılara açıktır. Bu servisler oylama, yorum ve bilgi paylaşımı gibi konularda cesaret aşılarlar. Bunlar çok nadir ulaşımaya yönelik engeller koyarlar.

Konuşma: Geleneksel medya yayına ilişkin iken (içerik aktarımı ya da dinleyiciye bilgi ulaşımı), sosyal medya iki yönlü konuşmaya olanak tanıması bakımından daha iyidir.

Toplum: Sosyal medya topluluklara çabuk ve etkili bir oluşum için izin verir. Topluluklar da böylece sevdikleri fotoğraf, politik değerler, favori TV şovlar gibi ilgili oldukları şeyleri paylaşırlar.

Bağlantılılık: Sosyal medyanın birçok türü, bağlantılı işler gerçekleştirir; diğer siteler, araştırmalar ve insanların ilgili oldukları herhangi bir konuda link verilmesine olanak tanır.

Günümüzde hem web 2.0 hem de sosyal ağ sitesi özelliği taşıyan sitelerden Facebook, Twitter, Youtube, Myspace, Flickr, Slideshare gibi bazıları günümüzde sıklıkla kullanılan sosyal medya siteleri aşağıda Şekil 3’te yer almaktadır:

Şekil 3. Günümüzde kullanılan bazı sosyal medya siteleri.

Şekil 3’te görüldüğü üzere internette çok hızlı bir büyüme gerçekleştiren bu sosyal ağ uygulamaları sosyal iletişimin kurulduğu sosyal ağlar (facebook), fotoğraf ya da video paylaşımı (instagram, youtube, flickr), iş ağı siteleri (linkedin), katkıda bulunulan bilginin başka bireylerle paylaşıldığı siteler (wikipedia), görüşlerin tartışılıp paylaşıldığı bloglar ve microbloglar (twitter, blogger), sosyal etiketlemeyle (swarm, delicious) kullanıcı tarafından oluşturulmuş içeriğin olduğu oylamaların gerçekleştiği siteler (tripadvisor) şeklinde günümüzde insanlar tarafından kullanılmaktadır (Erol & Hassan, 2014; Parra-Lopez, Bulchand Gidumal, Gutierrez Tano & Diaz Armas, 2011).

Literatüre bakıldığında sosyal medyayı değişik kriterlere göre sınıflandıran kaynakları görmek mümkündür. Sosyal medyayı 10'un üzerinde farklı sınıfa ayıran kaynaklar da (Mangold & Faulds, 2009; Safko, 2012) mevcuttur. Tablo 2'de literatürde bulunan bazı farklı sosyal medya sınıflandırmaları, kaynakları ve bazı örnek sosyal medya araçları ilgili çalışmalar kronolojik sırasına göre gösterilmektedir.

Tablo 2.

Literatürde Yer Alan Bazı Farklı Sosyal Medya Sınıflandırmaları

Weinberg, (2009: 9-11)	-Sosyal Haber Siteleri (ör. Digg, Reddit) -Sosyal İmleme Siteleri (ör. StumbleUpon, Delicious) -Sosyal Ağlar (ör. Facebook, MySpace) -Diğer Sosyal Medya Siteleri
Mangold ve Folds, (2009: 358)	-Sosyal Ağ Siteleri (ör. Myspace, Facebook) -Yaratıcı Çalışmalar Paylaşım Siteleri (ör. Youtube, Flickr) -Kullanıcı-Sponsorlu Bloglar (ör. Gayriresmi Apple Blog'u) -Firma-Sponsorlu Bloglar (ör. Apple.com) -Firma Sponsorlu Amaç Yardım Siteleri (ör. Dove'un "Gerçek Güzellik" kampanyası) -Sadece-Davet Sosyal Ağları (ör. AsmallWorld.net) -İş Ağ Siteleri (ör. LinkedIn) -İşbirlikçi İnternet Siteleri (ör. Wikipedia) -Sanal Dünyalar (ör. Second Life) -Ticaret Toplulukları (ör. eBay.com, Amazon.com) -Podcastler (ör. "For Immediate Release: The Hobson and Holtz Report) -Haber Ulaştırma Siteleri (ör. Mevcut TV) -Eğitim ile ilgili Materyal Paylaşımı (ör. MIT OpenCourseWare, MERLOT) -Açık Kaynaklı Yazılım Toplulukları (ör. Mozilla'nın spreadfirefox.com sitesi, Linux.org) -Açık Kaynaklı Yazılım Toplulukları (ör. Mozilla'nın spreadfirefox.com sitesi, Linux.org) -Sosyal İmleme Siteleri (ör. Digg, Reddit)
Fischer ve Reuber, (2011: 3)	-Sosyal Ağlar (ör. Facebook) -Sosyal İmleme (ör. Digg) -Video Paylaşım (ör. Youtube) -Fotoğraf Paylaşım (ör. Flickr) -Profesyonel Ağlar (ör. LinkedIn) -Kullanıcı Forumları -Bloglar (veya Ağ Blogları) -Mikrobloglar (ör. Twitter)
Kietzmann, Hermkens, McCarthy ve Silvestre, (2011: 242)	-Genel Kitle Siteleri (ör. Friendster, Facebook) -Profesyonel Ağlar (ör. LinkedIn) -Medya Paylaşım Siteleri (ör. Youtube, Flickr) -Ağ blogları (Bloglar) -Sosyal Haber ve İmleme Siteleri (ör. Reddit, Digg) -Mikrobloglar (ör. Twitter) -Lokasyon Özellikli Ağlar (ör. Foursquare)
Berthon, Pitt, Plangger ve Shapiro, (2012: 263)	-Bloglar -Mikrobloglar (ör. Twitter) -Fotoğraf Paylaşım Siteleri (ör. Flickr) -Video Paylaşım Siteleri (ör. Youtube) -Sosyal Ağlar (ör. Facebook)
Safko, (2012: 10)	-Sosyal Ağlar (ör. Facebook) -Fotoğraf Paylaşımı (ör. Flickr) -Ses -Video (ör. Youtube) -Mikrobloglar (ör. Twitter) -Canlı yayınlar (ör. Justin.tv) -Sanal Dünyalar (ör. Second Life) -Oyunlar (ör. World of Warcraft) -RSS ve Toplayıcılar -Arama Motorları -Mobil -Kişiler arası (ör. Skype)

Not: Safko, L. (2012). *The Social Media Bible: Tactics, Tools & Strategies for Business Success*. John Wiley & Sons, New Jersey.

Bu araştırmada, yukarıdaki sınıflandırma yaklaşımlarından yola çıkılarak Akar'ın (2011) sosyal medya araçları sınıflandırması kullanılmıştır. Bu sınıflandırmaya ek olarak kişiler arası iletişim uygulamaları, sanal oyun dünyaları ve evrimii topluluklar başlığı altında forumlar ele alınacaktır. Diğer bir ifadeyle bu araştırmada sosyal medya araçları toplam on bir tane olmak üzere sınıflandırılarak; bloglar, mikroblogger, wikiler, sosyal ağlar, medya paylaşım siteleri, sosyal işaretleme ve etiketleme siteleri, podcasting, sanal dünyalar, kişilerarası iletişim uygulamaları, sanal oyun dünyaları ve evrimii topluluklar şeklinde incelenecektir.

Bloglar

Akar (2011) blog kavramını, bireyler veya gruplar tarafından, son zamanlarda işletmeler tarafından sürdürülen, geniş bir takipçi kitlesi için yorumlar ve fikirler sunan bir web sitesi biçiminde tanımlamıştır. Nardi, Schiano ve Gumbrecht (2004) ise blog kavramını, çoğunlukla ters-kronolojik biçimde sıralanmış, arşivlenen paylaşım serilerini içine alan ve sıklıkla güncellenen internet siteleridir şeklinde tanımlanmaktadır.

Blog kavramı genelde kullanıcıları sosyal olarak paylaşıma ve katılıma yönelten araçlar olarak tanımlanabilmektedir. Blog yazma; bireyin haberleri, fikirlerini, günlük olayları günlüğüne yazmasının evrimii karşılığı halini almıştır. Okuyucu sayısı fazla olan bloglarda yazılan ve yayınlanan yazılar blogu takip eden kişilerce yorumlanır, oylanır veya değerlendirilir. Bu zellik sayesinde, konu ile ilgili bilginin paylaşımı ve çoğalması muhtemeldir. Blogların bazı önemli özellikleri ise şu şekildedir (Nardi vd., 2004; Kaplan & Haenlein, 2010):

- Çoğunlukla bir kişi tarafından yönetilmektedirler.
- Formatına bakıldığında kişisel günlüğü benzemektedirler.
- Belirli bir alandaki içerikle ilgili bilgilerin özetlerini de kapsamaktadırlar.
- Okuyucularla etkileşime imkân sağlanmaktadır.
- İçeriği sıklıkla güncellenmektedir.
- Gönderilen içerik bağlamında ters-kronolojik sıralama mevcuttur.
- Çoğunlukla metin formatında olmakla birlikte fotoğraf ve diğer çoklu ortam (multimedya) şekilleri de mevcuttur.

Blog yazmada abone olma özelliği de blogların kolay kullanımına imkân sunan özelliklerden bir başkasıdır. Bu sayede beğenilen ve takip etmek istenilen blogların abone olma uygulamaları aktif edilerek, bu bloglardaki güncellemelerden, yeni gönderilerden ve yorumlardan e-posta aracılığıyla haberdar olunabilmektedir.

Herkese istediği zaman istediği biçimde kolayca bilgilenme fırsatı sunan bloglar iletişimi hem küresel hale getirmekte hem de toplumsallaştırmaktadırlar. Kişiselleştirmesinin nedeni isteyen herkes çok rahat bir biçimde görüşünü ve düşüncesini söyleyebilmektedir. Toplumsallaştırmasının nedeni de bu blog hareketiyle toplumda iletişim biçimi artık değişmekte, fikrini söyleme özgürlüğü düşünce ve davranış biçimlerini de etkilemektedir (Aslan, 2011).

1999 yılında başlayıp gittikçe popülerleşen blog yazma işi 346 milyon blog okuyucusuna (Zarella, 2010) ulaşarak zaman içerisinde artış göstermeye devam etmektedir.

Mikrobloglar

Blogların daha “küçük” şekli olan mikrobloglarda yazılan detaylı, uzun içerikler yerine artık bireyler daha kısa ve öz yazılar yazmaya başlamıştır. Ayrıca bloglara göre mikroblogların daha çabuk ulaşılabilen ve daha kolay bir platform olduğu ifade edilmektedir (Safko, 2012). Berthon vd. (2012) ise mikroblogları, kullanıcıların genellikle karakter sınırlaması bulunan kısa mesajlar ilettiği ve okuduğu sanal platformlar olarak ifade etmiştir.

Mikroblogların belirli başlı bazı özellikleri aşağıda belirtilmektedir (Berthon vd., 2012; Safko, 2012):

- Paylaşılan içerikte karakter kısıtlaması bulunmaktadır.
- Gönderiler ters-kronolojik sıra ile verilmektedir.
- Mesaj, ses, görüntü ve dosya eklentisi gönderim yapmaya imkân sunmaktadır.
- Kullanıcıların arkadaş edinmesine imkân sağlamaktadır.
- Sosyal ağ sitelerinde olduğu gibi başka kullanıcılar ile “arkadaş olma” veya “takipçisi olma” benzeri durumları mevcuttur.
- Anlık haber alınmasına imkân sağlamaktadır.
- Ürün ve hizmet araştırılmasına ve satın alınmasına imkân sağlamaktadır.
- Katılımcılarına belirli bir konuda küçük ve yakın bir topluluk oluşturulmasına imkân sunmaktadır.

Twitter

Twitter, Plurk, Jaiku gibi çeşitleri olsa da Twitter 2006'daki kuruluşundan itibaren her geçen gün popülaritesini ve kullanım alanlarını genişletmektedir. Bu durum ise Twitter'ın kullanımının ücretsiz, kolay ve eğlenceli olmasından kaynaklanmaktadır (Gunelius, 2011). Boyd vd. (2010) Twitter'ı 2006 yılının başlarında kurulan kişilerin sistemdeki diğer kişilerle kısa metin mesajları –tweetler- paylaşımlarına imkân tanıyan bir mikrobilog hizmeti şeklinde tanımlamakta ve sistemin orijinal şekilde SMS yoluyla paylaşılacak tweetler için oluşturulması nedeniyle bir tweetin en fazla 140 karakter olabileceğini ifade etmektedir. Fischer ve Reuber (2011) ise mikrobloglar arasında lider durumda olan platformun Twitter olduğunu ve Twitter'ın kısa paylaşımlar yayımlamaya imkân tanıyan bir sosyal medya aracı olduğunu ifade etmişlerdir. Twitter, San Francisco temelli Obvious şirketinin bir Ar-Ge projesi olarak 2006 yılının Mart ayında ortaya çıkmış ve ilk zamanlar şirket çalışanlarının şirket içi iletişimi için kullanıldıktan kamunun kullanımına açılmıştır (Safko, 2012).

Aşağıda Twitter'ın başlıca özellikleri verilmektedir (Boyd, Golder & Lotan, 2010; Fischer & Reuber 2011; Kietzmann vd., 2011):

- Kullanıcıların kendini tanıttıkları bir profil sayfası vardır.
- Kullanıcılar birbirlerinin takipçisi edebilirler. Yalnız sosyal ağ sitelerinden farklı olarak takip edilen kullanıcı takipçisine dilerse karşılık vermeyebilir.
- Kullanıcılar kendi hesaplarının altına tweetler yoluyla düşüncelerini paylaşabilir.
- Paylaşılan içeriklerde maksimum 140 karakter sınırlaması bulunmaktadır.
- Kişilerden veya herhangi bir konudan haber almak için kullanılır.
- Kişiler isterse başka bir kullanıcının tweetini paylaşarak “retweet (RT)” yapabilir.
- Belirli bir kullanıcıya işaret etmek, göndermede bulunmak için “@” simgesi kullanılır.
- Belirli bir konuya işaret etmek, göndermede bulunmak için “#” simgesi kullanılır.
- Twitter'da en önemli konular “trending topic” şeklinde listelenir.

Dünya genelinde Twitter kullanım oranlarına bakıldığında “We Are Social” Twitter kullanıcı istatistiğine göre, günlük kullanıcı sayısı, 126 milyondur. Bu kişilerin % 65,5'i erkek kullanıcılardan oluşmakta ve bu kullanıcıların yaş aralığının 25-34 olduğu bilinmektedir. Diğer sosyal medya platformlarına göre hedef kitlenin yaşı daha yüksektir ve

cinsiyet noktasında da farkın fazla olduğu bir platformdur (İnternet kullanımı ve sosyal medya istatistikleri, 2019).

Wikiler

Wikiler, kullanıcıların oluşturduğu ve düzenlediği internet tabanlı bilgi sayfaları olarak tanımlanmaktadır. İlk olarak wiki kavramı, bir yazılım geliştirme tipi ile ilgili programcıların kolay bir biçimde internet sitesinde düzenleme yapabilmesi düşüncesiyle 1994 yılında ortaya çıkmıştır. İlk wiki olarak tanımlanabilen internet sitesinin ise Cunningham'ın oluşturduğu WikiWikiWeb (wikiwikiweb.com) internet sitesi olduğu bilinmektedir (Safko, 2012).

Wikilerin belirli başlı bazı özellikleri aşağıda verilmiştir (Kaplan & Haenlein, 2010; Safko, 2012):

- Ansiklopedik bir bilgi temeline sahiptir.
- Kullanıcılar gönüllü olarak bilgi temelli içerik ekleyebilmekte, çıkarabilmekte veya düzenleyebilmektedir.
- Herkese açık olmakla birlikte belirli üyelere veya çalışanlara sınırlı biçimde açık da olabilmektedir.
- Temel işleyişi, işbirlikçi yaklaşım ile alınacak sonucun bireysel olarak alınacak sonuçtan daha iyi olacağı şeklindedir.
- İçeriğin güvenilirliği katkı sağlayanların dürüstlüğüne bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Wiki sayfaları için herkesin katkıda bulunduğu sanal bir ansiklopedi denilebilir. Wikiler wikideki sayfalar aracılığıyla tüm kullanıcıların bir konu hakkında yazılmış olan bir bilgiyi başka şeyler de ekleyerek veya çıkartarak değiştirebildikleri özgür bir sanal ortamdır. Yani birer açık kaynak ortamı olmaktadırlar. Açık kaynak ortamı, herkesin dâhil olabileceği geliştirici gruplar tarafından geliştirilen ve herkese sunulan bilgi çeşididir (Bostancı, 2010). Bu durumda herkes tarafından kullanılan wikiler yanlış olan çok sayıda bilginin eklendiği alanlar da olabilmektedirler.

Wikipedia

Wikipedia ortaklaşa olarak birçok dilde wiki teknolojisi ile oluşturulan bağımsız ve ücretsiz olan bir internet ansiklopedisidir. Açık olan kaynak platformları ve açık geliştirici gruplar

tarafından geliştirilmekte ve isteyen herkes kullanabilmektedir (Bostancı, 2010). Google Docs, WetPaint, Wikispaces, pbWiki gibi pek çok wiki çeşidi olmasına rağmen en popüler wiki Wikipedia'dır.

Safko (2012, s. 172) ise Wikipedia'yı "dünyanın en büyük, internet kullanıcıları ile içerik oluşturulan ansiklopedi platformunu sağlayan kar amacı gütmeyen bir örgüttür" biçiminde tanımlamıştır. Açık kaynak ansiklopedi servisi olan Wikipedia, 200'ün üzerinde dilde hizmet vermektedir. İçerisinde toplam 28.000 makale bulunmaktadır. Toplam kullanıcı sayısı 8.000.000'u geçmesine karşın aktif kullanıcı sayısı 50.000 olan sistemi ayda 6 milyar kullanıcı ziyaret etmektedir. Böylesine içerik ve kullanıcıları çok olan sistemin alt yapısı wiki sayfalarına dayanmaktadır (Mestçi, 2009).

Sosyal Ağ Siteleri

Sosyal ağlar ve sosyal medya kavramları çoğu zaman karıştırılmaktadır. Bazı durumlarda ise sosyal medya, sosyal ağlar olarak da adlandırılmaktadır. Fakat sosyal ağların, sosyal medya araçlarının niteliklerini de kapsayan bir hizmet platformu söylenilebilir. Bir sosyal ağ sitesi; bloglama, mikrobloglama, fotoğraf, video, ses ve konum paylaşımlarını gerçekleştirir (Bostancı, 2015). Akar (2010) sosyal ağı "*bireyler arasındaki ilişkiyi tanımlayan yapı*" şeklinde dile getirmektedir.

Kaplan ve Haenlein'e (2010) göre sosyal ağ siteleri; kişisel bilgilerden oluşan profillerin yer aldığı, yakın arkadaş ya da iş arkadaşlarının bu profile ulaşabilmesi için davet gönderildiği, kullanıcıları arasında e-posta ya da anlık mesaj gönderildiği ve bu sayede kullanıcıların birbirlerine bağlanmasına olanak sağlayan uygulamalardır. Sosyal medya, kişisel profiller, fotoğraf, video, ses dosyaları, blog gibi çok çeşitli bilgileri içerisinde bulundurabilen sosyal platformlar olarak günümüzde yerini almıştır.

Boyd ve Ellison'a (2008) göre sosyal ağ siteleri, kişilere sınırlı bir sistemde kamuya açık veya yarı-açık kamuya profil oluşturmaya, bağlantı paylaştıkları diğer kullanıcıların açık listesini göstermeye, platform içerisindeki diğer kullanıcılar tarafından yapılanların ve kendi bağlantı listelerinin karşılıklı biçimde görülmesine imkan tanıyan internet tabanlı sistemlerdir.

Sosyal ağlar web siteleri üzerinden kullanıcılara bir profil hesabı oluşturma imkânı sunmaktadır. Sosyal ağ sitelerinin kullanıcıları bu sitelere üye olurken kendilerine ait kişisel bilgileri içeren birer form doldurmaktadırlar. Söz konusu bilgiler günlük yaşamda bireylerin

demografik profilini oluştururken sosyal ağlarda ise sosyal grafik isimli bilgileri oluşturmaktadırlar. Sosyal grafik, bireyin nerede çalıştığı, nerede okuduğu, ilgi alanlarının neler olduğu, arkadaş listesi gibi bilgileri içersinde barındırmaktadır (Treadaway & Smith, 2010). En yaygın olarak kullanılan sosyal ağ platformları da; Facebook, Youtube, LinkedIn, Google+i, Hi5 ve Six Degress gibi çeşitli sosyal ağ platformlarıdır (Boyd & Ellison, 2008).

Pek çok konu hakkında bir araya gelen kullanıcılara hizmet eden sosyal ağlar olduğu gibi, müzik paylaşımına yoğunlaşan (Myspace gibi) ya da iş dünyasından kullanıcılara uygun sosyal ağlara (LinkedIn, Xing gibi) rastlamak da mümkündür. Yalnızca belirli bir kullanıcı grubuna hitap eden sosyal ağ siteleri de mevcuttur. Örneğin; tüm dünyada akademisyenlerin birbirleriyle bağlantılı olmasını sağlamak için kurulan Academia.edu ve ResearchGate.com adlı web siteleri yalnızca belirli bir kullanıcı grubuna hizmet vermektedir. Bu örneklere bakıldığında sosyal ağ siteleri, genel sosyal ağ siteleri, profesyonel sosyal ağ siteleri ve niche sosyal ağ siteleri olmak üzere üç farklı başlık altında ele alınmaktadır (İşlek, 2012).

Sosyal ağ sitelerinin temel özellikleri aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Kaplan & Haenlein, 2010; Safko 2010):

- İletişim kurma, paylaşma, öğretme, öğrenme, etkileşimde bulunma ve güven oluşturma nitelikleri bulunan platformlar bulunmaktadır.
- Sanal kullanıcı profilleri ve benzer nitelikteki diğer kullanıcıları bulma özelliği bulunmaktadır.
- Kullanıcıya ait bir profil sayfası mevcuttur ve bu sayfada metin, müzik, fotoğraf ve video ile kullanıcının kendini tanımlamasına izin verilmektedir.
- Özellikle genç internet kullanıcıları arasında popüler mecralardır.
- Diğer kullanıcılar ile özel mesajlaşma sağlanabilmektedir.
- Geleneksel medyaya göre sosyal ağ sitelerinin daha yüksek kullanıcı etkileşimi mevcuttur.
- Genellikle küçük fotoğraf ikonları ile gösterilen arkadaşlık listeleri mevcuttur.
- Kullanıcının profil sayfasında isteğine bağlı olarak bütün kullanıcıların görebileceği paylaşımlar yapılması mümkündür.

Facebook

2004 yılında Harvard niversitesinde okuyan Mark Zuckerberg tarafından uygulamaya konulan Facebook'un ilk başlarda iletişim ve sosyal paylaşım uygulaması olarak kurulduğu

bilinmektedir. Daha sonraları ise hızlı biçimde gelişme gösteren Facebook'un 2006 yılından sonra önemli bir sosyal paylaşım aracı haline dönüştüğü ve dünyada yoğun bir şekilde kullanılan site haline geldiği görülmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmelerden sonra Facebook, uygulamasının içerisinde daha fazla özellik ekleyerek gün geçtikçe daha fazla ziyaretçiye hizmet sunmaya devam etmektedir. Facebook, dünya üzerinde kullanılan pek çok dilde erişim imkânı sunan bir sosyal medya uygulamasıdır (Gümüş, Zengin & Geçti, 2013).

Dünya çapında en çok kullanılan sosyal ağlardan birinin facebook olmasının nedeni kullanıcılara birden çok işlemin gerçekleşeceği multimedya platformu sunması ve kolay kullanım imkânı vermesidir. Bireysel kullanımların yaygın olduğu bu uygulama, belirli düşünceleri bir araya toplayan “grup” ve “sayfa” oluşturma özelliğini de sağlamaktadır. Grup ve kişilerarası iletişimin kolay şekilde sağlanıyor olması, önceden tanışıldığı veya sanal ortamda tanışma fırsatı bulduğu kişilerle sohbet halinde olunması, kullanıcılarına oyun alternatiflerinin sunulması, mobil araçlar tarafından destekleniyor olması, bireylerin özgün sayfa oluşturmaya imkân tanınması, dil seçeneğinin var olması Facebook'un kullanıcı sayısını genişletmektedir (Karademir & Alper, 2011).

Türkiye’de kullanıcıların en çok ziyaret ettiği dördüncü, tüm dünyada ise birinci sosyal medya kanalı olan facebook, aylık aktif kullanıcı sayısı dünya genelinde 2,23 milyardır. Bu sayının %56’sı erkek, %44’ü ise kadındır. Türkiye’de ise facebook kullanıcı sayısı 51 milyondur. Kullanıcıların %64’ü erkek, %36’sı kadındır Ayrıca instagram ve whatsapp uygulamasını satın alarak sosyal medyada daha da popülerleşmiştir (Facebook istatistikleri, 2020).

Medya Paylaşım Siteleri

İlk medya paylaşım sitesi olarak isimlendirilen web sitesi IFILM.net adındaki 1997’de kurulmuş web sitesidir. Kullanıcıların da video yükleyebildikleri bu site bir kısa video koleksiyonu özelliğindedir. 2004’de Flickr’ın kolay resim yükleme, etiketleme ve sosyal ağ oluşturma kolaylığı gibi niteliklerle ortaya çıkmasıyla artık popüler bir site haline dönüşmüştür. İnternet hızının artması ve kullanımı kolay dijital kayıt cihazlarının da yaygınlaşması medya ve içerik paylaşım sitelerinin daha da yaygınlaşmasına imkân tanımıştır (Zarella, 2010). Kaplan ve Haenlein (2010) ise daha çok Flickr ve Youtube’un kurulduktan sonra, 2005 yılından itibaren medya paylaşım sitelerinin popüler hale geldiğini dile getirmişlerdir. Çok farklı amaçlarla kullanılabilecek video paylaşım siteleri mevcuttur.

Google Video, Vimeo, Youtube, İzlesene gibi siteler video paylaşım siteleri içerisinde sayılmaktadır.

Medya paylaşım sitelerinin bazı temel özellikleri ise şu şekildedir (Kaplan & Haenlein, 2010; Safko, 2012):

- İçerikler kullanıcılar tarafından rahat bir şekilde yayımlanabilmektedir.
- Kişisel profil sayfası yaratmaya ihtiyaç duyulmaz.
- Paylaşılan içeriklerle ilgili yorum yapma gibi kullanıcıların etkileşime gireceği olanaklar sağlanmaktadır.
- Genellikle ücretsiz bir paylaşım sitesidir.
- Diğer sosyal medya araçlarında kolay bir şekilde paylaşılabilir.
- İçerikleri “beğenme” vb. özellikler vardır.
- Kullanıcılar “takip” edebilmekte ya da kullanıcıların kanallarına üye olunabilmektedir.

Flickr

Resim paylaşma siteleri etiketleme, yorumlama ve diğer sitelerde gömülü şekilde yayınlama özellikleri ile amatör fotoğrafçıları birer içerik üreticisine dönüştürmüştür (Weinberg, 2009). Bu türlü sitelerin en popüler olanı ise Flickr sitesidir.

Flickr, resim paylaşma hizmeti veren ve bu alanda en fazla kullanılan site özelliğine sahiptir. Kullanıcılarının resimlerini siteye yükleyebilmesine ve bu resimlerin kimler tarafından görüleceğine karar vermeye imkân tanımaktadır. Flickr'da pek çok üye kitlesi bulunmaktadır. Bu üye kitleler ortak ilgi alanları olan kitlelerden oluşmaktadır. Üye olan kitlelerin grafiti sanatçıları, yaşanan yer, spor gibi birçok ilgi alanları olabilmektedir. Birçok marka adına da üye grupları bulunmaktadır. Flickr, büyük başarısının neticesinde Yahoo tarafından 30 milyon dolara satın alınmıştır (İşlek, 2012). Günümüzde ise fotoğraf paylaşımının yanında video paylaşım hizmeti de sunan Flickr, 10 milyarın üzerinde fotoğraf ve 2 milyon grup (Flickr, 2018) ile lider bir içerik topluluğu olarak faaliyetine halen devam etmektedir.

Instagram

2010 yılında kurulan ve 2012 yılında Facebook tarafından satın alınan Instagram, kullanıcıların çevrimiçi olarak anlık fotoğraf / video çektiği, yüklediği ve paylaştığı fotoğraf / video paylaşım mobil uygulaması / sosyal ağ sitesidir. Instagram'ın bazı temel özelliklerine bakıldığında kullanıcıların profil oluşturabildiği; yaşamlarındaki farklı bir çok anı fotoğraf veya video olarak arkadaşları veya diğer kullanıcılar ile paylaşabildiği; @ ve # simgeleri ve ilgili özelliklerini kullanabildiği; paylaşımlara kolaylıkla filtre uygulayabildiği medya paylaşım sitesi olduğu görülmektedir (Lee & Chau, 2018).

Instagram'a hem akıllı telefon hem de bilgisayar aracılığıyla bağlanılabilmektedir. Bilgisayar üzerinden uygulamayı açan kullanıcılar takip ettikleri kişilerin fotoğraflarını ve hikayelerini beğenebilmekte ve takip edilmeyen kullanıcıları uygulama üzerinden arayıp bulabilmektedirler. Fotoğraf paylaşımı ve canlı yayın yapma özellikleri ise yalnızca akıllı telefonlar üzerinden sağlanmaktadır. Bununla birlikte Instagram'ın paylaşımların altına yorum yapma, kişilere özel veya toplu olarak resim / mesaj gönderebilme, diğer kişilerin paylaşımlarında etiketlenilme, paylaşılan fotoğrafa kişi ve konum bilgisi ekleyebilme, bir kullanıcı takip edilmeye başlandığında benzer paylaşımlar yapan başka kullanıcıların önerilmesi, kişiler, etiketler (hashtag) ve yerler hakkında farklı aramalar yapabilme, takip edilen kişilerin başka kullanıcıların resimlerine yaptıkları yorum ve beğenileri görebilme, gönderileri keşfetme ve Facebook'ta ya da telefonda kayıtlı olan başka kişilere bağlanarak onları da takip edebilme gibi özellikleri mevcuttur (Aslan & Gül Ünlü, 2016). Eğer bir Instagram kullanıcısının hesabı gizlilik seçeneği kullanılarak oluşturulduysa bu kullanıcının gönderileri yalnızca takip etmesini kabul ettiği ve ancak Instagram'a giriş yapmış kişilerce görülebilmektedir.

Instagram dünyadaki en hızlı takipçi toplayan araçlardan biri olarak ülkemizde de yoğun bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Uygulamanın ülkemizde kullanılmaya başlamasıyla pek çok sayıda fenomen ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte pek çok kişi de fenomen olmak için çeşitli yollar aramaya başlamıştır. Instagram'ın bu kadar yoğun kullanılmasının temel nedeni, toplumda yaşayan ünlü ve star olarak adlandırılan kişilerin diğerleri kişilerle arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. İnsanlar uygulama aracılığıyla paylaşılan fotoğraflar sayesinde ünlü ve starları takip ederek, başkalarından kendilerini haberdar etmek isteme eğiliminde davranış sergilemektedirler. Kullanılan bu uygulama ile insanlar etkin bir biçimde iletişim kurabilmektedir (Onurlubaş & Öztürk, 2018).

2020 yılı itibariyle 1 milyarı aşkın kullanıcısıyla dünyanın en popüler sosyal ağları arasında yer alan Instagram'ın bu kadar hızlı yayılmasındaki etkenlerden birisi de diğer sosyal mecralarala uyumlu çalışmasıdır. Instagram ile hazırlanan fotoğrafların Facebook, Flickr, Foursquare ve Tlumber üzerinden anlık olarak paylaşılabiliyor olması Instagram'a kullanıcı tecrübesi açısından artı puan katmıştır (Instagram, 2020).

Youtube

Günümüzde en büyük içerik topluluklarından bir diğer video paylaşım sitesi de Youtube'dur. Kullanıcılarının kolay şekilde video içeriği paylaşabilmesine imkan sunan Youtube, 2005 yılının Şubat ayında kurulmuştur (Gill, Arlitt, Li & Mahanti, 2007). Youtube'da kişisel paylaşımlar, spor müsabakaları, televizyon dizileri, reklamlarla ilgili paylaşımlar yapılırken bir taraftan da farklı içerikler anlık bir şekilde paylaşılabilir. Ticari işletmelerin marka değerlerini yükseltmek için bu sosyal medya uygulamasını kullandıkları görülürken bir taraftan da bu uygulamayı kullanarak reklamlarla da ön plana çıkmaya çalıştıkları görülmektedir (Mutlu, 2017).

Youtube'da içerik yükleyen her kullanıcının şahsına ait "kanal" diye nitelendirilen bir profili bulunmaktadır. İzleyiciler isterlerse bu kanala abone olarak yapılan güncellemelerden ve kişinin yüklediği başka videolardan haberdar olabilmektedir. Profil sahibi ilgili ayarları değiştirmede süreci, bu videoları diğer sitelere de gömerek (embedding) paylaşım yapabilmektedir. Kullanıcıların bir videoyu kendi sitelerine gömmesi için Youtube tarafından verilen HTML kodunu kendi sitelerine yapıştırmaları yeterli gelmektedir (Zarella, 2010).

Kullanıcıların video şeklindeki kendi içeriklerini ürettiği olması sıradan insanların geniş kitlelere ulaşmasını daha da kolaylaştırmıştır. Bu nedenle sosyal medya platformları kendi ünlülerini oluşturmuş, takipçi sayısı ve etkileşim oranı yüksek olan "ünlüler" başka kullanıcıların kanaatlerini olumlu veya olumsuz anlamda etkilemeye başlamışlardır. Özellikle de çeşitli konularda video içerik hazırlayarak geniş kitlelere ulaşan ve takip edilen video içerik üreticiler (vlogger'lar) tüketicilerin seçimlerinde etkili olmaktadır. Yüksek oranda kişiye ulaşma potansiyelleri açısından markalar da tüketici ile sağladıkları iletişimde bir aracı olarak ve hatta marka elçisi olarak vloggerlar ile birliktelikler yapmaktadırlar. Vloggerlar kozmetikten spora, bilgisayar oyunlarından yemek tariflerine, bebek / çocuk bakımına kadar pek çok değişik konuda içerik üretmekte, kimi zaman da herhangi bir konuya

bağlı olmaksızın günlük hayata ilişkin kendi tespitlerini özgün yorumları ile takipçileriyle paylaşmaktadır. Profesyonel bir ekipman ve prodüksiyon gerektirmeyen vlogların bu doğal görünümü tüketicilerde gerçek bireylerin gerçek izlenimleri olarak daha inandırıcı bir hale bürünmektedir. Vloggerlar farklı markalarla yaptıkları işbirlikleri neticesinde yüksek meblağlarda gelir elde etmekte, hatta günümüzde söz konusu gelirlerin vergiye tabi tutulması noktasında tartışmalar dahi gündeme gelmektedir (Sabuncuoğlu İnanç & Karşu Cesur, 2018). Vloggerlar genellikle hazırladıkları videoları aynı zmanada Youtube kanallarında da paylaştıkları için bu kişiler “Youtuber” olarak da isimlendirilmektedirler.

Günümüzde, geleneksel eğitim sistemine alternatif olarak sosyal ağ web sitelerinin kullanımı her geçen gün artmaktadır. Sosyal ağ web sitelerinden sonra eğitim amaçlı olarak öğrenciler tarafından en sık kullanılan sosyal medya uygulaması Youtube web sitesidir (Toğay, Akdur, Yetişken & Bilici, 2013). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde kullanılan videolar, eğitim-öğretim faaliyetlerinde görsel materyal olarak kullanılabilmeyle birlikte bilgilerin zihinde kalıcılığını arttırarak etkin bir öğretim imkânı da sunmaktadır. Youtube, eğitimciler tarafından yeni bilgilerin öğrencilere video ile öğretilmesi amacıyla kullanılan bir pedagojik kaynak olarak da bilinmektedir (Duffy, 2008). Eğitim öğretim açısından bakıldığında derse yardımcı olarak kullanılan videoların paylaşılması, bunlarla ilgili yorumların yapılması, ayrıca gruplar oluşturulup ilgili güncel eğitsel videoların takip edilmesi de eğitimde kalitenin artmasına imkân sunmaktadır.

Günümüz yeni medyası sayılan Youtube, Facebook’tan sonra Google da en çok aranan medya paylaşım sitesi haline gelmiştir. Televizyondan daha çok izlenme oranına sahip olan Youtube her ay 1,9 milyar kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Günlük aktif kullanıcı sayısı 30 milyon olan Youtube’da bir günde izlenen video sayısı 5 milyardır. 18-24 yaş arası gençlerin yaklaşık %96’sı Youtube kullanıyor. Bunların büyük çoğunluğu ise televizyon izlememektedir. Bunun yanı sıra Youtube, 91 ülkede 80 dilde yayın yapıyor. 2022 yılında ise internet kullanıcılarının %82’si Youtube’a giriş yapacağı beklenmektedir (Youtube istatistikleri, 2020).

Sosyal İşaretleme ve Etiketleme Siteleri

Sosyal işaretleme uygulamaları internetteki linkleri veya içerikleri toplamaya ve oylamaya imkân sunan grup tabanlı web 2.0 sistemleridir (Kaplan & Haenlein, 2010). Bir diğer tanıma göre ise sosyal işaretleme, kullanıcılara favori web sayfalarını çevrimiçi olarak

saklamalarına, not etmelerine ve yönetmelerine olanak sağlayan bir tür web 2.0 uygulama sistemleridir. Sosyal işaretleme siteleri son dönemde oldukça popüler hale gelmiştir. En popüler olan sosyal işaretleme siteleri Digg, Delicious ve Stumble Upon olarak sayılabilmektedir. Her bir sosyal işaretleme sitesi kendine has bir terminolojiye sahip olsa da hepsinin ortak noktası işbirlikli ve katılımlı bir etiketleme hizmeti sunuyor olmalarıdır. Sosyal etiketleme siteleri aracılığıyla kullanıcılar beğendikleri site veya içerikleri başka kullanıcılarla paylaşarak bu içeriklerin yayılmasına ve dağıtılmasına aracı olmaktadır (Lin & Tsai, 2011).

Sosyal işaretleme siteleri etiketler yoluyla kullanıcıların paylaştıkları linkleri ve içerikleri listelerlemektedir. Etiketleme sistemi bu tür sosyal medya siteleri için önemli bir özellik olmaktadır. 2003'te Delicious'un ve 2004'te Digg'in kurulması yoluyla popüler olmuştur (Zaralle, 2010).

Pinterest

Günümüzde oldukça popüler olan ve 2010 yılında kurulan özellikle görüntülerle ilgili keşfe imkan sunan Pinterest adlı sosyal işaretleme sitesidir (Kaplan & Haenlein, 2010).

Görsel, video paylaşımları için ideal bir ortam olan Pinterest, 2010 yılında Paul Sciarra, Evan Sharp ve Ben Silbermann tarafından Amerika'da kurulmuş ve iki şekilde kullanım imkânı geliştirmiştir. Kullanıcılar kendi paylaştıkları görseli / videoyu ya da başka bir kullanıcının yüklediği görsel / videoyu paylaşabilmektedirler. Bu da Pinterest jargonunda "pinlemek" olarak isimlendirilmektedir. Pinlenen içerikler, bireysel panoya iliştilmekte ve sınıflandırma imkânı sunmaktadır. Bu nedenle satış gerçekleştiricileri, kadın ürünlerinde bu platformun gücünden yararlanmaktadır. Pinterest'te paylaşılan konulara bakıldığında moda, ev dekorasyonu, sanatsal yaratımlar, pratik el işi videoları gibi daha birçok görsel sanatlar ve giyim üzerine trafikler oluşturulduğu görülmektedir. Pinterest kullanıcılarının cinsiyet dağılımına bakıldığında ise kadın kullanıcı sayısının erkek kullanıcı sayısından daha fazla olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Kadın Pinterest kullanıcılarının oranı %80, aylık sayfa gösterim sayısı 5 milyar, tek bir ziyarette Pinterest'te geçirilen ortalama süre 2 dakika ve ortalama bir kullanıcının bir ay içerisinde Pinterest'te geçirdiği süre 98 dakikadır (Pinterest, 2020).

Sosyal medyanın en önemli ürünlerinden olan sosyal medya uygulamalarını çocuk, genç, yetişkin herkes kullanmakta; sosyal gereksinimlerini ve günlük iletişimlerini bu ağlar

yoluyla sağlamaktadır (Prensky, 2001). Herhangi bir öğrenci için internet sadece statik olarak paylaşılan metin ve karmaşık pek çok görüntüden başka bir şey ifade etmeyebilir (Tuten & Solomon, 2015). Ancak günümüz öğrenci profiline bakıldığında ise köklü bir değişim olduğu görülmektedir. Günümüz öğrencileri, öğretmek için tasarlanan eğitim sistemine uygun kişilerdir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte onlar da teknoloji ile büyüyen ilk öğrencilerin sembolü haline gelmişlerdir. Bu öğrenciler yaşamlarının neredeyse her gününü bilgisayar, video oyunları, video kamera, akıllı telefon, dijital müzik çalarlar ve dijital çağın diğer bütün araçlarıyla ile çevrelenmiş şekilde geçirmektedir. Bununla birlikte bu öğrenciler için bilgisayar oyunları, e-posta, internet, metin mesajları, sosyal ağlar yaşamlarının ayrılmaz bir parçası şekline dönüşmüştür (Prensky, 2001).

Podcasting

Podcast terimi, zamanının en popüler medya oynatıcısı olan “iPod” ve İngilizcede yayınlamak manasında “broadcast” sözcüklerinin bir birleşimi şeklinde ortaya çıkmıştır. Podcastler, temel olarak bakıldığında (episodik) bölümlerden meydana gelen ses veya video içerikleridir. Seri olarak episodik ses dosyalarının kullanıcılar tarafından indirilmesi 2000’li yıllara karşılık gelmekte ancak ilk olarak herhangi bir kullanıcının bir ses dosyası yaratmasına ve yayınlamasına imkân sunan ilk sistemler 2003 yılında ortaya çıkmıştır (Safko, 2012).

XML tabanlı olan bu uygulama, internet üzerinden kolay bir biçimde aktarımı sağlanmakta ve taşınabilir cihazlarda dinlenebilen, izlenebilen, internet üzerinden direkt olarak indirilebilen, dijital formatta müzik veya konuşmadan meydana gelen medya dosyalarını içermektedir. Podcastler internetten taşınabilir cihazlara yüklendikten sonra internet bağlantısına gerek kmadan istenilen yere aktarılabilmekte ve istenilen zamanlarda da kullanılabilir. Geçmiş yıllarda Podcasting mp3 formatında, eğitimsel olmayan amaçlar için yayınlanan ses kayıtlarıyken artık günümüzde eğitim maksatlı videoların mp4 dosya formatında, yeni bir mobil öğrenme aracı olarak kullanılmaya da başlanılmıştır (Gülseçen, Gülsur, Bayrakdar, Çilengir & Canım, 2010).

Sanal Dünyalar

Sanal dünya gerçek dünyayı ya da bir tür fantezi dünyasını yansıtmak için meydana getirilmiş kullanıcıların birbirleriyle olan etkileşmesine ve yeni şeyler keşfetmesine imkân sunan çevrimiçi platformlardır (Miletsky, 2010). Kullanıcılar bir avatar (kullanıcıyı temsil eden bir görsel veya üç boyutlu bir model) aracılığıyla başka kullanıcılarla iletişim kurabilmektedir. Bazı sanal dünyalar özellikle de oyun oynama amacına yönelik olurken (WOW veya Metin 2 gibi) bazı sanal dünyalar ise kullanıcıların birbirleriyle sosyalleşeceği çevrimiçi alanlar oluşturma maksadıyla (SecondLife veya eMeez gibi) oluşturulmuştur. Sanal dünya, kullanıcıların oyun oynayarak veya o ortamlarda gezinerek birbirleriyle etkileşimde olacağı bilgisayar tabanlı bir dünya veya ortam simülasyonudur (Brown, 2010). Sanal platformlar sosyal ağ yaratmada ve internette keyifli zaman geçirmede kullanıcılara ve o ortamda pazarlama faaliyetlerine izin vererek firmalara yarar sağlayabilen web platformlarıdır (Miletsky, 2010).

Sanal sosyal dünyalar için verilebilecek en önemli örnek uygulama Second Life uygulamasıdır. 2003 yılında piyasaya sürülen Second Life, San Francisco temelli kurulan Linden Research Inc. Şirketi tarafından tasarlanmıştır bir uygulamadır. Second Life’da kullanıcılar avatarları ile gerçek yaşamda yapabilecekleri hemen her şeyi yapabilecekleri gibi, Second Life kullanıcılarının içerik tasarlamasına ve bu içeriği Linden Dolar’ı ile satabilmesine de imkân tanımaktadır. Bu sayede gerçek yaşamda para kazanan kullanıcıların da olduğu görülebilmektedir. Second Life’ın başarısında ise kullanıcı temelli içerik oluşturma ve sosyal ağlarla ilgili yönlere özellikle önem verme ilkelerinin olduğu yatmaktadır (Kaplan & Haenlein, 2010; Safko, 2012).

Kişilerarası İletişim Uygulamaları

1990’lı yıllardan itibaren akıllı telefonlarıyla mesajlaşma ve internet ile beraber bilgisayar üzerinden mesajlaşma insanlar için normal bir hal almıştır. Teknolojik gelişmeler ile beraber akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar gibi iletişim araçları yoluyla görüntülü iletişim de günümüzde en popüler iletişim biçimlerinden biri olmuştur. Safko (2012) kişilerarası iletişim uygulamalarını kişilerin, küçük grupların ya da büyük grupların birbirleri arasında canlı ve gerçek zamanlı iletişim kurmasına imkân tanıyan sanal ortam platformlarında yer alan uygulamalar ve internet siteleri biçiminde ifade etmektedir.

Snapchat, Skype ve Whatsapp

2011 yılında piyasaya sürülen Snapchat uygulaması en kolay şekli ile zaman-limitli anlık mesajlaşma hizmeti olarak tanımlanabilir (Piwek & Joinson, 2016). Snapchat’i diğer sosyal medya araçlarından ayıran önemli farkı, uygulanan efekt ve filtrelerle paylaşılan fotoğraf ve videoların kısa bir süre sonra siliniyor olmasıdır (Snapchat istatistikleri, 2020).

Snapchat uygulaması hem bireysel hem de toplu olarak snap gönderilmesine imkan sağlamaktadır. Kullanıcılar “stories” denilen snap örgüleri oluşturarak fotoğraf ve videolarını tüm takipçilerin görebileceği şekilde paylaşabilmektedir. Diğer taraftan uygulama aracılığıyla kullanıcılar kimi eklentiler sayesinde paylaşımlarını eğlenceli hale getirebilmekte veya özel mesajlaşma servisi aracılığıyla birbirlerine kısa mesajlar gönderebilmektedir (Dodson, 2015).

Popülaritesi hızla artan uygulamanın Nisan 2016 verilerine göre dünya genelinde 100 milyon aktif kullanıcısı mevcuttur. Dünya genelinde toplam sosyal medya kullanıcılarının %18’i Snapchat kullanırken, saniyede ortalama 9 bin snap gönderilmekte ve günde 10 milyon video da izlenmektedir (Beck, 2016).

2020 yılı itibariyle Snapchat’in 306 milyon kullanıcısı bulunmaktadır. Günlük kullanıcı sayısı 190 milyon olan Snapchat’i 12-17 yaş arası sosyal ağ kullanıcılarının %27’si bu uygulamayı kullanmaktadır. Ayrıca Snapchat’te her saniye 20.000’den çok fotoğraf da paylaşılmaktadır (Snapchat istatistikleri, 2020).

Özellikle video iletişim üzerine tasarlanmış olan Skype, kişiler arası iletişim uygulamaları arasında günümüzde sıkça kullanılan uygulama haline gelmiştir. KaZaA tarafından geliştirildiği söylenen ve 2003 yılında piyasaya sürülen Skype, VoIP (voice over internet protocol) şeklinde internet aracılığıyla konuşma üzerine oluşturulmuş bir kişiler arası iletişim aracı uygulamasıdır. Skype ile hem metin temelli, hem de ses temelli iletişim kurulmakla beraber daha sonra eklenen video görüntülü iletişim kurma özelliği ile ise Skype günümüzde sıkça kullanılan kişiler arası iletişim uygulamalarından biri konumdadır. Skype’ın bazı özellikleri; iki kişi arasında ya da video konferans biçiminde aynı anda ikiden çok kişinin sadece sesli veya video görüntülü konuşma gerçekleştirmesine; metin temelli mesajlaşmaya ve sabit veya cep telefonu hatlarını uygun bir ücret karşılığında aramaya imkân tanıyan şekilde ifade edilebilmektedir (Safko, 2012).

Günümüzde popüler olan bir diğer anlık mesajlaşma uygulaması ise Whatsapp SMS’e alternatif olarak 2009 yılında daha önce 20 yıl Yahoo’da çalışan Jan Koum ve Brian Acton

tarafından kurulmuştur. 2014 yılında da Facebook bünyesine katılmıştır. Whatsapp sesli iletişimin yanı sıra metin, belge, fotoğraf, video, konum gibi farklı türden medyayı alıp göndermeyi destekleyen bir uygulamadır. Gönderilen mesaj ve tüm içerikler uçtan uca şifreleme yöntemi kullanılarak güvenlik altına alınmaktadır. 3. şahıs ve kurumlar bu mesajı takip edememektedir. 180'den fazla ülkede 1 milyardan fazla kullanıcının edindiği Whatsapp, What's Up (ne haber) kelimesinden bir kelime oyunu ile türetilmiş bir uygulamadır. Gönderilen içerikler hem kişiler arasında paylaşılmakta hem de Whatsapp grupları ile grup iletişimine geçerek bir seferde 256 kişiye kadar ulaştırılabilmektedir. Ayrıca dünyanın her yeri ile internet üzerinden sesli ve görüntülü arama ile iletişime geçme imkânı sunmaktadır (Çağlak, 2019). Genellikle mobil cihazlar aracılığıyla kullanılan uygulama masaüstü cihazlarda da kullanılabilmektedir.

Whatsapp ilk önceleri telefon rehberinde bulunan kişiler (arkadaş, aile, akraba) arasında iletişime geçme özelliği gösterirken son dönemlerde daha etkin kullanılmakta ve iş hayatı içerisinde dahi kolaylık sağlayabilmektedir. Özellikle işletmeler ve kurumlar müşteri iletişimi, sosyal katılımı ve kurum içi iletişimi sağlamak amacı ile Whatsapp uygulamasını yoğun bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Bu uygulamayı birçok şirket personel yönetimini desteklemek ve ekibine yönelik motivasyon stratejilerini uygulamak için de önemli bir araç görmektedirler (Uzun & Uluçay, 2017).

Whatsapp öğrenciler arasında da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle karşılıklı ders notlarının paylaşımı, dersler ve okul ile ilgili paylaşımlar, karşılıklı sohbet amacıyla yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Sanal Oyun Dünyaları

Sanal dünyaların bir başka türü ise sanal oyun dünyalarıdır. Sanal oyun dünyaları da sanal dünyaların temel özelliklerini bulundurmanın yanı sıra sanal sosyal dünyalara göre kullanıcıların özgürlüğünün daha az olduğu sitelerdir. Sanal oyun dünyalarında da kişiselleştirilmiş bir avatar ile üç boyutlu bir çevrede bir oyun formatında başka kullanıcılar ile etkileşimde bulunulmakta fakat kullanıcılar oyunun belirli katı kuralları içinde hareket etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu açıdan sanal oyun dünyalarında da kullanıcıların kişiselleştirmelerine yönelik içerik üretme, başka kullanıcılar ile diyalog kurma - etkileşime geçme gibi belirli başlı özellikler bulunmaktadır. Sanal oyun dünyalarının ilk örnekleri 90'lı yılların başında görülmekteyken günümüzdeki en önemli sanal oyun dünyalarından biri olan

World of Warcraft'dır 2004 yılında piyasaya sürülmüştür (Kaplan & Haenlein, 2010; Safko, 2012).

Türkiye'de en fazla oynanan oyunlar, oyuncu sayılarına dikkate alındığında ortalama olarak League of Legends - 2009 (3,5 milyon), Counter Strike - 1999 (2,7 milyon), GTA - 1997 (2,5 milyon), Wolf Team - 2007 (2 milyon), Minecraft - 2009 (1,7 milyon), Metin2 - 2005 (1,25 milyon), Zula 2016 (1 milyon), Euro Truck Simulator - 2008 (800 bin) ve Knight Online - 2002 (500 bin kişi) şeklinde ifade edilebilir (Yücel & Şan, 2018).

Dijital oyunlar riskleri açısından tıpkı TV içeriklerindeki düzenlemeler gibi sınıflandırmalara sahiptir. Oyunları özellikle de şiddet ve tehlike içeriklerine göre analiz eden resmi olarak PEGI sistemi, Pan European Game Information'ın (Avrupa Oyun Bilgi Sistemi) kısaltmasıdır. PEGI oyun derecelendirme sisteminin amacı, oyunları belli balı kriterlere göre sınıflayarak hem kullanıcılar hem de aileler için oynamak istenen oyunlalar ilgili yol göstermektedir. 2003 yılından beri kullanılmakta olan bu sistemin toplam 5 PEGI kategorisi vardır: PEGI 3, PEGI 7, PEGI 12, PEGI 16 ve PEGI 18 (Yücel, 2019). Bu kategoriler Şekil 4'te verilmiştir:

Şekil 4. Pegi kategorileri. Yücel, V. (2019). Zararlı Dijital Oyunlar ve Çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.

PEGI içerisinde, yaş kategorilerinin dışında 8 önemli oyun etkeni daha belirlenmiştir: Şiddet (violence), kötü dil (bad language), korku veya küçük çocuklar için endişe vericilik (fear), çıplaklık (sex), uyuşturucu (drugs), ayrımcılık (discrimination), kumar (gambling) ve çevrimiçi oyun imkânı (online game) (Yücel, 2019).

Çevrimiçi Topluluklar

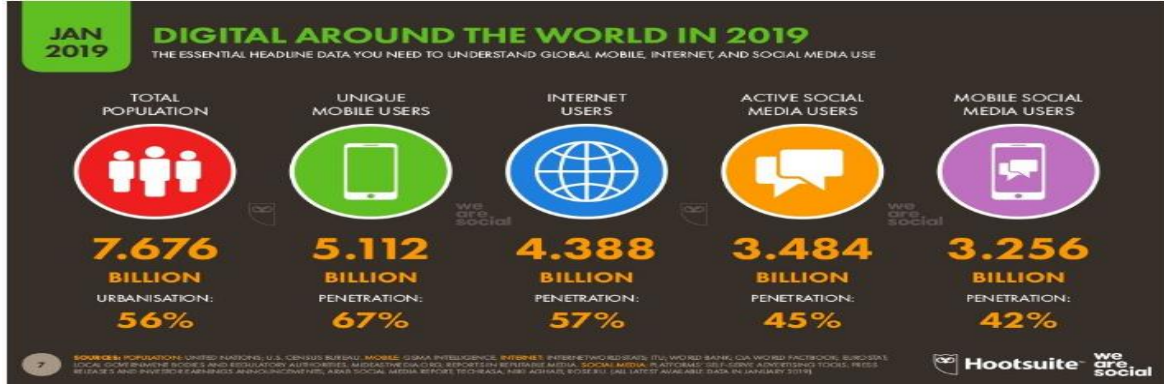
Sanal ya da çevrimiçi topluluklar insanların internet ve bilgisayar başında zamanla daha fazla vakit geçirmesiyle ortaya çıkmış kavramlardır. Sanal veya çevrimiçi topluluk kavramı,

ortak bir ilgi alanı ile ilişkili, iletişimi internet imkânıyla sağlayan ve coğrafi olarak birbirlerinden uzak olan bireylerin bir araya geldikleri topluluklar, ortamlar olarak ifade edilebilmektedir (Phippen, 2004). Çevrimiçi topluluklar ile sosyal ağlar birbirlerine çok benzer özelliklere sahip olsalar dahi sosyal ağlar kümelenmiş büyük internet toplulukları şeklinde tanımlanırken çevrimiçi topluluklar daha çok küçük ve özelleşmiş niche topluluklar olarak ifade edilmektedir (Chaney, 2009).

Forumlar

Forum ya da mesaj panosu, elektronik ortamda oluşturulmuş, bilgi ve paylaşım platformları şeklinde tanımlanabilir (Kocabay 2007). Kullanıcıları belirli bir konuyla ilgili devam eden konuşmaya dâhil etme noktasında mühim bir araç olarak tanımlanmaktadır (Safko, 2012). Bu tür web sitelerinin en önemli noktası tartışmadır. Kullanıcılar bir mesaj gönderirler ve diğer kullanıcılar da bu mesajı yanıtlarlar. Kullanıcılar soruları yanıtlayarak ve faydalı bilgiler sağlayarak toplulukta değerli ve saygıdeğer bir üye olmak için çaba sarf ederler (Zarella, 2010). Herkesin özgürce düşüncelerini dile getirdiği tartışma ortamı ve fikir haricinde dokümanların da paylaşım ortamı haline dönüşmüştür. Forumlar belli bir konu üzerinde odaklanabileceği gibi çeşitli konular üzerinde de oluşturulabilir. Kendine ait kuralları ve üyelik sistemi olduğundan wikiler ve bloglardan çok daha farklıdır. Yöneticiler tarafından sürekli denetlenir ve tartışmaların daha öncesinden belirtilen kuralları kapsamında ilerlemesini sağlarlar. Bazen yeni başlıklar açılır, bazen ise eskileri kapanabilir veya kilitlenebilir. Kitleme denilen ise tartışma konusunun bitmesi ve kimsenin artık o konuya fikir beyan etmemesi biçimidir. Çoğunlukla siyaset, din, etnik kimlik gibi toplumun hassas olduğu alanlarda tartışmaların kısmen yapılması tavsiye edilmektedir. Bu gibi alanlarda kurallar oldukça katıdır. Kurallara uymayan katılımcı üyeler yöneticilerin tarafından kaydı silinmekte veya engellenmektedir (Eldeniz, 2010).

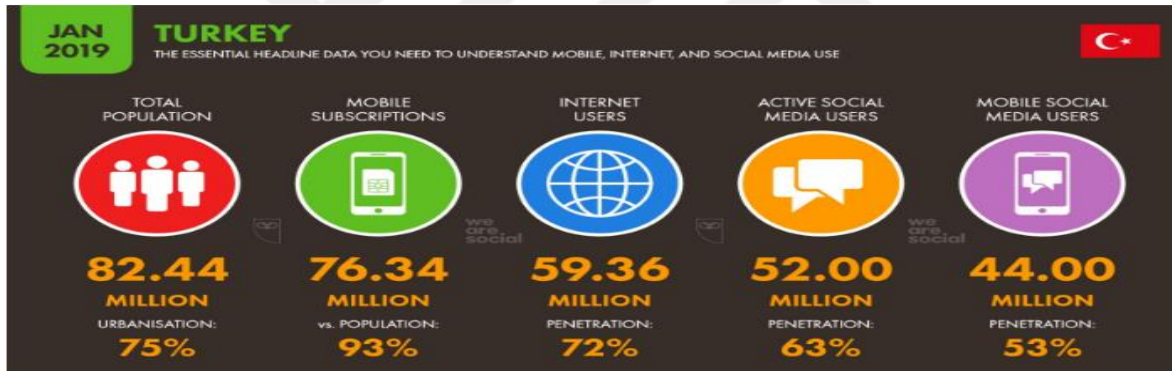
Global alanda faaliyet gösteren dijital pazarlama şirketi We Are Social tarafından hazırlanan 2019 yılının istatistikleri, 30 Ocak 2019 tarihinde yayınlanmıştır. Yayınlanan rapora ait veriler aşağıda yer almaktadır:

Şekil 5. Global dijital veriler 1. ‘ Dijital dünya raporu, (2019).

<https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates> sayfasından erişilmiştir.

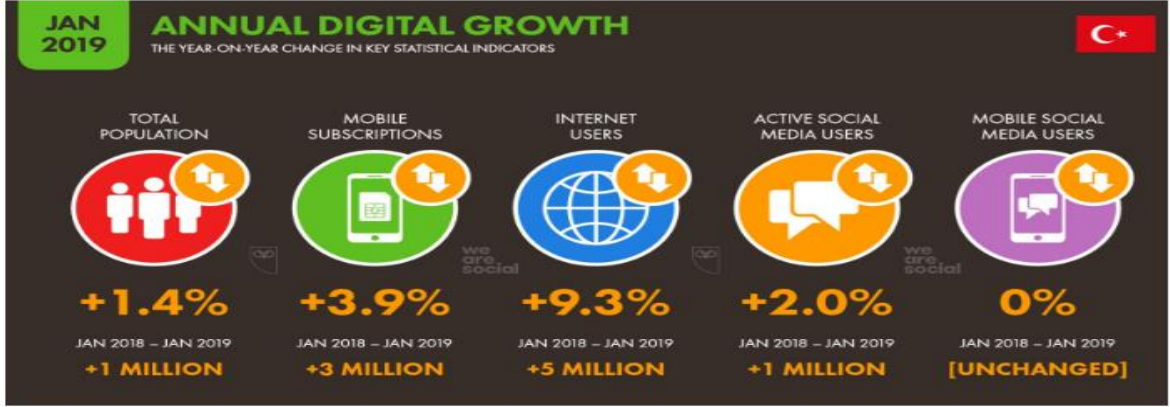
Şekil 5’e göre, dünya toplam nüfusun 7.676 milyar olduğu dünyada; nüfusun %57’sini oluşturan 4.388 milyar internet kullanıcısı; nüfusun %45’ini oluşturan 3.484 milyar aktif sosyal medya kullanıcısı ve nüfusun %42’sini oluşturan 3.256 milyar aktif mobil sosyal medya kullanıcısı vardır.

Şekil 6. Global dijital veriler 2. Dijital dünya raporu, (2019).

<https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 6’ya göre, 82.4 milyon nüfusa sahip ülkemizde ise; nüfusun %72’sini oluşturan 59.36 milyon internet kullanıcısı; nüfusun %63’ünü oluşturan 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı ve nüfusun %53’ünü oluşturan 44 milyon aktif mobil sosyal medya kullanıcısı vardır.

Şekil 7. Global dijital veriler 3. Dijital dünya raporu, (2019).

<https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 7'ye göre, internet kullanım istatistiklerinde, bir önceki yılın verilerine göre; 5 milyonluk bir artışla yani 59.3 milyon internet kullanıcısı; 2 milyonluk bir artışla 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı; aktif mobil sosyal medya kullanıcı sayısı ise geçen yıllla aynı kullanıcı sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

We Are Social verilerini dikkate alındığında dünyada ve ülkemizde 2019 yılında, geniş bir kullanıcı kitlesi olan sosyal medyanın bir önceki yıla göre elde edilen istatistiki verilerinde kullanıcı sayısında artış olduğu gözlenmektedir (Dijital dünya raporu, 2019). Hemen her yıl kullanıcı sayısında artış yaşanan sosyal ağda yer alan sosyal medya platformlarının pek çoğunun yaş kısıtlaması (genelde 13 yaş) olduğu bilinmekte fakat bu yaş sınırlarına pratikte dikkat edildiği pek söylenmemektedir. Örneğin Avrupa ülkelerindeki 9-12 yaş aralığındaki çocukların %20'sinin facebook hesabı bulunmaktayken bazı ülkelere bakıldığında bu sayının %40'a kadar çıkabildiği bilinmektedir (Livingstone-Olafsson & Staksrud, 2011).

Günümüzde kullanıcı sayısı her geçen gün artış gösteren sosyal medyanın çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Sosyal medyanın olumlu etkilerinden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (O'Keeffe & Pearson, 2011; Rudiger 2013):

- Bir sosyal medya platformunun parçası olmak çocuğun sosyal becerisini geliştirmektedir.
- Belirli bir arkadaş grubuyla sürekli iletişim halinde olmak aidiyet hissini geliştirmektedir.
- Sosyal medya aracılığıyla okulda öğrenilen konuları okul bittikten sonra da tartışabilme ve bu konular hakkında bilgi edinme olanağı oluşmaktadır.

- Çocuğun kendi kimliği ve yaratılışını anlaması ve karakterini geliştirmesine imkan tanımaktadır.
- Kendisiyle aynı düşüncede olan arkadaşlarıyla paylaşımda bulunarak kendisine destek bulmaktadır.
- Kendi kimliğini açıklamak zorunda kalmadan akranlarıyla sorunlarını tartışabilmektedir.

Sosyal medyanın olumsuz yönlerine bakıldığında ise çocukların karşılaşılabileceği tehlikeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir(O'Keeffe vd., 2011; Rudiger 2013):

- Diğer kullanıcılar tarafından rahatsız edilebilmekte, siber zorbalığa maruz kalınmaktadır.
- Cinsel açıdan isteyerek / istenmeyerek açık mesajlar, fotoğraflar veya görüntüler gönderme/alma şeklinde cinsel içeriklerle karşılaşmaktadır.
- Platformlarda kişisel ve mahrem bilgiler paylaşılma zorunda kalınmaktadır.
- Olması gerektiğinden çok daha fazla bilgi paylaşılmaktadır.
- Kötü niyetli kişilerin saldırılarına karşı korunmasız kalınmaktadır.
- Çok sayıda yaşlarına uygun olmayan reklam içeriklerine maruz kalınmaktadır.
- Fiziksel aktivitelere olması gerektiğinden daha az zaman ayırmak zorunda kalınmaktadır.

Günümüz gençliği ve çocukları için sanal ortamda uzun süre vakit geçirdikleri dijital oyunların ciddi tehlikeler barındırdığı inkâr edilemez bir gerçektir. Yeni çocukların sıklıkla eğlence maksatlı kullandıkları bu oyunları, çocuklar sosyal medya platformlarında oynamak için birbirleriyle paylaşmakta ya da çoklu kişiyle oynamak için sıklıkla tercih etmektedir. Bu oyunlar aracılığıyla çocuklar farkında olarak ya da olmayarak etik sorun, özel yaşamın gizliliği, istismar, zararlı içerik paylaşımı ya da uygunsuz içerikle karşılaşma, internet bağımlılığı, şiddet eğilimi, depresyon gibi birçok sorunu yaşamaktadırlar. Bu sorunlarla baş başa kaldığında yaşları itibariyle bunlarla mücadele etmekte zorlanacak olan çocukların bu konuda bilinçlendirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durumlar göz önüne alındığında dijital oyunların da sanal ortamda ciddi anlamda tehlike barındırdığı söylenebilir.

Çocuklar tarafından sıklıkla kullanılan bazı oyunlar mevcuttur. Tek başına oynanan oyunlardan daha eğlenceli olan çoklu-oyunculu oynanan oyunlar çocuklar tarafından daha çok kullanılmakta ve bu oyunların sayısına bakıldığında ise gittikçe arttığı görülmektedir (Prensky, 2001). Ayrıca bireyler tarafından internet kullanım süresinin artması oyun

kullanımının en fazla sosyal ağlarda olması bu tür gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İlerleyen zaman içerisinde bu durum daha hızlı büyüme gösterecektir (Tunç, 2017).

Düzenli olarak oyun oynayan artık bağımlı hale gelmiş kişilerde uzun vadede de olsa yalnızlık, şiddet eğilimi, düşük yaşam doyumu, depresyon, duyarsızlaşma v esaldırganlık gibi ciddi sağlık sorunları birçok sorun (Anderson, Funk & Griffiths, 2004) yaşayabileceği bazı araştırmalar da mevcuttur. Gümüzde video oyunlarıyla ilgili analizlere bakıldığında oynanan bu oyunların % 89'unun şiddet içerikli olduğu görülmektedir (Karaaslan, 2015). Buna örnek olarak gösterilen ‘‘Momo’’ ve ‘‘Mavi Balina’’ oyunları, bilhassa 16 / 18 yaş altı çocuklar için zararlı içerikler bulundurmaktadır. Bu tarz oyunlar yasa olarak satılamadığı ve oynanamadığından ya e-postayla gönderilen ya da watshapp tarzı uygulamalar aracılığıyla gönderilen linklerle yüklenerek oynanmaktadır. Bu uygulamalar aracılığıyla telefonla mesajlaşabilmekte veya görüşülebilmektedir. Bu sahte telefon görüşmesinin inandırıcılığının yüksek olarak tasarlanmış olması ile kullanıcıyla etkileşim kurabilmesine neden olmaktadır (Yücel, 2019):

Şekil 8. ‘‘Momo’’ görüntülü arama yapıyor. Yücel, V. (2019). Zararlı Dijital Oyunlar ve Çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.

İçeriğinde şiddet içerikli ve gerçek yaşamdan oldukça uzak mesajlar barındıran bir diğer oyun olan ‘‘Mavi Balina’’ oyunundaki 50 aşamalı meydan okumaların ve kullanıcılardan yapmaları istenilen görevlerin bir kısmı şu biçimdedir (Yücel, 2019) :

- Elinize/kolunuza belirli bir cümle kazan.
- Sabah 04:20’de uyanıp korkunç bir video izleyin (‘‘Küratör’’ tarafından gönderildi).

- Kolunuzda uzunlamasına kesikler açın.
- Bir kâğıda balina çizin.
- Balina olmaya hazırsanız, bacağınıza “evet” yazın. Aksi takdirde, kendinizi birden çok kez kesin.
- Gizli görev (Kodla yazılmış.)
- Kolda çizik (Mesaj).
- Balina olma konusunda çevrimiçi durumunuzu yazın.
- Belirli bir korkuyu aşın.
- Saat 04:20'de kalk ve çatıya git.
- Elinize bir balina oyun.
- Bütün gün korkunç videolar izleyin.
- “Küratör” ne gönderirse onu dinleyin.
- Dudağınızı kesin.
- Kolunuzu/elinizi bir iğneyle sıkıştırın.
- Kendinize zarar verin ya da hasta olun.
- Bir çatıya gidin ve kenarda durun.
- Köprüde durun.
- Bir vince tırmanın.
- Bu aşamada “balina” oyuncunun güvenilir olup olmadığını belirler.
- Skype’ta bir “balina” ile konuşun.
- Kenarları sarkan bacaklarla bir çatıya oturun.
- Kodda olan başka bir iş.
- Gizli görev.
- Bir balinayla tanışın.
- “Küratör” ne zaman öleceğinizi belirler.
- Bir demiryolunu ziyaret edin.
- Bütün gün kimseyle konuşmayın.
- Balina olma konusunda yemin edin.

Şekil 9. “Mavi Balina” oyunundaki görev gereği kolunu çizen bir kullanıcı. Yücel, V. (2019). Zararlı Dijital Oyunlar ve Çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.

Genellikle 14-18 yaşları arasında, kendi ailesi ve arkadaş ortamlarında sorunları olan kişilerin oynadığı Mavi Balina oyununu oynayanların yaş aralığı değişebilmekte ve bunun yanı sıra dünya üzerinde çoğu ülkede oynanmakta ve bu oyun yüzünden 130’den fazla kişinin hayatını kaybettiği (Yücel & Şan, 2018) görülmektedir.

“Mavi Balina” gibi bir intihar oyunu olan “Momo Horror Game” oyunundan kullanıcıdan sürekli olarak birtakım varlıkları öldürmeleri istenmektedir. Kullanıcıya yaklaşan ve adları “Momo” olan bu ilginç varlıklar bir var olup bir yok olmakta, ürkütücü ses ve karanlık içerisinde ava çıkmış olan kullanıcının sabit bir hedefi olmakla birlikte çok sayıda aşırı yakın mesafede olan yaratıklarla birliktedir. Bu yaratıkları uzaktayken göremeyen kullanıcı ancak yakına geldiklerinde görebilmekte ve nişan alabilmektedir. Bu durum ise kullanıcıya büyüü bir ortam ve korku sunmaktadır. Hayatta kalabilmek için sürekli öldürmek zorunda olduğu yaratıklar belirsiz beden veya insana benzeyen gövdeleriyle melez bir yaratıktır (Yücel, 2019).

Şekil 10. ‘Kill The Momo’ oyununda kullanıcı ürkütücü varlıklarla karşılaşılıyor. Yücel, V. (2019). Zararlı Dijital Oyunlar ve Çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 11. “Momo” Horror Game’de kullanıcı melez varlıkların saldırısı altında. Yücel, V. (2019). Zararlı Dijital Oyunlar ve Çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.

Dijital oynanan oyunlardan bir diğeri de eş zamanlı ve çoklu oyuncuyla oynanma özelliğine sahip “PUBG” oyunudur. “PUBG” bütün platformlarda en çok oynanan ve hakkında en çok içerik üretilen, yayın yapılan oyunlardan biridir. Oyun satın alındıktan sonra da oyun içi satın alımlar mevcuttur. İsteyen oyuncular, para vererek kendilerine farklı kıyafetler alabilmekte, oyundaki silahlarını ilginç tasarımlarla kaplayabilmekte veya görünüşlerini değiştirebilmektedir (Gül, 2019).

Şekil 12. “PUBG Mobile” ekran görüntüsü. Gül, M. (2019). Kültür Endüstrisi Ürünü Olarak Dijital Oyunlar: Playerunknown’s Battlegrounds (Pugb) Oyunu Örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 5 (2), 448-465. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/51161/643425> sayfasından erişilmiştir.

“PUBG Mobile” 2018 yılında 30 milyon kişi tarafından mobile cihazlardan oynanırken 2019 yılında çok ciddi bir artış göstermiş ve 600 milyon oyuncuya ulaşmıştır. “PUBG Mobile” bir yıl içinde oyuncu sayısındaki 20 katlık artış üzerine resmi twitter hesabından oyuncularına bir teşekkür mesajı yayınlamıştır (Gül, 2019).

PUBG MOBILE
@PUBGMOBILE

600 million players from all over the world have downloaded PUBG MOBILE! A special thank you to all our players for your ongoing love & support ❤️ we could not have done it without you!

Tweeti Çevir

ÖS 5:00 · 2 Ara 2019 · Sprout Social

Şekil 13. PUBG mobile resmi twitter hesabının teşekkür mesajı. Gül, M. (2019). Kültür Endüstrisi Ürünü Olarak Dijital Oyunlar: Playerunknown's Battlegrounds (PUBG) Oyunu Örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 5 (2), 448-465. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/51161/643425> sayfasından erişilmiştir.

PUBG oyunu aksiyon / savaş ve “First Person Shooter” (FPS) türünde, birden fazla oyuncuyla eş zamanlı oynanan (multiplayer) bir oyundur. Oyunda çeşitli modlar ve haritalar bulunmaktadır. “Singleplayer” (tek oyuncu) modunda her oyuncu bireysel olarak oyunu kazanmaya çalışırken, “Duo” modunda oyuncular iki kişilik takımlardan, “Squad” modunda ise dört kişilik takımlardan oluşmaktadır. Oyundaki her karakter eşit özelliğe sahiptir. Karakterler hiçbir insani nitelik taşımazlar, hiçbir belirgin özellikleri yoktur (Gül, 2019).

Her ne kadar dijital oyunlar bir eğlence aracı olarak görülse de içeriklerinde ideolojik olarak birtakım örtülü mesajlar yer almaktadır. Bu ideolojik mesajlar, sermaye sahiplerinin çıkarları üzerine kuruludur. Bu oyunun üretim, dağıtım ve tüketim ilişkilerine bakıldığında bir meta olduğunu söylenmek mümkündür. Ayrıca gelişmiş bir hikâyesinin ve karakterlerinin olmamasının yanı sıra ortamdaki yapıların da derin olmaması gerçek yaşamı temsil etmediğini göstermektedir. Oyun yoğun şiddetin yanı sıra kullanıcılara hızlı olmayı, yetişmeleri gereken çok yer olduğunu dikte etmektedir. Oyuncuların kaderinin bir yapay zekâ tarafından belirlendiği bu oyunu kazanmak için oyuncunun bireyselliğini hep ön plana alarak yaşamda kalması için her yolu mübah görüp kullanması istenmektedir (Gül, 2019).

Günümüz yeni neslinin oynadığı dijital oyunlar değerlendirildiğinde ebeveynler için gençleri hedef alan çevrimiçi intihar oyunları karşısında dikkatli olmak; yeni ve dijital bir nesil olan çocukların ebeveynleri dışında kurdukları bir sanal dünyaları olduğunu kabul etmek gerekir. Çocuklar bu dünyayla ilişkili olarak içsel bir süreç yaşamaktadır. Özellikle 10 yaşı ve üzerindeki çocuklar ailelerinden yavaş yavaş uzaklaşmakta, sosyalleşmeye başlamaktadırlar. Bu süreç içerisinde dış dünyayı tanıma merakı artmaktayken yeteri kadar sosyalleşemeyen çocuklara ise sanal ortam intihar oyunları gibi zararlı içerik barındıran tehlikeli bir ortam sunmaktadır. Bu oyunlardaki şiddet eğilimi ise onlara ciddiye alınma seçeneği sunmaktadır (Yücel, 2019). Şiddet ve örtülü mesajlar içeren oyunların yanı sıra siber zorbalık ve cinsel saldırı da, çocukların karşılaştığı başka bir çevrimiçi tehlikedir. Gençlerin ve yetişkinlerin yabancılara bir şeyler yapmak zorunda kaldığı sanal ortamda, hem para hem de çıplak fotoğraf göndermek de dâhil binlerce belgelenmiş olay mevcuttur (Radford, 2019). Çocukların akıllı telefon ve tablet yasaklarıyla bu oyunlardan uzaklaşacağını düşünmek yerine fiziksel, kültürel, sportif aktivitelere yönlendirilmesi ve aileyle geçirilecek zaman onların ciddiye alındığının göstergesi olarak bu tür oyunlardan uzaklaştırılması adına öneri olabilir (Yücel, 2019).

Sosyal Medya Kavramının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Yeri

Yeni teknolojik nesilde hızlı şekilde artış gösteren iletişim, etkileşim ve bilgi paylaşımının hatalardan, risk ve tehlikelerden olabildiğince azaltılması için eğitimin süzgecinden geçmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında eğitimde bazı yeterliliklerin / yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması onlar adına yararlı olacaktır (Güneş, 2016). Yetkinlik, bazen belirli bağlamlarda becerilerin uygulamaya konması şeklinde yorumlanabildiği gibi bazen de beceri ile aynı anlamalı veya daha ileri seviyeli beceriler olarak da dile getirilebilmektedir (Martin & Grudzieci, 2006).

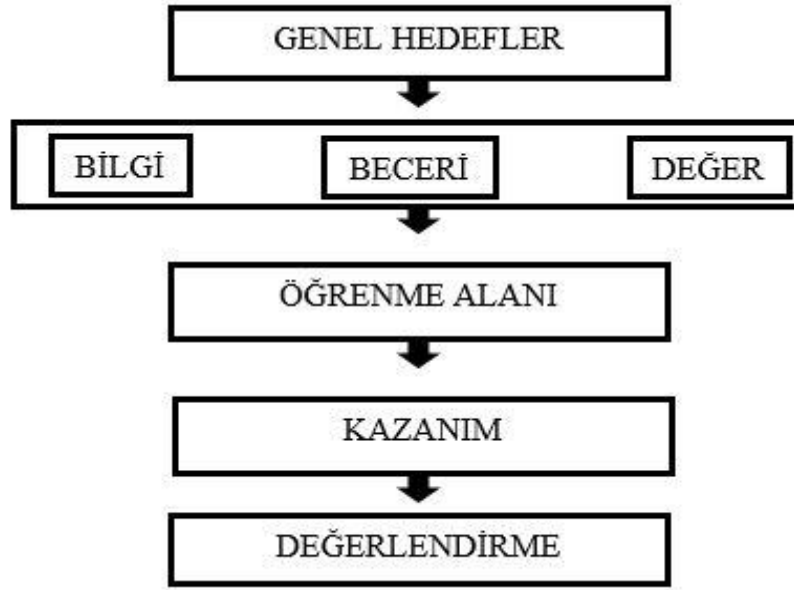
Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütün hale getirilmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumda yerini alacak olan kişi olarak yetişen öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası alanda; kişisel, toplumsal, akademik ve iş yaşamlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde belirlenmiştir. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) sekiz anahtar yetkinlik belirlemiştir, bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

- ✓ Anadilde iletişim

- ✓ Yabancı dillerde iletişim
- ✓ Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- ✓ Dijital yetkinlik
- ✓ Öğrenmeyi öğrenme
- ✓ Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- ✓ İnisiyatif alma ve girişimcilik
- ✓ Kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2018).

Bu yetkinliklerden bilimde yetkinlik, soruları tanımlayabilmek ve kanıta dayalı sonuçlar elde etmek amacıyla doğal dünyanın izahına ilişkin bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve isteğine göndermede bulunmaktadır. Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama durumunda bilgi ve metodolojinin uygulamaya geçirilmesi olarak dile getirilmektedir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bir kişinin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü içermektedir. Dijital yetkinlik ise iş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel biçimde kullanılmasını içermektedir. Bu açıdan yetkinlik, bilgiye ulaşma ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılmasının yanı sıra internet aracılığıyla genel ağa katılımın gerçekleşmesi ve iletişim kurulması gibi temel beceriler sayesinde gerçekleşmektedir (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) yer alan temel becerilerin yanı sıra genel hedefler, öğrenme alanı, bilgi, değer, kazanım ve değerlendirme programın ana esaslarını oluşturmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda önemli bir yeri olan bu unsurlar Şekil 14'te gösterilmiştir:

Şekil 14. MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Devlet Kitapları.

<http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından erişilmiştir.

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili olan tema, beceri, kavram ve değerlerin bir bütün olacak şekilde görülebildiği; öğrenmeyi bütünleştiren, birleştiren yapıdır (MEB, 2006). Öğrenme alanları dikkate alınarak SBDÖP’ün içeriği ve ünitelerin kapsamı, düzenlenmiş ve bu sayede 7 öğrenme alanı meydana getirilmiştir. Bu öğrenme alanları birey ve toplum; kültür ve miras; insanlar, yerler ve çevreler; bilim, teknoloji ve toplum; üretim, dağıtım ve tüketim; etkin vatandaşlık ve küresel bağlantılar şeklinde oluşturulmuştur (MEB, 2018).

SBDÖP’ün öğrenme alanlarından “Bilim, Teknoloji ve Toplum” (BTT) öğrenme alanında bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin insan ve toplum üzerine olan etkileri göz önüne alınarak, özellikle “toplum” ilişkisi vurgulanmaktadır. Çelikcan’a (2010) göre de Sosyal Bilgiler bilim ve teknolojinin insan ve toplum üzerindeki etkileriyle ilgilenmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanıyla ilişkili olan hedefler 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak hazırlanmış Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer almaktadır. Bu hedefler, öğrencilerin doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen kişiler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları, bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli şekilde kullanmaları, bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleridir (MEB, 2018).

BTT öğrenme alanının öğrencilere sağladığı pek çok yarar vardır. Bu öğrenme alanı sayesinde öğrenciler:

- Bilim ve teknolojinin inançları, bilgileri ve günlük hayatlarına olan etkilerini öğrenmiş olurlar,
- Kendilerinin ve başkalarının geçmişinden yola çıkarak teknolojinin toplum üzerindeki etkilerini irdelemiş olurlar,
- Bilimsel verilerin ve teknolojinin insani değerlere, bilgi artışına ve davranışa olan karmaşık etkisini keşfetmiş olurlar,
- Temelde teknolojilerin nasıl geliştiğini, çevreyi nasıl değiştirdiğini, sağlık ve ekonomi alanındaki değişikliklere fayda sağlamak için teknolojiyi nasıl kullanmak gerektiğini incelemiş olurlar,
- Yeni ortaya çıkmış teknolojik değişiklikleri, bilimsel düşünceleri incelemiş olurlar,
- Değişimin sonuçlarına yönelik analiz yaparak bilim ve teknolojinin çevreye sunacağı faydaları düşünmüş olurlar,
- İnternette kişisel mahremiyetin korunması, genetik mühendisliğinin yararları ve zararları, teknolojinin; inançlar, yaşam kalitesi ve çevreye olan etkileri gibi birçok konuyu çözümlmek için bilgi ve beceri kazanmış olurlar (National Curriculum Standards For Social Studies, 2018).

TYÇ ile de uyumlu olarak SBDÖP kapsamında öğrencilere kazandırılması amaçlanan belirli başlı bazı temel beceriler mevcuttur. Bu öğrenilmesi amaçlanan temel beceriler Tablo 3'te gösterilmiştir (MEB, 2018):

Tablo 3.

SBDÖP Kapsamında Kazandırılması Amaçlanan Temel Beceriler

Araştırma	Kanıt kullanma
Çevre okuryazarlığı	Karar verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Konum analizi
Dijital okuryazarlık	Medya okuryazarlığı
Eleştirel Düşünme	Mekânı algılama
Empati	Özdenetim
Finansal Okuryazarlık	Politik okuryazarlık
Girişimcilik	Problem çözme
Gözlem	Sosyal katılım
Harita okuryazarlık	Tablo, grafik ve diyagram çizme-yorumlama
Hukuk okuryazarlık	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İletişim	Yenilikçi düşünme
İşbirliği	Zaman ve kronolojiyi algılama
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Not: MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Devlet Kitapları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından erişilmiştir.

Tablo 3'te SBDÖP kapsamında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan araştırma, kanıt kullanma, dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı, özdenetim, girişimcilik, karar verme, sosyal katılım, gözlem, iletişim, yenilikçi düşünme gibi becerilerin BTT öğrenme alanıyla ilişkili olan becerileri sayesinde öğrenciler bilim ve teknolojideki gelişmelerin özünün yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşünce olduğunu anlayacak ve özümseyeceklerdir. Bununla birlikte bilim ve teknolojinin tarihsel gelişimini ve toplum üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgiye ulaşmak için teknolojiyi kullanma becerisi edinebilmektedirler (MEB, 2005). 2018 SBDÖP'de BTT öğrenme alanında sınıflara göre kazandırılması gereken beceriler ise Tablo 4'te gösterilmiştir (MEB, 2018):

Tablo 4.

BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Beceriler

SINIFLAR	BECERİLER
4. SINIF	Değişim ve yenilikçilik gibi beceriler
5 SINIF	Öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi beceriler
6. SINIF	Yenilikçilik ve araştırma gibi beceriler
7. SINIF	Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi

Not: MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Devlet Kitapları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından erişilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde BTT öğrenme alanında “Değişim ve yenilikçilik gibi beceriler, öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi beceriler, yenilikçilik ve araştırma gibi beceriler, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi” olmak üzere toplam 8 beceriye yer verilmekle birlikte “gibi” ifadesi kullanılarak öğrencilere farklı becerilerin de kazandırılabilceği dile getirilmektedir. Bu araştırmada 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin bilişsel yapıları,

5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan becerine göre incelenmiştir. Araştırmada incelenen kavramlardan birisi olan “öz denetim” becerisidir. Öz denetim, kişilerin dünyayı anlamak ve dünya ile başa çıkabilmek adına çocukluktan itibaren geliştirdikleri mekanizmalardan biridir (Kaygusuz & Özpolat, 2015). Ayrıca içsel tepkileri engelleme veya değiştirme yeteneğine ve istenmeyen davranış eğilimlerine müdahalede bulunma ya da bunları engelleme becerisine denir. Bunun yanı sıra öz denetim, mantık dışı ya da istenmeyen davranışları baskılamayı gerektirmektedir (Oaten & Cheng, 2006). Baumeister, Vohs ve Tice'e (2007) göre, bireyin kendi tepkilerini idealler, doğrular ve değerler gibi ilkelerle dengeleyebilmek için ve uzun dönem yaşam hedeflerinde uygulayabilmek için değiştirebilme kapasitesidir. Bu açıdan bakıldığında, kişilerin erken çocukluk döneminden itibaren şekillenmesinde esas olan, hayat boyu sahip olunması gereken önemli özelliklerden biri olarak görülmektedir. Rothbaum, Weisz ve Snyder (1982) öz denetimi kişinin dünyayla daha iyi ve daha ideal uyum elde edebilmek maksadıyla kendini değiştirmesi, çevreye uyum becerisi olarak değerlendirmektedir. Mehta (2010) yaptığı çalışmada özdenetimi yüksek olan kişilerin düşük olanlara göre yaşam biçimlerini farklı yapılandırdıklarını ifade etmişken; Tangvey, Baumeister ve Boone (2004) ise, yüksek öz denetimi; yaşama uyum sağlama, daha yüksek not alma ve toplumsal ilişkilerde yüksek kalite olarak ilişkilendirmenin yanı sıra düşük öz denetimi; patolojik hastalıklar, çabuk incinme, yeme bozukluğu ile ilişkilendirmektedir. Buna ek olarak Friese ve Hofmann (2009) yaptıkları çalışmada iyi bir öz kontrol sağlandığında daha az saldırganlık ve suçluluk, daha kaliteli psikolojik uyum, zihinsel sağlık, akademik performans, daha iyi karşılıklı ilişkiler, daha az finansal ve dürtü kontrol sorunu görüldüğünü ifade etmektedirler. Ayrıca Bertrams, Baumeister ve Englert (2016) yaptıkları çalışmada, özdenetimi yüksek olan ortaokul öğrencilerinin daha düşük kaygı taşıdıkları ve özellikle de matematik testinde daha iyi notlar aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ivcevic ve Brackett'in (2014) yaptıkları çalışmada ise duygularını düzenleyebilen çocukların duygu düzenleme becerisi düşük kalan çocuklara göre okul notlarının daha yüksek aldıklarını tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra öz denetimi yüksek olan bireyler, sigara ya da kilo yapan tatlı yiyeceklere, atıştırmalıklara karşı koyabilmekte; sağlıklı olmak ve uzun süre yaşayabilmek gibi gelecekte elde edilebilecek büyük ödüller için anlık cazip gelen küçük ödüllerden vazgeçebilmektedir (Henden, 2008).

Öz denetimin öğrencilere katkı sağladığı en önemli alan şüphesiz eğitimidir. Eğitim, kontrollü bir çevrenin daha da çok okulun etkisi altında, öğrencilerin sosyal ilişkilerini ve bireysel gelişimini en iyi şekilde gerçekleştiren sosyal bir süreç olarak görülmektedir

(Demirel & Kaya, 2004). Okul ortamında ise bu sürecin en önemli bileşeni öğretmenlerdir. Öğretmenler bilgiyi öğrencilere aktarmanın yanı sıra okul içi ve okul dışı etkinliklerde öğrencilere yol gösteren konumundadır (Sünbül, 2004). Duckworth, Gendler ve Gross'a (2014) göre etkili öğretmenler öğrenilebilen bilgi ve becerilere dayanak alarak, düşünce ve davranışlarıyla öğrencilerin iç disiplinleri ve öz denetimleri için doğru rol model olmalıdırlar.

5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan becerilerden bir başkası da “dijital okuryazarlık” becerisidir. Dijital okuryazarlık, dijital teknolojiler aracılığıyla bilgiyi kullanabilen kişilerin bilgiye ulaşma, gerekli düzenlemeleri yaparak analiz etme ve yorumlamasının yanında bilginin üretilmesini kapsayan beceridir (Akkoyunlu & Soylu, 2010). Eshet-Alkalai (2002), dijital okuryazarlığı bilgisayarı kullanmadan daha fazla ya da bir kitabı okumaktan çok farklı olduğu ilişkisel düşünme ve problemlere değişik açılardan bakarak bütünü görebilme becerisi olarak tanımlamıştır. Günümüzde sıkça kullanılan dijital teknolojilerin, araçların hangi amaç için üretildiği, ne gibi özelliklere sahip olduğu birey tarafından incelenerek öğrenilmelidir. Bu sayede birey sadece bu araçlara sahip olmakla kalmayıp nasıl kullanılması gerektiğini öğrenerek dijital yeterliliğe de sahip olmaktadır. Dijital yeterlilikte asıl önemli olan farkındalığa sahip olabilmektir. Dijital teknolojiyi kullanırken farkındalıkla birlikte sahip olunması gereken içsel motivasyon da bireyin teknolojiye karşı tutumunu olumlu ya da olumsuz yönde değiştiren etken haline gelmektedir. Farkındalık, içsel motivasyon ve çevreyle bütünleştiğinde dijital yeterlilikler elde edilmiş olmaktadır (Akkoyunlu & Soylu, 2010).

Eğitim ve teknoloji firmaları okullarda kullanımı sağlayan birçok dijital uygulama sağlamaktadırlar. Bu uygulamalar kullanıldığında öğrenciler dijital içerikleri tüketen değil üreten bireyler olarak yetişmesi ve yaratıcı olmaları sağlanmış olmaktadır (Kurudayı & Bal, 2014). Bu anlamda öğretmenler derslerde dijital teknolojiyi kullandıklarında dijital okuryazar bireyler yetiştirme hedefine ulaşmış olmaktadır. Dijital teknolojiler, internet aracılığıyla kullanıldığında daha fazla kişiye ulaşılmış ve eğitim alanında oldukça etkili öğrenmeler sağlanmış olmaktadır (Digital Cultural Heritage, 2008).

Günümüz dünyasında dijital okuryazarlık becerisi, birçok toplumsal değişime neden olmanın yanı sıra iletişim yöntemlerinde de değişime neden olmuştur (Özerbaş & Kuralbayeva, 2018). Bu iletişim yöntemleri kullanılarak eğitim ağının genişletilip öğrencilerin kullanmayı bildiği ve sevdiği sosyal medya ağlarının (Youtube, Whatsapp vb.)

eğitim ve öğretim ortamında kullanılması verimli öğrenme ortamları oluşmasında etkililik yaratmaktadır. Dijital teknolojilerin varlığı; bilginin üretildiği, tartışıldığı, işbirliği ile birlikte içerik oluşturulduğu öğrenme ortamının sunumunun gerçekleştirildiği ve bütün bunların sadece bilgisayar ortamında değil mobil cihazlar aracılığıyla da daha kolay ve yaygın hale geldiği söylenmektedir (Ng, 2011).

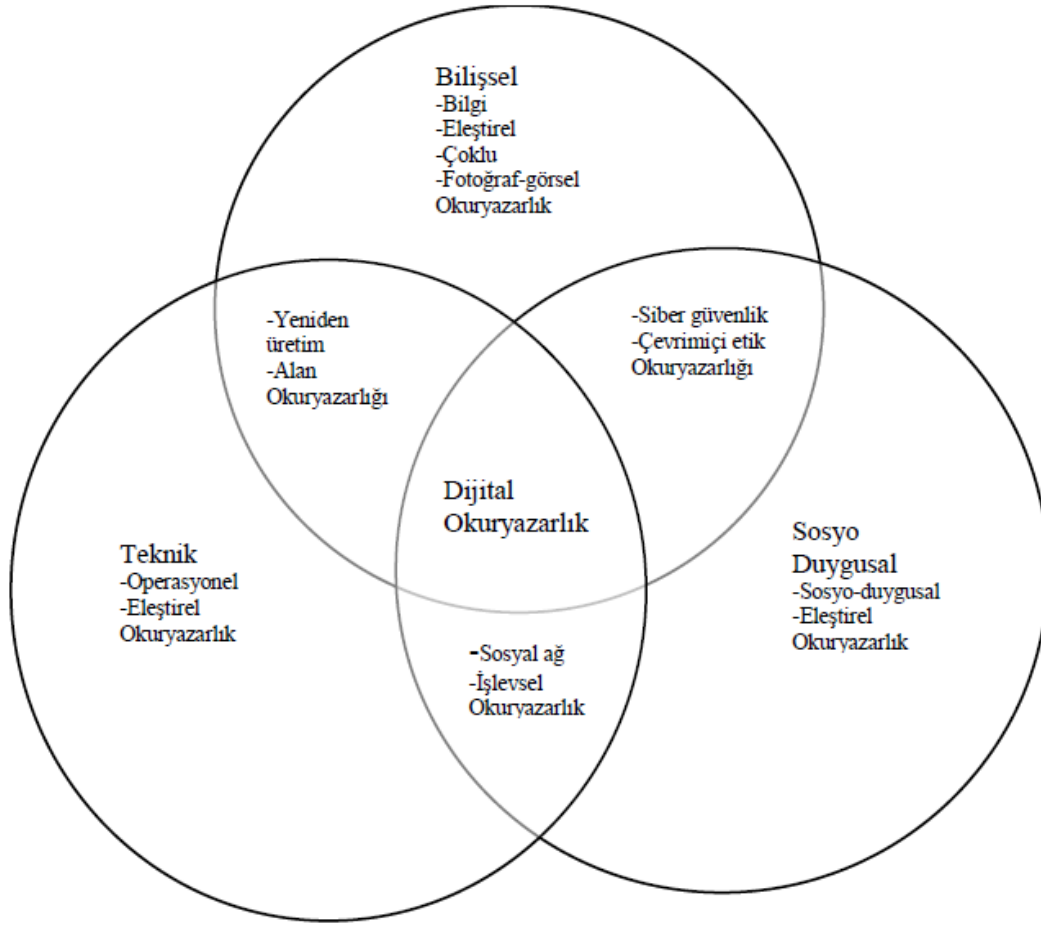
2019 yılı itibariyle günümüz dünyasında yaşanan salgın solunum hastalığı olan Covid-19 salgını ile eğitim yüzyüze olmaktan ziyade çoğunlukla online şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle ülkemizde daha çok kullanılan online eğitimde, öğretmenler öğrencilerine ders içeriklerini dijital teknolojiler aracılığıyla paylaşmaktadırlar. EBA ya da Zoom uygulamaları ile derslerini işlemekte olan öğretmenler, ödev takiplerini v eiletişimlerini WhatsApp uygulaması üzerinden yürütmektedirler. Bu uygulamaların kullanılması tek başına öğretmenlerce değil, aynı zamanda etkileşimli olarak öğrencilerce de sağlanmaktadır. Ülkemizde dijital uygulamalar olan bu araçlar öğrenciler tarafından eğlence ve vakit geçirme maksatlı, tüketme aracı olarak kullanılan uygulamalar olmaktan daha çok kullanım özellikleri bilinen, içerik üretilen, iletişim kurulabilen araçlar halini almıştır. Aynı zamanda eğitimde sıkça kullanılan araçlar sayesinde öğretmenler çok sayıda öğrenciyle eğitim ve öğretim ortamları oluşturabilmektedirler. Bu ortamlarda öğrenciler sadece bilgisayarları değil aynı zamanda mobil cihazları kullandıkları da söylenebilir.

Hague ve Payton (2010), dijital okuryazarlık becerilerini sınıflandırarak 8 başlık altında toplamışlardır:

- *Fonksiyonel Beceriler:* Bir dijital aracı kullanabilme, herhangi bir sorunla karşı karşıya kaldığında çözümler üretebilme becerisidir.
- *Yaratıcılık:* Dijital okuryazar kişilerin dijital medyanın nasıl oluşturulduğunu ve ben nasıl oluşturabilirim sorularına yanıt aramasına yönelik becerisidir. Örnek vermek gerekirse fotoğrafları düzenleyebilmek, animasyon oluşturmak, kısa film hazırlamak söylenebilir.
- *İşbirliği:* Dijital teknoloji sayesinde başka bireylerle fikir paylaşımı yapılabilen, herhangi bir çalışma üzerinde grupça çalışabilme imkânı sunan beceridir. İşbirlikçi öğrenme sayesinde bireyler dijital ortamlarda metin, elektronik tablolar, görsel okuma ve sunum benzeri ortak çalışmalarla öğrenme ortamları gerçekleştirmektedirler.

- *İletişim*: İnanların birbirlerinin düşüncelerini anlamak ve birbirlerine aktarmak için dijital iletişim yollarını kullandıkları beceridir. Cep telefonunda konuşma ve mesajlaşma ile başlayan süreç günümüzde mail, sosyal medya ve bloglar sayesinde dijital iletişime alternatif yollar katmışlardır.
- *Bilgiyi bulma ve seçme*: Dijital uygulamalar üzerinde doğru, güvenilir ve konuyla ilgili bilgiye eleştirel bir şekilde yapılan değerlendirmeler sonucunda ulaşma becerisidir. Öğretmenler öğrencilere doğru ve güvenilir bilgiye nasıl ulaşabilecekleri konusunda rehberlik etmelidirler.
- *Eleştirel düşünme*: Dijital uygulamalar kullanan dijital okuryazar bir kişi, kazandığı bilgiye anlamının ötesinde katkıda bulunarak analiz yapar, hatta yeni bir sentez dahi oluşturabilir.
- *Kültürel ve sosyal anlayış*: Dijital uygulamalar sayesinde edinilen kültürler hakkında bilgi sağlama ve görsel/yazılı ifadelerin anlamlandırılması becerisidir.
- *E-güvenlik*: Kişinin sosyal medya ortamında gezinirken güvende olduğunu bilme becerisidir. Dijital okuryazarlık için en önemli unsurlardan biri de denebilir. Çünkü bireyler gün içerisinde dijital ortamlarda reklamlar, mailler gibi çeşitli kanallardan tehdit altında kalabilmektedirler. Bu tehditler geldiğinde bunlara “dur” diyebilmek bireyin kendi elindedir. Kişinin kendisine ait bilgilerin gizli olması, tanımadığı ya da güvenmediği kişilerden gelen mesajların engellenmesi alınacak önlemlerin başında sayılabilir.

Dijital uygulamaları kullanırken edinilmesi gereken dijital okuryazarlık becerisinin boyutları Şekil 15’te verilmiştir (Ng, 2012):

Şekil 15. Dijital okuryazarlık modeli. Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers & Education*, 59(3), 1065-1078.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jef/issue/47332/509293> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 15'te Ng (2012) tarafından dijital okuryazarlığın boyutları ve birçok yeni okuryazarlık boyutu olduğu görülmektedir. Üç ayrı alanın kesişiminde yer alan dijital okuryazarlık ise; teknik, bilişsel ve sosyo-duygusal boyutların ortak noktasında bulunduğu görülmektedir. Dijital okuryazarlığın boyutları dikkate alındığında birey; dijital ortamlarda nasıl davranması gerektiğinin, kullanımda etik kurallara uyması gerektiğinin, bir ödev hazırlarken kopyala yapıştır yapmak yerine kendisinin yorumlayıp yazması gerektiğinin, dijital bu ortamlarda iletişimde bulunduğu kişilerle nasıl konuşması gerektiğinin, kendi güvenliğini nasıl sağlaması gerektiğinin ve kişisel bilgilerini kimseyle paylaşmaması gerektiğinin bilicinde olmalıdır.

Öğrenciler, BTT öğrenme alanında teknolojinin günlük yaşamlarıyla ne kadar bağlantılı olduğunu görürken bununla birlikte bazı teknolojik araçların çevreye vermiş olduğu zararları da görmeleri sağlanmaktadır. Özgün yapılmış çalışmaların kanunlar sayesinde korunduğunu anlayarak akademik dürüstlük ilkelerini göz önüne almış olmaktadır (MEB, 2005). Bu

sayede bazı değerlerin bilim ve teknoloji dünyasında da ne kadar önemli olduğunu kavramaktadırlar. 2018 SBDÖP'in BTT öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre kazandırılması istenen değerler ise Tablo 5'te gösterilmektedir (MEB, 2018):

Tablo 5.

BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Değerler

SINIFLAR	DEĞERLER
4. SINIF	Bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerler
5 SINIF	Dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerler
6. SINIF	Bilimsellik
7. SINIF	Bilimsellik ve özgürlük gibi değerler

Not: MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Ankara, 2018. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde; BTT öğrenme alanında “Bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerler; dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerler; bilimsellik; bilimsellik ve özgürlük gibi değerler” olmak üzere toplam 8 değer yer bulduğu bunun yanı sıra benzer değerlerin de öğrencilere kazandırılabilceği dile getirilmektedir.

2018 SBDÖP, BTT öğrenme alanının 5. sınıf düzeyi kazanımları ve bu kazanımların açıklamaları ise Tablo 6'da gösterilmiştir (MEB, 2018):

Tablo 6.

BTT Öğrenme Alanında Yer Alan Kazanımlar

SINIF	KAZANIMLAR
5.SINIF	SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
	SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.
	SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar. Mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.
	SB.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.
	Bilimsel düşünmenin önemine vurgu yapılır.
	SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.
	Yapılan çalışmalarda yararlanılan kaynakları göstermenin ve kaynakların aslını korumanın önemi üzerinde durulur.

Not: MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Ankara, 2018. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde; BTT öğrenme alanında “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır; sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular, medya okuryazarlığı üzerinde durulur; sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar, mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi

konular ele alınır; buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler, bilimsel düşünmenin önemine vurgu yapılır; yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır, yapılan çalışmalarda yararlanılan kaynakları göstermenin ve kaynakların aslını korumanın önemi üzerinde durulur” şeklinde olmak üzere toplam 5 kazanımın yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018). Bu araştırmada 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin bilişsel yapıları, 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlara göre incelenmiştir. Bu kazanımlar da yer alan kavramlardan birisi de “medya okuryazarlığı” kavramıdır. Medya okuryazarlığı, kişilerin medyayı doğru ve yerinde kullanmalarına, medya içerisinde yer alan içerikleriyle ilgili analizler yaparak değerlendirmelerine, içeriklerini incelerken eleştirel gözle bakmalarına, medyanın topluma ve bireylere olası etkilerini ve nasıl kullanıldıklarıyla ilgili araştırmaya yardımcı olan okuryazarlık çeşididir (Kellner & Share, 2005). Gürçan (2011) ise medya okuryazarlığını, yazılı ya da yazısız çeşitli kanallar (televizyon, gazete, dergi, dergi ve sinema vb.) vasıtasıyla verilen mesajları anlamlandırabilme, analizleme ve değerlendirmeleri yapabilme yeteneği şeklinde tanımlamaktadır. Lee (2010), 21. yüzyıl medya okuryazarı bireylerin sahip olması gereken bireylerin sahip olması gereken becerileri aşağıdaki şekilde tanımladıkları görülmektedir:

- Medya etkisi üzerine eleştirel farkındalık
- Medya çalışma şeklini anlamak
- Medyayı çözümleyebilme yeteneği
- Medyanın eleştirel değerlendirilebilmesi
- Medya ile öğrenme
- Yaratıcı biçimde ifade etme
- Medyayı izleme ve etkileyebilme
- Medya ile ilgili etik kuralları uygulayabilme
- Medyadan öğrenilenleri günlük hayata geçirebilme

Bireylerin teknolojiyi ve interneti kullanma, sosyal ağlarda aktif olarak yer alma konusunda bilinçli olmaları adına küçük yaştan itibaren bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerektiği düşünüldüğünde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanım, beceri ve değerlere bakıldığında teknoloji kullanımı, online alışveriş, güvenli internet kullanımı, mesafeli alışveriş, kimlik hırsızlığı, öz denetim becerisi gibi birçok kavramın sosyal ortam, sosyal medya (sosyal ağ) kavramları ve teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu araştırmada ise sosyal ağ kavramına ve nasıl kullanılması gerektiğine yer veren 2018-2019 eğitim ve öğretim

döneminde MEB'e bağlı ortaokul 5. Sınıf öğrencilerine okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında 4. üniteye yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan sosyal ağ, sosyal medya kavramının metaforlar yoluyla öğrencilerin bilişsel yapılarını belirlemek ve varsa yanlışlarının önüne geçmek adına bu kavram hakkındaki algılarının tespiti önem arz etmektedir.

Sosyal Medya Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Yeri

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın yanı sıra Sosyal Bilgiler ders kitabı da incelendiğinde ders kitabının öğretim programında verilen beceri, değer ve kazanımlarla örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan beceri, değer ve kazanımlara yer verildiği gibi Sosyal Bilgiler ders kitabının metin ve içerik yönüyle incelenmesine de yer verilmiştir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında ele alınan ve ders kitabında yer bulan sosyal medya kavramı; teknoloji, sanal ortam ve sosyal ağ kavramlarıyla birlikte ele alınmıştır. Bu öğrenme alanında, sanal ortamda yer alan sosyal ağ / sosyal medyanın olumlu ve olumsuz etkileri; bu ortamlardaki güvenlik tehditleri; alınması gereken güvenlik önlemleri ve paylaşılmaması gereken kişisel bilgilere yer verilmiştir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında teknolojik aletlerin hayata etkilerinin neler olduğuna Şekil 16'da yer verilmiştir:

Hazırlık Çalışması

Kullandığınız teknolojik aletler hayatınızı nasıl etkilemektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 16. Teknolojik aletlerin hayata etkileri. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 16'da ders kitabının verilen ilgili bölümünde yer alan hazırlık çalışmasıyla “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesine giriş yapılmıştır. Bu çalışmada öğrencilere soyut kavram olan teknoloji kavramını vermeden önce öğrencilerin Piaget'in somut dönemde oldukları düşünülerek somut olan “teknolojik alet” kavramına yer vermiştir. “Teknolojik alet”

kavramıyla ilgili öğrencilerin görüşleri alınarak dikkatlerini öncelikle bu kavrama çekmek ve bu kavram üzerinde düşünmeleri amaçlanmıştır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Genel Ağ ve sosyal medyanın Genel Ağ ve sosyal medyanın insan hayatına olumsuz etkilerinin neler olduğuna Şekil 17’de yer verilmiştir:

Teknolojinin insan hayatına olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de vardır.

◆ Teknolojiyi kontrollü kullanmayan insanlar teknoloji bağımlısı hâline gelebilirler. Teknoloji bağımlıları sosyal hayattan ve toplumsal ilişkilerden uzak kalmayı tercih ederler. Bu nedenle televizyonu, Genel Ağ bağlantılı telefonları ve bilgisayarları kontrollü bir şekilde kullanmayı öğrenmeliyiz.

◆ Sosyal medya kötü niyetli insanların da sık kullandığı bir teknolojidir. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar insanlarda şiddet ve saldırganlık duyguları uyandırabilir.

Şekil 17. Genel ağ ve sosyal medyanın insan hayatına olumsuz etkileri. Şahin, E. (2018).

MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Anadol

Şekil 17’de ders kitabının verilen ilgili bölümünde teknolojinin insan hayatına olumsuz etkilerine yer verilmiştir: bilgisayar ve Genel Ağ teknolojisini dengeli kullanmayan insanların teknoloji bağımlısı haline gelerek sosyal hayattan uzak kaldığı, sosyal medya üzerindeki paylaşımların şiddet içerdiğine yer vermiştir.

İnternet kullanım yaşının giderek düşme gösterdiği, çocukların da sıklıkla sosyal ağları kullandığı günümüzde sosyal medyanın olumsuz yönleri düşünüldüğünde; siber zorbalığa uğramak, diğer kullanıcılar tarafından rahatsız edilmek; cinsel içeriklerle maruz kalmak, kişisel ve mahrem olan bilgileri istemediği halde vermek, olması gerekenden çok bilgi paylaşmak; kötü niyetli kişilerin verecekelri zarara karşı açık olmak, yaşlarına uygun olmayan reklam içerikleriyle karşılaşmak, fiziksel aktivitelere gerekenden daha az zaman ayırmak şeklinde çocukların karşılaşılabileceği tehlikeler sayılabilmektedir (O’Keeffe vd., 2011; Rudiger, 2013).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Düşünelim Tartışalım” etkinliğiyle Genel Ağ ve teknolojinin yaşama etkilerinin neler olduğuna Şekil 18’de yer verilmiştir:

Düşünelim Tartışalım

Aşağıdaki soruların cevaplarını arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

- İnsanların Genel Ağ'a bağlandıkları yerden çok uzakta yaşayan kişilerle iletişim kurması, sosyalleşme ve toplumsal ilişkileri nasıl etkilemektedir?
- Teknolojinin aile, komşuluk, akrabalık ve misafirlik ilişkilerine etkisi nedir?
- Devlet hizmetlerinde teknoloji kullanımının insanların yaşam kalitesi ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi nedir?

Şekil 18. Genel ağ ve teknolojinin yaşama etkileri. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara. Anadol.

Şekil 18'de ders kitabının verilen ilgili bölümünde yer alan “Düşünelim Tartışalım” kısmında öğrencilere Genel Ağ teknolojisine bağlanmanın çok uzakta yaşayan kişilerle iletişim kurmanın sosyal ilişkileri nasıl etkilediği; aile, komşuluk, akrabalık, misafirlik ilişkilerine etkisi; devlet hizmetlerinde kullanmanın yaşama etkisi sorularak arkadaşlarıyla paylaşımları istenmiştir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal medyanın olumlu etkilerinin neler olduğuna Şekil 19'da yer verilmiştir:

Genel Ağ aracılığıyla bağlandığımız sosyal medya hesapları insanlar arasındaki iletişimi etkileyen önemli bir unsurdur. Teknoloji sayesinde insanlar yaşadıkları yerden, uzakta yaşayan kişilerle iletişim kurmakta ve başka ülkelerdeki insanların yaşamları hakkında bilgi sahibi olabilmektedir.

Şekil 19. Sosyal medyanın bireyin yaşamına olumlu etkileri. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 19'da ders kitabının verilen ilgili bölümünde Genel Ağ aracılığıyla kullanılan sosyal medya hesapları sayesinde bireylerin yaşadıkları yerden çok uzakta yaşayan insanlarla iletişim kurdukları ve bu yaşamalar hakkında bilgi sahibi olduklarına yer verilmiştir.

Günümüzde kullanıcı sayısı zamanla ciddi artış gösteren sosyal medyanın çocuklar üzerindeki olumlu etkileri; herhangi bir sosyal ağ kullanıcısı olmanın sosyal becerilerini geliştireceği; devamlı belirli bir arkadaş grubuyla iletişimde olmanın aidiyet duygusunu geliştirebileceği; okulda kazanılan çoğu bilginin okuldan sonra bu platformlar sayesinde tartışabilme ve öğrenebilme imkanının olması; çocukların kendi kimliklerini tanıyarak kişiliklerini geliştirmelerine imkan tanınması; kendisiyle aynı doğrultuda düşünen arkadaşlarıyla düşüncelerini paylaşarak bireylerin kendilerine bu yolla destek edinmesi;

kişilerin kendi kimliklerini açıklamak zorunda kalmadan sorunlarını tartışabilmesi biçiminde sıralanabilmektedir (O'Keeffe, vd., 2011; Rudiger, 2013).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında teknolojiyi ve sosyal medyayı bilinçsiz kullanmanın olumsuz etkilerinin neler olduğuna Şekil 20'de yer verilmiştir:

Teknolojinin bilinçsiz kullanımı, kişiler arasındaki iletişimin azalmasına neden olmuştur. İnsanlar misafirliğe gittikleri evlerde bile sosyal medya hesaplarını kontrol etmekte, cep telefonlarıyla oyun oynamakta, videolar izlemektedir. Aynı evde yaşayan insanlar dahi teknolojinin bilinçsiz kullanımından dolayı birbirleriyle yeterince vakit geçirememektedir. Sosyal medya hesaplarını sık sık kontrol eden bir öğrencinin ders çalışma, bir yetişkinin ise iş yapma verimi azalmaktadır. Günlük olaylarla ilgili sosyal medya hesapları üzerinden yapılan bilinçsiz yorumlar insanlar arasında huzursuzluk çıkarmakta hatta sanal ortamda tartışmalara ve hukuki sonuçlara neden olmaktadır.

Şekil 20. Teknolojinin ve sosyal medyanın bilinçsizce kullanımı. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 20'de ders kitabının verilen ilgili bölümünde, teknolojinin bilinçsiz kullanımı sonucunda bireylerin sıkça kullandığı sosyal medyanın bireysel ve toplumsal yaşantıya verdiği olumsuz etkilerinden ve toplumda doğurduğu huzursuzlukla hukuki sonuçlara neden olduğuna yer verilmiştir.

İnternette geçirilen süre günlük yaşamda ciddi boyutlara ulaşmıştır. Çocukların, interneti yoğun kullanan bir grup olması ve henüz yeterli psikolojik olgunluğa erişmemiş olmaları nedeniyle internet bağımlılığı kavramı bu yaş için önemli bir kavram haline gelmiştir. Ergenlerin bu şekilde birbirleriyle kurdukları sanal iletişim zamanla onların temel iletişimi şekline dönmüştür. Ayrıca yapılan araştırmalar sosyal bağların azalmasına neden olarak insanların sosyal ilişkilerini internet üzerinden kurmaya çalışmaları; tanımadığı kişilerle kolaylıkla iletişim içinde olmaları; kendilerini göstermek istedikleri yönlerini abartarak göstermeleri; takip içinde oldukları kişilere sınır tanımadan, özgürce düşüncelerini, duygularını paylaşıpken birbirlerine olan yorumlarında da sınır tanımadıkları şeklinde

gösterilmektedir (Karademir, 2017). Bu durum bireylerde ya da toplumsal sorun olarak sosyal yaşamda kendini göstermektedir, hukuki sonuçlar dahi doğurmaktadır.

İnsanların çoğunun günün en az iki saatini sosyal ağ ortamlarında geçirdiği istatistiksel verilerle kanıtlanmış (İnternet kullanımı ve sosyal medya istatistikleri, 2019) olmakla birlikte insanlar tarafından bu derece yoğun kullanılan bu ağların birçok suç türü yönüyle kullanıcılarını mağdur etme potansiyellerinin yüksek olması, bireylere sağladığı fayda kadar zarar da verebileceğinin kanıtıdır. İnternet ve sosyal medya aracılığı ile haberleşmenin gizliliğini ihlal, - özel yaşamın gizliliğini ihlal, - kişisel verilere yönelik suçlar, - müstehcenlik, - hakaret, - terör örgütü propagandası, - halkı kin ve düşmanlığa tahrik, - suçlu övme, - dolandırıcılık ve hırsızlık, - yetkisiz erişim, - soruşturmanın gizliliğini ihlal, - adil yargılamayı etkilemeye teşebbüsü gibi suçların işlenmesine neden olup hukuki sorunlara da yol açtığını söylemek mümkündür (Erdem & Şentürk, 2017).

Yapılan araştırmalarda sosyal ağların hukuki sorunların dışında toplumsal ve bireysel sorunlara da yola açtığı görülmektedir. Karademir (2017), “Sosyal Ağların Kullanımının Ortaokul Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” adlı yaptığı çalışmada araştırma grubunun ortalama üçte ikisinin sosyal medya hesabına sahip olduğu, yarısına yakınının kişisel bilgisayarlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların yarıdan fazlasının bilgisayar kullanımını “araştırma ve ödev”, sosyal medya kullanımı ise daha çok “arkadaşlarla iletişim” ve “oyun, vakit geçirme” maksatlı kullandıkları tespit edilmiştir.

Sosyal ağların insanları sosyalleştirdiği düşünüldüğünde, bu ağlar kullanıcıların arkadaşlarıyla devamlı olarak bir iletişim içinde olmasına; metin, fotoğraf, video ve müzik gibi içeriklerini paylaşımlarına olanak sağlamaktadır. Sosyal medyanın başka bir özelliği ise çevrimdışı olan yaşantımızın da zamanla önemli bir parçası haline gelmiş olmaları ve bu ağlar yoluyla internet dışındaki yaşantımızda da yaptıklarımızın önemli bir kısmını online (çevrimiçi) ağlar üzerinden idare etmemizdir denilebilir (Kahraman, 2010).

İnsanların sosyal medyada asıl bulunma amaçları yabancılarla tanışmak olmasa da, kullanıcılar zamanla ortak olan ilgileri ya da amaçları doğrultusunda gerçek hayatta tanımadığı, yalnızca online ortamda tanıştığı birçok insanla arkadaşlık etmektedir. Lenhart (2015), %57’ si sosyal medya veya online oyunlar sayesinde arkadaşlık kuran 13-17 yaş grubundaki bireylerin %64’ünün sosyal medya ile yeni arkadaşlıklar kurduğunu göstermektedir. Bu durum sosyal medya hesapları oluşturulurken hesap sahibi olan

kullanıcının çoğu soruya verdiği cevaplarla kendisini tanıtmaması veya ilgileri gibi o ortamda bulunma nedenlerini ifade etmesiyle daha kolay hale gelmektedir (Boyd & Ellison, 2008) .

İnternet Kurulunun Türkiye'nin üç büyük şehrinde 2011 yılında yaptığı çalışmada sosyal paylaşım sitelerinde geçirmiş olduğu vaktin kendilerini olumsuz etkilediğine inanan çocukların %60'ı derslerine yeteri kadar vakit ayıramadığını, %24'ü arkadaşlarıyla vakit geçiremediğini, %21'i ailesiyle yeteri kadar vakit geçiremediğini, %17'si kendi yaşına uygun olmayan bilgi ve içerikle karşılaştığını ve %10'u da sosyal aktivitelere yeteri kadar vakit ayıramadığını ve bunun da sosyal paylaşım sitelerinin olumsuz etkileri olarak ifade etmişlerdir (İli, 2013). Bu bağlamda “sanal ortam” da dediğimiz internet, uygun biçimde kullanılmadığı zaman insan yaşamını olumsuz bir biçimde etkileme ve bağımlılık oluşturabilme potansiyeline sahiptir (Morahan-Martin & Schumacher, 2000).

Yapılan çalışmalar, çocuklar ve ergenler için sosyal medyanın kullanımında dengenin sağlanamamasıyla kişinin bireysel ve sosyal yaşantısında çeşitli bozulmalara ve sorunlara yol açmaktadır. Bunun yanı sıra uykusuzluk gibi sorunlar neticesinde günlük işlerin aksaması ve akademik performansın azalması gibi sorunlara da yol açtığını göstermektedir (Andreassen, 2012).

İlköğretim çağında bulunan 9-12 yaş aralığındaki çocukların bedensel gelişimi için fiziksel olarak aktif olmaları gerekirken yaşam tarzında küresel gelişmelere bağlı olarak meydana gelen değişikliklerin, bu yaş grubunun düşük düzeyde aktivitede bulunmasına neden olmaktadır. Günümüz teknolojisi olan televizyon ve bilgisayarın ya da internetin yaygın kullanımı bu yaş grubu çocukların bedensel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Ekşioğlu Çetintahra, 2015). Televizyon ve video/bilgisayar oyunları için geçirilen süre ile çocukluk ve yetişkinlik çağı obezite riski arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır (Kautiainen, Koivusilta, Lintonen, Virtanen & Rimpelä, 2005).

Bilinçsizce kullanılan teknoloji (televizyon, bilgisayar, internet, sosyal medya araçları) çocuklarda bedensel gelişimdeki olumsuz etkilerinin yanı sıra bireysel ve toplumsal olarak da çoğu soruna yol açmaktadır. Erçetin ve İli (2012) yapmış oldukları çalışmalarında, sosyal medya ortam ve araçlarına ulaşamayan öğrencilerin çeşitli davranış değişiklikleri sergilediği, ulaştıkları zaman ise akran grupları arasındaki sosyal faaliyetleriyle aile içi iletişimi azalttıkları için çeşitli sorumlulukları erteledikleri sonucuna varmışlardır. Ayrıca yine aynı çalışmada öğrencilerin sosyal medya kullanımının sınırlandırıldığında çeşitli olumsuz tepkiler verdikleri; sinirlilik, saldırganlık ve çatışma hali içinde olduklarını tespit etmişlerdir.

İnternetin toplumdan bireyin toplumdaki yalıtılması, yalnızlık hissi, depresyon, toplumsal ilişkilerde zayıflama ve yakın arkadaş ilişkilerinde azalma gibi çoğu olumsuz sonuca neden olabildiği yapılan bir takım araştırmalarla tespit edilmiştir (Yalçın, 2006).

Alan yazında inceleme yapıldığında internette veya sosyal medyada geçirilen sürenin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Sarıçam (2015) “Öğrencilerin Okul Dışı Sosyal Medya Kullanım Amaçlarının Öğrencilerin Ders Başarılarına Etkisi” adlı çalışmada, 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin okulda geçen vakitleri dışında kullandıkları sosyal medya hesaplarının ders başarılarına etkisini incelemiştir. Öğrencilerin okul dışında Blog, Mikroblog(Twitter), Podcast ve Sanal Dünyalar (Knight Online, WOW, Second Life) araçlarının kullanımları, öğrencilerin matematik ders başarılarını, Blog kullanımları ise Türkçe, İngilizce ders başarılarını az da olsa olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre öğrenciler Türkçe, matematik ve İngilizce derslerine yeterli seviyede ve sürede çalışmadıklarından dolayı bu derslerdeki başarılarının düştüğü söylenebilir. Öğrencilere bu sosyal medya araçlarını bu derslerin içeriğiyle desteklenerek ve kontrollü (özdenetim) bir şekilde kullanmaları sağlanarak öğrencilerin matematik ders başarıları artırılabilir, onların sosyal medya kullanımlarını tamamen engellemek yerine öğretmenlerin bu sosyal medya araçlarında öğrencilere yönelik ders içeriği olan (metin, resim, video vb.) materyaller hazırlamaları sağlanmalıdır; sınıfın sosyal medya hesabı (sanal sınıflar) oluşturulabilir, zaman sınırlaması olmaksızın öğrenci-öğrenci ve öğretmen-öğrenci iletişimi ve paylaşımı gerçekleştirilebilir ve bu sayede olumsuz olan etkileri faydaya çevrilebilir şeklinde önerilerde bulunmuştur.

Koç ve Karabatak (2011) tarafından yapılan araştırmada, sosyal medyada çok zaman geçiren öğrencilerin akademik başarılarında düşüş olduğunu bunun yanı sıra sosyal ağları öğrencilerin çoğunluğunun kullandığını, bu kullanımın bağımlılığa dönüştüğünü belirtmişlerdir. Bu araştırmada yer alan öğrenciler, her ne kadar sosyal ağların kendilerine zararı olmadığını, ders başarılarını olumsuz yönde etkilemediğini ifade etseler de sosyal ağları kendileri için fayda sağlayacak şekilde kullanmadıklarını da belirtmeleri, aslında öğrencilerin sosyal ağların kazanımlarından çok da fazla faydalanmadıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Gürgün ve İşman'ın (2008) internete yönelik tutum ve düşünceleri ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada interneti her gün kullanan öğrencilerle ayda bir kullanan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Bedir (2016) çalışmada, öğrencilerin internette günlük geçirdikleri süre ile not ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemiş ve grupların not ortalamaları arasındaki farklılık

anlamlılık olduğunu ifade etmektedir. Grupların not ortalamalarına bakıldığında internette harcanan süre arttıkça not ortalamasının da düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal medya sitelerini oyun oynama maksatlı kullanan öğrencilerin akademik başarı arasında negatif anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre bilgi sağlama amacı dışındaki sosyal medya kullanımının akademik başarıyı olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir. Çalışmada öğrencilerin sosyal medya uygulamalarını eğitim amaçlı ve daha bilinçli kullanmaları; sosyal medyanın işlevi anlatılarak, sosyal medyayı yaratıcı ve araştırmaya yönelik kullanmaları yönünde öneride bulunmuştur.

Sosyal medyada geçirilen sürenin bireyin sosyal, bireysel yaşamı ve akademik başarısına olan olumsuz etkilerine karşın olumlu etkilerini de tespit edenler araştırmaların var olduğu görülmektedir. Baytemir (2006) araştırmasında, internette geçirilen zaman ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını; Tekin (2016), ise ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada sosyal medya kullanımının öğrenciler arası ilişkilerde önemli olan dostluğu pekiştirdiği sonucuna varmıştır. Ayrıca yapılan bu araştırmada öğrenciler ne kadar uzun süre internette vakit geçiriyorlarsa o kadar internette eğlenmeyi ve interneti sevdikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmada internet kullanımı ortaokul öğrencilerinde sorumluluk duygusunu azalttığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak bu konuda okullarda medya okuryazarlığı derslerine daha fazla önem verilmeli, ailelere bu konuda velilerine seminerler verilmeli ve öğrenciler sosyal medyayı bilinçli olarak kullanmalıdır şeklinde öneride bulunmuştur. Diğer taraftan Ajjan ve Harsthone'un (2008) yaptığı çalışmaya bakıldığında ise, sosyal medya araçlarının öğrenci öğrenmelerini arttırdığını, okul-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasında etkileşim sağladığını, öğrencilerin derslere ilişkin memnuniyetlerini arttırdığı, öğrencilerin yazma becerilerini geliştirdiğini ve derslere olan uyumu kolaylaştıran araçlar olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında teknolojiyi bilinçli kullanarak olumsuz etkilerinden korunmuş sosyalleşmenin gerçekleştirilebileceğine ve bu konuda dengeli olmak gerektiğine Şekil 21'de yer verilmiştir:

Günümüzde teknolojiden uzak durmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu nedenle teknoloji kullanımında mümkün olduğunca dikkatli olunmalıdır. Hem sosyalleşme hem de teknolojiden vazgeçmek mümkün değildir. Bu ikisi arasındaki dengeyi iyi kurabilirsek teknolojinin yaşamımız üzerindeki olumsuz etkilerinden korunabiliriz.

Şekil 21. Teknolojinin olumsuz etkilerinden korunmak ve teknolojiyi dengeli kullanmak.
Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 21’de ders kitabının verilen ilgili bölümünde sanal ortam içerisinde yer alan sosyal medyanın gücünün artmasıyla beraber sosyalleşme kavramında değişikliğin meydana geldiğine yer verilmiştir. Sosyalleşme ile teknoloji arasında denge kurulabildiğinde teknolojinin bireylerin yaşamları üzerindeki olumsuz etkisinden korunabileceğinden bahsedilmiştir.

Bir araya gelen bireylerin fiziki ve düşünsel ortak aktivitelerde yer alması şeklinde ifade edilen sosyalleşme artık internet ve sosyal medya aracılığıyla birbirlerine göre uzak bölgelerde olan bireylerin aynı platformda, sanal olarak bir araya gelmeleri şekline dönüşmüştür. Sosyal medyaya bakıldığında özellikle de toplumun davranışlarına yön vermesi bakımından önemlidir (Kirschenbaum, 2004). Sosyal medyayla bir yandan bireyselleşme gerçekleşirken diğer yandan da yeni bir toplumsallaşma biçimi oluşmaktadır. Sosyal medya kullanıcısı olan birey, sanal ortamdaki toplumsal ilişkilerini gerçek yaşamdan sandığı ve güvenilir bulduğu sosyal medya aracılığıyla yeniden oluşturmakta ve daha da geliştirmektedir (Binark, 2007).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrencilerin teknoloji hakkında fikirlerini ifade edebilecekleri etkinlikler verilerek düşüncelerini ifade etmeleri, öğrendiklerini yazmaları ve konu hakkında yorumlarda bulunmalarına Şekil 22’de yer verilmiştir:

DOĞRU VE GÜVENİLİR BİLGİ

Hazırlık Çalışması

Sanal ortam ifadesinden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 23. Öğrencilerin sanal ortam hakkındaki fikirlerini ifade ettikleri etkinlik-2. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 23'te ders kitabının verilen ilgili bölümünde öğrencilerin sanal ortam hakkında görüşleri alınarak dikkatlerini bu kavrama çekmek ve bu kavram üzerinde düşünmeleri amaçlanmıştır.

Sıklıkla “internet” yerine de kullanılan sanal ortam, insanların fiziki olarak yüzyüze gerçek ortamda olmadıkları internet ağları vasıtasıyla elektronik ortamda iletişim kurmayı sağlayan teknolojik bir kavramdır. Her türlü bilgiye hızlı, ucuz ve güvenilir şekilde ulaşabildiği günümüz teknoloji çağının vazgeçilmezi olan sanal ortam sayesinde insanlar sınırsız bilgiye ulaşabilmekte ya da çevrimiçi uygulamalarla kolay alışveriş gibi çoğu konuda yaşamlarını kolaylaştırmaktadırlar. Eğer doğru ve bilinçli şekilde kullanılırsa teknoloji kullanımında zaman, emek ve para gibi çoğu konuda tasarruf edilebilir. Bunun yanı sıra sanal ortam dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, siber zorbalık, müstehcenlik gibi kötü niyetli kişilerce geliştirilen güvenlik tehditleri düşünüldüğünde zararı da olabilecek bir kavram haline de dönüşebilmektedir. Bu nedenle kişisel bilgilerimizi, şifrelerimizi başka şahıslarla ya da güvenli olmayan sitelerde paylaşmamak gibi birçok alınması gereken güvenlik önlemlerine de dikkat edilmesi gerekmektedir (Sanal ortam, 2020).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 24'te sanal ortamın çok fazla bilgi içermesi ve güvenirliliği ile ilgili bilgiler yer almaktadır:

Özellikle son yüzyılda teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilgi kaynaklarımız değişikliğe uğramıştır. Eskiden insanlar ansiklopedi, kitap, gazete, dergi vb. basılı kaynakları kullanarak bilgiye ulaşmaktaydı. Günümüzde insanlar Genel Ağ bağlantılı akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler yardımıyla sanal ortamda istedikleri bilgiye ulaşmaktadır. Sanal ortam, insanların önemli bir kısmı için bilginin ana kaynağı konumuna gelmiştir. Bu durumun temel sebebi sanal ortamın fazla miktarda bilgi içermesi ve buradaki bilgilerin her geçen gün artmasıdır. Bununla ilgili aklımıza aşağıdaki sorular veya bu soruların benzerleri gelebilir:

- ◆ Sanal ortamdaki bilgilerin ne kadarı doğrudur?
- ◆ Sanal ortamda elde ettiğimiz bilgiler güvenilir midir?

Genel Ağ bağlantılı bilgisayarlar doğru bilgiye ulaşmak için kullanılmalıdır.

Şekil 24. Sanal ortamın çok fazla bilgi içermesi ve güvenirliliği. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 24'te ders kitabının verilen ilgili bölümünde eskiden kullanılan gazete, dergi, kitap, ansiklopedi gibi basılı kaynaklar yerine günümüz teknoloji dünyasında Genel Ağ bağlantısıyla sanal ortamın bilgi kaynağı haline geldiğine yer verilmiştir. Günümüz dünyasında bilgi kaynağı olan sanal ortamın çok fazla bilgi içermesi ve bu bilgilerin de her geçen gün arttığı düşünülürse ne kadarının doğru ve güvenilir olduğuyla ilgili öğrencilere soru sorarak bu konuda farkındalık da oluşturmaya çalışılmıştır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 25'te TÜİK verilerine göre bireylerin genel ağ kullanma amaçları yer almaktadır:

Günümüzde sanal ortamın kullanımı neredeyse kaçınılmaz bir gereklilik hâline gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2016 yılında yapılan Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre ülkemizde Genel Ağ kullanımı oldukça yaygındır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, bireylerin Genel Ağı kullanma amaçları aşağıda verilmiştir. İnceleyiniz.

Sosyal medya üzerinden profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma	%82,4
Paylaşım sitelerinden video izleme	%74,5
Haber, gazete ve dergi okuma	%69,5
Sağlıkla ilgili bilgi arama	%65,9
Mal ve hizmetler hakkında bilgi edinme	%65,5
Müzik dinleme	%63,7
Mal veya hizmet satın alma	%34,1

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (18.02.2018).

Şekil 25. TÜİK verilerine göre bireylerin genel ağ kullanma amaçları. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol. Şekil 25'te ders kitabının verilen ilgili bölümünde TÜİK (2016), Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonucuna göre ülkemizde Genel Ağ kullanımının oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre bireylerin %82,4'ü sosyal medya üzerinden profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf gibi içerik paylaşma; %74,5'i paylaşım sitelerinden video izleme; %69,5'i haber, gazete ve dergi okuma; %65,9'u sağlıkla ilgili bilgi arama; %65,5'u mal ve hizmetler hakkında bilgi edinme; %63,7'si müzik dinleme; %34,1'i mal veya hizmet satın alma amaçlarıyla Genel Ağı kullanmaktadırlar.

Yapılan araştırmalar bireylerin özgürce kendilerini tanımlamalarına ve ifade edebilmelerine imkân sağlayan sosyal ağların kullanıcılar tarafından birçok amaç için bu ortamları kullandıklarını göstermektedir. Bu amaçlar kişiden kişiye değişim gösterebilmekte ya da toplumsal düzeyde farklı amaçlar için kullanılabilir. Bireylerin bu alanları daha çok kimlik oluşturma, iletişim sağlamak, eski arkadaşlara ulaşabilmek, eğlenmek gibi amaçlar için kullandıkları görülmektedir (Binark vd., 2009). Ayrıca bireylerin hayal gücü, yaratıcılık, zekâ ve ifade yetisinin gelişmesinde önemli rol oynayan internette gençlerin, paylaşım platformu olan sosyal medyayı daha çok kendi arkadaş gruplarıyla haberleşmek ve birlikte vakit geçirmek için kullandıkları görülmektedir. Sakarya vd. (2011) ise ilköğretim okulundaki 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfta okuyan öğrencilerin interneti ve arama motorlarını kullanım durumlarını inceledikleri araştırmada bilgi arama, oyun oynama, haberleşme amaçlı kullanılmasının ön plana çıktığı, en çok kullanılan arama motorunun "google" olduğu ve

arama motorları içerisinde aranan bilgi türünün şiir, haber ve bilgi gibi yazı ağırlıklı bilgiler olduğu görülmüştür (Deveci Topal & Kolburan Geçer, 2014). Çeşitli amaçlarla internette ve sosyal medyada vakit geçiren öğrenciler konusunda, bu çocukların sosyal medyada harcadıkları vakit dikkat edilmesi gereken en önemli unsur olmaktadır (Yıldırım, 2014).

TÜİK 2019 Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonucuna göre ülkemizde Genel Ağ kullanımına ait bilgiler Şekil 26’da verilmiştir (TÜİK hane halkı bilişim teknolojileri kullanımı, 2019):

İNTERNET KULLANAN BİREYLERİN İNTERNET’İ KİŞİSEL KULLANMA AMAÇLARI

Amaçlar	Toplam	Erkek	Kadın
E-Posta gönderme / alma	46,2	52,5	38,8
İnternet üzerinden telefonla görüşme/ video görüşmesi	82,7	80,7	85,0
Sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma	81,4	84,5	77,7
Mesajlaşma	93,9	93,3	94,6
Çevrimiçi haber okuma	69,8	74,5	64,3
Sağlıkla ilgili bilgi arama (yaralanma, hastalık, beslenme, vb.)	69,3	65,9	73,2
Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama	65,0	68,5	60,9
Web siteleri aracılığıyla görüş paylaşma	23,6	25,8	20,9
Toplumsal veya siyasal bir konuda online bir oylamaya katılma	9,1	11,0	6,8
İş arama ya da iş başvurusu yapma	10,6	11,2	9,9
Kendi oluşturduğunuz metin, fotoğraf, müzik, video, yazılım vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yükleme	42,5	44,5	40,2
Müzik dinlemek (Web radyosu dahil)	71,5	72,6	70,2
İnternet bankacılığı	47,1	59,0	33,0

Şekil 26. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonucuna göre ülkemizde genel ağ kullanımı amaçları oranları. TÜİK hane halkı bilişim teknolojileri, 2019. <https://dijilopedi.com/2019-tuik-hanehalki-bilisim-teknolojileri-kullanim-arastirmasi/> sayfasından erişilmiştir.

TÜİK (2019), Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonucuna göre Genel Ağ kullanımı ülkemizde %93,9 ile mesajlaşmayla ilk sırada; %82,7 ile internet üzerinden telefonla görüşme/video görüşmesiyle ikinci sırada; %81,4 ile sosyal medya üzerinden profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşmayla üçüncü sırada; %9,1 ile toplumsal veya siyasal bir konuda online bir oylamaya katılma ise en son sırada yer almaktadır (TÜİK hane halkı bilişim teknolojileri, 2019). Sosyal medya kullanımının ülkemizde 2019 yılı verilerine bakıldığında 2016 yılına göre yakın oranlarla bireylerin ilk sıralarda yoğun şekilde kullandıkları, sanal ortam platformu olarak kabul gördüğü araçlar olduğu tespitine ulaşılabilmektedir:

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 27’de öğrencilerin sanal ortamı bireyler ve kendilerinin ne amaçla kullandıkları hakkında fikirlerini ifade edebilecekleri etkinlikler verilerek düşüncelerini ifade etmeleri ve konu hakkında yorumlarda bulunmaları istenmiştir:

Düşünelim Tartışalım

Araştırma verilerine göre aşağıdaki soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ◆ İnsanlar sanal ortamı hangi amaçlarla kullanmaktadır?
- ◆ Siz sanal ortamı hangi amaçla kullanıyorsunuz?

Şekil 27. Öğrencilerin sanal ortamı bireyler ve kendilerinin ne amaçla kullandıkları hakkında fikirlerini ifade edebilecekleri etkinlik. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 27’de ders kitabının verilen ilgili bölümündeki bu etkinlik sayesinde öğrenciler öncesinde verilen bilgilerle kendi yaşamındaki sanal ortam kavramını pekiştirmiş, ülke genelinde hangi amaçlarla kullanıldığı bilgisini öğrenmiş ve kendilerinin bu ortamı hangi amaçlarla kullandığını ifade etmeleri istenmiştir. Bu bilgiler ışığında bu etkinlik sayesinde de kendisinin ne için sanal ortamı kullandığı konusunda öğrencide farkındalık oluşturulmak istenmiştir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 28’de sanal ortamda ulaşılan bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamanın bireyin kendine düşen sorumluluğu olduğuna yer verilmiştir:

Türkiye İstatistik Kurumunun yaptığı araştırma sonuçları sanal ortamın, insanların hayatında önemli rol oynadığını göstermektedir. Sanal ortam üzerinden paylaşılan bilgilerin insanlara yarar sağladığı tartışılmaz bir gerçektir. Ancak bu ortamda edindiğimiz bilgiler doğru olabileceği gibi yanlış da olabilir. Bu nedenle ulaştığımız bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamalıyız. Çünkü eriştiğimiz bilgilerin önemli bir kısmı yetkili kurumların ve alanında uzman kişilerin denetiminden geçmemektedir. İsteyen herkes buraya bilgi yüklemekte ve yüklediği bilgilerin yayılmasını sağlayabilmektedir. Bu nedenle Genel Ağ üzerinden ulaştığımız bilgileri değerlendirmek, bunların doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamak bizim sorumluluğumuzdadır.

Sanal ortam günlük hayatımızın her alanına girmiştir.

Şekil 28. Sanal ortam bilgilerinin doğruluklarını ve güvenilirliğini sorgulama sorumluluğu. Şahin, E. (2018). MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Anadol.

Şekil 28’de ders kitabının verilen ilgili bölümünde sanal ortamın insan hayatı için sağladığı yararların tartışılmaz olmasının yanı sıra yetkili kurum/ uzman kişilerin denetiminden geçmediğinden bu ortamda edinilen bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğini sorgulayamayacağımıza yer vermiştir. Bu ortamlarda edinilen bilgileri değerlendirip sorgulamanın bireylere düştüğünü ifade etmiştir. Sosyal ağlara bakıldığında insanlar arası hızlı birliktelik kurulabiliyorken bir taraftan da bu gruplarda kişilerin ne şekilde içerik paylaşımları yaptığı, doğruluğunun ne olduğu ya da gruplara katılan kişilerin gerçek hesap sahibi olup olmadıklarının ve hesapların sahte olup olmadığının incelenmediği bilinmektedir. Bu durum grupların tüm kullanıcılar yönünden tehlike içermektedir (Soysal, 2018). Bu durum değerlendirildiğinde bireyler sosyal medya okuryazarlığı becerisi olarak da geçen dijital okuryazarlık becerisiyle paylaşılan bilgileri bilinçli şekilde doğruluğu ve güvenilirliğini tek bir siteye bağlı kalmadan insanların sıklıkla kullandığı, güvenilir olan birçok siteden araştırarak doğrulama yoluna gitmelidirler.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 29’da medya kavramı ve sanal ortamda bulunan bireylerin medya okuryazarlığı bilincinde olması gerektiğine yer verilmiştir:

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan gazete, dergi, radyo, televizyon ve Genel Ağ gibi kitle iletişim araçlarının tümü **medya** olarak adlandırılır. Medyanın hayatımızdaki önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Medya denilince önceleri insanların aklına yalnızca gazete, dergi gibi basılı kaynaklar ve televizyon gelirdi. İnsanlar gazete ve dergi okuyarak, televizyon izleyerek medyadan etkilenirdi. Ancak günümüzde bilgisayar ve akıllı telefonlar aracılığıyla Genel Ağ'a bağlanan, sanal ortamı takip eden, sosyal medyayı kullanan insanlar da medyanın etkisine girebilmektedir. Medyanın insanlara verdiği mesaj yoğunluğunun fazla olması nedeniyle insanlar, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmakta zorluk yaşamaktadır. Medya mesajlarına ulaşmak ve onları doğru bir şekilde sorgulayıp çözümleyebilmek medya okuryazarlığı becerisini gerektirmektedir.

Medyada karşılaştığı yazılı ve yazılı olmayan mesajlara ulaşma, bu mesajları çözümleme, değerlendirme yeteneği kazanan bir kişinin iyi bir medya okuryazarı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla medya okuryazarlığı bilincine ulaşmış birey, medyadaki doğru ve güvenilir bilgilere kısa sürede ulaşabilir. Eleştirel bakış açısıyla ulaştığı bilgileri değerlendirebilir.

Gazete, medya araçlarından biridir.

Şekil 29. Medya kavramı ve medya okuryazarlığı bilinci. Şahin, E. (2018). MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Anadol.

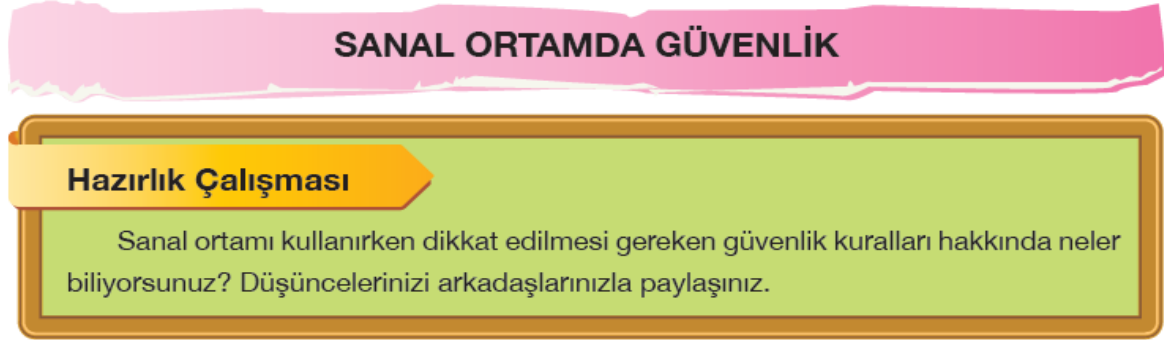
Şekil 29'da ders kitabının verilen ilgili bölümünde medya denilirken insanların aklına eskiden gazete, dergi, radyo, televizyon gelirken günümüzde Genel Ağ, sanal ortam, sosyal medya platformları medya olarak kabul görmektedir şeklinde ifadesi yer almaktadır. Bu ortamlardaki medya mesajları ve bilgi çokluğundan bilgi doğruluğu ve güvenilirliğini sorgulamanın, çözümleyebilmenin medya okuryazarlık becerisi olduğu; bu beceriye sahip bireylerin ise eleştirel bakış açısıyla bilgileri değerlendirildiğine yer verilmiştir.

Sosyal medya okuryazarlığı, dijital medya okuryazarlığı olarak da adlandırılmakla beraber insanların medya mesajlarını daha iyi anlaması, analiz etmesi, yorumlayabilmesi, değerlendirebilmesi ve bilinçli olarak tüketebilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Feyzioğlu, 2016). Günümüz dünyasında sosyal medya; fikir, düşünce, yorum, fotoğraf, video ve yazıların paylaşıldığı bir platform olarak insanlar tarafından yoğun şekilde kullanılmaktadır. Bu durum, kullanıcıların etkin sosyal ağ profili yönetimi, uygulama bilgisi, içerikleri anlamlandırma becerisine sahip olmalarını gerektirmektedir.

Prensky (2001), gelecek nesillerin, günümüz teknolojisinin var olduğu ortamda doğmuş ve bilgisayar, video oyunları, dijital müzik çalarlar, video kameralar, cep telefonları ve internet gibi teknolojiler ile büyümüş ana dilini öğrenir gibi teknoloji öğrenmiş kişilerden oluşan

"dijital yerlilerden" oluşacağını belirtmektedir. Bu durumda günümüzün yetişen nesilleri, dijital dünyayı okuyabilen bireyler olarak sosyal medyadaki bilgileri eleştirel gözle değerlendiren, sorgulayıp analiz edebilen bireyler olarak yetişmektedirler.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 30'da öğrencilerin sanal ortamda güvenlik kuralları hakkında fikirlerini ifade edebilecekleri etkinlikler verilerek düşüncelerini ifade etmeleri ve konu hakkında yorumlarda bulunmaları istenmiştir:

Şekil 30. Sanal ortamda güvenlik kuralları. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 30'da ders kitabının verilen ilgili bölümünde sanal ortam kullanılırken dikkat edilmesi gereken güvenlik kuralları / alınması gereken önlemler hakkında, öğrencilerin dikkatini bu konuya çekmeyi ve bu konu hakkında fikirlerini ifade ederek yorumlarda bulunmalarını, üzerinde düşünmelerini amaçlamıştır. Ders kitabının ilerleyen konularında sanal ortamdaki güvenlik kurallarına yer verilerek öğrenciler bu konu hakkında bilgilendirilmiştir. Bu etkinlikte verilen sorularla öğrencilerin hazırbulunuşluğu ölçülmeye çalışılmıştır.

Güvenlik kurallarının neler olduğu bilgisine ulaşmadan önce güvenlik tehditleri hakkında bilgilenecek gerekmekte ve sanal ortamda / sosyal medyada vakit geçiren çocuk sayısına bakıldığında bu tehditlerin neler olduğunu bilmek önem arz etmektedir. Yurtdışında birçok yapılan araştırma, internette kişisel bilgilerini kontrolsüzce paylaşan çocukların yüksek bir oranda olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalardan eMarketer'in (2007), araştırmasına göre Amerikalı çocukların %75'inin bu platformlarda sunulan paylaşım ürünlerine erişebilmeleri sağlandığında kendi kişisel bilgilerini paylaştıklarını belirtilmiştir. Sosyal ağlar konusunda istatistikler sunan Zoomsphere'de (2012), sadece Çek Cumhuriyeti'nde Facebook kullanan çocukların 0-19 yaş grubuna ait olduğu, 2012'de Çek Cumhuriyeti'nde toplam Facebook kullanan birey sayısı 3,552,080 iken, sosyal platformlarda kendi kişisel bilgilerini paylaşan çocuk kullanıcıların sayısının ise yaklaşık 927,000 olduğuna yer verilmiştir. Bununla birlikte Avustralya'da ACMA (Australian Communications and Media Authority) tarafından

yapılan bir araştırmaya bakıldığında 2009 yılında 12,533 katılımcının olduğu araştırmada, 18 yaş altındaki bireyler hakkında bir örnek verilmiştir. Araştırma sonunda hazırlanan rapora göre gerçek hayattaki %72,97 çocuk takip edilmiştir. Katılan bu çocukların %60,22'si adı ve soyadını, %63,19'u e-posta adreslerini ve %22,8'i ise telefon numaralarını bu platformlarda paylaşmıştır (Kamil, Rene & Veronika, 2012). Ailelerinin kontrol etmediği küçük çocukların kişisel bilgilerini düşünmeden tanımadığı ve tehlikeli insanlarla paylaşımları, onların sosyal ağlardan kötü etkilenmesine neden olduğu dikkate alınırsa yetişkinlerin yanı sıra özellikle çocuklar için sosyal ortamlar kullanılırken dikkat edilmesi gereken kuralların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle hemen hemen her gün sanal ortamda bulunan ve paylaşım yapan bireyler birçok güvenlik tehdidine maruz kalabilmektedirler. Bu güvenlik tehditleri türlü amaçlara yönelik sosyal ağları kullanan bireylerin türlü amaçlarla istismara uğramalarına neden olmaktadır. Sosyal ağ kullanıcılarına siber suçlular tarafından gönderilen maille piyango kazandığına dair bir gelen e-postalar kişiyi kendilerine para göndermeye ikna etmek ve kişiyle iletişim kurmak amacıyla hazırlanmış olan piyango dolandırıcılıkları tehditleri; sosyal ağ sitelerinde, reklamlarda, arama motoru sonuçlarında veya bilgisayarda açılan pencereler şeklinde karşılaşılan sahte güvenlik yazılımı dolandırıcılıkları tehditleri; sosyal ağ sitelerinde oldukça sık kullanılan, güvenlik önlemlerinin ise nerdeyse hiç olmadığı, kullanıcının profil resmi kopyalanıp aynı isim ve soy isim ile profil oluşturularak bu profil sayfasına pornografik resimler koyma ve cep telefon numarası yazarak cinsel konularda görüşme talebinde bulunma gibi durumlarla karşılaşılan profil klonlama tehditleri; saldırganın, kullanıcı bilgilerine ulaşmak için oyunlar gibi sosyal ağ uygulamalarını kullanarak bilgilerinin saldırgan tarafından ele geçirilebilmesine sebep olan üçüncü kişi uygulama tehlikeleri; dolandırıcıların kendilerine ait sahte profil oluşturularak hedef kullanıcıların onlarla iletişime geçmesi için arkadaşlık istekleri göndermesiyle kullanıcı gelen arkadaşlık isteğini kabul ederse, diğer arkadaşlarıyla paylaştığı bilgileri dolandırıcıların da görmesine neden olan kötü bağlantı istekleri güvenlik tehditleri olarak bilinmektedir (Ceyhan, Demiryürek & Kandemir, 2015).

Günümüzde internet, alışveriş yapmaktan haber takip etmeye, eğitim uygulamalarından günlük yaşantıya kadar hayatımızın hemen her alanında geniş bir yer kaplayan yeni iletişim teknolojisidir. İçinde yer aldığımız bu yeni iletişim teknolojisinde kişiler çoğu alanda olduğu gibi alışverişlerinde de çevrimiçi olarak arama motorlarını kullanmakta ya da blog, forum, instagram aracılığıyla yorumlarını bu uygulamalarda yapmakta, bu çevrimiçi

topluluklardaki tüketicilerin ürün / hizmet konusundaki fikir ve yorumlarına göre sosyal ağlarda paylaşım yapmaktadırlar. Beklentisinin karşılanıp karşılanmadığını, olumlu ya da olumsuz yönleriyle ürün bilgilerini yorumlayan tüketiciler aracılığıyla diğer tüketiciler için bilgi imkânı sunmuş olmaktadır (Agresta, Bough & Miletsky, 2010). Bu değerlendirmelerde tüketiciler sitenin sahte olup olmadığı, ürünün ellerine ulaşıp ulaşmadığı hakkında da yorumlara yer vererek güvenilirliğine dikkat çekmektedirler. Bireyler sık kullanılan ya da güvenilir site olması dışında yorum ve değerlendirmeleri de okuyarak bilgilenmektedirler.

Günümüzde popüler hale gelen sosyal ağlar en çok yeni yetişen genç neslin dikkatini çekmekte ve bu ağlar aracılığıyla yeni öğrenme ve paylaşım yapma ortamları elde eden bu nesil aynı zamanda yeni sosyal çevre de edinebilmek için bulunduğu bu platformlarda istenmeyen bazı sakıncalarla yüz yüze kalabilmektedir. Bu sakıncaları durumlara bilgisayara bağımlılık, zararlı içerik bulunduran yayın paylaşımı, sanal taciz gibi örnekler verilebilir (Özmen, Aküzüm & Sünkür, 2012).

Bilgi çağında bulunan etik sorunları Mason (1986); gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet ve erişim olmak üzere dört temel başlık altında ele almıştır. Namlu ve Odabaşı (2007) ise bilgisayarda etik olmayan davranışlara yönelik beş boyut ortaya koymuşlardır. Bu boyutlar lisanssız yazılım kullanma, crack programları kullanma gibi durumları içeren fikri mülkiyet; sanal platformlarda başkalarını rahatsız etmek, şantaj yapmak gibi durumları içeren sosyal etki; virüs olan mail göndermek, başkasına ait bir bilgisayarı hacklemek gibi durumları içeren güvenlik ve kalite; başka birine ait yazılımları kullanmak gibi durumları içeren bilginin doğruluğu; reklam ve finans amaçlı mail yapmak gibi durumları kapsayan ağ doğruluğu şeklinde ifade edilmiştir.

Erişim ve gizlilik açısından sosyal medya araçlarına bakıldığında instagram ve twitter uygulamasında takip / arkadaşlıkta karşılıklılığın olmaması ve bireyin kendi gizlilik ayarlarını dilediği gibi değiştirebilmesi birey açısından avantaj sağlamaktadır. Snapchat uygulamasında ise kullanıcıların yüklediği fotoğraf / videoların en fazla 10 saniye görüntülenebiliyor olması, erişim adına avantaj sağlarken nasıl olsa silinecek güdüsüyle etik dışı paylaşımlar da yapılmasına neden olmaktadır (Mısırlı, 2016). Bunun yanı sıra yeni nesil gündelik yaşamlarında gerçekte uygunsuz bir davranış içerisinde bulunduklarında eleştiriye maruz kalacakları durumları sanal ortam olan sosyal medyada birbirlerine yazdıklarından kendilerini yeterince sorumlu hissetmemekte, daha rahat şekilde dile getirmekte, paylaşabilmektedirler (Young, 2011). Bireyler kendi hesaplarından paylaşım yaparak

yazdıklarının kendi alanlarında olduğunu düşünseler de bu durum kendilerinin dışında başkalarını da etkileyebilmekte, üçüncü kişilere dahi zarar vermektedir.

Twitter, facebook, myspace gibi sosyal medya araçları bireylere istediği şekilde ve ölçüde bilgi paylaşımına izin veriyor olması çok sayıda bilginin paylaşılmasına ve yayılmasına imkan tanımaktadır. Bireyler ise mobil araçlar sayesinde bu bilgilere daha da kolay ulaşma imkanı elde etmektedirler (Parrish Jr., 2010). Ayrıca bu platformlarda aldatma yani bilerek doğru olmayan bilgi paylaşma, kendini olduğundan daha farklı gösterme ve iftirada bulunma gibi durumlara dikkat etmek gerekmektedir (Sweeney & Gosden, 2006).

Sosyal medyada önemli olan hususlardan biri olan özel yaşamın gizliliği hakkı fotoğraf / video paylaşımı, etiketleme özelliğinin kullanımı ya da sosyal medya ortamlarındaki içeriğin izinsiz aktarılması gibi farklı şekillerde göz ardı edilebilmektedir (Binark & Bayraktutan, 2013). Bireyler takipte olduğu kişilerin fotoğraflarını izinsiz paylaşarak özel yaşamın gizliliğini göz ardı etmekte, etiketlemeyi kullanarak ise bulunduğu yerin konumu ve bu yerde kimle birlikte olduğu bilgisini vererek özel bilgileri başka insanlarla paylaşarak etik ihlali yapmaktadırlar (Boyd & Ellison, 2008). Bunun yanı sıra whatsapp uygulamasında gönderilen ya da durumda paylaşılan fotoğraf / videoların başka şahıslar tarafından ekran görüntüsü alınarak üçüncü şahıslarla paylaşılması da etik ihlaline girmektedir. Trolleme ya da trollenme doğruluğuna ait içeriğin tamamlanmadan, doğruluğu teyit edilmeden yayınlanması ve yanıltıcı etiketleme yapılması ile asıl kaynağa ulaşp bilgiyi doğrulayamama olarak karşımıza çıkan bir başka etik konudur (Binark & Bayraktutan, 2013). Ayrıca paylaşılan fotoğraf / videonun sosyal ağlarda silinse dahi bu ortamların ön belleklerinde saklı tutulması sosyal ağ ve sanal ortam kaynaklı problem; kullanıcıların bu platformlarda paylaşılanları kendilerinde hak görerek istediği şekilde tekrar tekrar paylaşması ise kullanıcı kaynaklı problemlerdir. Bu durumlar dikkate alındığında sanal ortamlarda paylaşılan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğinin yanı sıra erişim ve gizlilik gibi güvenilirlik tehditleriyle karşı karşıya kalmamak için güvenlik kurallarının yetişkinler kadar sosyal ağları sıklıkla kullanan genç yaştaki neslin erken yaşta öğrenmesi ve bu konuda dikkatli olması gerekmektedir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 31’de sanal ortamı güvenli kullanmak için yapılması gereken önlemleriyle ilgili bir tehdit olan mesafeli alışveriş kavramına yer verilmiştir:

Mesafeli Alışveriş

Genel Ağ üzerinden alışveriş yapmak **mesafeli alışveriş** olarak adlandırılır. Dünyada her geçen yıl mesafeli alışveriş miktarı artmaktadır. Günümüzde insanlar fiziki olarak ürünlere dokunup satın almak yerine Genel Ağ üzerinden alışveriş sitelerine girerek istedikleri ürünü sipariş etme olanağına sahiptir. Sanal ortamda alışveriş yaparken kredi kartı, havale ve EFT gibi ödeme sistemleri kullanılır. Alışveriş yaptığımız sitelere ödeme esnasında aktardığımız kişisel bilgilerin kötü niyetli kişilerin eline geçmemesi gerekir. Az bilinen alışveriş sitelerinden ziyade herkesin sıklıkla kullandığı, bilinen sitelerden mesafeli alışveriş yapmak daha güvenlidir. Bu tür siteler kendi güvenlik sistemlerini oluşturdukları için kişisel bilgilerimiz daha güvende olacaktır. Kredi kartınızı mesafeli alışverişte kullanırken sizden aşağıdaki görsellerde verilen bilgiler istenecektir. Bu bilgileri gizli tutmanız güvenliğiniz açısından önemlidir. Kredi kartlarında yazılı olan bu bilgileri başkalarının görmemesi gerekir. Kredi kartı ile yapılan mesafeli alışverişlerde kullanıcı bilgileri güvenlik amacıyla bankaların sistemleri tarafından doğrulanır.

Şekil 31. Mesafeli alışveriş. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 31’de ders kitabının verilen ilgili bölümünde mesafeli alışveriş, bireylerin fiziki ortamda ürünlere dokunmadan, sanal ortamlarda yer alan alışveriş sitelerine girerek kimlik ve kredi kartı bilgileriyle ürün satın almaları olarak ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra alışveriş yaparken herkesin sıklıkla kullandığı, güvenilir sitelerden alışveriş yapmak; kimlik ve kredi kartı bilgilerini paylaşırken dikkatli olmak gerektiğine yer verilmiştir.

Sanal ortamdaki mesafeli alışverişte güvenlik tehditlerinden biri olarak bilinen e-dolandırıcılıkta, bir kullanıcının şifresini izinsiz kullanma ve banka hesap bilgilerini çalma gibi teknikler kullanılmakta ve bu yöntemler e-dolandırıcılık yöntemleri kapsamında yer almaktadır. Bu yöntemlerle dolandırıcılar, kullanıcı bilgilerini elde etmek için yasal bir siteden posta gönderiyormuş gibi yapmaktadırlar. Kullanıcı ilgili linki tıkladığında bilgilerinin çalınacağı sayfaya yönlendirilmiş olmaktadır (Ceyhan vd., 2015).

Mesafeli alışverişte güvenlik tehditlerinden biri olan sahte ürün satışı tehdidinde ise saldırgan, dikkat çeken indirimler ile süslenen, çok satan bir ürünün reklamını sosyal ağ platformlarına koymaktadır. sattığını iddia ettiği ürünün alınabilmesi için kullanıcıdan kullanıcı bilgileri ve banka şifreleri gibi kişisel bilgilerini ister. Eğer kullanıcı ürünü almak

için kişisel bilgilerini verirse saldırgan bu bilgileri elde eder ve amacı doğrultusunda bu bilgileri kullanmış olur (Ceyhan vd., 2015). Bu durumlar dikkate alındığında birey kredi kartı bilgilerini sanal ortamlarda kullanacağı zaman tanımadığı kimselerle paylaşmamalı ve güvenli olan, bireylerin sıklıkla kullandığı sitelerde kullanması gerekmektedir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 32’de sanal ortamı güvenli kullanmak için yapılması gereken önlemleriyle ilgili bir tehdit olan kimlik hırsızlığı kavramına yer verilmiştir:

Kimlik Hırsızlığı

Genel Ağ’ın yaygınlaşmasıyla birlikte dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biri de siber suçlardır. Siber suçların başında kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılık gelmektedir. Genel Ağ’ı yanlış amaçlarla kullanan kişiler; insanların kredi kartı veya kimlik bilgilerine ulaşmakta, bu bilgilerle sanal ortamda çeşitli işlemler yapmaktadır. Kişisel bilgilerinizi ele geçiren bu kişiler, adınıza sahte kredi kartları çıkarabilir ve bu kredi kartlarıyla alışveriş yapabilirler. Böyle durumlarda karşılaşmamak için tanımadığımız kişilerden gelen e-postaları açmamalı ve sosyal medya hesaplarında kişisel bilgilerimizi ayrıntılı bir şekilde paylaşmamalıyız.

Şekil 32. Kimlik hırsızlığı. Şahin, E. (2018). MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Anadol.

Şekil 32’de ders kitabının verilen ilgili bölümünde siber suçlardan biri olarak bahsedilen kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılık için insanların kimlik ve kredi kartları bilgilerine ulaşan kişilerin kullanıcıdan habersiz çeşitli işlemler yaparak kişi için güvenlik tehdidi oluşturduğundan, o nedenle güvenli kullanmak için kurallara dikkat edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

Siber suçlardan biri olan kimlik hırsızlığı, istenmeyen kişilerin bireylerin kimlik bilgilerine ulaşması ve bu kişilerin bilgileri kötü amaçları doğrultusunda kullanmasıdır. Bugün olduğu gibi geçmişte de var olan kimlik hırsızlığında hırsızların işlerini daha da kolaylaştıran durum, kullanıcıların sosyal ağlardaki paylaşımlarıdır. Bazı saldırganlar, kullanıcıdan izin isteyen çeşitli uygulamalar ile bu saldırıları gerçekleştirmektedirler. Genellikle bireylerin kullanıcı şifresini ve banka hesap bilgilerini çalmayı hedeflemektedirler. Kimlik hırsızlığında aktif olarak kullanılan yöntemler oltalama ve zararlı yazılımlardır. Oltalama yöntemiyle dolandırıcılar sahte e-posta göndererek kişileri sahte web sitesine yönlendirerek kullanıcı bilgilerinin girilmesiyle kişiye ait bütün bilgiler dolandırıcıların eline geçmiş olmaktadır. Bu e-postanın sahte olduğunun anlaşılması da çok zordur. Çünkü kuruluşun web sayfasının kopyası ve simgesi kullanılabilir. Diğer bir yöntem ise kullanıcının dikkatini çekmek için isminin değiştirilip bilgisayara indirilmesi sağlanan zararlı programlarla yapılmaktadır.

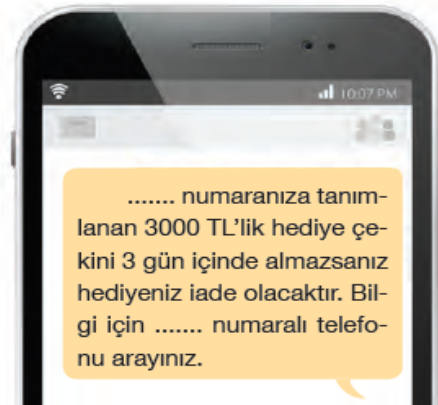
Kimlik hırsızlığı ile suçlular daha fazla sayıda insana daha kolay ulaşabildiği için sosyal medya araçları dolandırıcılar için daha uygun bir mecra hale gelmiştir (Hekim & Başbüyük, 2014).

Oyun uygulamaları ya da bazı uygulamaların üyelik formlarında da bireyden kişisel bilgiler paylaşması istenmektedir. Birey bu bilgileri paylaştığında kimlik hırsızlığı, dolandırıcılık ve istismar gibi hayatına ciddi zararlar verecek durumlar yaşayabilmektedir (Canbek & Sağıroğlu, 2007). Bu durumlar dikkate alındığında bireylerin bilgisayar, tablet ve telefonlarına zararlı yazılımlardan gelecek virüsleri engellemek ya da dolandırıcılıkla karşılaşmamak için tanımadıklarından gelen e-posta linklerini tıklamamaları veya açmamaları, sık kullanılan güvenli olduğunu bilmediği her hangi bir platformda kimlik ve kredi kartı bilgilerini paylaşmamalıdır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 33'te sanal ortamı güvenli kullanmak için yapılması gereken önlemleriyle ilgili bir tehdit olan kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılıkla karşılaşmamak için almamız gereken tedbirlere yer verilmiştir:

Sanal ortamda kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılıkla karşılaşmamak için almamız gereken tedbirlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

- Sanal ortamda kullanılan şifrelerin tümünün birbirinin aynısı olmamasına özen gösterilmelidir.
- Şifrelerin kolay tahmin edilemeyen büyük ve küçük harf, rakam, noktalama işaretleri içermesine dikkat edilmelidir. Ardışık harf ve sayılardan oluşan ifadeler (abcd,1234 gibi), doğum tarihi (2003 gibi) ve önemli olayların gerçekleştiği yılların tarihleri (1453, 1923 gibi) şifre olarak kullanılmamalıdır.
- Kredi kartını kaybeden bir kişi, hemen bankasının müşteri hizmetlerini aramalı ve kredi kartını iptal ettirmelidir.
- Sanal ortamda telefon numarası, aile bireylerinin adı, doğum yeri gibi kişisel bilgiler paylaşılmamalıdır.
- Telefonla arayan kişilere kendilerini nasıl tanıtlırsa tanıtınsınlar kimlik ve kredi kartı bilgileri verilmemelidir. Değerli ürünlerin sanal ortamda bedava teklif edilmesine aldanılmamalıdır. Bu kişiler size bu ürünleri göndermek vaadiyle kişisel bilgilerinizi isteyebilir. Bu ve benzeri davranışları yapan kişiler hukuki yaptırımlarla karşılaşabilir.

Şekil 33. Kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılıkla karşılaşmamak için alınması gereken tedbirler. Şahin, E. (2018). *meb ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 33'te ders kitabının verilen ilgili bölümünde sanal ortamda kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılıkla karşılaşmamak için alınması gereken tedbirlere: kullanılan şifrelerin tümünün birbirinin aynısı olmaması; şifrelerde büyük, küçük harf, rakam, noktalama işareti içermeli, ardışık ifadeler, doğum tarihi veya önemli tarihleri içermemeli; kredi kartı kaybedildiyse kart müşteri hizmetleri aranarak iptal ettirilmeli; sanal ortamda cep telefonu numarası aile bireylerinin adı ve doğum yeri gibi kişisel bilgiler paylaşılmamalı; kredi kartı bilgilerini kimseyle paylaşmamalı şeklinde yer verilmiştir.

Özellikle kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılık tehlikelerinin e-posta üzerinden yapıldığı düşünülürse e-posta adreslerinde paylaşılan bilgilere de dikkat edilmelidir. E-posta adresleri kişilerin geçmişleri, adı ve soyadı, okuduğu ilköğretim / lise / üniversitenin hangi bölümünde okuduğu veya hangi şirkette çalıştığı gibi birey hakkında kişisel bilgiler içermemelidir. Ayrıca adreslerde büyük küçük harf, rakam, özel karakterler içeren güçlü şifreler kullanılmalıdır (Ceyhan vd., 2015).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 34'te sanal ortamda bağlanılan teknolojik aletlerde güvenli ağa bağlanmak kavramına yer verilmiştir:

Güvenli Genel Ağ Kullanımı

Sanal ortama bağlanacağımız teknolojik aletlerde güvenlik önlemleri bulunmaktadır. Ancak Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletleri kullanırken ek güvenlik önlemleri alınması gerekir. Çünkü Genel Ağ'a bağlanmak tüm dünyadaki Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerle iletişim hâlinde olmak demektir. Bu esnada virüsler, Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerimiz için önemli bir tehdit oluşturur. Virüsler, Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerin olağan dışı çalışmasına, programlarının bozulmasına ve veri kaybına neden olabilen yazılımlardır. Bu yazılımlar, sanal ortamı kötü amaçlı kullanan kişiler tarafından Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerimize genellikle e-posta ile gönderilir. Bu durumların önüne geçebilmek amacıyla anti-virüs programları geliştirilmiştir. Lisanslı anti-virüs programları yükleyerek Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerimizi daha güvenli hâle getirebiliriz.

- Teknolojik aletlerimizi, ekranında özel bilgilerimiz varken açık bırakmamalıyız.
- Teknolojik aletlerimizde kullandığımız yazılımların güncel olmasına özen göstermeliyiz.
- Virüsler taşınabilir USB bellekler tarafından teknolojik aletlere bulaşabilmektedir. Bu nedenle USB bellekleri kullanmadan önce virüs taramasından geçirmeliyiz.
- Bilgisayarımızdaki önemli verileri mutlaka yedeklemeli ve bunları güvenli bir ortamda saklamalıyız.

Şekil 34. Güvenli ağ kullanımı. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 34’te ders kitabının verilen ilgili bölümünde Genel Ağa bağlı olmanın tüm dünyada Genel Ağa bağlı teknolojik aletlerle iletişim halinde olunması demek olduğu, sanal ortamı kötü amaçlı kullanan kişiler tarafından gönderilen zararlı yazılımlar olan virüslerin teknolojik aletlerimize verilerin kaybı ve programların bozulması gibi çoğu tehditle zarar verdiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca teknolojik aletlerimize en çok e-posta ile gönderilen bu virüslerden kurtulmanın yolu olarak öncelikle bilinmeyen e-posta bağlantılarını tıklamamalı, lisanslı anti-virüs programları kullanmalı, bu programların güncel olmasına dikkat edilmeli, USB belleklerini kullanmadan virüs taraması yapmalı, bilgilerimizi mutlaka güvenilir ortamlarda yedeklemeli ve teknolojik aletlerimizin ekranı kişisel bilgilerimiz varken açık bırakmamalı uyarılarına yer verilmiştir.

Genel Ağa bağlı olmanın tüm bağlı olan teknolojik aletlerle iletişime açık olunduğu dikkate alındığında, siber alanın dünyanın herhangi bir yerinden gelebilecek tüm saldırılara açık durumda olması ile de siber güvenliği sağlamayı da zorlaştırdığı söylenebilir. Bu durumun nedeni bu saldırıları yapanın belli olmaması ve bunu ispat edecek kanıtların olmaması şeklinde belirtilebilir (Ceyhan vd., 2015).

Genelde imaj, ses, video dosya ekleri ile bilgisayara bulaşan virüsler, internetten indirilen programların içine gizlenmiş olabileceği gibi bilinmeyen kişilerden gelen e-postalardaki linklere de tıklandığında da bulaşabilmektedir. Kullanıcı tarafından izin verilmedikçe yayılamayan virüsler aletlerin ekranının kilitlemesi, var olan dosyalara zara verme, verileri bozma / silme, programları tahrip etme gibi birçok zarara neden olabilmektedir. Teknolojik aletleri virüslerden korumanın en iyi yolu güncellenmiş anti-virüs programlarının kullanılmasıdır (Kara, 2015).

Ayrıca güvenli internet kullanımı adına Genel Ağı günümüz çocuklarının da sıklıkla kullandığı düşünüldüğünde paylaşılan içeriklerde çocukların zarar teşkil eden durumlarla karşılaşmamaları için ailelere düşen görevlerden birisi de güvenli internet paketi satın almalarıdır. BTK tarafından taslağı hazırlanan güvenli internet paketi; hem bilgisayarda hem de cep telefonlarında kullanıcıların internette olumsuz veya zararlı içerikle karşılaşmalarının önüne geçme amacıyla ücretsiz olarak Kasım 2011’den itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bu hizmeti kullanmak zorunlu olmamakla kullanılmak istendiğinde operatör ile irtibata geçip aile veya çocuk paketi alınabilmektedir. Özellikle son yıllarda artış göstermekte olan müstehcenlik, çocukların cinsel istismarı ve fuhuş gibi suçlar nedeniyle Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na ihbarlar gelmektedir. Bu nedenle

internetin çocuklar için güvenli kullanımı için ailelerin önlem alması gerekmektedir (Ceyhan vd., 2015).

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 35’te güvenli bir genel ağ sayfasında “https://” ibaresinin olması gerektiğine yer verilmiştir:

Günümüzde birçok Genel Ağ sitesi, bağlantı adreslerinde **https://** şifreleme sistemini kullanmaktadır. Bu şifreleme sistemi sayesinde Genel Ağ adreslerinde yaptığımız işlemlerin ve kişisel bilgilerimizin başkalarının eline geçmesi önlenir. Bağlantı adreslerinde **http://** olan Genel Ağ adreslerinin bilgi aktarım sisteminde herhangi bir şifreleme söz konusu değildir. Bu nedenle işlem yaptığımız sitelerin bağlantı adresinde “**https://**” ibaresinin bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi gerekir. Eğer bağlantı adreslerinde yalnızca **http://** yazıyorsa bu sayfalar risk içermektedir. Aşağıda verilen görseli inceleyiniz.

Güvenli bir Genel Ağ sayfasında **https://** ibaresi olmalıdır.

Şekil 35. Güvenli ağ sayfasında https:// ibaresi. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 35’te ders kitabının verilen ilgili bölümünde günümüz internet sitelerinin bağlantı adreslerinde https:// şifreleme sistemini kullandıklarını, bu şifreleme sistemi sayesinde yapılan işlemlerin ve kişisel bilgilerin başkaların eline geçemesinin önlendiğine yer verilmiştir. Bağlantı adreslerinde http:// ibaresinin bulunduğu sitelerde ise bilgi aktarım sisteminde herhangi bir şifreleme olmadığında risk oluşturduğundan bahsetmektedir. Bu şifreleme sisteminde güvenilir bağlantı adresi kullanan “e-okul veli bilgilendirme sistemi” olan site örnek olarak verilmiştir.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Şekil 36’da sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat edilmesi gereken kurallara ve sosyal ağlarda paylaşılmaması gereken kişisel bilgilere yer verilmiştir:

Okuma Metni

SOSYAL AĞ KULLANIMI

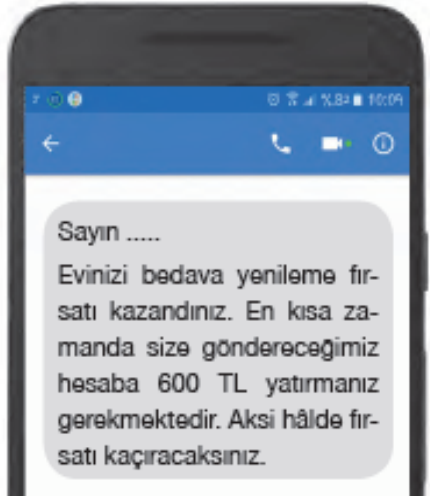
Sosyal ağlar üzerinden insanlar kendileriyle ilgili çeşitli bilgileri başkalarıyla paylaşmaktadır. Sosyal ağlardaki paylaşımlarımız günlük hayatımızı ve insanlarla olan ilişkilerimizi etkilemektedir. Bu nedenle sosyal ağları kullanırken önce güvenliğimizi düşünmeliyiz. Sanal ortamı başka insanlarla tanışmak için kullanmamalı, bu yolla gelen arkadaşlık tekliflerini reddetmeliyiz. Arkadaşlık teklifinde ısrarcı olan kişileri aile büyüklerimize bildirmeliyiz. Aile büyüklerimizin yaşanabilecek olumsuz durumlara karşı bizleri koruyacağını aklımızdan çıkarmamalıyız. Sosyal medyada video ve resim paylaşımlarında dikkatli olmalıyız. Paylaştığınız videolar ve resimler sizin ve yakınlarınızın zarar görmesine neden olabilir.

Sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat etmemiz gerekenler

- ▶ Sosyal paylaşım sitelerinde kayıt esnasında ve sonrasında kişisel bilgilerin tümü paylaşılmamalıdır.
- ▶ Gizlilik ayarlarına dikkat edilmeli, kişisel bilgileri herkesin görmesi engellenmelidir.
- ▶ Paylaşılan video ve fotoğrafların kötü amaçlı kullanılabileceği unutulmamalıdır.
- ▶ Kullanıcıların ilgisini çeken “Kazandınız” ve “Bedava” gibi mesajlara karşı dikkatli olunmalıdır.

Sosyal ağlarda paylaşmamamız gereken kişisel bilgiler

- ▶ Doğum tarihinizin gün ve ay kısmı
- ▶ Doğum yeriniz
- ▶ Anne kızlık soyadınız
- ▶ Ev, iş ve okul adresiniz
- ▶ Telefon ve T.C. kimlik numaranız

Bu kitap için yazılmıştır.

Şekil 36. Sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat edilmesi gereken kurallar ve paylaşılmaması gereken kişisel bilgiler. Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.

Şekil 36’da ders kitabının verilen ilgili bölümünde sosyal ağlarda paylaşılmaması gereken kişisel bilgilere: doğum tarihinin gün ve ay kısmına, doğum yerine, anne kızlık soyadına, ev

/ iş / okul adresine, telefon ve T.C. kimlik numarasına; paylaşım yapılırken sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat edilmesi gereken kurallara: “kazandınız” / “bedava” gibi mesajlara, kişisel bilgilere, yapılan paylaşım bilgilerine ve bu platformların gizlilik ayarlarına yer verilmiştir.

Sosyal medyada kişinin özel yaşamına ait mahremiyetin internet üzerinden korunması kolay olmamaktadır. Sanal ortamda yapılan tüm alışverişler veya gönderilen tüm e-postalar üçüncü kişilerce takip edilebilmektedir. Bireyler farkında olarak ya da olmayarak sosyal olduğunu göstermek çabasıyla yediği, içtiği, gezdiği yerleri sosyal platformlarda paylaşmakta böylelikle öze yaşamına ilişkin bilgiler vermektedir. Dilediklerinde hesaplarını kapatmış dahi olsalar veri tabanından veriler silinmemektedir. Bu durum dikkate alındığında bu platformlardaki mahremiyet ve güvenlik gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır. Bir başka önemli yönü ise sosyal ağların verdikleri hizmetin ücretsiz olmasına karşın kullanıcıların bilgilerini gizli tutmadıklarıdır (Ceyhan vd., 2015).

Sosyal ağlarda paylaşılması risk içeren bilgi varlıklarından bazıları şunlardır (Ceyhan vd., 2015):

- E-devlet bilgileri
- İşyeri ve konum bilgileri
- Nüfus cüzdan bilgileri
- Sağlık güvenlik bilgileri
- Ehliyet, pasaport bilgileri
- İnteraktif banka hesap bilgileri
- Kredi kart bilgileri
- Kurum ve maaş bilgileri
- Her türlü kullanıcı adı ve şifre bilgileri

Bu bilgilerin yanı sıra kullanıcıya ya da çevresine ait fotoğraflar, özel hayatına ait bilgiler ve bireyin eğitim bilgileri paylaşılmamalıdır. Profil oluştururken kimlik bilgileri detaya inilmeden küçük değişikliklerle oluşturulmalı, arkadaş seçiminde eklenenlerin kim olduğunda emin olunarak arkadaşlıklar kurulmalıdır. Arkadaş sanılan grupların sahte hesap olabilecekleri düşünülerek kimlik hırsızlıkları ve dolandırıcılıklar hatırdan çıkmamalıdır. Hesaplardan gelen e-mail ya da mesaj bağlantıları hemen tıklanmamalıdır (Ceyhan vd., 2015).

Metafor Kavramı

İnsanoğlu toplum içinde yaşamını sürdüren ve yaşadığı toplumdaki kişilerle sürekli iletişim halinde olan bir varlıktır. Duygu ve düşüncelerini karşısındaki bireye dile getirme isteği insanoğlu var olduğundan beri sürekli ihtiyaç haline gelmiştir. Bireylerin duygu ve düşüncelerini dile getirme araçlarından birisi de şüphesiz metaforlardır. Metaforlar sosyal hayatın dışında eğitim hayatında öğretim ve araştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır.

Günümüz eğitiminde gerçekleştiren faaliyetlerin en önemli amacına bakıldığında; bilgiye ulaşabilen, onu araştıran, sorgulayan, kurgulayan ve üretebilen nesiller yetiştirmek olduğu görülmektedir. Bilimsel bilgiler ise yalnızca alanlarla ilgili kavramların öğrenilmesiyle gerçekleşebilir. Son yıllarda sınıf ortamlarında ve ders kitaplarında yer alan kavramların doğru ve etkili öğretiminde yeni yöntem ve tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle öğrencileri düşünmeye, eleştirel bakmaya ve sorgulamaya yönlendiren uygulamalardan biri de metaforlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında metaforun, öğrencilerin bilmedikleri kavramları bildikleri kavramlarla açıklayıp anlamlandırmalarına yardımcı olan bir yöntem olduğu söylenebilir (Kelleci, 2014).

Geçmiş antik Yunan felsefesine kadar uzanan, terim olarak Yunancada “bir şeyin karşılığını aktarmak” veya “transfer etmek” manasına gelen metafor, çoğu sözlükte “herhangi iki şey arasında benzerlikler dikkate alınarak, yalnız 'gibi' kelimesi kullanılmadan yapılan bir karşılaştırma olarak tanımlanabilmektedir (Dur, 2006). Türkçede, İngilizce “metaphore” kelimesine karşılık gelen “mecaz”, “benzetme”, “metafor”, “eğretileme”, “istiare”, “deyim aktarması” gibi birden çok kelime kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Metafor TDK sözlüğünde ise mecaz anlamında; “bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz; bir kelimeyi ya da kavramı kabul edilenden farklı olarak başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” şeklinde tanımı yer almıştır. Türkçede, metafor kavramına karşılık gelen kelime, istiare olarak bilinmektedir. TDK de, metafor kavramına karşılık gelen kelimenin mecaz ve istiare olabileceğini dile getirmektedir. Ancak benzeyeni ifade eden istiarenin, metaforu karşılamaya daha uygun geleceği söylenmektedir. Genellikle istiarede benzeyenin, bilinen ve somut olması gerektiği için, buradan bilinmeyene ve soyut olana ulaşılır. Bunlara ulaşabilmek için de istiarede hikâyeler, masallar, teşbihler ve örnekler kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

Lakoff ve Johnson, metaforun günlük dilde yaygın oluşu ve yalnızca dilde değil düşünce boyutunda da var olduğuna dair keşiflerde bulunmuşlar ve metaforu, bir kelimenin başka bir

kelime yoluyla anlaşılması değil, bir kavram alanının başka bir kavram alanına göre anlaşılması şeklinde tanımlamışlardır (Çalışkan, 2013).

Taylor (1984), metaforu anlamak istediğimiz olguyu ya da nesneyi, başka bir anlam alanına ait olan kavramlar ağıyla ilişkilendirip tekrardan kavramlaştırmamızı, değişik açılardan görmemizi ve öncesinde fark edemediğimiz bazı durumları algılamamızı sağlayan zihinsel imgeler şeklinde tanımlamıştır.

Bir başka ifadeyle metafor, bir kelimenin gerçek anlamından ayrılarak başka bir kelimenin yerine kullanılmasıdır (Nesterova, 2011). Metaforlar çok yönlü bir görüntü olarak ifade edilebilir. Kelimesi kelimesine olmayan karşılıkları denilebilir, benzetmeler gibi. Ayrıca içeriği olduğundan daha etkili kılmak için de kullanılmaktadırlar (Gentner & Wolff, 2000).

Shuell (1990) “Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir. Çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır.” biçiminde tanımladığı metaforlar, bizim çok iyi bildiğimiz bir kavram sayesinde anlamlandırmaya çalıştığımız başka bir kavramı anlaşılır hale getirmeye çalışan araçlardır (Ocak & Gündüz, 2006). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi metaforlar bir kavramın başka bir kavrama benzetilerek dile getirilmesidir. Bu benzetmede metaforlar bireyi hayal ederek yaratıcı bir birey olmaya yönlendirmektedir. Bu sayede birey kavramlar ile kendi tecrübelerini birleştirerek kendine özgün olan bilgilerini daha anlamlı hale getirebilir. Bunun yanı sıra metaforlar sayesinde, düşünmenin sınırları ortadan kalkar; birey duygu, düşünce ve yaşantılarını daha kolay şekilde dile getirmiş olmaktadır.

Metaforlar hakkında yapılan ilk çalışmalara bakıldığında Aristo’ya dayandığı görülmektedir. Aristo metaforun dil bilimle olan ilişkisini ve iletişimdeki amacı üzerinde yoğunlaşarak konuyu temelde şiirsel ifade (Poetics) ve güzel konuşma (Rhetoric) doğrultusunda ele almıştır. Aristo’ya göre metaforlar, anoloji ilkelerine göre meydana getirilebilen üstü kapalı karşılaştırmalardan oluşmakta ve figüratif dil (sözlük anlamı dışında) kullanımları birer süs faktörü şeklinde görülmektedir (Ortony, 1980b). Lakoff ve Johnson tarafından 1980 yılında yayımlanan *Metaphors We Live By* adlı kitap, metaforun kavramsal çerçevesinin çizilmesinde ve eğitim alanında kullanımının yaygınlaşmasında bireylere ve yapılan araştırmalara önderlik etmiştir (Çalışkan, 2013; Saban, 2009).

Lakoff ve Johnson, metaforları ilk kez 1980 yıllarında eğitim araştırmalarında kullanmışlardır. Bunun yanı sıra metaforların temelde bir şeyin başka bir şeye benzetilmesi olduğunu da vurgulayan kişiler olmuşlardır (Özdemir & Akkaya, 2013). Metaforlar, kişiler

ifadelerinde zorlandıkları durumlarda devreye girerek onların kendi duygu, düşünce ve isteklerini daha kolay ve anlaşılır biçime çevirmektedirler. Bir kavramın başka kavramların alanı ve özellikleriyle anlamlandırılması, yorumlanmasının yanı sıra anlaşılır ve somut halde açıklanmasıdır (Gedikli, 2014).

Lakoff ve Johnson metaforların özelliklerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir (2005):

- Metaforlar esasında doğası gereği kavramsaldır; metaforik dil ikincil olmaktadır.
- Kavramsal metaforlar gündelik tecrübe esaslıdır.
- Soyut düşünce tümüyle olmasa da çoğunlukla metaforiktir.
- Metaforik düşünce kaçınılmaz şekilde hep mevcuttur ve genelde bilinçdışıdır.
- Soyut kavramlarda lâfzî bir çekirdek mevcuttur. Yalnız bu soyut kavramları çekirdek metaforlar, çoğunlukla birkaç çok boyutlu tutarsız metafor çoğaltır.
- Soyut kavramlar metaforlarsız eksik sayılmaktadır. Sözün gelişi, büyü, cazibe, delilik, birleşme, büyütme gibi metaforlar olmadan aşk, aşk değildir.
- Kavram sistemimiz tamamen tutarlı olmaması nedeniyle kavramlar hakkında akıl yürütmek için kullanılan metaforlar tutarsız olabilmektedir.
- Biz yaşantılarımızı metafor yoluyla sağlanan çıkarımlar temelinde süreriz.

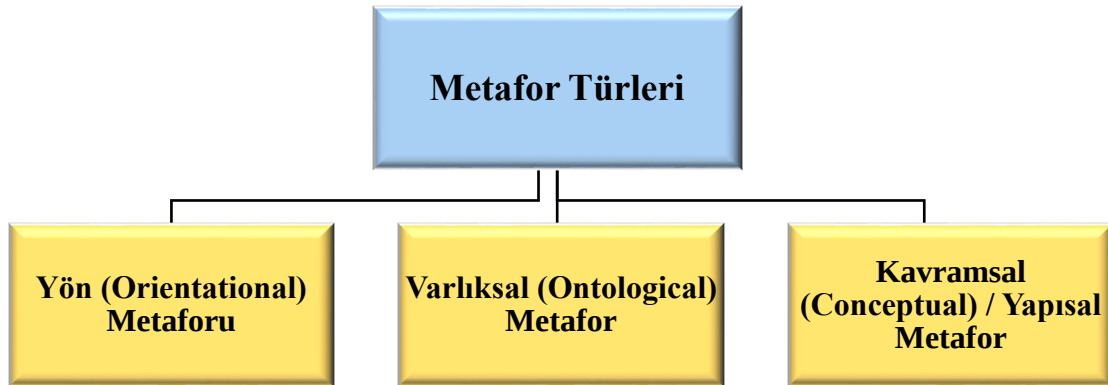
Yaşar ve Girmen (2012), metaforların kişiyi yaratıcı düşünmeye, hayal etmeye yönlendirerek onların düşüncelerinin sınırlandırılmasının önüne geçtiğini, onları yaratıcılığa yönlendirirken dilin derinliklerinde kendilerini bulmaları konusunda da onlara yol gösterdiğini, bu sayede bireylerin düşüncelerini, duygularını, yaşantılarını tanımlamalarında, anlamlandırmalarında metaforlardan yararlanmanın kaçınılmaz olduğunu dile getirmişlerdir.

Bilişsel dil bilimcilerce açıklanan metafor teorisi, zihindeki analogik haritalamanın bir kaynak alan ve bir hedef alan arasındaki bağlantıyı kurma kapasitesini oluşturduğunu göstermektedir (Riejös, Paloma & Martin 2001). Metaforun anlaşılmasında benzetim ve ilişkilendirme kavramları ön plana çıktığı görülmektedir. Metafor olarak kavramlar benzerlik taşımaktadır çünkü kullanılan benzer özellikleri paylaşır, bağlantı içerir, genel bağlantılardan yararlanır, onları birleştirir ve yeni bir kavram ya da anlayış meydana getirir (Ortony, 1980a).

Metaforlar yoluyla ifade edilmek istenen şeyler daha az söz ile dile getirilmiş olur. Bu sayede birey kendini anlamlı bir biçimde kısaca ifade etmiş olur (Aydın, 2010). Hayatın hemen her alanında bulunan metaforlar, en karmaşık anlamları, durumları, olayları ve düşünceleri basit

hale getirerek anlaşılabilir kılmaktadır. Bireylerin birbirlerini anlamaları kolaylaşmakta, en karmaşık durumlar bile metaforlar sayesinde açıklanmaktadır. Metaforlar aynı zamanda kavramların anlamlarını canlı hale getirmektedirler. Metaforların amaçlarından biri bir durumun betimlenmesi ve resmedilmesi iken diğer bir amacı ise varolan süreci hızlandırmada ve iyileştirmede kullanılıyor olmasıdır. Ayrıca metaforların var olan durumu ya da nesneyi daha iyi ortaya koyması için “niçin” veya “neden” sorularıyla da desteklenmeleri de gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Metaforun açıklanmasında “niçin” veya “neden” sorularına verilen cevap olan “çünkü” ifadesiyle bireyin zihninde oluşturduğu benzetmenin nedenleri, bağlantıları da öğrenilmiş olduğu gibi öğretilecek bir konuda bireye destek de sağlanmış olmaktadır.

Lakoff ve Johnson, metaforların birbirlerinden keskin çizgilerle ayrılmadığını ancak metaforların üç başlık altında toplanabileceğini söylemektedirler. Ayrıca metaforları türlerini dikkate almaktan çok verdikleri örneklerle açıklamaktadırlar (İnam, 2008). Çağdaş metafor teorisi esas alınarak oluşturulan sınıflama dikkate alındığında üç tür metafor bulunmaktadır. Bu metaforlar kavramsal (conceptual)/yapısal metafor, varlıksal (ontological) metafor, yön (orientational) metaforlarıdır (Akşehirli, 2007). Aşağıda Şekil 37’de bu metafor türlerine yer verilmiştir.

Şekil 37. Metafor türleri. Akşehirli, S. (2007). *Çağdaş metafor teorisi*. Ege Edebiyat.

Yön (Orientational) Metaforu

Yönelim metaforları olarak da bilinen bu metafor türü, uzay-mekân istikameti ile ilişkilidir: yukarı-aşağı, içeri-dışarı, ön-arka, merkez-çevre gibi. Metaforik yönelimler keyfi değildir. Bu tür metaforların fiziksel ve kültürel tecrübelerimizde bir temeli vardır (Lakoff

& Johnson, 2015). “Üzüntüsünden dünyası yıkıldı.” ifadesine bakıldığında yıkılmak eylemi, şuan yaşadığımız dünyaya göre aşağıya doğru olan bir eylemdir ve “üzüntülü olan aşağıdadır” metaforu ortaya çıkmış olur. “Ayakları yere değmemek” deyiminin anlam temelinde de mutlu olan bireyin yukarı doğru yöneldiği hayalimizde canlanmaktadır. Bu ifadelerin sonucuna bakıldığında da “mutlu olan yukarıdadır” metaforu ortaya çıkmaktadır (Yıldızlı, 2011). Yönelim metaforu türü bütün kavramlar sistemini diğer bir kavramlar sistemine göre örgütleyen bir yapıdır. Metaforlar, uzay ve mekan istikameti ile bağlantılıdır. “Sağlığının zirvesinde”, “Perhizden çıkıyor” ifadelerinde olduğu gibidir (Lakoff & Johnson 2005). Tecrübî temel, tutarlılık ve metaforik kavramların sistematikliğine yönelik Lakoff ve Johnson (2010: 40-42) şu çıkarımlarda bulunmuştur:

1. “Temel kavramlarımızın çoğu bir yahut daha fazla uzay-mekân yönelimli metaforlara göre organize edilir.
2. Her uzay-mekan yönelimli metafor için bir iç sistematiklik söz konusudur. Meselâ, MUTLU OLAN YUKARIDADIR izole edilmiş ve ender durumlardan ziyade tutarlı bir sistemi tanımlar. (...)
3. Çeşitli uzay-mekan metaforları arasında, aralarındaki tutarlılığı belirleyen, bir kuşatıcı dış sistematiklik vardır. Bu yüzden İYİ OLAN YUKARIDADIR genel mutluluğa dair bir yukarı yönelimi verir bu yönelim (...) SAĞLIK YUKARIDADIR, HAYAT YUKARIDADIR (...) gibi özel durumlarla tutarlılık içindedir.
4. Uzay-mekân metaforlarının kökleri fiziksel ve genel tecrübelerden, gelişigüzel değildir. Metafor yalnızca tecrübe temeli dolayısıyla bir kavramı anlamamanın aracı olarak hizmet edebilir.
5. Metaforun mümkün birçok fizikî ve sosyal temeli vardır. (...) Sözün gelişi, mutluluk hem fiziksel olarak bir tebessümle ilişkili hem de genel bir gevşeme hissiyle bağlantılıdır. Bu[,] ilke olarak MUTLU OLAN GENİŞTİR; ÜZÜNTÜLÜ OLAN DARDIR metaforunun temelini oluşturur.
6. Bazı durumlarda uzay ve mekân bir kavramın öyle hayatî bir parçasıdır ki, kavramı yapıya kavuşturabilecek alternatif bir metaforu tahayyül etmemiz zordur. Toplumumuzdaki “yüksek statü” bu tür kavramlardan biridir.

7. (...) Bir bilimsel teorideki kavramlar genellikle- belki de her durumda- fiziksel ve/yahut kültürel temele sahip metaforlara dayanır. “Yüksek enerji parçacıklarındaki “yüksek” (...) [gibi].

8. Fiziksel ve kültürel tecrübemiz uzay-mekan metaforları için birçok mümkün temel sağlar. Hangilerinin tercih edileceği ve hangilerinin temel metaforlar olduğu kültürden kültüre değişebilir.

9. Bir metaforun fizik temelini kültürel temelinden ayırmak zordur; çünkü mümkün çok sayıda fizikî temel arasından birinin tercihi kültürel tutarlılığa bağlıdır.

Varlıksal (Ontological) Metafor

Varlıklar ve bu varlıkların birbirleriyle iletişimleri, benzerlikleri ve sistematik uyumuyla, farklı deneyim temelleri sonucunda oluşan metafor türleridir (Yıldızlı, 2011). Ontolojik metaforlar; olayları, etkinlikleri, duygu ve düşünceleri anlamlı hale getirmemizi kolaylaştırmaktadırlar (Lakoff & Johnson, 2015). Ontolojik metaforlar; metaforik hâle getirdiğimiz nesneler, durumlar ve olayların temelinde yatan anlamı ortaya çıkarmamız ve daha kolay algılayabilmemiz için oluşturmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında ontolojik metaforlar, soyut varlıkları somut varlık ve nesnelerle somutlaştırarak dile getiren ya da somut varlığın belirli bir özelliğini başka bir somut varlık ve nesneyle benzetim yaparak yapılandıran metafor türüdür (Koca Sarı, 2012).

Ontolojik metaforlar yoluyla bireylerin yaşantılarındaki soyut kavramlar somut biçime dönüşerek daha belirgin ve anlamlı bir hal almaktadırlar. Bu sayede deneyimlerle edindiğimiz somut kavramlar yoluyla soyut kavramlar sınıflandırılabilir, onlar hakkında açıklamalar yapılabilir ve onların niceliği hakkında yorum dahi yapılabilir. Daha da önemlisi bu sayede onlar hakkında düşünme imkanı elde edilmiş olur (Lakoff & Johnson, 2010).

Metafor türlerine bakıldığında, insanların uzay-mekân yönelimlerine ait tecrübelerinin yönelim metaforlarını ortaya çıkarması gibi fizikî nesnelerle olan deneyimleri de olağanüstü ontolojik metaforların oluşmasını sağladığı görülmektedir. “Bu kitabı bitirmek epey bir sabır gerektirecek” (Lakoff & Johnson 2005) ifadesinde olduğu gibi fiziksel olmayan sabır kavramı fiziksel bir varlık olarak kabul edilmiştir.

Ontolojik metaforlar, ZİHİN MAKİNE DİR ve ZİHİN KIRILGAN BİR NESNE DİR metaforlarıyla daha ayrıntılı ele alınabilir (Lakoff & Johnson, 2010: 52):

ZİHİN MAKİNE DİR

Hâlâ bu denkleme çözüm üretmeye çalışıyoruz.

Zihnim bugün hiç işlemiyor.

Bugün biraz pas tuttum.

Bütün gün bu problem üzerine çalıştık ve şimdi pilimiz bitiyor.

ZİHİN KIRILGAN BİR NESNE DİR

Karısının ölümünden sonra ona dikkatle müdahale etmelisin.

Sorgu altında dağıldı.

Kolayca harap oldu.

Parçalara ayrılacağım.

Zihni aniden dağıldı.

Lakoff ve Johnson’a (2010) göre, bu metaforlar zihni farklı metaforik modeller biçiminde ele alırlar ve zihnî deneyimin değişik boyutları üzerine düşünmeyi sağlamaktadırlar. MAKİNE metaforuna bakıldığında, zihni açık ve kapalı olabilen, belirli bir üretim potansiyeli olan, iç mekanizması ve enerji kaynağı olan, işleyen bir durum biçiminde algılamaktayızdır. KIRILGAN NESNE metaforu diğeri kadar geniş anlamı olmasa da zihnin psikolojik dayanıklılığı ile ilgili fikir yürütülmesini olanaklı kılmaktadır. Her bir metafora göre anlaşılabilen bir deneyim alanı olduğu şu şekilde ifade edilebilir:

Asabı bozuldu. (ZİHİN MAKİNE DİR.)

Sinir krizi geçirdi. (ZİHİN KIRILGAN BİR NESNE DİR.)

Bu ifadeler incelendiğinde iki metaforun aynı zihnî deneyimin ürünü olmadığı görülmektedir. Makine arızalandığında sadece işlev özelliğini kaybetmekteyken kırılğan bir nesne büyük bir darbe aldığı zaman paramparça olmakta ve kullanılmaz hale gelmektedir. Bu yüzden birey cinnet geçirdiği zaman ve aşırı derecede saldırganlaştığı zaman “Sinir krizi geçirdi.” derken ruhen çöküntü yaşaması “Asabı bozuldu.” şeklinde söylenebilir.

Ayrıca ontolojik metaforları kişileştirme ve metonimi başlıkları altında incelenmesi mümkündür.

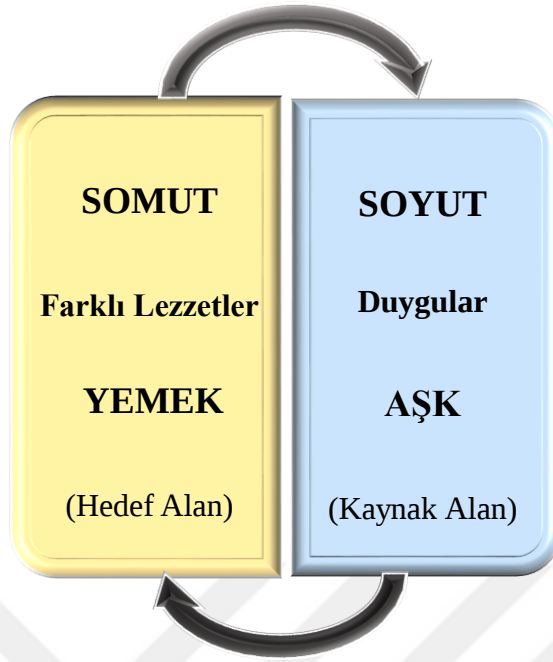
Kavramsal (Conceptual) Metafor

Kavramsal metaforları günlük hayatımızdaki iletişimimizde sıklıkla kullanmaktayız (İnam, 2008). Kavramsal metafor teorisine göre fikirlerimizin metaforik olarak yapılandırıldığı söylenmektedir. Bununla birlikte bu teoride metaforik aktarım tecrübelerle gerçekleşmektedir. Bu tecrübeler özellikle somut deneyimlerden meydana gelmektedir (Goschler, 2007). Akşehirli (2007) araştırmasında kavramsal metaforu, yapı metaforu olarak da dile getirmiştir. Yapı metaforları, bir kavramın başka bir yapıya yani başka bir boyuta ulaşmasını sağlayan metaforlardır. Girmen (2007) ise araştırmasında yapı metaforlarının kültürel özellikleriyle birlikte evrensel özelliklerinin de olduğunu belirtmiştir.

Kavramsal metaforlar sahip olunan deneyimlerle farklı bir kavramı anlatmak biçiminde tanımlanabilir. Ortak dil sistemini kullanan bireylerin dünyayı algılayış biçimleriyle doğrudan ilgili üst ortak bir kültür yansımasıdır (Arslan, 2008). Konu – araç arasında anlamlı olacak şekilde oluşturulan metafor çeşididir. Bilişsel metafor ya da yapısal metafor olarak da bilinmektedir.

Yapı metaforları, bizlere yönelim metaforlarında olduğu gibi sadece yönelim kavramlarıyla yapılandan çok daha şey yapabilme, onlara atıfta bulunabilme, onları nicel hale getirme gibi imkânlar sunmaktadırlar. Bunun yanı sıra üst düzeyde yapıya kavuşmuş ve açıkça ifade edilmiş bir kavramı, diğer kavramın yapıya kavuşturulması için aracı haline getirmektedir. Yapı metaforları, ZİHİN BİR MAKİNE DİR metaforundaki ZİHİN kavramını derinlemesine bir şekilde inceleme imkanı sunar. Bununla birlikte bu kavramın bazı boyutlarına odaklanılmasını sağlarken bazı boyutlarının gizlenmesini de sağlamaktadır (Lakoff & Johnson, 2010).

Kavramsal metaforunda, Lakoff'a göre kaynak kavram alanı ile hedef kavram alanı arasında sistematik bir bağlantı vardır. Buna “‘aktarım’” (mapping) denilmektedir. Aktarımla ifade edilmeye çalışılan durum kaynak kavram alanına ait bilgilerin hedef kavram alanına aktarılmasıdır (Akşehirli, 2008). Aşağıda verilen Şekil 38’de “Aktarım (Mapping)” gösterilmiştir:

Şekil 38. Aktarım (Mapping). Akşehirli, S. (2008). *Edebiyat öğretiminde terim sorunu*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şekil 38’de gösterildiği gibi Lakoff aktarımı, kaynak alandan hedef alana aktararak bu yolla şekilde de görüldüğü üzere Çincedeki “Aşk, yemektir” kavramsal metaforunu kullanarak durumu şema şeklinde sunmaya çalışmıştır.

Lakoff ve Johnson (2010), metaforları yönelim, ontolojik ve kavramsal (yapı) başlıkları şeklinde ele aldıktan sonra metaforlarla ilgili şu ifadelere yer vermektedir: “Bütün metaforlar yapısaldır (çünkü onlar yapıları yapılarla eşleştirirler); bütün metaforlar ontolojiktir (çünkü onlar hedef alan entiteleri (şeyleri) ve çoğu metafor yönelimseldir (çünkü onlar yönelim imaj-şemalarıyla eşleşmektedir).”

Cherry ve Spiegel (2006), metaforların özgün ve canlı olduğunu, bireyselleşme süreci boyunca önemli rol oynayan düşüncelerin yansıması olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra metaforların düşünce sistemimizde kullanılan yapılar olduğu ve düşünce sistemimizin büyük ölçüde metaforik olduğu söylenmektedir. Bu metaforik yapılar kişilerde benzerlik gösterdiği gibi farklı hayat tecrübelerinden ve kültürlerinden değişiklik de gösterebilmektedir (Köksal, 2010). Metaforlar, her kültürün kendi özelliğini yansıttığından gelenekseldirler. Geleneksel algılamaların dışında yer alan metaforlar, hayal ürünü ve yaratıcı olmaktadır. Bu tür metaforlar algılara, inanışlara ve davranışlara yeni birer boyut kazandırmaktadırlar (Lakoff & Johnson, 1980). Bulunduğu toplumun içerisinde yaşayan bireyler metaforlarını kendi kültürlerine göre oluştururlar. Toplamlar, bireylerin

oluşturdukları metaforları direkt olarak etkilemekte, çünkü birey içinde bulunduğu ortama ve koşullara göre kavramlara bir anlam yüklemekte ve yorumlamaktadır. Bireyler metaforik algılarının oluşmaları için kendileri bizzat uğraş içine girmezler, çünkü yaşantılar ve tecrübeler metaforu oluşturan en önemli parçalardır. Bu bağlamda metaforlar kişinin dünyayı algılamasında ve yorumlamasında hayati önem taşımaktadır.

Metaforlar, yaşantı ve kültürlerinden kaynaklı bireylerin kişisel tecrübelerine de anlam vermektedir. Bu nedenle metaforlar, ‘tecrübeler dili’ şeklinde tanımlanmaktadır (Miller’den aktaran Saban, 2002). Metaforların en büyük görevi, var olan iki olgu, durum ya da olay arasında benzerliklerle anlam ilişkisi kurarak açıklanmasına, anlaşılmasına ve yorumlanmasına aracılık etmektedirler. Bu anlam ilişkisinin kurulmasında metafor oluşturulurken üç temel öge ön plana çıkmaktadır. Şekil 39’da metafor ilişkisinde yer alan üç temel öge verilmiştir (Kantekin, 2018).

Şekil 39. Metafor ilişkisinde yer alan üç temel öge. Kantekin, S. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi (Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Şekil 39’da görüldüğü gibi herhangi bir şeyin metafor olarak kabul edilebilmesi için üç sorunun cevaplanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sorular: “1. Metaforun konusu nedir?”, “2. Metaforun kaynağı nedir?” ve “3. Metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikleri nelerdir?”. Örneğin; “Öğretmen bahçıvan gibidir” dendiğinde, metaforun konusu “öğretmen”, metaforun kaynağı “bahçıvan” ve metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikleri “bahçıvanın yetiştirdiği fidanlarla ayrı ayrı ilgilenmesi gibi öğretmenin de öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alması” olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda metaforun kaynağı, kişiyi metaforun konusuna değişik bir bakış açısıyla bakmaya yönlendirmektedir (Saban, 2004). Başka bir örnek vermek gerekirse “Tarih bir pencere gibidir, çünkü pencereyi açıp dışarıyı görebiliyorsak tarihi de açıp

geçmiş görebiliriz” metaforunda metaforun konusu ‘tarih’ iken, metaforun kaynağı “penceredir”. Burada konu ile kaynak arasında kurulan ilişki de net olarak görülebilmektedir (Kılıç, 2010).

Cerit (2008) metaforların temel işlevlerinin bilgilerin algılanması, aktarılması, yorumlanması, belirsizlikleri olan durumların önüne geçilmesi, yeni bilgilerin öğrenilmesinin ve öğretilmesinin daha kolay halde sağlanması yanında karmaşık problemlere de çözüm bulması olduğunu dile getirmektedir. Bununla beraber yapılan araştırmalara bakıldığında metaforun işlevleri mevcuttur (Nesterova, 2011). Metaforun bu işlevleri aşağıda Şekil 40’ta verilmiştir:

Şekil 40. Metaforun işlevleri. Nesterova, S. (2011). *Mevlana'nın mesnevi isimli eserinde metaforik anlatımın metafizik boyutu*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Adlandırma: Metaforlar, kavramların tam olarak karşılığını bulmada uygun kelimenin seçilememesi durumunda, bilim terminolojisinin oluşturulması sürecinde dilin doğal bir işleyişi olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat bu süreç, sözlüğe yeni bir gösterge ekleyerek olmamakta, var olan sözcüklerin işlevsel alanını artırmakla oluşmaktadır. Burada adı geçen adlandırma, bir yeniden anlamlandırma şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında, mecazların, dili zenginleştirme yönüyle yaratıcı bir özelliği olduğu açıkça görülebilmektedir (Nesterova, 2011).

Yönlendirme: Metafor yoluyla oluşan kalıplar, fikir, davranış ve hareketlerini şekillendirmektedir. Metaforlarla zihin şemaları arasında çok yakın bir ilişki mevcuttur. Metafor, paradigmaları ve tecrübeleri biçimlendirmekte, zihne ve duyuşal deneyimlere belli bir kapsam sunmaktadır. Sonrasında ise bu kavramlar kullanılarak farklı kavramlarla ifade edilmeye çalışılmakta, benzetmeler ve istiareler aracılığı ile yeni zihni şemalar oluşturulmaktadır (Nesterova, 2011).

Soyut Kavramların Oluşturulması: Bireylerin deneyimleri yalnızca fiziki olmamaktadır; hissi, zihni, kültürel deneyimler de mevcuttur. Yalnız fiziki deneyimlerde ortak noktalar daha fazladır. Soyut düşünceler oluşturmak ve onları dile getirmek dilin insana sağladığı en büyük yarar ve bu noktada metafor, dilimizin en yarar sağlayıcı unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Vendryes, 2001).

Paradigmalarının Çeşitlendirilmesi: Yeni metaforlar, deneyimlerimize farklı bir bakış açısı sunmaya ve bu sayede yeni kavramların oluşmasına neden olabilir. Metaforun belirsizlikler açısından zengin olması, sonsuz çağrışımlara ve yorumlara açık olabilme özelliğinden kaynaklanan bir güçtür. Sonuçta metafor bir seçme mekanizmasıdır ve bu yüzden eşyaları yeniden adlandırmak ve anlamlandırmak yoluyla yeni dünyaları yaratma özgürlüğünü mümkün kılmaktadır (Nesterova, 2011).

Psikolojik Tesir: Metafor, açıkça ifade etmekten daha çok önemli bir etki gücüne sahiptir. Basitçe bir ifadedeki anlama, psikolojik bir nitelik katar. Birey; açık, sade ve derinliği olmayan ifadelerden fazla zevk almaz (Nesterova, 2011).

İletişimsel ve Eğitsel İşlev: Ortak kültür, bilgi ve değerlere sahip olmayan insanların iletişim kurmaları, birbirlerini anlamaları ve birbirlerinin söylediklerini anlamlandırmaları kolay değildir. Ortak olmayan bilgi ve tecrübeleri aydınlatacak metaforlar bulunduğunda, iletişim kolaylıkla kurulabilir. İnsanlara yeni kavramları aktarabilmek için ortak noktalardan hareket ederek, etkili metaforlarla onların olabildiğince hislerine hitap etmek gereklidir (Harrison & Treagust, 2006).

Yeni Bilginin Üretimi: Metafor, bilinenlerden gerçekler yoluyla bilinmeyenleri algılamamızı mümkün kılmaktadır. Bir gerçeğin özelliklerine dayanarak başka bir gerçeği anlamlandırırken, çoğu zaman metaforik terimlerden faydalanılmaktadır. Bu süreç daha çok somut gerçeklerden soyut fenomenlere doğru gerçekleşmektedir. Soyut kavramlarla ilgili zihni bir model inşa etmek istenildiği zaman, maddi deneyimlerden faydalanılarak bazı kıyaslamalar ve benzetmeler yapılmaktadır (Nesterova, 2011).

Lakoff ve Johnson (2005), düşüncemize yön veren kavramların yalnızca zihne ait problemler olmadıklarını; onların en basit detaylara kadar gündelik faaliyetlerimize de şekil verdiğini dile getirerek algıların dünyamıza olan etkisinin önemine değinmiş ve bu algıları ortaya çıkarmada metaforun ne kadar mühim bir araç olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda metaforlar algıları belirlemede ve nedenlerini ortaya çıkarmada etkili bir tekniktir. Bir başka çalışmada ise Yob (2003) metaforun "bir kişinin alışılmışın dışında, anlaşılması zor, soyut ya da teorik bir kavramı anlamada ve açıklamada kullanılan" bir yöntem olduğunu belirterek aslında kavram ne kadar soyut veya teorik olursa, kavramın anlaşılmasında da o kadar farklı metaforlara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. Özetle metaforlar, karmaşık olan yapıları açık ve anlaşılır kılmakta, eğitim ile ilgili algıları zenginleştirmekte, öğretmenlerin rollerini açıklamakta, öğretmen ve öğrencilerin eğitim alanındaki görüş, düşünce ve tutumlarını belirlemede etkili benzetime dayalı araçlardır.

Metaforların günlük hayatta kullanılan dili sadece süslemeye dair bir söz sanatından ibaret olduğu düşünülür yalnız metaforların kişinin hayatındaki önemi bundan çok daha fazlasıdır (Saban, 2004). Metafor, bilinmeyen şeylerin öğretilmesinde kullanılabilecek vazgeçilmez bir tekniktir. Metafor bilinmeyen bir konunun öğretilmesi, öğrenilen bilgilerin hafızada tutulması ve hatırlanması konusunda geçerliliği kanıtlanmış bir tekniktir. Metaforlarla öğrenciler yeni bilgileri, zihinlerinde önceden mevcut olan şemaya yönelterek eski bilgilerine bağlamaktadırlar. Bu bağlamda metaforun bir öğretim aracı olarak en önemli yönlerinden birisi de uzun dönem akılda kalıcılığa imkan tanıyan bir ortam yaratabilmesidir (Arslan & Bayrakçı, 2006).

Eğitimde ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Metaforun Yeri ve Önemi

Metaforlar eğitimi destekleyen teorilerin temelinde bulunmaktadır. Metaforlarla eski anlamlar kaybolarak yerine kendiliğinden yeni anlamlar meydana gelmektedir. Anlamsal alanlar arasındaki sınırlar değiştirilerek ve anlam aktarılarak yapılan metafor başka bir deyişle deneyimin bir boyutunu anlamamızı sağlamaktadırlar (Eaglestone, 2009).

Metaforlar eğitimde verilecek değerlerin sezdirilmesi açısından ve kişinin kendini ifade etmesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir (Morgan, 1980; Ortony, 2002). Inbar (1996) tarafından metaforun eğitimsel alanda kullanımı, algılarımızı çeşitli hale getirip zenginleştirmek için başvurulmuş teoriksel düşünmenin yaratıcılığına imkan tanımaktadır (Arslan & Bayrakçı, 2006). Bu bağlamda metaforlar eğitimin hemen her kademesinde

kullanılabilir (Botha, 2009). Çünkü metaforlarla öğrencilerin okula, derse, öğrenmeye veya öğretmene yönelik zihinsel algılarını belirlemek mümkündür. Bu zihinsel imgelerin olumlu ya da olumsuz olması ise eğitimi doğrudan etkilemektedir.

Eğitimi doğrudan etkileyen metaforlar uygulamalı olarak eğitimde faydalanılabileceği gibi (Cerit, 2006; Güven & Güven, 2009) anlatılmasında zorlanılan kavram, olgu ya da olayların anlaşılmasını sağlamak için de kullanılmaktadır. Öğrenciler doğrudan söyleyemediği düşüncelerin yerine metafor kullanırlar. Metaforlar öğrencilerin söylemek istediği kavrama yönelik fikirlerini kolayca dile getirmelerine imkan sağlar. Bunun yanı sıra öğrencinin iç dünyasında neler olduğunu anlatmada da çok kullanışlıdır. Böylece öğrencilerin oluşturduğu metaforlardan yararlanılarak birçok konu hakkında çıkarımlarda bulunulabilir.

Düşünme derinliği, metaforik düşünme ve metaforlar gibi ifadelerden yola çıkılarak son yıllarda ülkemizdeki eğitim sistemi anlayışının zaman içerisinde değiştiğini söylemek mümkündür. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zaman içerisinde bütün eğitim kademelerinde yenileşme hareketi başlatılmış ve uzun yıllar uygulanmış olan ezberciliğe ve bilgileri hafızada depolamayı benimseyen geleneksel eğitim anlayışı, çağdaş eğitim anlayışı ile bütünleşmediği ve gereksinimleri karşılayamadığı için değişime uğramıştır. Milli Eğitim Bakanlığı öğrenci merkezli yaklaşımla; farkındalıklarını bilen, işbirlikçi çalışmaya meraklı, kendini gerçekleştirmek için çabalayan, öğrenmeyi öğrenen, teknolojiyi etkin, zamanını ve enerjisini verimli kullanan, akademik becerileri yaşam becerisi haline getirebilen, etkili iletişim becerisine sahip bireyleri amaçlayan programlar geliştirmek için çalışmıştır. Belirlenen bu amaçlara ulaşmak için öğrencilerin düşünme becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirebilmek, özgün ve özgür düşüncelerini sağlayabilmek için metaforlar kullanılacak araçlardan biridir. Bu yönüyle bakıldığında metaforik düşünme ve öğrenme, etkililiği ve yeterliği bilimsel verilerle kanıtlanmış bazı öğretim teknikleri gibi, öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirme amacı taşıyan bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Metafor, bireylerin kendi dünyalarını anlamlandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak öğrenmeyi daha kolay hale getirir ve ilk kez karşılaşılan bilgi yapılarının ve kavramlarının zihinde hızlı bir şekilde özümsemesine olanak tanımaktadır (Arslan & Bayrakçı, 2006).

Günümüzde eğitimle ilgili araştırmalarda metaforlar bir öğretim aracı olarak uzun zamandır kullanılmaktadır (Arslan & Bayrakçı, 2006). Eğitimle ilgili çalışmalarda metaforların algıların belirlenmesi ve soyut olan kavramların somut dönüştürülmesi gibi çeşitli amaçlarla kullanıldığı söylenebilir. Eğitim ortamlarında kullanılan metaforlar, yeni bilginin

kodlanması ve daha sonra geri getirilmesini kolaylaştıran bellek destekleyici görevleri yönüyle öğretmenin ve öğrencinin görevlerini kolaylaştıran bilişsel bir araç olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda dikkatin toplanmasını sağlayabilir ve yeni anlamlandırmalar meydana getirmeye dayanak oluşturabilirler. Oluşturulan metaforik cümlede benzetme yapılacak durum, olgu ya da olayların sahip oldukları nitelikler öğrencilerce bilinmelidir. Bu sayede öğrenci olgu, olay ya da nesneler arasında benzer ve farklı yönler belirleyerek ilişki kurabilir; yeni bilgiyle eski öğrenilmiş bilgi arasında ilişki kurup daha iyi bir öğrenme imkanı elde edebilir (Güven & Güven 2009). Aşağıda metaforların eğitimdeki bazı yararlarına yer verilmiştir:

- Değişik bakış açılarını ortaya çıkarmaya yarayan, yaratıcı düşünmeyi destekleyen, belirli bir kalıp içerisinde değil bütünüyle bireylerin düşünce sistemine göre yani özgün biçimde ilerleyen bir çalışma ortamına imkân sunmaktadır.
- Yapılan etkinlikleri olası sıkıcı bir halden kurtararak olağan alışlagelmiş yöntemlerin dışına çıkarıp yeni bir farklılık meydana getirmektedir.
- Günlük yaşamda kullanılan bilişsel kavramlar olan metaforlar duygu ve düşüncelerimizi dile getirirken kullanılan bazı kavramlarla zihin dünyasına çeşitlilik katarak yaratıcılığın ve hayallerin zenginleşmesini sağlamaktadırlar.
- Belirli bir kavramın değişik kavramlara benzetilmesi ile bir araya getirme, aralarında anlamsal ilişki kurma ve karşılaştırma yapmasına yardımcı olmaktadır.
- Bireylerin kendilerini birden fazla kelime kullanarak dahi eksik ifade edebilecekleri zamanlarda görüşlerini tam olarak tek bir kelimeyle çok daha kısa ve kolay bir biçimde anlatmalarına imkân tanımaktadır.
- Bir kavramın içerik olarak derinlik ve anlamlılık kazanması sonucunda yapılan çalışmaların işleyişine de destek vermektedir.
- Araştırmacılar tarafından tespit aşamasında zorlanılan soyut kavramların ortaya çıkarılmasına ve verilerin toplanabilmesine kolaylık sağlamaktadır.
- Araştırmacılar metaforlar aracılığıyla ayrıntıları fark etmektedirler ve bu sayede metaforlar yeni araştırmalar yapacak kişiler için yeni konuların ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Koç, 2014).

Goatly (2002), eğitim ile ilgili metaforların eğitime yönelik yorum yapabilmeyi sağladığını dile getirmektedir. Bu yönüyle eğitim-öğretim sürecine dâhil olan bireylerin, araştırılan konu ile ilgili fikir ve görüşlerini tespit etmek için metaforlardan yararlanmak etkili bir yöntem

olabilir (Tok, 2013). Bu araştırmada da 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri sosyal medya kavramı ile ilgili görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Metaforlar derslerindeki öğretim sürecini geliştirmeyi düşünen öğretmenlerin sınıfta kendi rollerini ve sorumluluklarını anlamlandırmalarına yardımcı olup sınıfta olan olumsuz durumları değiştirebilir ya da öğretimdeki kaliteyi arttırabilirler. Eğitimcilerin eğitim-öğretim ve öğrenciler ile ilgili kabul ettiği fikirler; onların dersteki davranış ve tutumları, olaylar karşısındaki düşünceleri ve ne yapılması gerektiği ile ilgili fikirlerini etkilemektedir. Benimsenen bu fikirler, genelde çocukluk çağında şekillenmekte ve öğretmenlerin öğretmenlik ile ilgili neler öğreneceklerini belirlemede önemli bir unsur haline gelmektedir. Metaforlar sayesinde farklı nesne veya kavramlar farklı sebeplerden ya da farklı etkilerden dolayı karşılaştırılma imkânı bulmaktadırlar. Karşılaştırılmaların yapıldığı iyi bir metafor düşünce ve görüşlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Böylece bir düşünceyi daha canlı, daha anlaşılabilir, daha açık ve aydınlatıcı yapmaktadır (Çelikten, 2006).

Kılıç'ın (2010) belirttiği üzere “çocukların öğrenme ortamlarında bir rehber, bir yönlendirici güç olan öğretmenler, öğrencilerin merkeze alındığı bu süreçte sessiz ama paralel bir katılımcı olarak bulunmaktadır.” Bununla birlikte konu ile ilgili metaforik ilişki kuran öğrencinin düşünce yapısı ve olayları algılama şekline yönelik öğretmene ipuçları vermektedir. Bunun yanında metafor kullanmak öğrenciler için oldukça eğlenceli bir teknik olduğundan derse katılımı arttırmakta ve öğretmene sınıf yönetiminde rehberlik etmektedir.

Öğretmen ve öğrencilerin eğitim alanında sıklıkla kullanılan metaforiksel düşünmeye göre işlenen bir derse ait basamakları, Sanders ve Sanders (1984) şu şekilde sıralamışlardır:

- Öğretilmek istenen genel kavram ve ders için belirli bir amacın belirlenmesi,
- Kavramı ifade eden uygun bir metafor seçilmesi.
- Belirlenen metaforik düşünmeye ilişkin öğrencilerin etkin katılımını mümkün kılan bir etkinliğin plânlanılmış olması.
- Seçilen metafor dikkate alınarak dersin işlenmesi.
- Öğrencilerin, zihin dünyalarında seçilmiş olan metafora uygun “yaşayabilecekleri” etkinlikler gerçekleştirilmesi.
- Öğrencilere bu deneyimleri hakkında sorular sorulması (Ne hissettiniz? Ne gördünüz? Sizde hangi yeni fikirler uyandı?).
- Metaforik düşünmenin, öğrencilerin “bağlantı kuracakları” biçimde, dersin asıl amacına bağlanması.

Metaforun bir öğretim aracı olarak verimli olmasının birçok nedeni mevcuttur. Bunlardan birisi de bir metaforun anlaşılmasının hedef ve kaynak alanlarını birbirine aktarmada aktif zihinsel katılım gerektiriyor olmasıdır (Cortazzi & Jin, 1999). Bir ders sürecinin başında herhangi bir metafor kullanmak birçok nedenle yararlı olmaktadır. Bu sayede öğrencinin düşünme süreci başlar, derse katılan öğrencinin dersten ne bekleyebileceği ile ilgili net bir görüntü ya da fikirle başlamasını sağlamaktadır. Dersin devam eden süreçlerinde kullanılan metafora başvurulması için geri dönüş yapılmakta, bir çeşit tutarlılık duygusu geliştirilmektedir. Bir derste metaforun belirlenmesi, uyumlu ve tutarlı bir ders ortamı için geri bildirim olarak, ders boyunca metaforun etkisiyle hangi tür işlem seçeneklerinin kabullenilmesi, ne tür materyal-araç kullanılması gerektiğine yönelik karar verilmesine imkân sağlamaktadır (Woodward, 1991).

Son yıllarda zihnin çift yönlülüğü üzerine çalışmaların arttığı görülmektedir. Sağ beyin denilen kısım görsel düşünmeyi, modelleri, şemaları ve şekilleri tanımlama işlevlerini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra 20. yüzyılda eğitim sistemleri, sol beynin işlevlerinin geliştirilmesi üzerine sıklıkla çalışmalar gerçekleştirmişleridir. Temelde 20. yüzyılında önemsendiği yaratıcı ve eleştirel düşünme, problem çözme, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilme gibi beceriler her iki yarım kürenin dinamik bir denge içerisinde çalışmasını sağlamaktadır. Beynin her iki yarım küresinin çalışma sürecini dengeleyerek öğrenmedeki verimi arttırmak için bir araç olan metaforu kullanabilir. Değişik düşünceleri sağ beyinde sentezleyerek değerlendiren bu araçlar yardımıyla bir düşünme şekli ile başka bir düşünme şekli yer değiştirmiş olmaktadır (Heidorn, 2001).

Metaforik algıya yönelik araştırmalara bakıldığında bu araştırmaların çok eskilere dayandığı görülmektedir. Metaforik algının eğitim ve öğretime yansması ise ortaya çıkışından daha sonra olmuştur. Eğitim ve öğretimde kullanılan metaforik algı çeşitli alan ve konularda kullanılmaya başlanmıştır. Örnek verilecek olursa öğrenmeye istekli hale getirmede ve yaratıcı düşünmeyi geliştirmede; kişilerin tecrübelerini ve yaratıcı düşüncelerini kullanarak kendilerini ifade etmelerinde; müfredat geliştirme ve planlamada; sınıf yönetimi, eğitim yönetimi, danışmanlık ve okul gelişimi gibi alanlarda veya değişik konular üzerinde de kişilerle ilgili veriler elde etmede de kullanılmaktadır (Oğuz, 2005). Bunun yanında öğretmen eğitiminde, öğretim uygulamalarını yönlendirmede ve öğretmenlerin modern eğitim anlayışındaki yerlerini ortaya çıkarmada bir araç olarak da kullanılabilir (Vadeboncoeur & Torres, 2003).

Şuanki günümüz eğitiminin uygulama alanında olan yapılandırmacı eğitime göre metaforiksel öğretme stratejilerini kullanmak eğitimde uygun bir yaklaşım olarak görülmektedir. Petrie & Oshlag (1993), metaforlar yardımıyla öğretimin diğer kullanılan yöntemlere göre daha iyi olduğunu ve öğrenmenin akılda kalıcılığını artırdığını dile getirmişlerdir. Bireylerin özellikle küçük yaşlarından itibaren metaforlar yoluyla öğrenmelerinin öğretimdeki yeri önemlidir. Öğrencilerin bildikleri bir bilgi ya da kavramdan yola çıkarak yeni bilgi ve becerilere uyum sağlaması sonucunda yeni bir bilgiyi oluşturmalarının daha kolay olacağı düşünülmektedir. Ayrıca metaforlar, karmaşık olguları ve gerçekleri açıklamada kullanılan etkili bir öğretim yöntemidirler. Bu durumda öğretmenler, özellikle de ilköğretim öğrencilerinin algılamakta zorlandıkları soyut konuların öğretiminde bu yöntemi kullanmaları faydalı olacaktır (Ekiz & Koçyiğit, 2013).

Soyut kavramların somutlaştırılmasını sağlayan, bilinenle bilinmeyen arası bağ kuran, yakından uzağa ilişkilendiren metaforlarla bireyler için somut bilgilerin öğrenilme süreci, soyut bilgilerin öğrenilmesinden daha kolay hale gelmektedir. Bu yüzden öğrencilerin aklında yerleşmesi açısından konular olabildiğince somutlaştırılarak verilmelidir. Örneğin yeni konuların öğretimi sırasında konular, somutlaştırılmalı, benzerlikler kurulmalı, tablo haline getirilmeli, kategorilere ayrılmalı ve öğrencinin yaşantısından kesitler alınarak deneyimlerine yer verilmelidir. Böylece öğrencilerin zihinsel süreçleri öğrenime katılmış olmaktadır (Derman, 2014).

Sosyal bilgiler dersinde de metaforların kullanılması ile önceden öğrenilmiş bilgilerin yeni bilgilerle benzetme yapılarak kavramlar arası ilişki kurulmasıyla öğretimin daha da kolaylaştığı ve etkili öğrenimin gerçekleştiği söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinde metaforların yerine değinmeden önce sosyal bilgiler ile sosyal bilimler kavramlarının birbirlerinden farklı ve birbirleriyle ilişkili yönlerini ifade etmek Sosyal Bilgiler dersinde metaforların kullanılmasını izah etmek açısından daha sağlıklı olacaktır.

Metaforlar sosyal bilimlerin birçok alanında yaygın olarak kullanılan öğretimi destekleyici bir araçtır. Sosyal bilimler, bireylerin ve grupların farklı zamanlardaki etkileşim yollarını incelemektedir (Nelson, 1998). Sosyal bilimlerin işlevi devamlı değişim içerisinde olan farklı ve karmaşık problemlerle karşı karşıya kişilerin ve toplumların yaşamında çözüm yöntemlerini araştırma ve mevcut gereksinimlerine yanıtlama yollarıdır (Paykoç, 2003). Alkan'a (1998) göre ise sosyal bilimlerin işlevi bireyin dünyada ve toplumdaki yerini bulmasına yol göstermek ve bu konuda bütünlük oluşturan öğelerin yapısına açıklık getirmektir (Deveci, 2003).

Kısakürek (1987) sosyal bilimlerin içerisinde yer alan bilim dallarındaki çeşitli araştırmalarda toplanan bulguların kişilere kazandırdığı bir alan olan sosyal bilgilerin çoğu kez sosyal bilimlerin yerine kullanıldığını dile getirmektedir (Güven, 2003). Aralarındaki en önemli fark ise sosyal bilimlerin bilimsel anlamda kişinin bir başka kişiyle ve çevresiyle etkileşimini incelemesine karşın sosyal bilgilerin kişinin davranışını, toplumsal yaşamını, temel ihtiyaçlarını, bunların karşılanma biçimlerini ve giderilmesi için yapılan çalışmaları ele almasıdır (Deveci, 2003). Sosyal bilimler daha çok ayrı ayrı disiplinler olarak eğitimin farklı kademelerinde öğretilirken sosyal bilgiler daha çok ilköğretimde öğretilmektedir (Köstüklü, 2003).

Sosyal bilgiler üzerine yapılan tanımlara bakıldığında ise Erden (1996), sosyal bilgileri ilköğretim okullarında iyi, etkin ve sorumlu yurttaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşama ilişkin temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir disiplin alanı olarak tanımlamaktadır. Çakıroğlu'na (1987) göre ise sosyal bilgiler, yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş nedenlerini açıklayan, vatandaşlık haklarının, ödevlerinin ve sorumluluklarının neler olduğunu anlatan, kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya çıkaran bilgi şeklinde ifade etmiştir (Oruç & Ulusoy, 2008). Sönmez (1998)'e göre ise sosyal bilgiler toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bir ilişki kurma süreci ve bunun sonunda toplanan dirik bilgiler şeklinde tanımlamaktadır.

2005 yılında değiştirilen ilköğretim programında ise sosyal bilgiler kavramı en geniş ifadesiyle şu şekilde açıklanmıştır: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve ekonomi gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini gösteren; bireyin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bütününde incelendiği; toplu öğretim anlayışından yola çıkılarak oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005). Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun yuttaşları olarak kamunun faydasına bilgiye dayalı, mantıklı karar verebilme yeteneği geliştirebilmek için genç bireylere yol göstermektir (NCSS, 1993).

İlköğretim okullarının genel olarak amacı, öğrencileri millet bilinci çerçevesinde etkin birer vatandaş olarak yetiştirmenin yanında öğrencilerin sosyalleşmeleri ve çağın gereklerine ayak uydurabilmelerine rehberlik etmektir. Ülkemizde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

ise öncelikle etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinmekte ve ilköğretimde bu ders 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmaktadır (Akdağ, 2009).

Sözer (1998), Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin amaçlarını aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

- Sosyal Bilgiler dersinde öğrencinin yapıcı, eleştirci, yaratıcı düşünme ve yetenekleri gelişmeyle birlikte sorun çözme ile ilgili becerileri kazanması da sağlanır.
- Sosyal Bilgiler dersi öğretimiyle öğrenci kişiler arası ilişkilerini geliştirir, işbirliği yapmayı öğrenir, sorumluluk bilinci kazanır.
- Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci temel vatandaşlık hak ve sorumluluklarını kavrar, kanunlar ve anayasa karşısında görev ve sorumluluklarının bilincinde olur.
- Sosyal Bilgiler dersi öğretimiyle öğrenci ekonomik olarak tasarruflu olma konusunda fikir edinir; gereksinimlerini doğru belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını elde eder.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kavramlardan biri de kazanımlardır. Kazanım, öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Ata, 2009). Kazanımlar, öğrenme alanları içerisinde etkinlik örnekleri ile yer bulmaktadır. Öğrenme alanı birbiri ile bağlantılı beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden doku olarak da tanımlanabilmektedir (Yazıcı & Koca, 2008). Bu araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan “‘Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki kazanım ifadeleri içerisinde “‘sanal ortam” şeklinde yer bulan sosyal medya kavramı incelenecektir.

Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde demokrasi, aile, sevgi, haklarım, değerler ve buna benzer birçok soyut kavram yer almaktadır. Metaforlar yoluyla bu soyut kavramlar ve bunlarla ilgili kazanımlar daha somut ve basit hale getirilmektedir. Metaforların diğer bir özelliği ise bilgi transferi yapması ve öğrenci ile öğretmen arasındaki ilişkiyi güçlü kılmasıdır. Eğitimin her basamağında kullanılan metaforlar, öğrencilerin zihinsel gelişimlerine katkı sunmaktadır. Bunun yanında dersin giriş kısmında kullanılan metaforlar öğrenciyi derse güdüleyip öğrencinin motive olmasını sağlarken dersin ilerleyen aşamalarında kullanılması öğrenciye keşfetme ve geri bildirimler verme imkânı sunmaktadır. Ayrıca kavram öğretiminde ve mevcut kavram yanlışlarının önüne geçilmesinde önemli rol alan metaforlarla öğrenciler, kavramları içselleştirmekte ve daha basit hale indirgeyerek öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Metaforlar aracılığıyla öğrenciler

aktif hale gelmekte, öğretimde birebir yer almakta ve daha çok sosyalleşme imkânı elde etmektedirler (Kılıç, 2010).

Metaforların eğitim alanında kullanılması incelendiğinde, onların öğretim ortamlarında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin düşünme yeteneklerinin gelişmesine hatta düşünme fırsatı elde etmelerine olanak tanımaktadırlar. Bireyin üst düzey beceriler kazanmasıyla yaratıcı düşünme yeteneği edinmesine, hazırlanmış öğrenme ortamlarıyla öğrenilen bilgilere derinlemesine bir bakış açısı ile bakmasına, farklı dünyaların kapısını aralayarak bir şeyin başka bir şeymiş gibi düşünülmesini mümkün kılmaktadır.

Bu öğrenme aracının ezbere dayanan öğrenmeden çok daha iyi olmasının yanında elbette bazı sınırlılıkları da vardır. Bunlardan en önemlisi hatırlatıcı cümlelerin büyük miktardaki bilgiler için oluşturulmasıdır. Bununla birlikte uygun olmayan metaforların kullanılması ile kavramsal güçlüklerle, yanlış anlamaya hatta karışıklığa neden olmaktadır. Metaforlar dikkatle oluşturulmaz, özenle ve yerinde kullanılmaz ise amaçlanan hedefe ulaşamayacağı için programla veya konuyla aşırı derecede alakasız ve ilişkisiz bir bağ kurulmuş olmaktadır (Beşkardeş, 2007). Bu durumda istenilen amaca varılamadığı için de eğitim ve öğretimde metaforlardan beklenen fayda gerçekleşmemiş olmaktadır.

Metaforlar anlamla ilişkili mevcut boşluğu doldurmada, benzerlikler kurmada ve karşılaştırmalar yapmada etkili bir araç işlevi görmektedirler. Metafor kullanma basit bir aktivite olarak değil, özen gösterilerek üzerinde dikkatle düşünülerek uygulanması gereken bir aktivitedir. Öğretmenlerin metafor kullanmadan önce öğrencilerinin bireysel ve sosyo-kültürel özelliklerini derinlemesine bilmesi ve bu faktörleri dikkate alarak metaforları kullanması gerekmektedir. Kullanılan metaforlar, öğrencilerin iç dünyalarına, içinde yaşadıkları ortama ve konu bağlamına uyumluluk gösteriyorsa ancak o zaman yarar gösterecektir (Oğuz, 2005).

Metafor Yoluyla Bilişsel Yapının Belirlenmesi

Metaforu bilişsel yapı olarak ilk defa ele alan Lakoff ve Johnson (2015) metaforun temelinin bir şeyi başka bir şeyin bakış açısı ile anlamak ve deneyimlemek olduğunu dile getirmişlerdir. Metaforlar ile bireyler kendi hayatlarındaki deneyimlerle, yeni karşılaştıkları durum arasında örüntü meydana getirerek gerçekleri anlamlandırmaya ve anlatmaya çalışmaktadırlar (Lakoff & Johnson, 2015).

Lakoff ve Johnson'ın (2015) ortaya çıkardıkları "Bilişsel Metafor Kuramı"na göre metaforlar, bireylerin dünyaya bakış açılarını ve gerçek olana bakışlarını ortaya çıkarmalarına olanaklar sunan zihinsel süreçlerdir. Bu kurama göre, bireyler dünyayı algılamaya çalıştıklarında bildikleri kavramlardan yararlanarak bilmedikleri kavramları, var olan bildikleri yardımıyla anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Metaforlar bilinmeyen bilgi ve kavramların bilinenlerden yola çıkılarak daha anlamlı olmasını sağlamaktadır. Kişiler bazı olayları anlamlandırabilmek için mecazları kullanmakta ve bu sayede doğru (gerçek) bilgileri tespit etmiş olmaktadır (Gültekin, 2013).

Bilişsel yapı açısından bakıldığında kişi için metaforlar; onun tecrübeleri, yaşadığı çevre, edindiği kültür, kişilik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Bu özellikler olguyu, durumu ve olayları nasıl algıladığımızı belirlemekte gizli bir taraf olarak düşünülebilirler. Eğitim ve öğretim alanındaki metaforun tanımı ise bir durumun, nesnenin veya olayın bilinmeyen özelliklerini, başka bir durumun, nesnenin ya da olayın bilinen özellikleri yardımıyla açıklamak olarak tanımlanabilmektedir. Kişinin oluşturduğu metafor, algıladığı durumla paralellik gösterecektir ve bu sayede kişi gerçeklerle ilgili yeni tanımlamalar meydana getirecek, problemlere alternatif çözümler oluşturmaya çalışacaktır (Ocak & Gündüz, 2006).

Bir şeyi başka bir şeyin bakış açısı ile anlamlandırmak ve deneyimlemek anlamına gelen metaforların eğitimsel anlamda kullanımının eğitimle ilgili yorum yapabilmeyi daha da kolaylaştırdığı görülmektedir (Lakoff & Johnson, 2015). Ayrıca Açıkgöz (2002) metaforların yeni edinilen bilginin kodlanması ve daha sonra zihne geri bildirim sağlanmasını kolaylaştıran bellek destekleyici işlevi nedeniyle eğitim-öğretim ortamlarında öğretmen ve öğrencinin görevini kolaylaştırarak yeni anlamlandırmaların meydana getirilmesine aracılık edebileceğini dile getirmiştir. Bu bağlamda birey, yeni oluşturduğu metaforlarla kalıcı bir öğrenme meydana getirmiş olmaktadır. Bu öğrenme özellikle de karmaşık ve soyut olan konuların öğretimi için oldukça fazla önem arz etmektedir.

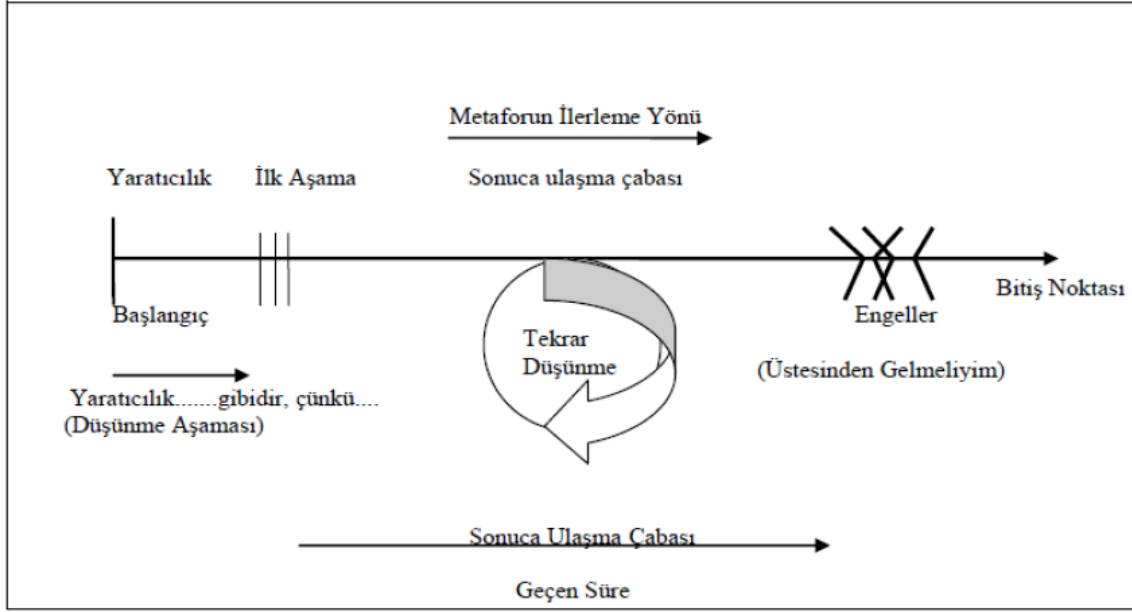
Metaforlar edilgen, pasif bir kişi olmaktan bireyi kurtararak durum ya da olaylara değişik bakış açısıyla ve yaratıcılıkla bakabilen birey olmasına yönelik öğretmene kolaylık sağlamaktadır. Öğrenciye bilinmeyen üzerinde değişik bakış açıları geliştirmeyi gösteren metaforlar, öğrencinin görülmeyene varmasını hedeflemektedirler. Bu açıdan bakıldığında bir eğitim-öğretim aracı olmasındaki en önemli nedenlerden birisi, uzun süre hafızada depolamayı sağlayıcı bir ortam yaratabilmesidir. Bireyin eğitim-öğretim sürecinde

araştırılan konuya ilişkin fikirlerinin alınmasında da etkili bir yöntem olarak düşünülebilir (Arslan & Bayrakçı, 2006).

Stight (1979) ise metaforu, “Etkin bir hafıza için bir araç olarak metaforun önemi, söyleme tutarlılık kazandırmak için anahtar bir metafor kullanımı ile ortaya çıkar.” biçiminde dile getirmiştir.

Gibbs’e (1994) göre çocuklar, hemen her gün çevrelerinde meydana gelen konuşmalar ve günlük olaylar kapsamında tecrübelerini ve yaratıcı fikirlerini kullanarak bazı şeyleri, yeni yollar içinde, farklı ifade biçimleriyle ortaya koyabilmektedirler. Bu açıdan metaforlar, metaforu meydana getiren kişinin geçmiş yaşantılarından, ön öğrenmelerinden ve sosyal çevrelerinden soyutlanmış bir şekilde ele alınmamalıdır (Oğuz, 2005). Bireyin geçmişte yaşadığı ortamına, kültürüne, tecrübelerine hatta bulunduğu duygusal durumuna göre farklılık gösterebilen (Lakoff & Johnson, 2015) metaforlar; bilinen bir durum aracılığıyla bilinmeyeni tanımlamaya yardımcı olduğundan 5. sınıf öğrencileri ile yapılan bu çalışmada öğrencilerden sosyal medya konusunu ifade ederken Sosyal Bilgiler dersinde bu kavrama dair öğrendiklerinden; yaşadıkları ortam, kültür ve deneyimlerinden yola çıkılarak açıklama yapmaları beklenmektedir.

Metaforlar bireyleri, benzerleri arasında farklı bir görsel oluşturmak için bir ilişki kurmaya ve karşılaştırmalar yapmaya yönlendirmektedirler (Yob, 2003). Marshall’a (2001) göre ise metaforlar problemlerin kaynağıyla ilgili kişilere ipucu vermektedirler. Bu işleyen bilişsel süreci gösteren şema Şekil 41’de verilmiştir:

Şekil 41. Metafor algısının oluşum sürecinde bireylerin yaşadıkları bilişsel süreç.

“Metaphor as an instructional tool in encouraging student teacher reflection” Marshall, H. H. (2001). *Metaphor as an instructional tool in encouraging student teacher reflection. Theory into Practice*, 29(2), 128-132 adresinden ulaşılmıştır.

Şekil 41’de görüldüğü gibi metaforlar mevcut problemin kaynağıyla ilgili ipucu vererek kişinin hayal dünyasını ortaya çıkarıp yaratıcılığını kullanmasına imkân sunmaktadır. Kişi sonuca ulaşma çabası ile geçen bu bilişsel süreç içerisinde sorunlarla karşılaşmakta, sonucunda ise kişinin istenen kavramı zihninde daha öncene mevcut olan başka bir kavrama benzeterek sonuca varabildiği görülmektedir. Bu bilişsel süreç ise eğitimde etkili bir yöntem olarak kullanılan metaforlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Ekici (2016) metaforların bireylerin yaratıcılıklarının, tecrübelerinin, bilgi birikimlerinin ve kültürel değerlerinin önemli bir ürünü olarak da değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Şekilde de görüldüğü üzere örnek bir metafor cümlesi vermek gerekirse: “Yaratıcılık gibidir. Çünkü” biçiminde verilebilir.

Yaşar ve Girmen’e (2012) göre metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı algılayışını oluşturan bir düşünme biçimi ve bir görme biçimidir. Okuyucuda ve dinleyicide yeni öğrenilen kavrama ilişkin bilişsel sürecin başlamasını sağlamaktadırlar. Gelişen bilişsel süreç bireyde duyuşsal etkiler oluşturmaktadır. Bilişsel ve duyuşsal süreçler karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve geliştirmektedir. Bu durum ise metaforların kişi üzerindeki etkisinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda öylenmek istenen herhangi bir şeyi daha az sözcükle, daha vurgulu bir biçimde dile getirmeye yaramaktadırlar. Örneğin

“Yatakhane benim için hapishaneydi.” metafor ifadesinden ışığın az olduğu, günlerin zor geçtiği, ortamın çok temiz olmadığı, yiyeceklerin az ve yaşamın kısıtlı olduğu anlamları çıkartılabileceği gibi farklı çok daha fazla anlam da çıkarılabilir. Bu açıdan metaforlar; bireyi etkin olmaya, hayal etmeye, yaratıcı düşünmeye, kendi deneyimleriyle algılamaya ve anlamlandırmaya yönleltmektedir. Bununla birlikte, kişilerin sınırlandırılmasını önüne geçerek onları dilin hem derinliklerinde kendilerini bulmalarını sağlamakta hem de yaratıcılığa yönlendirmektedir. Özetle bireylerin düşüncelerini, duygularını, yaşantılarını tanımlamalarında ve anlamlandırmalarında metaforlardan faydalanmaları gerekmektedir.

Dile getirilmemiş, kavramsallaştırılmamış bir bilginin çok az bir bilişsel özelliğe sahip olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte metafor, bilginin zihinde kalıcı olmasında, benzetme yapılmasında ve kavramsal tecrübelerde önemli bir yere sahiptir. Metaforun bilişsel gücü dünya hakkında kişinin zihninde, deneyiminde olmayan yeni bilgiler sunmasından değil, bireyde mevcut olan bilgilerin tekrardan kavramsallaştırmasından ortaya çıkmaktadır (Kittay, 1987). Özellikle de metafor öğrenmelerin temelini oluştururken yeni deneyimler yaratıcılığın tam da merkezinde yer almaktadır. Yaratıcılık becerisini geliştiren metaforların önemini vurgulayan Ricoeur (1978), metaforu “Metafor, anlamı birbirlerinin etkileşimlerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olan bir sözcük safhası ya da basit bir ifade üzerine kurulu simultane (eş zamanlı) bir performans içinde farklı iki düşünceyi bir arada tutar. Eğer metafor bir yetenekse o zaman bir düşünme yeteneği olduğu da söylenebilir” ifadeleriyle dile getirmiştir.

Aslında metaforlar kişinin dünyayı nasıl algıladığıyla ilişkilidir. Kişi kendi düşünme şekliyle bilişsel bir süreç başlatmış olmakta, bilgiyi eskiden var olan şemadan yeni bir şemaya transfer etmekte ve bilginin zihinde aktif bir biçimde inşasını sağlamaktadır. Ayrıca metaforlar bizim iki kavram arasındaki benzerlikleri de fark etmemize yardımcı olmaktadır. Güçlü algılama, anlamlandırma ve kavrayışlar sağlayacak şekilde bireyin hayal gücünü genişletirken çarpıtma tehlikesi de taşıyabilmektedir (Morgan, 1998). Çünkü bazı benzerliklerle ön plana çıkan özellikler, başka yönlerin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Örnek verilecek olursa bir arı gibi çalışkan ve düzenli olan bir öğrencinin bu özelliği dışında bir kaplumbağa gibi de yavaş çalışma özelliği göz ardı edilebilmektedir. Metaforların içeriği bu şekilde çarpıtma tehlikesi taşıyabilmekte olduğundan kişiye yöneltilen soruların özelliklerine dikkat edilmeli ve bu çarpıtma tehlikesi olabildiğince en aza indirgenmelidir.

Metaforların öğrencilerin dikkatinin toplanmasına, karmaşık tanımları ve bilimsel kavramları kolay bir biçimde algılamalarına, anlama sürecini etkin bir biçimde inşa etmeye, duyuşsal gelişimi iyileştirmeye, bilgilerin kodlanmasında, önceki bilgilerin hatırlanmasında ve yeni anlamlandırmalar meydana getirebilmesine, öğrenmede kalıcılığın sağlanmasına, yaratıcı öğrenmenin gerçekleşmesine, problem çözme becerisinin gelişmesine destek sağlamak şeklinde birçok yararı sayılmaktadır. (Arslan & Bayrakçı, 2006). Bu bakımdan öğrencilerin metafor üretme becerisini nasıl geliştireceklerine yönelik öğrencilere yol gösterilmesi gerekmektedir (Swartz & Parks, 1994). Bununla birlikte metaforlar öğrenme - öğretme sürecinde yaratıcılık ve özgünlük sayesinde etkin katılımı en üst düzeyde sağlayarak temelde öğretmene bir konunun işlenmesinde, konuyu öğrenci düzeyine indirgeyerek öğrencilere aktarmada, sahip oldukları ve anlamını bildikleri kavramlar yardımıyla yeni zihinsel oluşumlar ve şemalar kazandırmada imkân sağlamaktadır.

Çocuklar, zihinlerinde mevcut olan bilgi, beceri, alışkanlık ve tutumları kullanarak metafor oluşturmakta ve bunu kullanmaktadırlar (Güven & Güven 2009). Todd'a (2006) göre metaforik oluşumlar çocuklarda 2 yaşından sonra belirlemekte yargısı ile Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerinden olan işlem öncesi dönemdeki çocuğun 2-4 yaş arasında kelimelerle nesneler arasındaki ilişkileri bilinçli olarak kullanmaya başladığını belirtmesi bilgisiyle uyduğu görülmektedir. Çocuklar bu dönemde geçmişte yaşadıkları deneyimleri simgesel olarak ifade edebilmekte, algılama alanı içerisinde olmayan somut nesneleri simgeleştirebilmektedir. Metafor kavramına yönelik tanımlarda vurgulanan "soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak düşüncelerini açıklamak" ifadesi çocukların metaforik oluşumu bu dönemden itibaren kullanmaya başladıklarının bir diğer kanıtı olarak gösterilebilir. Bu durum bu şekilde düşüncesini açıklayan çocukların metafor oluşturdıklarında çocuk merkezli bir yaklaşımla ele alındıklarını da göstermektedir (Oğuz, 2005).

Metafor üzerine yapılan psikolojik literatürün son incelemesi metafor anlamlandırma ile Piaget'in düşünce gelişiminin bilişsel basamakları arasında güçlü bir bağ olduğunu dile getirmektedir. Piaget'in teorisi, 7-12 yaş arası çocukların semboller ve işaretlere dayanan bir repertuar oluşturarak gerçekliği işleme aktaran kapsamlı şekilde anlamlandırma becerilerini geliştirdikleri bir dönemdir (Douglas & Peel 2001). Todd'a (2006) göre ise metaforik yapılar çocuklarda 2 yaşından sonra ortaya çıktığını ve Piaget 2-4 yaş arasında kelimelerle nesneler arasındaki ilişkileri bilinçli olarak kullanmaya başladığını belirtmesi aynı zaman aralıklarına uysa da, Piaget'in 7-12 yaş arası çocukların metaforlar oluşturmaya yönelik kapsamlı şekilde

anlamlandırma becerilerini geliştirdiklerini ifade ettiği bilgisi dönem aralığının farklılık gösterdiği görölmektedir. Bu durumda dikkat edilmesi gereken nokta, her iki durumda ortak şekilde metafor oluşturmada kazanılan ilk yaşantıların önemine işaret ediyor olmasıdır. Bu durum metaforların eğitimdeki rolünü ve kullanımlarının önemini vurgulamaktadır (Oğuz, 2005).

Steen (1994), metaforun kendi yasalarıyla kavramsal dünyanın inşasına yardımcı olan bilişsel bir mekanizma olduğunu ve metaforu anlamlandırmada bir insan potansiyelinin yüksek derecede ortaya çıktığını dile getirerek metaforun özellikle de sosyal bilimlerde en ilgi çekici durum haline geldiğini dile getirmiştir. Lakoff ve Johnson (2005) sözel metaforlara ilişkin yaptıkları derinlemesine araştırmalarında ilk yaşantıların önemli olduğuna yönelik “Bir dilin metaforsal yapısı o dilin kullanıcılarının dünyayı algılama şekillerini şekillendirmektedir.” ifadesini dile getirmişlerdir. Petrie (1979) ise bu özelliği “Kültürel farklılıklardan dolayı metaforlar için hiçbir zaman sözlük hazırlanamaz” ifadesiyle desteklemiştir. “Düşünce figürü” olarak metaforun bilişsel görüsü bir diğerinin adı altında bir şeyi anlama işleminin temelinde yatan benzerlik yorumlamasında anlamdan çok bilginin sorumlu olduğunu ifade eder ve ona göre metaforlar kategoriler ve alanlar arasındaki önceden mevcut olan benzerlikleri ortaya çıkarmakla beraber değişiklikler de yaratabilir (Stenn, 1994) .

Öğrenme sürecinin olumlu ve istendik yönde gelişebilmesi ancak kasıtlı, planlı ve sistematik bir biçimde hazırlanan ve birçok açıdan öğrenme düzeylerine paralel olan bir öğretim programı ile mümkündür. Bir öğretim programı uygulaması ise hedef kitlesi olan öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik özelliklerini ve bu özelliklere dayalı ihtiyaçlarını dikkate aldığı sürece başarılı olabilir (Deryakulu, 2004). Kişilerin bedensel, zihinsel ve duygusal bakımdan gelişimlerine paralel olarak artış gösteren öğrenme düzeyleri kişilerin doğum anlarından itibaren hızla gelişirken, bu düzey ilköğretim birinci basamakta (11-12 yas grubunda) birçok gelişim basamağına göre genelde yeterli bir düzeye ulaşmış olmaktadır. İlköğretimin farklı basamaklarında bulunan çocukların aynı sorulara değişik cevaplar vermesi çocukların içerisinde bulundukları bilişsel gelişim düzeyi ile ilişkili olarak görölen bir durumken (Akyol, 2002), Piaget’e göre soyut işlemler dönemine geçmekte olan ilköğretim 11 yaş grubu çocukları hem ergenlik hem de zihinsel gelişimlerinin üst sınırında olmaları nedeniyle daha çok zihinsel aktiviteyi etkili olarak gerçekeştirebilecek seviyededir. Zihinsel algı ve aktivite olarak farklı şekillerde ifade edilen bilişsel sürece ilişkin bu iki durum değerlendirmesi ise öğrenmenin ilköğretimin ileriki basamaklarındaki önemini daha

net vurgulamaktadır. Erikson'nun psiko-seksüel gelişiminin çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu döneminde bulunan 6-11 yaş grubu öğrencilerinin ise özellikle 10-11 yaş arasında okullardaki faaliyetlerde öğretmeni tarafından ilgi ve yeteneğinin olduğu alanlarda desteklenmesinin büyük bir önem taşıdığı görülmektedir (Selçuk, 2008).

Bilişsel, bedensel ve duyuşsal bakımdan ilköğretimin birinci kademesinde somut-soyut ve çocukluk-ergenlik gibi iki ciddi geçiş yaşayarak birçok açıdan olgunlaşan 11-12 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri göz önüne alınarak ve metaforların oluşumunda ailenin ve geçmiş yaşantıların gelişimsel süreçteki rolü gereği ailenin ve öğretmenin doğru rehberliği ışığında öğrenmelerin gerçekleştiği düşünülerek 11-12 yaş grubu olan ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal medya konusu üzerinde oluşturdıkları metaforlar yoluyla bilişsel yapılarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırma, ilköğretimde yer alan derslerle ara disiplinler arasında ilişki kurmayı ve bu ilişkilerle öğrenmeyi sağlayan bir ders olma özelliğinden ötürü Sosyal Bilgiler dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 3

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuyla ilgili yapılmış araştırmalar yurt dışında ve yurt içinde yapılmış olan araştırmalar olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır. Özellikle son yıllarda yapılmış araştırmalara daha çok yer verilmeyle çalışılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi alan öğrencilerin sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarını metaforlar, çizimler ve kompozisyonlar yoluyla belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda ilgili literatür detaylı şekilde taranmış ve sosyal medya kavramına ilişkin metaforlar, çizimler ve kompozisyonlar yoluyla sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapıyı tespit etmeyi amaçlayan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ilgili araştırmalar açıklanırken özellikle sosyal bilgiler alanında yapılmış olan araştırmalar olmak üzere farklı konularda yapılmış metafor araştırmaları, sosyal medya ile ilgili araştırmalar ve bilişsel yapı araştırmalarından da örneklere yer verilmiştir. Araştırma konusunun güncel olması nedeniyle son yıllarda yapılan araştırmalara daha çok yer verilmeyle çalışılmıştır.

Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar

Ajjan ve Harsthone (2008), ‘‘*Investigating Faculty Decisions to Adopt Web 2.0 Technologies: Theory and Empirical Tests*’’ isimli araştırmalarında Web 2.0 teknolojilerinin sınıf içinde kullanımı ile ilgili farkındalığı artırmayı amaçlamışlardır. Yaptıkları araştırmanın sonucunda; sosyal medya uygulamalarının öğrenci öğrenmelerini artırdığını, öğrencilerin yazma becerilerini geliştirdiğini ve elde edilen becerilerin derslere aktarılmasını kolaylaştıran araçlar olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca araştırmada bazı öğretim

elemanları Web 2.0 teknolojilerinin öğrencilerin öğrenmesini iyileştireceğine inandıkları belirlenmiştir.

Livingstone (2008), “*Taking Risky Opportunities in Youthful Content Creation: Teenagers’ Use of Social Networking Sites for Intimacy, Privacy and Self-Expression*” adlı nitel araştırma modelini kullandığı çalışmasında yaşları 13 ile 16 arasında değişen 16 ergen ile görüşerek ergenlerin sosyal medyayı kullanım amaçlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda ergenlerin, kişisel bilgileri ile kendilerini göstermek ve bağlantı kurmak yoluyla kimliklerini açıklamak ve gerçekleştirmek için sosyal medyayı kullandığını tespit etmiştir. Bu açıdan bakıldığında sosyal medya kullanımının ergenler için güvenlik açısından riskli olabileceğini ifade etmiştir.

Barker (2009), “*Older Adolescents’ Motivations for Social Network Site Use: The Influence of Gender, Group Identity, and Collective Self-Esteem*” isimli yaptığı çalışmada bireylerin sosyal medyayı kullanım amaçlarının kadınlar ile erkekler arasında farklılaştığını tespit etmiştir. Bu sonuca göre çalışmada, kadınlar sosyal medyayı akran gruplarıyla iletişim halinde olmak, vakit geçirmek ve eğlenmek amacıyla kullanırlarken erkekler sosyal dengeyi kurabilmek için bir araç olarak görmelerinin yanı sıra öğrenme ve sosyal kimlik doyumu sağlamak amacıyla da kullandıklarını ifade etmiştir.

Wei ve Wang (2011), “*The Characteristics of Social Networks of China’s College Students*” isimli çalışmalarında Çin’de öğrenim gören kolej öğrencilerinin sosyal medya kullanım özelliklerini ortaya koymayı amaçladıkları çalışmalarında cinsiyet açısından sosyal medya kullanımının farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Bu çalışmaya göre erkek öğrenciler, kadınlara göre sosyal medyayı daha yoğun şekilde sosyalleşmek amacıyla kullanmaktadır. Ayrıca sosyal medyanın popülerlik açısından oyunların yerini aldığını tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra çalışmada, öğrencilerin sosyal medya kullanım özelliklerinin bilinmesi durumunda, potansiyel sosyal medya bağımlılığının önlenebileceğini de dile getirmişlerdir.

Paul ve Lee (2012) “*Impact of Internet Literacy, Internet Addiction Symptoms, and Internet Activities On Academic Performance*” isimli Hong Kong’da yaşayan 9-19 yaşları arasındaki gençlerin katılımcı olduğu çalışmalarında gençlerin; internet okuryazarlığı, internet bağımlılığı belirtileri, internet aktiviteleri ile akademik performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaptıkları çalışmanın sonucuna göre; internet bağımlılığı en çok erkeklerde ve düşük gelirli ailelerin çocuklarında görülmüştür. Aynı zamanda internet okuryazarlığının,

sosyal medya kullanımının ve çevrimiçi oyunların internet bağımlılığını artırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmanın sonucuna göre; sosyal medya araçlarını etkin kullanmanın iyi bir akademik başarı sağlayacağı beklentisi oluşsa da sosyal medyayı daha az kullananların akademik başarılarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

McGough ve Salomon (2013), ‘‘*Engaging Students Through Social Media*’’ adlı çalışmalarında 2012 yılında Amerika ve Kanada’daki 600 üniversite öğrencisine uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında gençler sosyal medyayı araştırma yapmak, akran gruplarından ve öğretmenlerinden yeni bilgiler almak amaçlı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Gençler sosyal medya yoluyla herhangi bir kütüphaneyi kullanmadıklarını söylemeler de bunu yapmaya istekli olduklarını da ifade etmişlerdir. Araştırmasında öğrencilerin %30’u günde 4-6 defa sosyal medyayı kullandığını dile getirirken üniversiteli öğrencilerin mezunlara göre sosyal medyayı daha çok kullandığını ortaya koymuştur. Araştırmaya göre öğrenciler en çok Facebook kullanmaktadırlar. Bu sosyal medya aracını sırasıyla LinkedIn ve Twitter takip etmektedir. Araştırmada öğrencilerin %39’u sosyal medyayı araştırma yapmak için kullanırken %71’i ise sosyal medyayı akademik amaçlarla kullanmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu duruma neden olarak ise bilimsel çalışmalarında kütüphane gibi daha güvenilir kaynaklara ulaşmak istediklerini, sosyal medyadan elde ettikleri bilgiyi sorgulanabilir bulduklarını söylemişlerdir.

Wallace (2014), ‘‘*Social Learning Platforms and The Flipped Classroom*’’ İngiltere’de eğitim sisteminde yer alan ve gelişmekte olan eğitim bilimleri ile ilişkili olarak döndürülmüş sınıflarda eğitsel sosyal medya platformlarının kullanımını incelemişlerdir. Yapılan bu araştırmada Edmodo platformu özelinde çevrimiçi öğrenme ortamlarının kullanımı ve yararları üzerinde durulmuştur.

Alwagait, Shahzad ve Alim (2015) ‘‘*Impact of Social Media Usage on Students Academic Performance in Saudi Arabia*’’ adlı araştırmalarında, üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanma durumları ile akademik performansları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Uygulanan anketler aracılığıyla 108 öğrenciden elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin sosyal medya kullanım durumları ile haftalık aldıkları başarı puanları arasında doğrudan bir ilişkiye rastlamamışlar ve araştırmada öğrencilerin akademik performansını düşüren asıl nedenin zaman yönetimini doğru yapamadıkları olduğu sonucuna varmışlardır.

Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar

Bostancı (2010), “*Sosyal Medya Gelişimi ve İletişim Fakóltesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları*” isimli araştırmasında, öğrencilerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ve sosyal medya kullanımındaki amaç ve tercihlerini belirlemiştir. Araştırmanın alışma grubunu İstanbul Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi İletişim Fakóltesi öğrencileri oluşturmuştur. 380 katılımcıda uygulanan araştırması ile öğrencilerin %55’i her gün, %19.5’i haftada bir veya iki gün internet kullandıklarını ortaya koymuştur. Öğrencilerin %38,9’u bağlandığında 1-2 saat, %24.5’i 30 dakika veya 1 saat internete bağlı kaldıklarını dile getirdiği araştırmada; %22.2’si interneti sosyal medya, %20.5’i araştırma, %19.7’si ise iletişim amaçlı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal medya tercihlerinde Facebook ilk sırada yer almaktadır.

ODTÜ ve TİB (2011), “*Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları*” adlı 9-16 yaş aralığında bulunan 524 çocuğun katılımcı olduğu araştırma raporunun sonuçlarına bakıldığında günde en az bir kere interneti kullananların oranı %70, günde en az bir kere sosyal ağları kullananların oranı ise %66 olarak belirlenmiştir. Sosyal ağlarda ortalama 72 dakika vakit geçiren çocukların en fazla tercih ettikleri sosyal ağ %99 oranında facebook sosyal medya aracıdır. Bu ortamlarda tanımadıkları kişilerle arkadaşlık yapanların oranı %65, varolan arkadaşlarıyla iletişim kurmak için sosyal medyayı kullananların oranı ise %83,6’dır. Sosyal medya araçlarında harcanan zamanın kendisine olumsuz etkileri olmadığını dile getirenlerin oranı %62, olumsuz etkileri olduğunu ifade edenlerin oranı ise %36’dır. Olumsuz etkilediğini ifade edenlerin %60,3’ü derslerine yeteri kadar vakit ayıramadığını, %21,2’si ailesine yeteri kadar vakit ayıramadığını, %16,9’u yaşı için uygun olmayan içeriklerle karşı karşıya geldiğini ve %10,1’i sosyal etkinliklere yeteri kadar vakit ayıramadığını dile getirmişlerdir.

Argın (2013), “*Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*” isimli araştırmasında, öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını tespit etmeye çalışmıştır. Bu sayede öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarında demografik değişkenlerin etkili olup olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Çekmeköy ilçesindeki 735 öğrenci ile yapılan araştırmada 14 sorudan oluşan kişisel bilgi formu ve “Argın ve Otrar” tarafından geliştirilen 23 maddelik sosyal medya tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ise öğrencilerin

sosyal medyaya bağı tutumlarının yüksek düzeyde olduğı ve sosyal medyaya yönelik olumlu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Balcı ve Gölcü (2013), “*Facebook Addiction Among University Students in Turkey: Selçuk University Example*” isimli araştırmasında 903 üniversite öğrencisinden oluşturduğu çalışma grubunun Facebook bağımlılığını konu almış ve öğrencilerin Facebook kullanım özelliklerini tespit etmişlerdir. Erişilen cihaz türünün de sorgulandığı çalışmada, öğrencilerin %54,4’ünün yalnızca bilgisayar, %16,3’ünün cep telefonu ve %29,2’sinin hem bilgisayar hem cep telefonu ile Facebook sosyal medya aracına bağılandığını bulmuşlardır.

Otrar ve Arın (2014), “*Öğrencilerin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının Kullanım Alışkanlıkları Bağlamında İncelenmesi*” adlı 735 ortaokul ve lise öğrencisinin katılmış olduğı araştırmalarından elde edilen bulgulara göre öğrencilerin sosyal medya kullanımına yönelik tutumları ile herhangi bir sosyal medya platformuna üye olma durumu, sosyal medya uygulamalarını kullanma süresi ve sıklığı, sosyal medyada geçirilen süre ve en fazla tercih edilen sosyal medya platformu değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir.

Ulusoy ve Bostancı (2014), “*Çocuklarda Sosyal Medya Kullanımı ve Ebeveyn Rolü*” adlı araştırmasında çocukların sosyal medya kullanımına ebeveyn etkisini farklı açılarda ele almayı amaçlamışlardır. Bu doğrultuda çalışmada 444 ebeveynin katılımıyla uygulanan anket yardımıyla ebeveynlerin sosyal medya kullanan çocuklarına yönelik görüşlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma sonucunda çocukların neredeyse her gün internete ulaşabildikleri, sosyal medyaya ulaşmak için en fazla ev bilgisayarını tercih ettikleri, çoğunlukla kullandıkları sosyal ağı facebook olduğı, sosyal medya kullanmaya başlama yaşlarının ise 7-9 yaş aralığında olduğı ortaya konmuştur. Ayrıca katılımcıların söylemlerine göre çoğunluğu(%83) çocuklarının sosyal ağlardaki davranışlarını denetlemekte; %71’i sosyal medyada çocuklarının güvende olmadıklarını düşünmekte; %76’sı çocuklarıyla sosyal ağlarda kişisel bilgilerini korumaları; %89’u tanımadığı insanlarla iletişim kurmamaları gerektiğı konusunda bilgilendirme yapmakta; %86’sı ise çocuklarının sosyal medya kullanırken uyması gereken kuralları gösteren yazılı bir metin hazırlamadıklarını dile getirmişlerdir.

Sarıçam (2015), “*Öğrencilerin Okul Dışı Sosyal Medya Kullanım Amaçlarının Öğrencilerin Ders Başarılarına Etkisi*” isimli araştırmasında, öğrencilerin sosyal medyayı okul dışı zamanlarda kullanmalarının öğrencilerin ders başarılarına etkisini araştırmıştır. 2013-2014 öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezi Şemsettin Karahisari Ortaokulu 5 ve 6. sınıfta

öğrenim gören 377 öğrencinin katıldığı araştırmada öğrencilerin demografik özellikleri ile öğrencilerin okul dışı zamanlarda sosyal medya kullanımlarının öğrencilerin akademik ders başarısına etkisi konulu anketi uygulamıştır. Elde edilen veriler SPSS yöntemiyle analiz edilen araştırma sonucunda öğrencilerin demografik özellikleri ile sosyal medya kullanımları arasındaki ilişkide değişiklikler olduğunu gözlemiştir. Araştırma sonucuna bakıldığında öğrencilerin okul dışı zamanlarında kullandıkları sosyal medyanın öğrencilerin Türkçe, matematik ve İngilizce ders başarılarına az da olsa olumsuz yönde etki ettiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmanın sonucunda öğrencilerin okul dışı zamanlarında kullandıkları sosyal medyanın yine aynı öğrencilerin fen bilimleri, sosyal bilgiler, bilişim teknolojileri ve yazılım ders başarılarına da bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Tepe (2016), “*Öğrencilerin Algılarına Göre Üniversite Tercihinde Sosyal Medyanın Yeri*” isimli araştırmasında, internet ve sosyal medya kullanımının üniversite tercihleri ile ilişkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada, sosyal medyanın üniversite tercihlerine olan etkisini tespit etmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan Sosyal Medya Kullanım Ölçeğini, üniversite öğrencileri cevaplamıştır. Çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıklarının nasıl olduğu, sosyal medya kullanım düzeyleri ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkilerini araştırmıştır. Tarama modelindeki araştırmanın katılımcılarını 2014 – 2015 eğitim ve öğretim yılında Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesinde birinci sınıf öğrencisi olarak öğrenim gören 576 oluşturmaktadır. 251 lisans öğrencisinin verdiği cevaplar ile elde edilen veriler SPSS 17.0 programıyla analiz edilen araştırmanın öğrencilerinin üniversite tercih sürecinde internet ve sosyal medya araçlarından etkilendikleri sonucuna varılmıştır.

Kardemir (2017), “*Sosyal Ağların Kullanımının Ortaokul Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*” adlı araştırmasında, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal ağ kullanımlarının fiziksel aktivite düzeylerine etkilerinin incelenmesini ve ortaya konulmasını amaçlamıştır. Mersin, Zonguldak, Gaziantep, Ordu, İzmir, İstanbul illerinden 822 kız, 754 erkek olmak üzere toplamda 1576 öğrenciden oluşan çalışma grubunun sosyal medya kullanımlarını ortaya koymada “Sosyal Ağ Kullanım Düzeyi Ölçeği”; fiziksel aktivite düzeylerini belirlemede ise araştırmacı “Fiziksel Aktivite Değerlendirme Formu” oluşturmuştur. Araştırma sonucunda çalışma grubunun yaklaşık üçte ikisinin sosyal ağda kendisine ait hesap kullandığı ve yarısının ise bir bilgisayara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada çalışma grubunun yarıdan fazlasının bilgisayar kullanımının “araştırma ve ödev” amaçlı kullandıkları; sosyal ağ kullanma amaçlarının ise

daha çok “arkadaşlarla iletişim” ve “oyun, vakit geçirme” maddelerini işaretlediklerini ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği, erkeklerin sosyal ağ kullanımına daha çok vakit ayırdıkları ve sosyal ağ kullanma düzeyleri arttıkça fiziksel aktivite düzeylerinin de düştüğünü ortaya çıkarmıştır.

Egüz ve Kesten (2018), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Öğrencilerinin Sosyal Medya Algılarının Metafor Yoluyla Belirlenmesi*” adlı araştırmasında, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencilerinin sosyal medya algılarını metafor aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamışlardır. Nitel araştırma modeli kullandıkları bu çalışmada, öğrencilere “Sosyal medya.....gibidir. Çünkü.....” ifadesinin yer aldığı yarı yapılandırılmış form neticesinde elde edilen ham veriler araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen veriler nitel veri çözümleme tekniklerinden içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcı olan 132 öğrencinin dile getirdiği cümlelerden toplamda 58 geçerli metafor üretilmiştir. Bu metaforlar 6 farklı kavramsal kategori altında ele alınmıştır. Araştırmada bu kategoriler içerisinde “yol gösteren ve bilgiye ulaştıran bir kaynak olarak sosyal medya”, “bağımlılık yaratan bir unsur olarak sosyal medya” ve “gerçeği yansıtan ve etkileşimi sağlayan bir araç olarak sosyal medya” kategorilerinin, tüm kategorilerin toplamda %78’ini temsil ettiğini ortaya çıkarmışlardır. Araştırma sonucunda 6 kavramsal kategori, katılımcıların sınıf düzeyleri bakımından benzerlik göstermiş, ayrıca araştırma katılımcıların sosyal medya algılarının genele bakıldığında olumsuz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Okumuş (2018), “*Çocukların Sosyal Medya Kullanımları İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” isimli araştırmasında öğrencilerin sosyal medya kullanım amaçları ve ebeveynlerin çocuklarına karşı hangi tutumları sergilediklerini araştırmıştır. Araştırma, nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama şeklinde tasarlanmış olup ölçme aracı olarak ise anketi kullanmıştır. Çalışma grubunu 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 1097 öğrencinin oluşturduğu araştırmada sosyal medya tutum ölçeği ile kişisel bilgi formu ve araştırmacı tarafından hazırlanan anne-baba soruları kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise aritmetik ortalama, Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Analizi ve Scheffe testi ile Tamhane testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin neredeyse tamamı sosyal medya kullandığını, kullanıcıların büyük bir çoğunluğunun evde mobil iletişim araçlarını tercih ettiklerini ifade etmişleridir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçları sosyal medya kullanım süresinin ve sıklığının aile iletişimi olumsuz etkilemediğini göstermektedir.

Yapılmış araştırmalara bakıldığında katılımcı olarak çeşitli kademelerdeki öğrencilerin, velilerin, ğretmen adaylarının ve farklı fakültelerin bölümlerinden üniversite ğrencilerinin seçildiğı görölmektedir. Ayrıca konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalarda sosyal bilgiler ile ilgili birçok konu ve kavrama ilişkin metaforlar oluşturulduğu, çizimler yapıldığı, bunların dışında farklı yöntemlerle veriler toplandığı, toplanan verilerle çalışma gruplarında yer alan bireyler tarafından konu ve kavramların nasıl algılandığının belirlendiğı görölmektedir. İncelenen araştırmalar arasında sosyal bilgiler eğitiminde önemli yeri olan “sosyal medya” kavramının 5. Sınıfta ğrenim gören öğrenciler tarafından nasıl algılandığına yönelik öğrencilerin bilişsel yapılarını ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi, verilerin yorumlanması ile geçerlik ve güvenirlik başlıkları yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

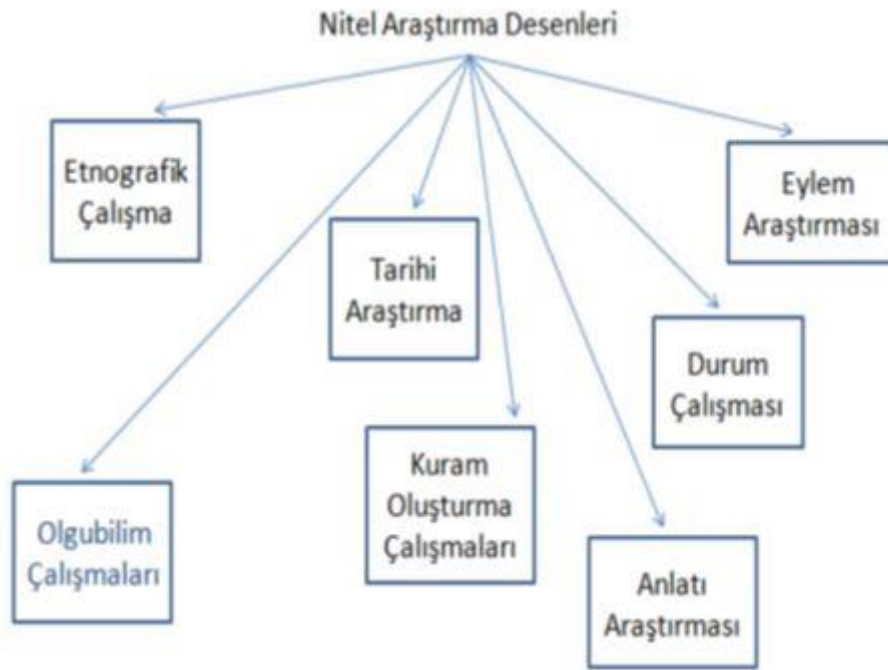
Bu araştırmada 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi amaçlanmış ve nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde doğal ortamda ortaya çıkarılmasına ilişkin nitel bir sürecin izlendiği çalışma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Storey (2007) nitel araştırmanın, insanların olaylara ilişkin öznel bakış açılarını tespit etmeyi hedeflediğini ve bu açıdan nicel araştırmadan daha üstün olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda nitel araştırma, ince iplikler ve çeşitli malzemelerden oluşmuş karmaşık bir kumaşı andırabilir çünkü bu kumaş basit ve kolay şekilde açıklanamaz. Nitel araştırmalar bir konu veya problem belirlenirken kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri ve gizli kalmış sebepleri açığa çıkarma gereksinimi nedeniyle önemlidir. Karmaşık bir konuya derinlemesine bir açıklama getirebilmek amacıyla nitel araştırma yapılır. Örneğin; bireyler arasındaki etkileşimi nicel verilerle ölçmek zordur ve bu etkileşimin içerisinde yaş, cinsiyet, kültürel farklılıklar gibi birçok faktör mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında nitel araştırmalar daha kapsamlı bir durum elde etmeyi sağlamaktadır (Creswell, 2013).

Başka bir ifadeyle nitel araştırmalar, diğer araştırma modelleriyle açıklanması zor olan sorulara cevap bulmak amacıyla gerekli araştırmalardır. Nitel araştırmalar sosyal olaylar ve psikolojik ölçümlere yönelik ayrıntılı bilgi sağlamaktadırlar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2011). Bu durumda nitel araştırmacılar, dünyayı algılama yapıları ve dünyada yaşadıkları deneyimler açısından insanların oluşturdukları anlamları kavramayla ilgilenmektedirler (Merriam, 2013).

Araştırmanın Deseni

Desen, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve farklı aşamalarının bu yaklaşım kapsamında tutarlı olmasına yol gösteren bir strateji olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Alan yazında nitel araştırma desenleri farklı başlıklar altında yer almakla birlikte (Büyüköztürk vd., 2011; Hancock, Windridge & Ockleford, 2009; Sönmez & Alacapınar, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2011) nitel araştırma modelinin 7 farklı deseni Şekil 42’de verilmiştir.

Şekil 42. Nitel araştırma desenleri. Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.

Şekil 42’de gösterildiği gibi; nitel araştırma modelinin desenleri: etnografik çalışma, olgu bilim çalışmaları, tarihi araştırma, kuram oluşturma çalışmaları, anlatı araştırması, durum çalışması ve eylem araştırması olmak üzere toplam 7 başlık altında toplanmaktadır. Bu

araştırmada ise, nitel araştırma modeli olarak durum çalışması (case study) ve olgu bilim (fenomenoloji / phenomenology) deseni kullanılmıştır.

Bu araştırmada desen olarak kullanılan durum çalışmasına (case study) duyulan ihtiyaç karmaşık sosyal olguları anlama isteği ile ortaya çıkmıştır (Yin, 2014). Durum çalışması ile ilgili alan yazında birçok tanım yer bulmuştur. Yin'e (2009) göre durum çalışması, güncel olan ve araştırmacı kontrolünün değişkenler üzerinde bulunmadığı koşullarda nasıl ve niçin sorularını yanıtlamak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre ise durum çalışması, nasıl ve neden sorularını esas alarak araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı ayrıntılı biçimde incelemesine imkan veren araştırma yöntemidir. Özellikle de bu yöntem, olgu ve bağlam arasındaki sınırlar tam olarak belirlenemediği durumlarda kullanılmaktadır (Yin, 2014).

Durum çalışmasında, sınırları çizilmiş bir araştırma konusunun gerçek ortamında derinlemesine betimlenmesi ve ayrıntılı olarak incelenmesi söz konusudur (Birinci, Kılıçer, Ünlüer & Kabakçı, 2009). Burada yer alan sınırlandırma ifadesi durumun zaman, mekan ya da bazı fiziksel sınırlar açısından diğerlerinden ayrılabilmesi anlamını taşımaktadır (Creswell, 2013). Bu açıdan bakıldığında araştırma konusu olarak seçilecek durum bir birey, öğrenci, yönetici, program olmasının yanı sıra bir sınıf, okul, topluluk gibi gruplar da olabilmektedir. Bir ilde yer alan bir ilkokul durum olabileceği gibi bir ildeki bütün ilkokullar da durum olabilir. Ayrıca durum, öğretim programı gibi uygulama adımlarını içeren süreç de olabilir (Creswell, 2013). Durum çalışması araştırmalarında araştırmacılar, nicel istatistiksel sonuçlardan daha ilerisine geçebilmektedirler ve katılımcıların davranışlarının nedenlerini ve koşullarını dahi belirleyebilmektedirler (Zainal, 2007). Bu araştırmalarda elde edilen sonuçlar diğer araştırmalara göre daha somuttur (Stake'den aktaran Merriam, 1998) ve gerçek ortamdaki kendi tecrübelerimizden yapılan çıkarımlardır. Bunun yanı sıra bu çalışma, okuyucuların yorumlarına daha açıktır. Katılımcılar elde edilen sonuçları kendi deneyimleri ve anlayışları ile de yorumlayabilmektedirler. Yapılan derinlemesine betimlemeleri okurken kendi tecrübelerini de dile getirmektedirler (Merriam, 1998).

Birden çok kaynaktan veri toplanarak incelemenin yapıldığı bu çalışmalarda araştırmacılar incelenen duruma yönelik derin anlayış geliştirmek için çeşitli türlerden verilere ihtiyaç duymaktadırlar (Creswell, 2012). Bu desende araştırma sorusunu yanıtlamada etkili olacağı düşünülen herhangi bir veri toplama yöntemi, aracı ve veri analiz yöntemi kullanılabilir (Merriam, 1998). Bu desende genellikle nitel veriler toplanmaktadır. Alanyazına bakıldığında ise durum çalışmasında yer alan başlıca veri toplama araçlarının görüşme ve

gözlem tespit edilmiştir (Zainal, 2007). Bu araştırmada ise katılımcılarla görüşme yapıldığı ve elde edilen veriler Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dikkate alınarak ve araştırmaya katılan çalışma grubundan görüş alınarak yorumlandığı için durum çalışması (case study) kullanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan diğer desen olarak olgu bilim (fenomenoloji / phenomenology) deseni için, farkında olduğumuz yalnız derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmakta denilebilir. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, tecrübeler, algılar, ilgiler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Olgu bilim çalışmaları her zaman kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Fakat bir olgunun daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına imkân tanıyan sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve deneyimler ortaya koyabilir. Bu yönüyle olgu bilim çalışmaları hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli yararlar getirebilir (Yıldırım & Şimşek, 2011).

20. yüzyılın ünlü felsefi akımlardan da olan olgu bilimi desenin kurucusu olan kişi Edmund Husserl'dir (Cresswel, 2013). Ayrıca Türk Dil Kurumuna (2016) göre *fenomen* felsefede kullanıldığı biçimiyle görüngü yani somut, algılanabilir, tecrübe edilebilir olay ve nesne olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle fenomen, “olgu” anlamında da kullanılmaktadır. Olgu biliminin temel amacı herhangi bir fenomenle ilgili öznel tecrübelerin evrensel bir nitelik kazanmasıdır. Olgu bilim desende, özel bir fenomen üzerinde algıları belirlemek ve bu algıları kavramsal kategoriler altında sınıflandırmak amaçlanmıştır (Marton, 1986). Fenomenoloji, bireylerin olgu ve olaylara yönelik tecrübelerini nasıl algılayıp anlamlandırdıklarını ve bu anlamları başka bireylerle nasıl paylaştıklarını yorumlamaya çalışan bir desendir (Merriam, 2013). Olgu bilim yani fenomenoloji deseni kullanan araştırmacı, araştırmasında bireylerin dile getirdiklerine dayanarak onların duygu, düşünce ve görüşlerinin algılamaya, anlamaya, analiz etmeye ve yorumlamaya çalışmaktadır (Smith & Eatough, 2007). Bu açıdan bakıldığında da bu araştırmada, 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi alan öğrencilerin sosyal medya kavramına yükledikleri anlamlar ve bu kavrama ilişkin algılar, metaforlar aracılığıyla bilişsel yapıları ortaya çıkarılmaya çalışılırken olgu bilim deseni kullanılmıştır.

İnsanların çevrelerinde olup biten olayları zihinlerinde nasıl yapılandırdıklarını anlamaya çalışan bir analiz çeşidi (Wade & Tavris, 1990) olan fenomenoloji desende araştırmacının uygulaması gereken basamaklar mevcuttur. Bu araştırmanın hazırlanma sürecini içeren basamaklar ise Şekil 43'te görüldüğü gibi gerçekleştirilmiştir:

Şekil 43. Araştırmanın hazırlanma süreci.

Araştırmanın hazırlanma sürecinde; araştırmacı ve danışmanı tarafından araştırmanın adı, amacı ve yöntemi belirlenmiştir. Araştırmanın, kavramsal çerçevesinin oluşturulabilmesi için araştırma konusuyla ilgili yurt içi ve yurt dışı literatür taraması yapılmıştır. Daha sonraki aşamada ise veri toplama sürecinin planlanması yapılmıştır. Çalışma grubu olarak ortaokul 5.sınıf öğrencileri seçilmiştir. Araştırmada kullanılacak olan veri toplama aracı, alan uzmanlarından alınan görüşler doğrultusunda hazırlanmış ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Oluşturulan veri toplama aracıyla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonucunda ise alan uzmanları veri toplama aracının ölçüm güvenirliliği çalışması ve geçerliliği çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda veri toplama aracının son şekli verilerek (Ek-1) asıl uygulama sürecine geçilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin toplanmasından sonra verilerin analizi, yorumlanması ve sonuçların belirlenmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Son olarak tekrar ilgili literatür taraması yapılarak araştırma raporu hazırlanmıştır.

Alan yazına bakıldığında nitel araştırmalarda araştırmanın kalitesini artırmaya yönelik kullanılan bazı teknikler vardır. Bu teknikler bir araştırmanın niteliğini sağlayan şeyin

kesinlik olduğunu göstermektedir. Araştırmanın kesinliğini, bulguların gerçekliğe uygunluğunu ortaya koyan içsel geçerlik, genellenebilirliğini ortaya koyan dışsal geçerlik, zaman içinde tutarlı bir şekilde tekrarlanmasını ortaya koyan güvenilirlik ve araştırmacının fenomene mesafeli ve tarafsız olarak yaklaşmasını ortaya koyan nesnellik sağlamaktadır (Guba & Lincoln, 1994). Katılımcıların bakış açılarının anlaşılmasının, davranışlarının karmaşıklığının belirlenmesinin ve deneyimlerine dair bütüncül bir yoruma ulaşılmasının nitel araştırmaların inandırıcılığını artırdığını söylemek mümkündür (Merriam & Tisdell, 2015). İnandırıcılığın artırılması için alan yazında önerilen teknikler mevcuttur. Bu teknikleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Miles & Huberman, 1994):

- İyi bilinen araştırma yöntemlerinin işe koşulması
- Uzun süreli irtibat halinde olma.
- Sürekli gözlemlerde bulunma.
- Katılımcıların rastgele örnekleme yoluyla belirlenmesi.
- Çeşitleme (Üçgenleme, Sacayağı).
- Katılımcı dürüstlüğü artıracak taktiklerin kullanılması.
- Tekrarlı sorgulamalar yapma.
- Olumsuz durum analizinde bulunma.
- Kısa aralıklı toplantılar yapma.
- Meslektaş değerlendirmesinde bulunma.
- Araştırmacının yansıtıcı yorumlarına verme.
- Araştırmacının özgeçmişi, nitelikleri ve deneyimlerine yer verme.
- Katılımcı kontrolünü sağlama.
- Kodlayıcılar arası güvenilirlik sağlama.
- Fenomenin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi.
- Önceki araştırma bulgularıyla karşılaştırma.

Yukarıda bir dizi verilen tekniklerden çeşitleme tekniği, bu araştırmada kullanılmıştır. Çeşitleme, birbirinden farklı yöntemlerin, veri kaynaklarının, araştırmacıların ve bakış açılarının, verilerin ve yorumların çapraz kontrollerini yapabilmek maksadıyla bir arada kullanılmasıdır (Denzin & Lincoln, 2005). Bu durum, araştırmanın güvenilirliği açısından aynı olayı çeşitli biçimlerde incelemek bakımından önemlidir. Örneğin; bir araştırmacı farklı etnik unsurların bulunduğu bir okuldaki yapmış olduğu araştırmayı farklı veri toplama yöntemlerini kullanarak yaptığında ya da farklı çalışma gruplarından ve farklı çevrelerden

elde edeceği veriler aracılığıyla bireysel tecrübe ve yorumları farklı kaynaklardan doğrulayarak yaptığında da araştırmancının niteliğini artırmış olur (Shenton, 2004). Bunun yanı sıra farklı yöntemlerin ya da verilerin uyum içinde kullanılması, bunların bireysel sınırlılıklarını dengeleyerek ayrı ayrı sağlayacakları yararları arttırmaktadır. Çeşitleme tekniği, son derece etkili bir doğrulama tekniği olarak görülmektedir. Bu sebeple, bazı kuramcılar onu basit bir teknikten daha çok alternatif bir nitelik artırma tekniği olarak kabul etmektedir (Denzin & Lincoln, 2005).

Poggenpoel ve Myburgh (2003); Patton (2002) birden fazla bakış açısının bir arada kullanılmasıyla yapılan çalışmaların daha nitelikli olacaklarını ifade etmiş ve çeşitleme tekniğinin çeşitli şekillerdeki kullanımlarını aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

- *Veri Çeşitlemesi:* Elde edilen veriler farklı çalışma gruplarından, farklı çevrelerden ya da farklı zamanlarda toplanabilmektedir. Bu sayede nitel araştırmadaki kaliteyi artırma maksatlı toplanan veriler yardımıyla bireysel deneyim ve yorumlar çeşitli kaynaklardan doğrulanmış olmaktadır (Guba, 1981; Shenton, 2004).
- *Araştırmacı Çeşitlemesi:* Yapılacak aynı araştırma için birden çok araştırmacı araştırmaya katılabilmektedir. Birden çok araştırmacıyla çalışıldığı bu durumda, araştırma ekibi gruplara ayrılmakta ve bu sayede araştırmacıların algı ve yorumları kıyaslanabilmektedir (Guba, 1981; Shenton, 2004).
- *Yöntemsel Çeşitleme:* Aynı araştırmada veri toplamak amacıyla birden çok veri toplama tekniği kullanılabilmektedir. Örneğin, nitel araştırmaların geneli için başlıca veri toplama yöntemleri olan gözlem, odak grup görüşmesi ve bireysel görüşme benzeri çeşitli yöntemlerin kullanımı her birinin yöntem bilimsel zayıflıklarını ortadan kaldırabilmektedir. Mümkün oldukça belge inceleme yoluyla elde edilen veriler görüşme verilerinin doğrulanması maksadıyla kullanılmaktadır. Bu sayede çeşitli yöntemlerin uyum içinde kullanılması, bu yöntemlerin bireysel sınırlılıklarını dengeleyerek ayrı ayrı sağlayacakları yararları arttırmaktadır (Guba, 1981; Shenton, 2004).
- *Kuramsal Çeşitleme:* Yapılan araştırmayla ilgili farklı şekillerde olan kuramsal yorumların değerlendirilmesi yapılabilmektedir. Bu çeşitlemede, verileri yorumlayabilmek maksadıyla farklı perspektifler ve teoriler kullanılabilmektedir (Guba, 1981; Shenton, 2004).

Bu araştırmada metafor, çizim ve kompozisyondan oluşan üç ayrı bölümden elde edilen veriler farklı çalışma gruplarından ve farklı çevrelerde bulunan farklı okullardan toplandığı için veri çeşitilmesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada durum çalışması, olgu bilim deseni ve çeşitilme tekniği birlikte kullanıldığından yöntemsel çeşitilme de kullanılmıştır. Bu sayede nitel araştırma olan bu çalışmada, niteliği artırma maksatlı toplanan verilerle, bireysel deneyim ve yorumlarla sosyal medya hakkında her bir öğrencinin bilişsel yapısı daha nitelikli şekilde öğrenilmiş olmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 yılı ikinci dönemi Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde yer alan dört ortaokulun 5.sınıfında öğrenim gören 403 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma Kapsamında Yer Alan Okullar ve Okullara Göre Öğrenci Dağılımı Tablo 7’de gösterildiği gibidir:

Tablo 7.

Araştırma Kapsamında Yer Alan Okullar ve Okullara Göre Öğrenci Dağılımı

Okullar	(f)	%
Sami Sipahi Ortaokulu	105	26,05
Murat Atılğan Ortaokulu	104	25,80
şehit Ali Gaffar Okkan Ortaokulu	100	24,81
Orgeneral Halil Sözer Ortaokulu	94	23,32
Toplam	403	100.0

Tablo 7’de görüldüğu gibi araştırmaya katılan 403 öğrencinin % 26,05’i (105) Sami Sipahi Ortaokulu; % 23,32’si (94) Orgeneral Halil Sözer Ortaokulu; %25,80’i (104) Murat Atılğan Ortaokulu; %24,81’i (100) şehit Ali Gaffar Okkan Ortaokulundan katılmıştır. 2018-2019 yılı birinci döneminde 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilere, Sosyal Bilgiler dersinde ‘‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’’ öğrenme alanı ders olarak işlenmiştir. Bu araştırmada öğrenme alanı içerisinde yer alan ‘‘sosyal medya’’ kavramını derste işlemiş olmaları ayrıca araştırmaya gönüllü katılmaları göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmanın nitel araştırma olması yönüyle nitel araştırma geleneği içinde yer alan amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesi sürecinde kullanılan amaçlı örnekleme tekniği, zengin bilgiye sahip olduğu düşünölen grupların üzerinde ayrıntılı ve derinlemesine çalışılmasına imkan vermektedir. Bununla beraber araştırma amaçlarına en uygun ve aranan özellikleri en iyi taşıyan

katılımcıları araştırmacı kendi yargısı ile örneklem olarak belirlemektedir. Ayrıca bu teknik; olgu/olayların keşfedilmesinde, açıklanmasında ve yorumlanmasında faydalı olan bir tekniktir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu teknik küçük bir örneklemden toplanan bilginin amaca uygunluğunu da genişletir. Başka bir deyişle bu örneklemde yer alan katılımcı grup, araştırmacının keşfetmek istediği olguya ilişkin bilgi veren kişilerdir (McMillan & Schumacher, 2006).

Amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların (kişi, nesne, olay gibi) tamamının çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt / ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden oluşturulmuş bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu çalışmada araştırma grubunun belirlenmesinde kullanılmak için amaçlı örnekleme tekniklerinden, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt olarak çeşitli faktörler işe koşulmuştur. Bunlar:

- Katılımcıların araştırmanın amacına uygun olması,
- Katılımcıların araştırmanın amacına yönelik Sosyal Bilgiler dersinde sosyal medya kavramını derste görmüş öğrencilerden oluşması,
- Katılımcıların araştırmacıya uygun olmasıdır.

Ölçüt olarak belirlenen katılımcıların araştırmacının amacına uygun olması faktörü ile bu araştırmaya bakıldığında, 5. sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının metaforlar yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışma grubuna belirlenen yarıyıl 5. sınıfta, öğrenim gören öğrencilerin dahil edilmesi yönünde karar alınmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde ölçüt olarak alınan diğer bir faktör ise araştırmanın amacına bağlı olarak 5. sınıfta, Sosyal Bilgiler dersinde, ‘‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’’ öğrenme alanı içerisinde sosyal medya kavramını görmüş öğrencilerden oluşmasıdır. Ölçüt olarak alınan son faktör ise araştırmacıya uygunluk boyutuna bağlı olarak katılımcıların araştırmacı açısından uygun görülmüş olmasıdır. Bu kapsamda çalışma grubu olarak, 2018-2019 yılı eğitim ve öğrenim dönemi yarıyılında Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde yer alan Sami Sipahi, Orgeneral Halil Sözer, Murat Atılğan ve Şehit Ali Gaffar Okkan Ortaokulları tercih edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar ise metafor, çizim tekniği ve kompozisyon veri toplama araçlarıdır. Aşağıda bu veri toplama araçlarının hazırlanma aşamaları ve iki veri toplama aracına ait detaylı bilgi verilmektedir.

Metafor Veri Toplama Formu

Çalışma grubuna katılan öğrencilerin ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sosyal medya kavramına yükledikleri anlamlara yönelik metaforları (mecaz) tespit edilerek bilişsel yapılarını incelemek amacıyla metaforlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda metafor çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Gerek yurt dışında gerekse yurt içinde özellikle de eğitim alanında yapılan birçok çalışmaya bakıldığında çeşitli kavramlarla ilgili düşüncelerin metaforlar (mecazlar) yoluyla açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir (Yücel Cengiz, 2016). Kavram ve olgulara yönelik katılımcı görüşlerinin “ gibidir, çünkü” şeklinde oluşturulmuş açık uçlu soru cümlesi ile metafor ilişkisi kurulmaya çalışılmaktadır. Herhangi bir metafor ilişkisinde üç temel ögenin olması gerekmektedir: metfaorun konusu, metfaorun kaynağı ve metaforun kaynağından metaforun konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler (Forceville'den aktaran Saban, 2004).

Örneğin; “Sosyal medya okul gibidir, çünkü sosyal medya da okulda insan topluluğunun bulunduğu ve uyulması gereken kurallara sahip olan ortamlardır.” cümlesinde sosyal medya metaforun konusunu, okul metaforun kaynağını oluşturmaktadır. “Sosyal medya okul gibidir, çünkü sosyal medya da okulda insan topluluğunun bulunduğu ve uyulması gereken kurallara sahip olan ortamlardır.” ifadesi ise metaforun kaynağından metaforun konusuna atfedilen özelliği göstermektedir.

Araştırmada “*çünkü*” kavramına da yer verilerek çalışma grubunun kendi metaforları için bir “*gerekeçe*” yani neden dile getirmeleri istenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011) metaforun kendisinin, tek başına metaforun betimsel ve görsel gücünü istenildiği kadar ortaya çıkaramayacağını bunun için de mutlaka “*niçin*” veya “*neden*” sorusunun sorulması gerektiğini ifade ederek metaforların gücünün asıl bu sorularda olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca her bir bireyin aynı metafora farklı anlamlar yükleyebileceğini, yüklenen bu farklılıkların veya mecazın kullanılırken hangi maksatla kullanıldığının özellikle de “*niçin*” sorusuna verilecek cevapla elde edilebileceğini belirtmektedirler.

5.sınıf öğrencilerinin metaforları, çizimleri ve kompozisyonları aracılığıyla sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada veri toplama aracı olarak bir veri toplama formu kullanılmıştır. Sözü edilen veri toplama formunun geliştirilme süreci aşağıdaki şekildedir:

1. Veri toplama formunun hazırlanması
2. Uzman görüşünün alınması
3. Görüşler dikkate alınarak veri toplama formunda düzenlemelerin gerçekleştirilmesi
4. Pilot uygulamanın yapılması
5. Veri toplama formunda son düzenlemelerin gerçekleştirilmesi
6. Asıl uygulamanın yapılması

Araştırma için hazırlanan veri toplama formu, Eğitim Programları ve Öğretim alan uzmanlarının görüşü ve önerileri doğrultusunda hazırlanmıştır. Pilot uygulama için hazır hale getirilen form Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde yer alan Sami Sipahi, Murat Atılğan, Şehit Ali Gaffar Okkan ve Orgeneral Halil Sözer Ortaokulunda 5. sınıfta öğrenim gören 105 öğrenciye uygulanmıştır. Her okulun 5.sınıf şubesinden bir sınıf seçilmiş ve bu 5.sınıflara veri toplama formu bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Pilot uygulama esnasında öğrencilerin sordukları sorular not alınmış ve soruları algılayış biçimlerine dikkat edilmiştir. Örnek verilecek olursa resim yeteneğinin iyi olmadığını söyleyen bazı öğrencilere araştırmacı resmin güzel olmasının değil ne anlam ifade ettiğinin önemli olduğu cevabını vermiştir. Pilot uygulama sonucunda elde edilen verilerle yapılan çalışma sonucunda alan uzmanlarından alınan önerilere göre veri toplama formu geliştirilmiş ve asıl uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada yer alan veri toplama formu oluşturulurken ilgili literatürde (Ada, 2013; Aydın, 2011; Çepni, 2013; Girmen, 2007; Kaya, 2014; Kılcan, 2013; Köksal, 2010; Saban, 2009) kullanılan metaforlar yoluyla veri toplama formlarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Araştırmada yer alan veri toplama formu 3 bölümden oluşmaktadır:

- I. Bölümde, ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına yönelik metaforlar yoluyla bilişsel yapılarını belirlemeyi amaçlayan açık uçlu soru yer almaktadır (1 ve 2. alt amaçlara yöneliktir).

“Sosyal medya gibidir. Çünkü”

“Sosyal medya gibidir. Çünkü”

“Sosyal medya gibidir. Çünkü”

Bu araştırmada kullanılan veri toplama formunun ilk bölümünde 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına yönelik metaforlar aracılığıyla bilişsel yapılarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Metafor veri aracında katılımcıların 5.sınıf öğrencileri olması yönüyle bulundukları yaşı gereği metafor oluşturabilme becerileri göz önüne alınarak daha fazla metafor elde edebilmek için her bir katılımcıdan veri toplama formunda sosyal medya konusuna ilişkin üç metafor oluşturmaları istenmiştir.

Çizim Tekniği

Veri toplama formunun ikinci bölümünde ise 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin çizimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramının kendilerine hatırlattıklarını çizimleri istenmiştir. Bu sayede 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya ile ilgili zihinlerinde yer alan fikirleri somutlaştırılmış, bu fikirleri çizimle ifade etmeleri sağlanmış ve yapılan çizimler araştırmanın önemli bir veri kaynağını oluşturmuştur.

Çizim tekniği; bireyin öğrendiklerinin derinlemesine anlaşılması, gizli kalmış olan duygu, düşünce ve tutumların ortaya çıkarılması açısından önemlidir (White & Gunstone, 2000).

Toplanan veriler çizim tekniğinde, diğer tekniklere göre daha anlaşılır ve daha kolay olmaktadır. Öğrencilerin çizimleri istenen çizim tekniği, çalışma grubunun gizli kalmış düşünce, anlama ve tutumları hakkında doğal ve yüksek özellikli veriler elde edilmesi bakımından oldukça yararlı olmaktadır (White & Gunstone, 2000). Çizim tekniği; çok çeşitli veriler toplanması, zaman açısından kullanışlı olması, anlaşılır olması ve uygulanmasının pratik olması, her yaşı grubu öğrenciye kolayca uygulanabilmesi, öğrenciler için ise zevkli bir teknik olması nedeniyle tercih konusu olmaktadır (Backett-Milburn & McKie, 1999).

Çizim tekniğinde amaç öğrencide gizli kalan düşünce ve bilgilerin onu kalıplara sokmadan ortaya çıkarmaktır. Bu sebeple çizim tekniği, anlama düzeyinin yanı sıra kavram yanılgılarının da ortaya çıkmasında kullanılan önemli bir tekniktir (Atasoy, 2004). Ancak araştırmacı katılımcının anlatmak istediği mesajı tam olarak açığa çıkarmada zorlanabileceğinden bu tekniğin analizinde ve elde edilen bulguların yorumlanmasında güçlükler yaşabilmektedir. Bu durumun oluşmasını engellemek adına katılımcıların çizimleri açıklamalarla desteklenebilmektedir. Bu sayede ilgili konuda yapılan çizimlerle ilgili yapılan yorumların niteliği, değeri artmaktadır (Işık & Çetin, 2014).

- II. Bölümde, ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramının kendilerine hatırlattıklarını çizmelerinin istendiği bir soru yer almaktadır (3. alt amaca yöneliktir).

Bu araştırmada öğrencilerin sosyal medya kavramıyla ilgili öğrendikleri bilgileri çizimler aracılığıyla ifade etmeleri istenmiş ve bu sayede sosyal medya kavramına yönelik bilişsel yapıları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın uygulanması aşamasında, bu tekniğin analizi ile elde edilen bulguların yorumlanmasında araştırmacının güçlükler yaşamaması ve yorumların niteliğinin artması için katılımcılar çizimlerinde açıklamalara yer vermeleri konusunda desteklenmişlerdir.

Kompozisyon Tekniği

Veri toplama formunun üçüncü bölümünde ise 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin kompozisyonlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerini kısa bir kompozisyon olarak belirtmeleri istenmiştir. Bu sayede 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya ile ilgili zihinlerinde yer alan düşüncelerine ulaşılmış ve yazılan bu kompozisyonlar sayesinde araştırmanın diğer bir önemli veri kaynağı oluşmuştur.

Kavramsal öğrenmeyi belirleyen ve ilgili alan yazında tamamlayıcı öğrenme teknikleri olarak ifade edilen ölçme araçları sayesinde katılımcıların sahip oldukları bilgilerinin yanı sıra, kavramlar arasındaki ilişkisel bağı, bilişsel yapılarını, zihinlerinde oluşturdukları bilgilere ait şema ile günlük yaşamları arasındaki durumlar arası benzerlikleri ne kadar algılayabildikleri (Patrick & Tunnicliffe, 2010) ve sahip oldukları alternatif kavramlarını analiz etmede kullanabildikleri üzerinde durulmaktadır. Bu yönüyle araştırmalarda alternatif ölçme araçlarının kullanılması önemli yer tutmaktadır.

Eğitimde kullanılan yazma tekniği, öğrencinin daha derin ve berrak düşünmesine katkı sağlayıp üst bilişsel gelişimini artırdığı gibi öğrenmesi, anlaması ve kavram yanılgıları hakkında da bilgi sahibi olunması konusunda önemli işlevler yerine getirmektedir (Kartalıcı, 2018). Bu araştırmada da bu teknikle öğrencilerin 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer bulan sosyal medya kavramı konusunda Sosyal Bilgiler dersi alan 5.sınıf öğrencilerinin zihinsel yapıları incelenerek öğrencilerin bu konuda öğrenmesi, analması ve kavram yanılgıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Oluşturulan yazılı metinler, öğrencilerin ilgili konudaki kelime dağarcığı ve anlatım düzeyinin yanı sıra bilgisini, yaşantısını, anlayışını ve zihinsel şemasını yansıtır (Göğüş, 1978). Bilişsel beceriler gerektiren yazma tekniğinde bilişsel yapının nasıl oluşturulduğu konusunda bireylerin kavramlar hakkındaki fikirleri tespit edilerek konu ile ilgili detaylı veriler elde edilebileceği ifade edilmektedir (Gilbert, Boulter & Rutherford 1998).

- III. Bölümde, ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerini kısa bir kompozisyon olarak belirtmelerinin istendiği bir soru yer almaktadır (5. alt amaca yöneliktir).

Bu araştırmada öğrencilerin sosyal medya kavramıyla ilgili öğrendikleri bilgileri kompozisyonlar aracılığıyla ifade etmeleri istenmiş ve bu sayede sosyal medya kavramına yönelik bilişsel yapıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Gerekli izinlerin (Ek 2) tamamlanmasından sonra verilerin toplanması sürecinde araştırmacı, ilk olarak okul idaresi olmak üzere ilgili derslerin öğretmenlerinden de derslerinde veri toplama araçlarını uygulamak için gerekli izinleri almıştır. Çalışma grubunu oluşturan ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin ders programlarına göre uygun ders saatlerini tespit ederek ve öğrencilerin sınıflarına giderek onlara sınıf ortamında ulaşmıştır. Araştırmada her bir öğrenciye, iki sayfadan oluşan veri toplama formu bizzat araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı, kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler vermiştir. Araştırmacı öğrencilere veri toplama formunda yer alan yönergeyi okuyarak araştırma konusunda öğrencilerin bilgi edinmeleri sağlamıştır. Öğrencilere metafor kelimesinin tanımını kısaca yaparak veri toplama formunun birinci bölümünde kendilerinden ne yapmaları istendiğini açıklamıştır. Öğrencilerin metafor kavramını sınıftaki öğrencilerin tam olarak anladıklarını gördükten sonra diğer bölüme geçmiştir. Araştırmacı öğrencilere, formun ikinci bölümünde sosyal medya kavramı ile ilgili çizim yapmaları beklendiği; üçüncü bölümde ise sosyal medya kavramıyla ilgili düşüncelerini kısa bir kompozisyonla belirtmeleri gerektiğini kısaca anlatmıştır. Ayrıca araştırmacı açıklamalarını yaparken öğrencilerin kendilerini rahat olarak dile getirebilmeleri için onları yargılamayan ve rahatlatıcı cümleler kullanmıştır. Çiziminin iyi olmadığını düşünüp çizim yapmak istemeyen öğrencilere de çizimlerinin güzel olmasının değil ifade ettiği anlamın üzerinde durulacağı, o yüzden herkesin çizim yapmasının araştırma için önemli olduğunu

ifade ederek öğrencileri cesaretlendirmiştir. Uygulama esnasında öğrencilere yaklaşık 40 dakika içerisinde veri toplama formunun üç bölümünü de uygun şekilde cevaplamaları için süre verilmiştir. Formlar, süre tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından cevaplarını tamamlayan öğrencilerden toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi konusunda alanyazında çeşitli sınıflamalar yer almaktadır. Bu sınıflamalardan biri olan Strauss ve Corbin'in (1998) veri analizini; betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki ayrı başlık olarak ele aldıkları görülmektedir.

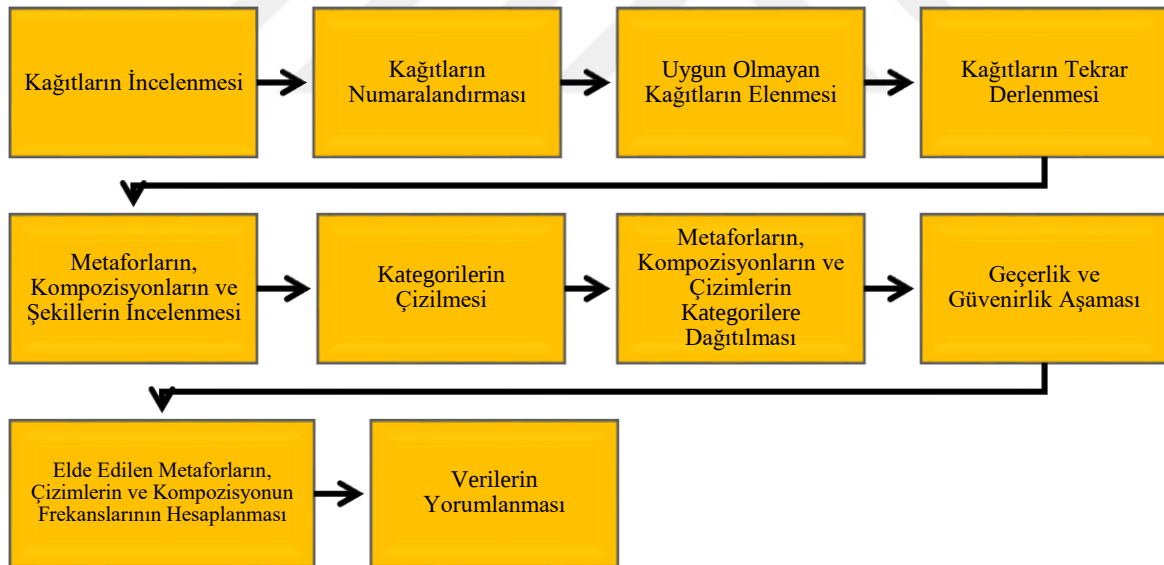
Buna göre betimsel analiz, içerik analizine kıyasla daha yüzeyseldir ve araştırmanın kavramsal yapısının daha önceden belirlendiği araştırmalarda kullanılması tercih edilmektedir. İçerik analizi ise, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve araştırmada önceden belirlenmemiş temaların ve kategorilerin tespitini sağlamaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2013) içerik analizini, “temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya toplamak ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır” biçiminde dile getirmişlerdir. Bununla birlikte Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre; içerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve bağlantılara ulaşabilmektir. Betimsel analizde daha önceden belirlenen temalara göre analiz edilen, açıklanan ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derinlemesine bir işleme tabi tutulmaktadır. Ayrıca betimsel analizle ortaya çıkarılamayan kavram ve temalar içerik analizi sonucu ortaya çıkarılabilmektedir. Bu araştırmada ise elde edilen veriler, nitel veri analizi yöntemlerinden “içerik analizi” tekniğiyle analiz edilmiştir.

İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyallerin sistemli biçimde oluşturulmuş bir analizi şeklinde tanımlanabilir. Bununla beraber içerik analizi, kişilerin söyledikleri ve yazdıklarının açık / net yönlendirmelere göre kodlanarak nicelleştirilmesi sürecidir. Bu yaklaşımın esasında yazılan ve söylenenlerin kategoriler haline getirilmesi yer almaktadır (Simon & Burstein'den aktaran Balcı, 2011). Ayrıca birbirine benzeyen işlemler, kodlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip düzenlenen ve yorumlanan içerik analizi metinler üzerinde kullanılan bir teknik olmasıyla birlikte katılımcı resimleri gibi görsellerin, televizyon programları ve çekimlerin incelenmesinde de kullanılmaktadır. Özetle içerik analizi, sadece metinler üzerinde değil görsellerin üzerinde de kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2011).

Alan yazın incelendiğinde nitel araştırmalarda içerik analizi süreçlerinin pek çok çalışmada (Aydın & Ünalı, 2010; Çapan, 2010; Miles & Huberman, 1994; Saban, 2009; Yapıcı, 2015; Yıldırım & Şimşek, 2011) yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte Saban'a (2004) göre, oluşturulan metaforların tespiti amacıyla içerik analizi süreci aşağıda belirtilen beş aşamada gerçekleştirilmektedir:

- Kağıtların okunması ve sayfa numaralarının verilmesi aşaması
- Eleme ve arıtma aşaması
- Derleme ve kategori geliştirme aşaması
- Tekrar düzenleme aşaması
- Geçerliliğin ve güvenilirliğin sağlanması

Bu araştırmada ise, ilgili literatürün dikkate alınmasının yanı sıra Ekici ve Kurt'un (2014) çalışmalarında kullandığı içerik analizi aşamalarından yararlanılarak Şekil 44'te sunulan analiz aşamaları oluşturulmuş ve analiz sürecinde bu aşamalar kullanılmıştır.

Şekil 44. Araştırmada toplanan verilerin analizinde izlenen aşamalar.

Kâğıtların İncelenmesi Aşaması

Araştırmada toplanan verilerin analizinde ilk olarak öğrenciler tarafından cevaplandırılmış olan veri toplama formlarının birinci bölümlerini oluşturan metaforlarla açıklamaları, ikinci bölümlerini oluşturan çizimleri resmetmeleri ve üçüncü bölümlerini oluşturan kompozisyonlarının yazılı ifadeleri ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Toplanan formlarda birinci, ikinci ve üçüncü sorularına öğrenciler tarafından verilen cevaplar, her üç bölüm için ayrı ayrı değerlendirmeye alınmış ve değerlendirilmiştir.

Kâğıtların Numaralandırılması

Verilerin analizi aşamasında kolaylık sağlaması açısından kâğıtlar numaralandırılarak; birinci, ikinci ve üçüncü bölüm kâğıtlarına K1’den K403’e kadar numaralar verilmiştir.

Uygun Olmayan Kâğıtların Elenmesi

Araştırmada birinci bölümde yer alan metaforlar ve açıklamalarının incelenmesi sonucunda bazı öğrencilerin kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Bu durumun iki nedeni vardır:

- ✓ “Sosyal medya” kavramıyla ilgisi olmayan metaforların bulunduğu ve anlamlı açıklamaların yapılmadığı kâğıtlar: Bazı öğrenciler “sosyal medya” kavramını bir şeye benzetmiş ancak devamında yaptığı açıklama bu metaforu açıklamaya yetmediğinden kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Örneğin; K367 “Sosyal medya insan gibidir, çünkü birçok insan sosyal medyada gezinir.” şeklinde açıklama yapmıştır.
- ✓ Metafor ifade edilmeyen kâğıtlar: Bazı öğrenciler sosyal medya kavramı ile ilgili yorum yapmış ancak bulundukları yaş itibarıyla ifade etmekte zorlandıkları için belirgin bir benzetimde bulunamadığından kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Örneğin K375 “Sosyal medya bir farklı bir dünya gibi diyebiliriz, çünkü insanlar sadece elektronik cihazlarda yaşıyorlar.” şeklinde açıklama yapmıştır.
- ✓ Boş bırakılan kâğıtlar: Bazı öğrenciler mülteci kapsamında Eskişehir ilinde eğitim alan öğrenciler olduklarından, anlatılanı anlamakta ve yazmakta yetersiz olduklarından metafor bölümünü boş bırakmışlardır ve kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, birinci bölüm kâğıtlarından 43 öğrencinin kâğıdı değerlendirmeye alınmamıştır. Bu nedenle toplanan kâğıt sayısı 360 olarak ele alınmıştır.

Araştırmada ikinci bölümde yer alan çizimlerin incelenmesi sonucunda da bazı öğrencilerin kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun nedeni ise boş kâğıt bırakılması ya da çizimlerin sosyal medya kavramıyla ilgisinin kurulamamış olmasıdır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, ikinci bölümde yer alan çizimlerde öğrenci kâğıtlarından 42 öğrencinin boş bırakması ve 6 öğrencinin kâğıtları değerlendirmeye alınamaması sonucu, toplanan kâğıt sayısı 355 olarak ele alınmıştır.

Araştırmada üçüncü bölümde yer alan kompozisyonların incelenmesi sonucunda ise bazı öğrencilerin kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun nedeni ise boş bırakılması ya da kompozisyonların sosyal medya ile ilgisinin kurulamamış olmasıdır. Örneğin K381 ‘‘Sosyal medya, televizyon demektir. Televizyona sosyal medya denir. İzleriz, haberlere bakarız televizyondan.’’ şeklinde açıklama yapmıştır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, üçüncü bölümde yer alan kompozisyonlarda öğrenci kâğıtlarından 41 öğrencinin boş bırakması ve 5 öğrencinin kâğıtları değerlendirmeye alınamaması sonucu, toplanan kâğıt sayısı 355 olarak ele alınmıştır.

Kâğıtların Tekrar Derlenmesi

Araştırma veri analizi sürecinde uygun olmadığı düşünüldüğü çıkarılan kâğıtların elenmesinden sonra birinci, ikinci ve üçüncü kâğıtları tekrar derlenmiştir.

Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların İncelenmesi

Öğrencilerin birinci bölümde oluşturdukları metaforlar açıklamalarıyla birlikte, ikinci bölümde resmettikleri çizimler ve üçüncü bölümde yazdıkları kompozisyonlar derinlemesine tekrar incelemeye alınmıştır.

Kategorilerin Geliştirilmesi

Öğrencilerin araştırmanın veri toplama formunda yer alan birinci bölümdeki metaforlara uygun kategoriler oluşturulurken özellikle açıklama kısmında yer alan ‘‘çünkü....’’ ifadesi

ile bağlantılı olan kısım dikkate alınmıştır. Zira metaforun konusunu oluşturan kavram kadar metaforun kaynağını oluşturan açıklama da araştırma için önem arz etmektedir.

Araştırmanın veri toplama formunda yer alan ikinci bölümünde öğrencilerin resmettikleri çizimler ve üçüncü bölümde yazdıkları kompozisyonlar ayrıntılı şekilde tek tek incelenerek kategoriler oluşturulmuştur.

Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların Kategorilere Dağıtılması

Araştırmada kullanılan veri toplama formundaki birinci, ikinci ve üçüncü bölümdeki metaforlar, çizimler ve kompozisyonlar araştırmacı tarafından kategorilere dağıtılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Aşaması

Geçerlik ve güvenilirlik aşaması bir araştırmanın sonuçlarının kanıtlanabilirliğini sağlamak veya artırmak amacıyla kullanılan en mühim iki ölçüttür (Saban, 2008).

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için araştırmanın birinci, ikinci ve üçüncü bölüm verileri araştırmacı ve sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman tarafından ayrı ayrı kodlanmış, her üç bölüm için kategoriler oluşturulmuş ve birinci bölümde metaforlar, ikinci bölümde çizimler, üçüncü bölümde ise kompozisyonlar geliştirilen kategorilere dağıtılmıştır. Araştırmacı ve alan uzmanının birbirinden bağımsız olarak oluşturdukları kodlar ve kodlara uygun kategoriler karşılaştırılmış, üç bölüm için de ortaya çıkan kod ve kategori listelerine son şekilleri verilmiştir. Veri analizinin güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmacı ve alan uzmanının aynı kodu kullandıkları durumlar görüş birliği, farklı kodu kullandıkları durumlar görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Birinci bölümde öğrenciler tarafından oluşturulan metaforların geliştirilen kategorilere dağıtılması aşamasında, araştırmacı ve alan uzmanı 360 metafordan 344'ü için aynı kodu, 16'sı için farklı kodu kullanmışlardır. Bu bölüm için veri analizinin güvenilirliği $[344 / (344 + 16) \times 100] = 95,55$ olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı ve alan uzmanı arasındaki ortalama güvenilirlik %95 olarak bulunmuştur. Nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun / uzlaşmanın % 90 ve üzeri olduğu durumlarda istenilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmaktadır (Saban, 2009). Araştırmacı ile alan uzmanının kodlamalarındaki görüş ayrılığı yaşanmasının nedeni metaforların bazı gerekçe

kısımında birden fazla kategoriye ait gibi görünmüş olmasındandır. Görüş ayrılığına neden olan metaforlar farklı kodlarla tekrar değerlendirilerek ait oldukları kategoriler belirlenmiştir. Belirlenen kategorilerin doğru temsili ve metaforların uygun sınıflandırılmalarının sağlanması açısından bir alan uzmanı ve bir eğitim uzmanının görüşüne başvurulmuştur.

İkinci bölümde öğrencilerin çizimlerinin geliştirilen kategorilere dağıtılması aşamasında, araştırmacı ve alan uzmanı 355 metafordan 345'i için aynı kodu, 10'u için farklı kodu kullanmışlardır. Bu bölüm için veri analizinin güvenilirliği $[345 / (345 + 10) \times 100] = 100$ olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı ve alan uzmanı arasındaki ortalama güvenilirlik %97,18 olarak bulunmuştur.

Üçüncü bölümde ise öğrencilerin yazdıkları kompozisyonların oluşturulan kategorilere dağıtılması aşamasında, araştırmacı ve alan uzmanı tüm kompozisyonlar için aynı kodu kullanmışlardır. Bu bölüm için veri analizinin güvenilirliği $[357 / (357 + 0) \times 100] = 100$ olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı ve alan uzmanı arasındaki ortalama güvenilirlik % 100 olarak bulunmuştur.

Ayrıca araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak amacıyla araştırmanın birinci, ikinci ve üçüncü bölümünde oluşturulan kategorilere, her biri için onu en iyi temsil ettiği düşünülen öğrencilerin metaforlarından, ilgili metaforlara ait açıklamalarından, çizimlerinden ve kompozisyonlarından örnekler seçilerek katılımcı numaraları K1, K2, K3... şeklinde belirtilerek bu örneklerle bulgular bölümünde yer verilmiştir.

Elde Edilen Metaforların, Çizimlerin ve Kompozisyonların Frekanslarının Hesaplanması

Araştırmada yer alan metaforların, çizimlerin ve kompozisyonların tekrarlanma sıklığı tespit edilerek frekans ve yüzdeleri hesaplandıktan sonra veriler tablo haline getirilerek sunulmuştur.

Verilerin Yorumlanması

Araştırmada elde edilen verilere bulgular ve yorumlar bölümünde ayrıntılı şekilde yer verilmiştir. Bununla beraber birinci bölümdeki metaforlar, ikinci bölümdeki çizimler ve üçüncü bölümdeki kompozisyonlar analiz edilerek yorumlanmıştır.

BÖLÜM 5

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde veri toplama formu aracılığıyla öğrencilerden toplanan veriler ile bu verilerin analizlerle çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, tablolar halinde düzenlenerek yorumlanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlara ait bulgulara, öğrenciler tarafından oluşturulan metaforların ortak özellikleri bakımından toplandığı kavramsal kategorilere, öğrencilerin sosyal medya kavramına ilişkin görsel imajlarının ortak özellikleri bakımından toplandığı kavramsal kategorilere, sosyal medya kavramına ilişkin kompozisyonların ortak özellikler bakımından toplandığı kavramsal kategorilere ve öğrencilerin sosyal medya kavramına yönelik bilişsel yapılarının ortak özellikler bakımından toplandığı kavramsal kategorilere yer verilmiştir.

5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları

Metaforlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan 403 öğrencinin kağıtlarından değerlendirmeye alınan 360 öğrencinin “Sosyal medya gibidir. Çünkü” sorusuna verdikleri cevaplar ve oluşturdukları metaforlar frekans değerleri ve yüzdelere göre Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1.	Kitap	68	7,71	131.	Atatürk	1	0,11
2.	Öğretmen	57	6,46	132.	Atom Bombası	1	0,11
3.	Arkadaş	39	4,42	133.	Ayakkabıcı	1	0,11
4.	Okul	29	3,28	134.	Ayıcık	1	0,11
5.	Kalem	19	2,15	135.	Babanne	1	0,11
6.	Anne	16	1,82	136.	Bardak	1	0,11
7.	Aile	15	1,70	137.	Bayram Evi	1	0,11
8.	İnsan	13	1,47	138.	Beden Dersi	1	0,11
9.	Fabrika	12	1,36	139.	Bilgi Kitabı	1	0,11
10.	Dünya	12	1,36	140.	Bilgisiz Kitap	1	0,11
11.	Market	12	1,36	141.	Bıçak	1	0,11
12.	AVM	11	1,25	142.	Boya Kalemi	1	0,11
13.	Defter	11	1,25	143.	Bozuk Makine	1	0,11
14.	Kütüphane	11	1,25	144.	Brawl Stars	1	0,11
15.	Beyin	10	1,13	145.	Bulmaca	1	0,11
16.	Gazete	10	1,13	146.	Can Simidi	1	0,11
17.	Kardeş	10	1,13	147.	Cennet	1	0,11
18.	Oyun	10	1,13	148.	Cevap Anahtarı	1	0,11
19.	Araba	9	1,02	149.	Çıkmaz Tenha Sokak	1	0,11
20.	Çanta	9	1,02	150.	Davetiye	1	0,11
21.	Ev	9	1,02	151.	Dedem	1	0,11
22.	Su	9	1,02	152.	Dedikodu	1	0,11
23.	Hırsız	8	0,91	153.	Deniz	1	0,11
24.	Bilgili İnsan	8	0,91	154.	Ders Kaynağı	1	0,11
25.	Abla	7	0,79	155.	Dolandırıcı	1	0,11
26.	Ağaç	7	0,79	156.	Dumanla Haberleşme	1	0,11
27.	Baba	7	0,79	157.	Düğme	1	0,11
28.	Canavar	7	0,79	158.	Düğümlemiş İp	1	0,11
29.	Lunapark	7	0,79	159.	Elma	1	0,11
30.	Mektup	7	0,79	160.	Ev Arkadaşı	1	0,11
31.	Saat	7	0,79	161.	Eşya	1	0,11
32.	Telefon	7	0,79	162.	Fabrika Borusu	1	0,11
33.	Ansiklopedi	6	0,68	163.	Fener	1	0,11
34.	Ders	6	0,68	164.	Fidan	1	0,11
35.	Eğlence Merkezi	6	0,68	165.	Film Rulosu	1	0,11
36.	Hapishane	6	0,68	166.	Fotoğraf	1	0,11
37.	Mağaza	6	0,68	167.	Füze	1	0,11
38.	Sigara	6	0,68	168.	Girdap	1	0,11
39.	Annem	5	0,57	169.	Gökyüzü	1	0,11
40.	Babam	5	0,57	170.	GPS	1	0,11
41.	Günlük	5	0,57	171.	Güneş	1	0,11
42.	Kalem Kutu	5	0,57	172.	Haber Spikeri	1	0,11
43.	Oyuncak	5	0,57	173.	Hakem	1	0,11
44.	Park	5	0,57	174.	Hayat	1	0,11
45.	Televizyon	5	0,57	175.	İlaç	1	0,11
46.	Uyuşturucu	5	0,57	176.	İlkyardım Çantası	1	0,11
47.	Uzay	5	0,57	177.	İkiyüzlülük	1	0,11
48.	Arkadaşım	4	0,45	178.	İnek	1	0,11
49.	Çöp Kovası	4	0,45	179.	İnsanlar	1	0,11
50.	Çöplük	4	0,45	180.	İp	1	0,11
51.	Dergi	4	0,45	181.	İşyeri	1	0,11
52.	Doktor	4	0,45	182.	İtfaiye	1	0,11
53.	Düşman	4	0,45	183.	Kafe	1	0,11
54.	Hastalık	4	0,45	184.	Kafes	1	0,11
55.	Hayvan	4	0,45	185.	Kamyon	1	0,11
56.	Karadelik	4	0,45	186.	Kendim	1	0,11
57.	Kötü İnsan	4	0,45	187.	Kırtasiye	1	0,11
58.	Kuş	4	0,45	188.	Kitapçı	1	0,11
59.	Anneannem	3	0,34	189.	Kitaplık	1	0,11
60.	Bilgisayar	3	0,34	190.	Koltuk	1	0,11
61.	Buzdolabı	3	0,34	191.	Komedi Tiyatro	1	0,11
62.	Derin Kuyu	3	0,34	192.	Konser	1	0,11
63.	Fotoğraf Albümü	3	0,34	193.	Kumaş Parçası	1	0,11
64.	Harita	3	0,34	194.	Kumbara	1	0,11
65.	İş	3	0,34	195.	Kuşum	1	0,11
66.	Kadın	3	0,34	196.	Laboratuvar	1	0,11
67.	Kamera	3	0,34	197.	Lamba	1	0,11

68.	Kapan	3	0,34	198.	Limon	1	0,11
69.	Kardeşim	3	0,34	199.	Makas	1	0,11
70.	Otobüs	3	0,34	200.	Mantar	1	0,11
71.	Pazar Yeri	3	0,34	201.	Masa Tenisi Raket	1	0,11
72.	Perde	3	0,34	202.	Miknatis	1	0,11
73.	Robot	3	0,34	203.	Mide	1	0,11
74.	Toplu Taşıma Aracı	3	0,34	204.	Mikrop	1	0,11
75.	Şeker	3	0,34	205.	Musluk	1	0,11
76.	Şelale	3	0,34	206.	Mutfak	1	0,11
77.	Zehir	3	0,34	207.	Mürekkep	1	0,11
78.	Ağ	2	0,23	208.	Minecraft	1	0,11
79.	Alkol	2	0,23	209.	Odam	1	0,11
80.	At	2	0,23	210.	Orman	1	0,11
81.	Ayakkabı	2	0,23	211.	Öğrenci	1	0,11
82.	Bayrak	2	0,23	212.	Panzehir	1	0,11
83.	Bisiklet	2	0,23	213.	Pencere	1	0,11
84.	Cem Yılmaz	2	0,23	214.	Pipet	1	0,11
85.	Çekirdek	2	0,23	215.	Plak	1	0,11
86.	Çikolata	2	0,23	216.	Posta Güvercini	1	0,11
87.	Çocuk	2	0,23	217.	PUBG	1	0,11
88.	Ders Kitabı	2	0,23	218.	Reklam Panosu	1	0,11
89.	Depo	2	0,23	219.	Saç	1	0,11
90.	Dil	2	0,23	220.	Salata	1	0,11
91.	Dost	2	0,23	221.	Sakız	1	0,11
92.	Eczane	2	0,23	222.	Sanat	1	0,11
93.	Elektrik	2	0,23	223.	Sarımsak	1	0,11
94.	Esnaf	2	0,23	224.	Satırn Halkası	1	0,11
95.	Fotoğraf Makinesi	2	0,23	225.	Sayı	1	0,11
96.	Haberler	2	0,23	226.	Serbest Bırakan Öğretmen	1	0,11
97.	Kağıt	2	0,23	227.	Siyah ve Beyaz	1	0,11
98.	Kalemıraş	2	0,23	228.	Sonsuzluk	1	0,11
99.	Kalp	2	0,23	229.	Süpürge	1	0,11
100.	Kapı	2	0,23	230.	Şarkı	1	0,11
101.	Kendim	2	0,23	231.	Şiir	1	0,11
102.	Kıyafet	2	0,23	232.	Şömine	1	0,11
103.	Kutu	2	0,23	233.	Tabela	1	0,11
104.	Kuzenim	2	0,23	234.	Tablo	1	0,11
105.	Lezzetli Yemek	2	0,23	235.	Tahta	1	0,11
106.	Motor	2	0,23	236.	Tahta Kalem	1	0,11
107.	Para	2	0,23	237.	Takılarım	1	0,11
108.	Postacı	2	0,23	238.	Taksi	1	0,11
109.	Profesör	2	0,23	239.	Tarihi Eser	1	0,11
110.	Silah	2	0,23	240.	Tavşanım	1	0,11
111.	Sokak	2	0,23	241.	Tek Başına Dışarı Çıkmak	1	0,11
112.	Sözlük	2	0,23	242.	Teleskop	1	0,11
113.	Suluk	2	0,23	243.	Telgraf	1	0,11
114.	Şehir	2	0,23	244.	Tiyatro Salonu	1	0,11
115.	Tarih Kitabı	2	0,23	245.	Toplama İşlemi	1	0,11
116.	Uçak	2	0,23	246.	Toplantı Salonu	1	0,11
117.	Vücudumuz	2	0,23	247.	Toplum	1	0,11
118.	Yalancı İnsan	2	0,23	248.	Torba	1	0,11
119.	Yazı Tahtası	2	0,23	249.	Türkiye	1	0,11
120.	Yazıcı	2	0,23	250.	Uzay İstasyonu	1	0,11
121.	Yemek	2	0,23	251.	Vakum	1	0,11
122.	Abim	1	0,11	252.	Virüs	1	0,11
123.	Ağaç Kökleri	1	0,11	253.	Yabancı Kişi	1	0,11
124.	Akıntı	1	0,11	254.	Yardımcı	1	0,11
125.	Amca	1	0,11	255.	Yarısı Çürük Elma	1	0,11
126.	Apartman	1	0,11	256.	Yatak	1	0,11
127.	Arama Motoru	1	0,11	257.	Yem	1	0,11
128.	Arı	1	0,11	258.	Yol	1	0,11
129.	Asistan	1	0,11	259.	Yunanistan	1	0,11
130.	Astronot	1	0,11	260.	Zincir	1	0,11
Toplam						882	100,00

Tablo 8 incelendiğinde, 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına yönelik toplam 882 metafor olmak üzere 260 farklı metafor oluşturdıkları görülmektedir. Oluşturulan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılan metaforun “kitap” (f=68)

olduğu, ikinci sırada “öğretmen” (f=57) metaforunun yer aldığı, bunu “arkadaş” (f=39) metaforunun ve sonrasında “okul” (f=29) metaforunun izlediği görülmektedir. “Kalem” (f=19), “anne” (f=16) ve “aile” (f=15) metaforlarının ardından “insan” (f=13), “fabrika” (f=12), “dünya” (f=12), “market” (f=12), “AVM” (f=11), “defter” (f=11), “kütüphane” (f=11), “beyin” (f=10), “gazete” (f=10), “kardeş” (f=10), “oyun” (f=10), “araba” (f=9), “çanta” (f=9), “ev” (f=9), “su” (f=9), “hırsız” (f=8), “bilgili insan” (f=8), “abla” (f=7), “ağaç” (f=7), “baba” (f=7), “canavar” (f=7), “lunapark” (f=7), “mektup” (f=7), “saat” (f=7), “telefon” (f=7), “ansiklopedi” (f=6), “ders” (f=6), “eğlence merkezi” (f=6), “hapishane” (f=6), “mağaza” (f=6), “sigara” (f=6), “annem” (f=5), “babam” (f=5), “günlük” (f=5), “kalem kutu” (f=5), “oyuncak” (f=5), “park” (f=5), “televizyon” (f=5), “uyuşturucu” (f=5), “uzay” (f=5), “arkadaşım” (f=4), “çöp kovası” (f=4), “çöplük” (f=4), “dergi” (f=4), “doktor” (f=4), “düşman” (f=4), “hastalık” (f=4), “hayvan” (f=4), “karadelik” (f=4), “kötü insan” (f=4), “kuş” (f=4), “anneannem” (f=3), “bilgisayar” (f=3), “buzdolabı” (f=3), “derin kuyu” (f=3), “fotoğraf albümü” (f=3), “harita” (f=3), “iş” (f=3), “kadın” (f=3), “kamera” (f=3), “kapan” (f=3), “kardeşim” (f=3), “otobüs” (f=3), “pazar yeri” (f=3), “perde” (f=3), “robot” (f=3), “toplu taşıma aracı” (f=3), “şeker” (f=3), “şelale” (f=3), “zehir” (f=3), “ağ” (f=2), “alkol” (f=2), “at” (f=2), “ayakkabı” (f=2), “bayrak” (f=2), “bisiklet” (f=2), “Cem Yılmaz” (f=2), “çekirdek” (f=2), “çikolata” (f=2), “çocuk” (f=2), “ders kitabı” (f=2), “depo” (f=2), “dil” (f=2), “dost” (f=2), “eczane” (f=2), “elektrik” (f=2), “esnaf” (f=2), “fotoğraf makinesi” (f=2), “haberler” (f=2), “kağıt” (f=2), “kalemtraş” (f=2), “kalp” (f=2), “kapı” (f=2), “kendim” (f=2), “kıyafet” (f=2), “kutu” (f=2), “kuzenim” (f=2), “lezzetli yemek” (f=2), “motor” (f=2), “para” (f=2), “postacı” (f=2), “profesör” (f=2), “silah” (f=2), “sokak” (f=2), “sözlük” (f=2), “suluk” (f=2), “şehir” (f=2), “tarih kitabı” (f=2), “uçak” (f=2), “vücudumuz” (f=2), “yalancı insan” (f=2), “yazı tahtası” (f=2), “yazıcı” (f=2), “yemek” (f=2) metaforları gelmektedir. Sonraki sıralarda ise frekans değeri “1” olan diğer metaforlar bulunmaktadır: abim, ağaç kökleri, akıntı, amca, apartman, arama motoru, arı, asistan, astronot, Atatürk, atom bombası, ayakkabıcı, ayıcık, babaanne, bardak, bayram evi, beden dersi, bilgi kitabı, bilgisiz kitap, bıçak, boya kalemi, bozuk makine, Brawl Stars, bulmaca, can simidi, cennet, cevap anahtarı, çıkmaz تنها sokak, davetiye, dedem, dedikodu, deniz, ders kaynağı, dolandırıcı, dumanla haberleşme, düğme, düğümlemiş ip, elma, ev arkadaşı, eşya, fabrika borusu, fener, fidan, film rulosu, fotoğraf, füze, girdap, gökyüzü, GPS, güneş, haber spikeri, hakem, hayat, ilaç, ilkyardım çantası, ikiyüzlülük, inek,

insanlar, ip, işyeri, itfaiye, kafe, kafes, kamyon, kendim, kırtasiye, kitapçı, kitaplık, koltuk, komedi tiyatrosu, konser, kumaş parçası, kumbara, kuşum, laboratuvar, lamba, limon, makas, mantar, masa tenisi raketi, miknatıs, mide, mikrop, musluk, mutfak, mürekkep, Minecraft, odam, orman, öğrenci, panzehir, pencere, pipet, plak, posta güvercini, PUBG, reklam panosu, saç, salata, sakız, sanat, sarımsak, Satürn halkası, sayı, serbest bırakan öğretmen, siyah ve beyaz, sonsuzluk, süpürge, şarkı, şiiir, şömine, tabela, tablo, tahta, tahta kalemi, takılarım, taksi, tarihi eser, tavşanım, tek başına dışarı çıkmak, teleskop, telgraf, tiyatro salonu, toplama işlemi, toplantı salonu, toplum, torba, Türkiye, uzay istasyonu, vakum, virüs, yabancı kişi, yardımcı, yarısı çürük elma, yatak, yem, yol, Yunanistan ve zincir.

5. sınıf öğrencileri tarafından en sık kullanılan metafor olan kitap öğrencilerin bilgi edinebileceği bir eğitim aracı olarak düşünülebilir. Bu durumda sosyal medyanın kitaba benzetilmiş olması; 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına yükledikleri anlamın derinliğini ve sosyal medyanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar incelendiğinde en fazla frekansa (f=68) sahip olan “kitap” metaforunun 5.sınıf öğrencileri için sosyal medyayı bilgi edinilen en çok ilişki kurdukları metafor olarak gördükleri tespit edilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere; 5.sınıf öğrencileri kitaba benzettikleri sosyal medyada vakit geçirerek bilgi edinmekte, fayda görmekte ve bilinçli şekilde kullanmaktadırlar. Diğer yüksek frekansa sahip “öğretmen”, “arkadaş” ve “okul” gibi bilgi edinilecek kaynakların da öğrenciler tarafından metafor olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra sınırlı sayıda da olsa “ Cem Yılmaz”, “PUBG”, “Minecraft”, “çekirdek” ve “sakız” gibi eğlence aracı olan varlıkların da ifade edildiği görülmektedir. Bu durum 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramını daha çok bilgi edinilecek araçlara benzettiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar somut ve soyut olarak ele alındığında çoğunlukla somut kavramların kullanıldığı görülmektedir. İncelemeler sonucunda sosyal medyanın 5.sınıf öğrencileri tarafından daha çok bilgi edinilecek ve somut bir kavram olarak ifade edildiği belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucuna bakıldığında; çok sayıda metaforun elde edilmiş olması ile çok sayıda “2” ve “1” frekans değerine sahip metaforun ortaya çıkması da öğrencilerin metafor oluşturma becerisine sahip olmalarının yanı sıra sosyal medya kavramına ait zihinsel yapılarında zengin bilgiye de sahip olduklarını göstermektedir.

5. Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada, 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin oluşturdukları 882 metafor, 12 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Geliştirilen kategoriler frekans değerlerine, yüzdelere ve metafor sayılarına göre Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9.

5.sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kategoriler

Sıra No	Kategoriler	Metafor		
		(f)	%	Metafor Sayısı
1.	Kullanım Özellikleri Olan	221	24,25	121
2.	Bilgi Edinmeyi Sağlayan	193	21,18	69
3.	İçeriği Olan	94	10,31	44
4.	Bağımlılığa Neden Olan	91	9,98	44
5.	Ders Öğrenmeye Etkisi Olan	82	9,00	10
6.	Duygu İfadeleri Barındıran	65	7,13	23
7.	İletişime Etkisi Olan	63	6,91	29
8.	Alışveriş Yapılan	34	3,73	10
9.	Güvenlik Tehdidi Barındıran	34	3,73	23
10.	Yararı ve Zararı Olan	29	3,18	26
11.	Cihazları ve Kavramları Olan	3	0,32	3
12.	Araçları/Uygulamaları Olan	2	0,21	2
	Toplam	911	100	

Tablo 9 incelendiğinde, 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan 882 metaforun kategorilere dağıtıldığında bazı metaforlar ilişkili olduğu bir diğer kategoride de kullanıldığından 911 tekrar eden metaforun ortak özellikler bakımından 12 kavramsal kategori altında toplandığı görülmektedir. Kategoriler 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin oluşturdukları metaforun gerekçesini açıklayan “Çünkü...” kısmı dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bunun nedeni oluşturulan metaforla anlatılmak istenen düşüncenin “Çünkü...” kısmında bulunmasıdır.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların ortak özellikleri bakımından toplandığı kategoriler bu bölümde tek tek ele alınarak kategorilerde yer alan metaforlar ve metaforların frekans değerlerine tablolar halinde yer verilmiştir. Kategorileri meydana getiren metaforlardan en sık kullanılan metafor belirtilmiş, 5.sınıf öğrencilerinin her bir kategoriyi meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına 5.sınıf öğrencilerinin kendi cümlelerinden alıntılar yapılarak sunulmuştur.

Kategori 1: Kullanım Özellikleri Olan

“Kullanım Özellikleri Olan” kategorisi, 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların toplandığı en fazla frekansa sahip kategoridir. Bu kategoride; fabrika, beyin, saat, ağaç, babam, defter, dünya, ev, insan, kalem, aile, anne, araba, çanta, günlük, anneannem, fotoğraf albümü, iş, kamera, kardeşim, okul, oyun, su, şelale, annem, baba, buzdolabı, depo, elektrik, fotoğraf makinesi, kağıt, kalemıraş, kendim, kutu, motor, otobüs, perde, robot, şehir, telefon, uzay, vücudumuz, yazıcı, ağ, ağaç kökleri, amca, apartman, arı, at, AVM, ayakkabı, bayrak, bayram evi, bilgili insan, bilgisayar, bisiklet, bulmaca, can simidi, çekirdek, çocuk, çöp kovası, dedem, dergi, ders kitabı, düğme, düğümlemiş ip, elma, fabrika borusu, fidan, film rulosu, fotoğraf, füze, hastalık, hayvan, inek, ip, işyeri, kalem kutusu, kalp, kamyon, kardeş, kedim, kitap, konser, kumbara, kurşun, kuzenim, kütüphane, laboratuvar, market, masa tenisi raketi, mide, musluk, odam, orman, öğrenci, öğretmen, park, pazar yeri, plak, PUBG, reklam panosu, saç, salata, Satürn halkası, sayı, serbest bırakan öğretmen, sokak, şarkı söylemek, şiir, tabela, tahta, taksi, tarihi eser, televizyon, tiyatro salonu, toplama işlemi, toplum, torba, yol, zincir olmak üzere 121 farklı toplam 221 metafor bulunmaktadır. Bu kategorilerde bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri 24,25 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10.

“Kullanım Özellikleri Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Kullanım Özellikleri Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Fabrika	10
2.	Beyin	7
3.	Saat	6
4.	Ağaç	5
5.	Babam	5
6.	Defter	5
7.	Dünya	5
8.	Ev	5
9.	İnsan	5
10.	Kalem	5
11.	Aile	4
12.	Anne	4
13.	Araba	4
14.	Çanta	4
15.	Günlük	4
16.	Anneannem	3
17.	Fotoğraf Albümü	3
18.	İş	3
19.	Kamera	3
20.	Kardeşim	3
21.	Okul	3
22.	Oyun	3
23.	Su	3
24.	Şelale	3
25.	Annem	2
26.	Baba	2
27.	Buzdolabı	2
28.	Depo	2
29.	Elektrik	2
30.	Fotoğraf makinesi	2
31.	Kağıt	2
32.	Kalemtıraş	2
33.	Kendim	2
34.	Kutu	2
35.	Motor	2
36.	Otobüs	2
37.	Perde	2
38.	Robot	2
39.	Şehir	2
40.	Televizyon	2
41.	Uzay	2
42.	Vücudumuz	2
43.	Yazıcı	2
44.	Ağ	1
45.	Ağaç kökleri	1
46.	Amca	1
47.	Apartman	1
48.	Arı	1
49.	At	1
50.	AVM	1
51.	Ayakkabı	1
52.	Bayrak	1
53.	Bayram evi	1
54.	Bilgili insan	1
55.	Bilgisayar	1
56.	Bisiklet	1
57.	Bulmaca	1
58.	Can simidi	1
59.	Çekirdek	1
60.	Çocuk	1
61.	Çöp kovası	1
62.	Dedem	1
63.	Dergi	1
64.	Ders kitabı	1
65.	Düğme	1
66.	Düğümlemiş ip	1

67.	Elma	1
68.	Fabrika borusu	1
69.	Fidan	1
70.	Film rulosu	1
71.	Fotoğraf	1
72.	Füze	1
73.	Hastalık	1
74.	Hayvan	1
75.	İnek	1
76.	İp	1
77.	İşyeri	1
78.	Kalem kutu	1
79.	Kalp	1
80.	Kamyon	1
81.	Kardeş	1
82.	Kedim	1
83.	Kitap	1
84.	Konser	1
85.	Kumbara	1
86.	Kurşun	1
87.	Kuzenim	1
88.	Kütüphane	1
89.	Laboratuvar	1
90.	Market	1
91.	Masa tenisi raketi	1
92.	Mide	1
93.	Musluk	1
94.	Odam	1
95.	Orman	1
96.	Öğrenci	1
97.	Öğretmen	1
98.	Park	1
99.	Pazar yeri	1
100.	Plak	1
101.	PUBG	1
102.	Reklam panosu	1
103.	Saç	1
104.	Salata	1
105.	Satürn halkası	1
106.	Sayı	1
107.	Serbest bırakan öğretmen	1
108.	Sokak	1
109.	Şarkı söylemek	1
110.	Şiir	1
111.	Tabela	1
112.	Tahta	1
113.	Taksi	1
114.	Tarihi eser	1
115.	Televizyon	1
116.	Tiyatro salonu	1
117.	Toplama işlemi	1
118.	Toplum	1
119.	Torba	1
120.	Yol	1
121.	Zincir	1
Toplam		221

Tablo 10 incelendiğinde “kullanım özellikleri olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforun ‘fabrika’ (10) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “kullanım özellikleri olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya fabrika gibidir. Çünkü youtube, instagram gibi uygulamalarla insanlar sürekli içerik ve malzeme üretir. Üretilen şeyler ise beğenilir ya da beğenilmez. Yani fabrikanın işleyişi de böyledir.” (K134).

“Sosyal medya saat gibidir. Çünkü devamlı çalışır, işler.” (K297).

“Sosyal medya babam gibidir. Çünkü o da hiç durmadan pes etmeden hep çalışır.” (K219).

“Sosyal medya çanta gibidir. Çünkü fermuarını açınca içi paylaşımlar doludur. Paylaşımlar arasında videolar, fotoğraflar, hikayeler, tweetler vardır. Ama bu çantanın fermuarı her zaman açık kalmamalı.” (K121).

“Sosyal medya şelale gibidir. Çünkü şelalede akış var sürekli. Farklı resimler vb. şeyler geliyor devamlı akış var sosyal medyada da.” (K165).

“Sosyal medya annem gibidir. Çünkü annemde sosyal medyadaki gibi birçok yemek tarifi vardır. Bu tariflerin hepsini annem aklında sosyal medyada hafızasında tutar.” (K219).

“Sosyal medya depo gibidir, çünkü depoda nasıl ürünler bulundurulur, saklanırsa sosyal medyada da birçok ürün vb. şey bulunur.” (144).

“Sosyal medya kalemtıraş gibidir. Çünkü kalemtıraş açılıyor ve yenileniyor; sosyal medyayı da açınca yenileniyor yeni yeni paylaşımlar geliyor.” (K30).

“Sosyal medya uzay gibidir. Çünkü uzay da sosyal medya da genel bir ifadedir. Uzayda nasıl birçok gök cismi varsa sosyal medyada da birçok uygulama aracı var.” (K198).

“Sosyal medya ağaç kökleri gibidir. Çünkü ağaç kökleri yaygınlaşıp her yere ulaşır. Sosyal medyada da paylaştığımız her şey yayılır her yere ulaşır.” (K287).

“Sosyal medya çekirdek gibidir. Çünkü çekirdeği çitleyip içine girersin; sosyal medyayı da tıklarsın açılır içine ulaşırsın.” (K314).

“Sosyal medya düğümlemiş ip gibidir. Çünkü nasıl bu ip birbirine düğümle bağlıysa sosyal medyadaki uygulamalarda birbiriyle bağlı ilişkilidir.” (K120).

“Sosyal medya inek gibidir. Çünkü ikisi de ürün ortaya çıkarır, devamlı üretim yaparlar.” (K233).

“Sosyal medya salata gibidir. Çünkü salatanın içinde her şey, farklı farklı şeyler vardır. Sosyal medyada ise farklı uygulamalar ve her şey vardır.” (K327).

5.sınıf öğrencilerinin “kullanım özellikleri olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında, öğrencilerin sosyal medyanın kullanım özellikleri ilgili sahip oldukları çeşitli görüşleri bildirdikleri belirlenmiştir. Oluşturulan gerekçelerden yola çıkılarak öğrencilerin sosyal medya kullanım özelliklerini önemsedikleri ve sosyal medyanın kullanımı için özelliklerinin bilinmesinin gerekli olduğunu düşündükleri belirtilebilir.

Kategori 2: Bilgi Edinmeyi Sağlayan

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisidir. Bu kategoride; kitap, anne, gazete, kalem, arkadaş, abla, araba, bilgili insan,

defter, insan, ansiklopedi, doktor, baba, dergi, dünya, harita, kütüphane, okul, öğretmen, televizyon, toplu taşıma aracı, annem, haberler, su, suluk, tarih kitabı, uçak, aile, arama motoru, asistan, astronot, ayakkabıcı, beyin, bilgisayar, bisiklet, canavar, cevap anahtarı, çanta, dost, eczane, eşya, fener, GPS, günlük, haber spikeri, hakem, ilkyardım çantası, itfaiye, kağıt, kapı, kitaplık, kumaş parçası, kuş, kuzenim, lamba, mantar, market, mutfak, panzehir, para, perde, profesör, robot, takılarım, telefon, teleskop, yardımcı, yazı tahtası, yemek olmak üzere 69 farklı toplam 193 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri 21,18 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11.

“Bilgi Edinmeyi Sağlayan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

Sıra No	Metafor	(f)
1.	Kitap	46
2.	Anne	9
3.	Gazete	9
4.	Kalem	8
5.	Arkadaş	7
6.	Abla	5
7.	Araba	5
8.	Bilgili insan	5
9.	Defter	5
10.	İnsan	5
11.	Ansiklopedi	4
12.	Doktor	4
13.	Baba	3
14.	Dergi	3
15.	Dünya	3
16.	Harita	3
17.	Kütüphane	3
18.	Okul	3
19.	Öğretmen	3
20.	Televizyon	3
21.	Toplu taşıma aracı	3
22.	Annem	2
23.	Haberler	2
24.	Su	2
25.	Suluk	2
26.	Tarih kitabı	2
27.	Uçak	2
28.	Aile	1
29.	Arama motoru	1
30.	Asistan	1
31.	Astronot	1
32.	Ayakkabıcı	1
33.	Beyin	1
34.	Bilgisayar	1
35.	Bisiklet	1
36.	Canavar	1
37.	Cevap anahtarı	1
38.	Çanta	1
39.	Dost	1
40.	Eczane	1
41.	Eşya	1
42.	Fener	1
43.	GPS	1
44.	Günlük	1
45.	Haber spikeri	1
46.	Hakem	1
47.	İlk yardım çantası	1
48.	İtfaiye	1
49.	Kağıt	1
50.	Kapı	1
51.	Kitaplık	1
52.	Kumaş parçası	1
53.	Kuş	1
54.	Kuzenim	1
55.	Lamba	1
56.	Mantar	1
57.	Market	1
58.	Mutfak	1
59.	Panzehir	1
60.	Para	1
61.	Perde	1
62.	Profesör	1
63.	Robot	1
64.	Takılarım	1
65.	Telefon	1
66.	Teleskop	1

67.	Yardımcı	1
68.	Yazı tahtası	1
69.	Yemek	1
Toplam		193

Tablo 11 incelendiğinde “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre en sık kullanılan metaforun ‘kitap’ (f=46) olduğu görülmektedir. Kitap bilgi edinilen ve bireye çoğu konuda yardımcı olan bir araçtır. 5.sınıf öğrencilerin oluşturduğu bu metafora bakılarak sosyal medya aracılığıyla çok sayıda bilgiye ulaşabildikleri kanısına varılabilir.

5.sınıf öğrencilerinin “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü her kitap okuduğumda yeni şeyler öğrendiğim gibi sosyal medyaya her girdiğimde de yeni yeni şeyler öğreniyorum.”(K97).

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü her ikisinde de yazılar, fotoğraflar ve resimler var; her ikisinden de yeni bilgiler ediniyoruz.”(K123).

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü her ikisinin de aradığımızı bulabiliyoruz.”(K291).

“Sosyal medya gazete gibidir. Çünkü iyi ya da kötü haberlere her ikisinden de ulaşabiliyoruz.”(K37).

“Sosyal medya gazete gibidir. Çünkü bazı gündemdeki haberleri gazeteden öğrendiğimiz gibi sosyal medyadan da öğreniriz.”(K205).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü bize yardımcı olur her ikisi de.”(K131).

“Sosyal medya araba gibidir, çünkü arabayla istediğimiz yere gider gezer, öğreniriz; sosyal medyada da istediğimiz yere girer ve bilgilenir, öğreniriz.”(K306).

“Sosyal medya doktor gibidir. Çünkü hangi ilaçla iyileşeceğimizi söyler; sosyal medyaya yazıp sorunca o da söyler, ikisi de yardım eder bize.”(K133).

“Sosyal medya öğretmen gibidir. Çünkü nasıl öğretmen bize konuları anlatıyor bilgi veriyorsa sosyal medya da bize bilgileri veriyor aynı öğretmen gibi.”(K185).

“Sosyal medya bisiklet gibidir. Çünkü bisikletle olduğumuz yerden uzaklaşıp hiç bilmediğimiz yerlere gideriz, öğreniriz yeni şeyler. Mesela ben bir yiyeceğin nasıl yapıldığını öğrenmek istiyorum hiç bilmediğim bir şey; merak ettiğim şey için pedala çevirmem gibi arama motoruna yazıp bilmediğim şeyi öğrenebiliyorum.”(K121).

“Sosyal medya cevap anahtarı gibidir. Çünkü her sorulan sorunun cevabı onda vardır.”(K92).

“Sosyal medya para gibidir. Çünkü her ikisi de her işimizi halletmemize yardımcıdır.”(K266).

“Sosyal medya panzehir gibir. Çünkü çok büyük sıkıntılarımızı panzehir sayesinde gideririz bize yardımcı bir şeydir; sosyal medyada bazen çok sıkıntı içerisindeyken bize yardımcıdır.”(K281).

5.sınıf öğrencilerinin “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlara bakıldığında, öğrencilerin sosyal medyayı bilgi edinilen yer/yardımcı olan araç olarak düşündükleri ve faydalı buldukları görülmektedir. 5.sınıf öğrencileri sosyal medya sayesinde birçok bilgiye ulaşabildikleri, bilmedikleri çoğu konuda kendilerine yardımcı olduğu konusunda sosyal medya hakkında olumlu görüşlerini bildirmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerine göre, sosyal medyadan bilgi edinme becerilerine sahip oldukları görülmektedir.

Kategori 3: İçeriği Olan

“İçeriği olan” kategorisinde; kitap, canavar, kütüphane, çanta, dünya, düşman, kalem kutu, anne, çöp kovası, kötü insan, uzay, zehir, ansiklopedi, bilgili insan, çöplük, ev, ağaç, Atatürk, babaanne, beyin, bilgisiz kitap, bozuk makine, buzdolabı, cennet, çocuk, deniz, gazete, gökyüzü, ikiyüzlülük, insan, kadın, kalem, market, mürekkep, otobüs, öğretmen, profesör, silah, sonsuzluk, sözlük, tablo, uzay istasyonu, virüs, yabancı kişi olmak üzere 44 farklı toplam 94 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12.

“İçeriği Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

Sıra No	Metafor	(f)
1.	Kitap	13
2.	Canavar	7
3.	Kütüphane	7
4.	Çanta	4
5.	Dünya	4
6.	Düşman	4
7.	Kalem kutu	4
8.	Anne	3
9.	Çöp kovası	3
10.	Kötü insan	3
11.	Uzay	3
12.	Zehir	3
13.	Ansiklopedi	2
14.	Bilgili insan	2
15.	Çöplük	2
16.	Ev	2
17.	Ağaç	1
18.	Atatürk	1
19.	Babaanne	1
20.	Beyin	1
21.	Bilgisiz kitap	1
22.	Bozuk makine	1
23.	Buzdolabı	1
24.	Cennet	1
25.	Çocuk	1
26.	Deniz	1
27.	Gazete	1
28.	Gökyüzü	1
29.	İkiyüzlülük	1
30.	İnsan	1
31.	Kadın	1
32.	Kalem	1
33.	Market	1
34.	Mürekkep	1
35.	Otobüs	1
36.	Öğretmen	1
37.	Profesör	1
38.	Silah	1
39.	Sonsuzluk	1
40.	Sözlük	1
41.	Tablo	1
42.	Uzay istasyonu	1
43.	Virüs	1
44.	Yabancı kişi	1
Toplam		94

Tablo 12 incelendiğinde “içeriği olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforun ‘kitap’ (f=13) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “içeriği olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü kitabın içerisinde bilgiler var ama bazı bilgiler yanlış, sosyal medyada da bilgiler var ama yanlış bilgiler de var.” (K64).

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü her ikisinden de bir sürü bilgi öğrenebiliyorum.” (K87).

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü her ikisinden de okuruz ve bilgiler ediniriz.”(K147).

“Sosyal medya canavar gibidir. Çünkü canavardan nasıl şiddet öğreniyorsak sosyal medyadan da şiddet, küfür, hakaret gb. kötü içerikler öğreniyoruz.”(K35).

“Sosyal medya canavar gibidir. Çünkü bize zarar verir. Sosyal medya bize zarar veriyor, hakaretler ve içindekilerle.”(K44).

“Sosyal medya çanta gibidir. Çünkü ne ararsam içinde bulurum her ikisinde de.”(K203).

“Sosyal medya çöplük gibidir. Çünkü içinde kötü, pis şeyler barındırabilir her ikisi de.”(K29).

“Sosyal medya zehir gibidir. Çünkü zehrin fazlası zarar verir, öldürür; sosyal medyanın da öyle.”(K154).

“Sosyal medya uzay gibidir. Çünkü daha keşfedilmemiş alanları vardır, hem de çok büyük alanlar. Sosyal medyada da daha keşfedemediğim birçok alanı var.”(K229).

“Sosyal medya Atatürk gibidir. Çünkü ikisi de bilgi dolu, çok şey bilirler.”(K194).

“Sosyal medya bilgisiz kitap gibidir. Çünkü sosyal medyada çok şey vardır ama bilgi çok azdır, yararlı şeyler çok azdır. Bilgisiz kitabın da içi sosyal medya gibi boştur.”(K108).

“Sosyal medya bozuk makine gibidir. Çünkü ikisi de hiçbir işe yaramaz kullanılmaz bilgileri var; bozuk makinede kullanılamaz bir araç.”(K67).

“Sosyal medya cennet gibidir. Çünkü bence her ikisinde de güzellikler var.”(K42).

“Sosyal medya gökyüzü gibidir. Çünkü her ikisi de sınırsızdır.”(K55).

“Sosyal medya profesör gibidir. Çünkü sosyal medyada ne ararsan bulursun içerisinde, aklına takılan en ince ayrıntıyı bile sorsan cevabı vardır onda (profesörde)”(K143).

5.sınıf öğrencilerinin “içeriği olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrenciler sosyal medyayı içeriği olan bir araç ve bu araç içerisinde keşfedilecek çok geniş hatta sınırsız bir bilgi alanı olduğunu düşünmektedirler. Bu durum ile öğrencilerin sosyal medya aracılığıyla çok sayıda bilgiye ulaştıkları düşünülebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin bir kısmının sosyal medya içeriği ile ilgili ifadelerinin olumlu yönde olduğu görülürken bir kısmının ise olumsuz yönde olduğu görülmektedir.

Kategori 4: Bağımlılığa Neden Olan Kategorisi

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “bağımlılığa neden olan” kategorisidir. Bu kategoride; arkadaş, hapishane, kitap, sigara, uyuşturucu, aile, hastalık, karadelik, kardeş, arkadaşım, derin kuyu, oyun, su, alkol, kıyafet, şeker, ağ, akıntı, annem, ayıcık, baba, bayrak, Brawl Stars, çekirdek, çikolata, ders, ev, ev arkadaşı, girdap, kafes, kapan, koltuk, kütüphane, mıknaş, pano, pipet, saat, sakız, sanat, süpürge, tavşanım, televizyon, vakum, yem olmak üzere 44 farklı toplam 91 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %9,98 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13.

“Bağımlılığa Neden Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Bağımlılığa Neden Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Arkadaş	9
2.	Hapishane	5
3.	Kitap	5
4.	Sigara	5
5.	Uyuşturucu	5
6.	Aile	4
7.	Hastalık	4
8.	Karadelik	4
9.	Kardeş	4
10.	Arkadaşım	3
11.	Derin kuyu	3
12.	Oyun	3
13.	Su	3
14.	Alkol	2
15.	Kıyafet	2
16.	Şeker	2
17.	Ağ	1
18.	Akıntı	1
19.	Annem	1
20.	Ayıcık	1
21.	Baba	1
22.	Bayrak	1
23.	Brawl Stars	1
24.	Çekirdek	1
25.	Çikolata	1
26.	Ders	1
27.	Ev	1
28.	Ev arkadaşı	1
29.	Girdap	1
30.	Kafes	1
31.	Kapan	1
32.	Koltuk	1
33.	Kütüphane	1
34.	Mıknaş	1
35.	Pano	1
36.	Pipet	1
37.	Saat	1
38.	Sakız	1
39.	Sanat	1
40.	Süpürge	1
41.	Tavşanım	1
42.	Televizyon	1
43.	Vakum	1
44.	Yem	1
Toplam		91

Tablo 13 incelendiğinde “bağımlılığa neden olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforun ‘arkadaş’ (f=9) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin “bağımlılığa neden olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü arkadaş çoğunlukla yanımızdadır, her zaman beraberiz, onsuz yapamayız; sosyal medyasız da yapamıyoruz.”(K118).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü kimse bizimle ilgilenmediğinde biz arkadaşımızla zaman geçiririz, onunla dolaşırız hem de devamlı olarak; bizimle kimse ilgilenmeyince de biz sosyal medyada çok vakit geçirir onunla ilgileniriz.”(K139).

“Sosyal medya hapisane gibidir. Çünkü hapisane bizim elimizi kolumuzu bağlıyor ve hapisanede kalmak bizim için kötü sonuçlar doğuruyor; işte öyle de sosyal medyada kalmak elimizi kolumuzu bağlayan bir şey, başladığımız zaman bitiremeyip devam ediyoruz ve sonuçları kötü oluyor.”(K107).

“Sosyal medya sigara gibidir. Çünkü insan her ikisinde de başlayıp alışınca bırakmak istemez, insanda bağımlılık yaparlar.”(K82).

“Sosyal medya aile gibidir. Çünkü nasıl aile ile ilgili bağlarımız var, içinde yaşayan bireylerle, kopamayız; onda da bireylerle bağlarımız var bağlarız onlara ve sosyal medyadan da kopamayız yani.”(K148).

“Sosyal medya karadelik gibidir. Çünkü karadelik bizi içine çeken bir şeydir; sosyal medyada da biz bir paylaşıma baktıkça başka şeylere de bakar daha derinlere ineriz bizi içine çeker, kurtulamayız, kopamayız bir türlü.”(K250).

“Sosyal medya derin kuyu gibidir. Çünkü derin kuyuya düşünce çıkamayız birinin yardım etmesi gerekir. Sosyal medyaya da bir girdin mi çıkmak çok zordur, birinin yardımına ihtiyacımız vardır çıkabilmemiz için.”(K134).

“Sosyal medya şeker gibidir. Çünkü şekeri nasıl seviyorsak sosyal medyayı da o şekilde sevenler var.”(K18).

“Sosyal medya çekirdek gibidir. Çünkü çekirdeği de başladı mı bırakamazsın; sosyal medyaya da bi başlarsan bırakamazsın.”(K199).

“Sosyal medya pipet gibidir. Çünkü pipet içine çeken kullanılan araç sosyal medya da içine çeker bizi.”(K274).

“Sosyal medya süpürge gibidir. Çünkü her ikisi de içine çeker, süpürge başka şeyleri; sosyal medya bizi, sizi alır içine çıkamazsınız içinden.”(K166).

5.sınıf öğrencilerinin “bağımlılığa neden olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyayı içine çeken ve başlanıldığında bırakılamayan araç olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu durumdan sosyal medyanın bağımlılık yapan bir araç olduğu bilincinde olduklarının kanısına varılabilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal medyayı sevdikleri ve

sevmedikleri bir duruma benzetme yaparak bağımlı oluşlarını olumsuz ve olumlu şekilde niteledikleri sonucuna da ulaşılabilir.

Kategori 5: Ders Öğrenmeye Etkisi Olan

“Ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinde; öğretmen, okul, ders, abim, abla, anne, babam, bilgi, ders kaynağı, ders kitabı olmak üzere 7 farklı toplam 8 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %9,00 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14.

“Ders Öğrenmeye Etkisi Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Ders Öğrenmeye Etkisi Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Öğretmen	52
2.	Okul	18
3.	Ders	5
4.	Abi	1
5.	Abla	1
6.	Anne	1
7.	Babam	1
8.	Bilgi	1
9.	Ders Kaynağı	1
10.	Ders Kitabı	1
	Toplam	82

Tablo 14 incelendiğinde “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinde bulunan frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforların ‘öğretmen’(f=52) ve ‘okul’(f=18) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya öğretmen gibidir. Çünkü öğretmene sorduğum bilgiyi öğretmen veriyor; sosyal medya da yazarak sorduğum bilgileri bana veriyor. Mesela öğretmen gibi derslerimi de anlatıyor.”(K100).

“Sosyal medya öğretmen gibidir. Çünkü ikisi de bize bilmediğimiz şeyleri öğretir.”(K136).

“Sosyal medya öğretmen gibidir, çünkü ikisi de bize doğru şekilde bilgi verir ve öğretir.”(K189).

“Sosyal medya okul gibidir. Çünkü ikisinde de bilgi kazanabiliyoruz, ders öğrenebiliyoruz.”(K50).

“Sosyal medya okul gibidir. Çünkü okuldan bazıları korkar ama bilgi kaynağıdır ve yararlıdır; işte sosyal medyadan da bazıları korkar ama yararlıdır bilgi öğrenebiliriz.”(K73).

“Sosyal medya ders gibidir. Çünkü derste de bir şeyler öğreniriz sosyal medyada da.”(K236).

“Sosyal medya abla gibidir. Çünkü abla da sosyal medyadan sorunca aldığımız çoğu bilgiyi bize verir.”(K52).

“Sosyal medya babam gibidir. Çünkü benim babam da sosyal medyadan sorduğum sorulara cevap vermesi gibi benim sorularıma o da cevap verir.”(K87).

“Sosyal medya ders kaynağı gibidir. Çünkü kaynaktan test çözebilirim, youtubedan da test çözebilirim.”(K86).

5.sınıf öğrencilerinin “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyanın ders öğrenmeye ve ödevlerini yapmaya destek olduğunu düşündükleri görülmektedir. Örneğin, oluşturulan metaforlardan biri olan öğretmen, bilgi veren ve bu bilgileri doğru şekilde veren olarak anlatılan kişidir. Öğrencilerin bu metaforu oluşturmuş olmalarından sosyal medyada da böylesine bir öğrenmenin gerçekleştiğini düşündükleri ifade edilebilir. Öğrencilerin ifadelerinden sosyal medyada sürekli yeni bilgiler öğrendikleri, dersleri öğrenmeye katkı sağladığı ve ödev yapmaya yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

Kategori 6: Duygu İfadeleri Barındıran

“Duygu ifadeleri barındıran” kategorisinde; arkadaş, lunapark, eğlence merkezi, oyun, oyuncak, kardeş, park, kitap, Cem Yılmaz, hayvan, su, abla, aile, arkadaşım, beden dersi, hayat, komik tiyatro, kuş, öğretmen, şeker, televizyon, yatak, yemek olmak üzere 23 farklı toplam 65 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %7,13 olarak belirlenmiştir. Bu kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15.

“Duygu İfadeleri Barındıran” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Duygu İfadeleri Barındıran” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Arkadaş	12
2.	Lunapark	7
3.	Eğlence merkezi	6
4.	Oyun	6
5.	Oyuncak	5
6.	Kardeş	4
7.	Park	4
8.	Kitap	3
9.	Cem Yılmaz	2
10.	Haycan	2
11.	Su	2
12.	Abla	1
13.	Aile	1
14.	Arkadaşım	1
15.	Beden dersi	1
16.	Hayat	1
17.	Komik tiyatro	1
18.	Kuş	1
19.	Öğretmen	1
20.	Şeker	1
21.	Televizyon	1
22.	Yatak	1
23.	Yemek	1
Toplam		65

Tablo 15 incelendiğinde “duygu ifadeleri barındıran” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforun ‘arkadaş’ (f=12) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “duygu ifadeleri barındıran” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü her ikisi de beni güldürür.”(K2).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü nasıl canımız sıkıldığında arkadaşımızla buluşur vakit geçirirsek; sosyal medyaya da canımız sıkılınca girer vakit geçiririz arkadaşımızla geçirdiğimiz gibi.”(K19).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü arkadaş da sosyal medyada can sıkıntımızı alır.”(K49).

“Sosyal medya lunapark gibidir. Çünkü sosyal medyanın içerisindeki bazı şeyler çok eğlencelidir; ben bunları bu yönüyle sosyal medyaya benzetiyorum.”(K16).

“Sosyal medya eğlence merkezi gibidir. Çünkü her ikisinde de oyunlar oynarak eğlenebiliriz.”(K289).

“Sosyal medya oyuncak gibidir. Çünkü yeri geldiğinde biz onunla da oyun oynarız oyuncak gibi ve eğleniriz.”(K276).

“Sosyal medya kardeş gibidir. Çünkü kardeş her zaman sevilerek vakit geçirilir; sosyal medyayla da severek vakit geçiririz.”(K163).

“Sosyal medya Cem Yılmaz gibidir. Çünkü her ikisi de komiktir, eğlencelidir.”(K239).

“Sosyal medya su gibidir. Çünkü su insanın yaşam kaynağıdır. Suyun sevilmesi gibi sosyal medya da sevilir. Bazı insanlar tarafından hayattır, olmadan olmaz, bağımlıyız.”(K18)

“Sosyal medya beden dersi gibidir. Çünkü ikisi de eğlendiricidir.”(K214).

“Sosyal medya yatak gibidir. Çünkü ikisi de sevdiğim şeylerdir.”(K263).

“Sosyal medya yemek gibidir. Çünkü insanlar yemek gibi sosyal medyayı da severler.”(K280).

5.sınıf öğrencilerinin “duygu ifadeleri barındıran” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyayı en sevdikleri durum, eşya, nesne ya da bireye benzeterek duygularını olumlu yönde ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ifadelerinden yola çıkılarak sosyal medyayı eğlenceli buldukları da söylenilebilir.

Kategori 7: İletişime Etkisi Olan Kategorisi

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “iletişime etkisi olan” kategorisidir. Bu kategoride; arkadaş, mektup, kalem, aile, telefon, okul, dil, ev, kadın, kuş, postacı, ayakkabı, bayram evi, davetiye, dedikodu topluluğu, defter, dost, dumanla haberleşme, dünya, insan, kafe, kapı, kardeş, makas, minecraft, park, posta güvercini, şömine, telgraf olmak üzere 29 farklı toplam 63 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %6,91 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16.

“İletişime Etkisi Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“İletişime Etkisi Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Arkadaş	11
2.	Mektup	7
3.	Kalem	6
4.	Aile	4
5.	Telefon	4
6.	Okul	3
7.	Dil	2
8.	Ev	2
9.	Kadın	2
10.	Kuş	2
11.	Postacı	2
12.	Ayakkabı	1
13.	Bayram evi	1
14.	Davetiye	1
15.	Dedikodu topluluğu	1
16.	Defter	1
17.	Dost	1
18.	Dumanla haberleşme	1
19.	Dünya	1
20.	İnsan	1
21.	Kafe	1
22.	Kapı	1
23.	Kardeş	1
24.	Makas	1
25.	Minecraft	1
26.	Park	1
27.	Posta güvercini	1
28.	Şömine	1
29.	Telgarf	1
Toplam		63

Tablo 16 incelendiğinde “iletişime etkisi olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımına göre, en sık kullanılan metaforun ‘arkadaş’ (f=11) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “iletişime etkisi olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü sosyal medya insanlara yeni arkadaşlar kazandırır, iletişimi sağlar ve mutlu eder.”(K82).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü bizi tanımadığımız kişilerle tanıştır.”(K109).

“Sosyal medya arkadaş gibidir. Çünkü üzülduğümüzde, sıkıldığımızda, kızdığımızda duygularımızı hep arkadaşımızla olduğu gibi onunla da paylaşıyoruz”(K133).

“Sosyal medya mektup gibidir. Çünkü ikisiyle de iletişim kurulabilir.”(K238).

“Sosyal medya kalem gibidir. Çünkü ikisi de yazı yazmamızı ve yorum yapmamızı sağlayan araçtır.”(K17).

“Sosyal medya kalem gibidir. Çünkü ikisiyle de yazarsın, iletişim kurarsın.”(K49).

“Sosyal medya telefon gibidir. Çünkü ikisi de iletişim aracıdır.”(K110).

“Sosyal medya okul gibidir. Çünkü ikisi de birbirimizle konuşup görüşme yaptığımız ortamlardır.”(K4).

“Sosyal medya kadın gibidir. Çünkü kadınlar herkesin açığını bulup hemen söyler, sosyal medya da bir şeyin açığını bulup hemen yayar.”(K114).

“Sosyal medya dumanla haberleşme gibidir. Çünkü her ikisiyle de iletişim sağlanır.”(K210).

“Sosyal medya posta güvercini gibidir. Çünkü her ikisiyle de insanlar birbirine mesaj gönderirler.”(K270).

“Sosyal medya makas gibidir. Çünkü makasın bir şeyleri kesmesi gibi sosyal medya da bir şeyleri keser, sosyal medya aile, akraba ve komşuluk bağlarını keser.”(K230).

“Sosyal medya telgraf gibidir. Çünkü istediğimiz bir kişiye mesajımızı gönderebiliriz telgrafta, sosyal medyada da aynı şekildedir.”(K248).

5.sınıf öğrencilerinin “iletişime etkisi olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyayı iletişim sağlayan ya da iletişimsizliğe neden olan bir araç olarak düşündükleri görülmektedir. Örneğin, öğrenciler oluşturdukları arkadaş metaforuyla, bize yeni arkadaşlar kazandırır, iletişim kurmamızı sağlar; makas metaforu ile ise aile, komşuluk bağlarımızı keser ifadesini kullanmışlardır. Öğrenciler oluşturmuş oldukları bu metaforlarıyla sosyal medyayı iletişim yönüyle olumlu ve olumsuz değerlendirdikleri bir araç olarak düşündükleri kanısına varılabilir. Öğrencilerin ifadelerinden sosyal medya sayesinde sosyal çevre edindikleri, mesaj ve yorum yazarak iletişime geçtikleri ya da sosyal medyanın çevreleriyle olan iletişimlerini kestiği anlaşılmaktadır.

Kategori 8: Alışveriş Yapılan

“Alışveriş yapılan” kategorisinde; AVM, market, mağaza, esnaf, fabrika, dolandırıcı, insan, kırtasiye, kitapçı, pazar yeri olmak üzere 10 farklı toplam 34 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %3,73 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17.

“Alışveriş Yapılan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Alışveriş Yapılan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	AVM	10
2.	Market	9
3.	Mağaza	6
4.	Esnaf	2
5.	Fabrika	2
6.	Dolandırıcı	1
7.	İnsan	1
8.	Kırtasiye	1
9.	Kitapçı	1
10.	Pazar yeri	1
Toplam		34

Tablo 17 incelendiğinde “alışveriş yapılan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforların ‘AVM’ (f=10) ve ‘mutfak’ (f=9) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “alışveriş yapılan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya AVM gibidir. Çünkü AVM’de yaptığımız gibi sosyal medyadan da alışveriş yapabiliyoruz.”(K12).

“Sosyal medya AVM gibidir. Çünkü AVM’de olduğu gibi kişiler sosyal medyada da alış ya da satış yapabiliyorlar.”(K33).

“Sosyal medya market gibidir. Çünkü ikisinden de istediğimiz bir şeyi sipariş edebiliyoruz.” (K62).

“Sosyal medya market gibidir. Çünkü çoğu şey satılmaktadır.”(K115).

“Sosyal medya mağaza gibidir. Çünkü bize bir şey sattıklarında her ikisinde de alışveriş yapabilmektedirler.” (K74).

“Sosyal medya esnaf gibidir. Çünkü bize bir şey sattıklarında her ikisine de para ödemesi yaparız.”(237).

“Sosyal medya dolandırıcı gibidir. Çünkü bazı insanlar sosyal medyada yanlış insanlardan alışveriş yaparlar ve dolandırılırlar; dolandırıcılar da alışveriş yaparken bizi dolandırabilirler.”(K338).

“Sosyal medya pazar yeri gibidir. Çünkü pazar yerinden bir şeyler aldığımız gibi sosyal medyadan da bir şeyler alabiliriz.”(K183).

5.sınıf öğrencilerinin “alışveriş yapılan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyayı birçok ürünü alabildikleri, alışveriş yapılabilen bir ortam olarak gördüklerini ifade ettikleri görülebilmektedir. Ayrıca öğrencilerin sosyal medyada alışveriş yaparken dikkatli olunması ve güvenli alışverişlerin tercih edilmesi gerektiği bilincinde oldukları da görülebilmektedir.

Kategori 9: Güvenlik Tehdidi Barındıran

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisidir. Bu kategoride; hırsız, çöplük, kapan, pazar yeri, yalancı insan, aile, atom bombası, çanta, çıkmaz تنها sokak, dolandırıcı, düşman, hapishane, insan, kalp, kötü insan, okul, pencere, silah, tahta kalemi, tek başına dışarı çıkmak, toplantı salonu, Türkiye, yazı tahtası olmak üzere 23 farklı toplam 34 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan

metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %3,73 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18.

“Güvenlik Tehdidi Barındıran” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Güvenlik Tehdidi Barındıran” Kategorisi		
Sıra No	Metaforlar	(f)
1.	Hırsız	8
2.	Çöplük	2
3.	Kapan	2
4.	Pazar yeri	2
5.	Yalancı insan	2
6.	Aile	1
7.	Atom bombası	1
8.	Çanta	1
9.	Çıkamaz تنها sokak	1
10.	Dolandırıcı	1
11.	Düşman	1
12.	Hapishane	1
13.	İnsan	1
14.	Kalp	1
15.	Kötü insan	1
16.	Okul	1
17.	Pencere	1
18.	Silah	1
19.	Tahta kalemi	1
20.	Tek başına dışarı çıkmak	1
21.	Toplantı salonu	1
22.	Türkiye	1
23.	Yazı tahtası	1
Toplam		34

Tablo 18 incelendiğinde “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforun ‘hırsız’ (f=8) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya hırsız gibidir. Çünkü hırsız nasıl bize ait bir şeyleri çalıyorsa sosyal medyada da kişilerin TC Kimlik numarası, kredi kartı şifresi çalınabilir; o yüzden sosyal medya hırsıza benzer.”(K54).

“Sosyal medya hırsız gibidir. Çünkü sosyal medya bizim bilgilerimizi çalar hırsız da öyle bizim evimize girip eşyalarımızı çalar.”(K57).

“Sosyal medya pazar yeri gibidir. Çünkü ikisi de güvensizdir, kimin girdiği belli olmaz.”(K38).

“Sosyal medya yalancı insan gibidir. Çünkü her ikisi de yanlış bilgiler verir bize.”(K47).

“Sosyal medya çıkamaz تنها sokak gibidir. Çünkü her ikisinde de yapılan hatalardan geri dönülemez ve temkinli olmak gerekir.”(K104).

“Sosyal medya hapishane gibidir. Çünkü nasıl hapishanede suçlular var ve tehlikeli ise sosyal medyada da suçlular tehlikeli insanlar olabilir.”(K15).

“Sosyal medya okul gibidir. Çünkü sosyal medyada birtakım kurallara uymak gerekir; okulda da bazı kurallar vardır uymamız gereken.”(K246).

“Sosyal medya silah gibidir. Çünkü silah gibi hiç beklemediğimiz anlarda bizi arkamızdan vurabilir.”(K215).

“Sosyal medya tek başına dışarı çıkmak gibidir. Çünkü her ikisi de tehlikeler içerir.”(K63).

“Sosyal medya Türkiye gibidir. Çünkü ülkemizde de her türlü tehlikeli insan olabilir sosyal medya gibi.”(K38).

5.sınıf öğrencilerinin “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyanın güvenlik tehditi barındırdığına dikkat çektikleri, sosyal medyayı kullanmanın kurallarına uyulması gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin sosyal medyayı kullanırken dikkatli olunması gerektiği konusunda bilinçli olmaları, sosyal medyada kullanıcıların kişisel güvenliğini korumak açısından oldukça önemlidir.

Kategori 10: Yararı ve Zararı Olan

“Yararı ve zararı olan” kategorisinde; kitap, lezzetli yemek, okul, ağaç, arkadaş, at, bayrak, beyaz ve siyah, beyin, bıçak, boya kalem, çikolata, eczane, ev, fabrika, güneş, hayvan, ilaç, eczane, limon, mikrop, sarımsak, sigara, sokak, yarısı çürük elma, Yunanistan olmak üzere 26 farklı toplam 29 metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %3,18 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19.

“Yararı ve Zararı Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

Sıra No	Metafor	(f)
1.	Kitap	2
2.	Lezzetli Yemek	2
3.	Okul	2
4.	Ağaç	1
5.	Arkadaş	1
6.	At	1
7.	Bayrak	1
8.	Beyaz ve Siyah	1
9.	Beyin	1
10.	Bıçak	1
11.	Boya kalemi	1
12.	Çikolata	1
13.	Eczane	1
14.	Ev	1
15.	Fabrika	1
16.	Güneş	1
17.	Hayvan	1
18.	İlaç	1
19.	İnsan	1
20.	Limon	1
21.	Mikrop	1
22.	Sarımsak	1
23.	Sigara	1
24.	Sokak	1
25.	Yarısı çürük elma	1
26.	Yunanistan	1
	Toplam	29

Tablo 19 incelendiğinde “‘yararı ve zararı olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans dağılımlarına göre, en sık kullanılan metaforların ‘kitap’ (f=2), ‘lezzetli yemek’ (f=2) ve ‘okul’(f=2) olduğu görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “‘yararı ve zararı olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya lezzetli yemek gibidir. Çünkü lezzetli yemek çok güzel gelir insana ama fazla kaçırırsa mideye oturabilir. Sosyal medya da aynı şekilde güzeldir ama fazlaya kaçarsak zarar verir.”(K10).

“Sosyal medya bıçak gibidir. Çünkü bıçağı bazı kişiler iyi amaçla kullanırken ekmek kesmek gibi, bazıları ise kötü amaçla kullanır adam öldürmek gibi. Sosyal medyayı da kötü ve iyi amaçla kullana insanlar var o yüzden yararlı da olabilir, zararlı da.”(K240).

“Sosyal medya çikolata gibidir. Çünkü çikolatanın azından zarar gelmez ama çoğundan zarar gelir. Sosyal medyayı çikolatada olduğu gibi dengeli şekilde kullanmalıyız yoksa zarar verebilir bize.” (K144).

“Sosyal medya güneş gibidir. Çünkü güneşe çıplak gözle bakınca gözlerimiz zarar görür ama biz insanlar için faydalıdır. Sosyal medya faydalıdır ama kullanırken kurallarına uymazsak tehlikeli olabilir.”(K273).

“Sosyal medya limon gibidir. Çünkü limon hem vücudumuz için faydalıdır hemde dikkat etmezsek gözümüze sıçrayabilir zararlı olabilir. Sosyal medyayı da kullanmayı bilmeliyiz yoksa o da zarar verir.”(K255).

“Sosyal medya mikrop gibidir. Çünkü mikrop zararlıdır ve sosyal medya da zararlıdır.”(K41).

“Sosyal medya sarımsak gibidir. Çünkü ikisinin de zararlı yönleri kadar yararlı yönleri de vardır.”(K63).

“Sosyal medya Yunanistan gibidir. Çünkü bizim komşu ülkemiz olan Yunanistan bazen bize yardımcı olurken bazen de bize düşmanlık eder; sosyal medya bize yardımcı olduğu kadar düşman gibi zarar da verebilir.”(K178).

5.sınıf öğrencilerinin “yararı ve zararı olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyayı kendilerine zarar veren ya da yararlı olan bir araç olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin sosyal medyayı sevdikleri bir nesneye de benzettikleri ifadelerinden, sosyal medyayı kullanmayı sevseler de uzun süreli kullanmanın zararlı olabileceği bilincinde oldukları anlaşılmaktadır.

Kategori 11: Cihazları ve Kavramları Olan

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “cihazları ve kavramları olan” kategorisidir. Bu kategoride; bilgisayar, hastalık, oyun olmak üzere 3 farklı metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri 0,32 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20.

“Cihazları ve Kavramları Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Cihazları ve Kavramları Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Bilgisayar	1
2.	Hastalık	1
3.	Oyun	1
	Toplam	3

Tablo 20 incelendiğinde “cihazları ve kavramları olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans değerlerinin aynı olduğu (f=1) görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “cihazları ve kavramları olan” kategorisini oluşturan metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya bilgisayar gibidir. Çünkü ikisinde de internet vasıtasıyla bir şeyler yapabiliriz.”(K339).

“Sosyal medya hastalık gibidir. Çünkü telefonu olan hemen hemen herkesin sosyal medyası da var ve bu durum bağımlılık yapıyor. Kişiler devamlı güncelleme yapıyorlar bırakamazlar. Hastalık gibi bir kez bulaştı mı ayrılmaz, tekrar eder, yeniler, tekrar tekrar.”(K95)

“Sosyal medya oyun gibidir. Çünkü bilgisayarda oynadığımız oyunlar da internetlidir; sosyal medya kullanırken de internetlidir.”(K162).

5.sınıf öğrencilerinin “cihazları ve kavramları olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyanın kullanımında bir teknolojik cihaza ihtiyaç duydukları ve teknolojik bir kavrama da (internet) ifadelerinde yer verdikleri görülmektedir.

Kategori 12: Araçları/Uygulamaları Olan

“Araçları/uygulamaları olan” kategorisinde; abim ve fabrika olmak üzere 2 farklı metafor bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların toplam metaforlar içerisindeki yüzdelik değeri %0,21 olarak belirlenmiştir. Kategoride yer alan metaforların frekans değerleri Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21.

“Araçları/Uygulamaları Olan” Kategorisinde Bulunan Metaforların Dağılımı

“Araçları/Uygulamaları Olan” Kategorisi		
Sıra No	Metafor	(f)
1.	Abim	1
2.	Fabrika	1
Toplam		2

Tablo 22 incelendiğinde “araçları/uygulamaları olan” kategorisinde bulunan metaforların frekans değerlerinin aynı olduğu (f=1) görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin “araçları/uygulamaları olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Sosyal medya abim gibidir. Çünkü abim bütün bilmediğim şeyleri anlatıyor, ders anlatıyor. Youtube’da ben ders dinlerim, öğrenirim her şeyi. Abim de sosyal medyadaki youtube gibidir.”(K322).

“Sosyal medya fabrika gibidir. Çünkü fabrikada nasıl devamlı insanlar üretim yaparlar, öyle de sosyal medyadaki youtube ve instagram gibi uygulamalarda insanlar devamlı içerik üretirler. Bu içerikler beğenilir ya da beğenilmeyebilir.”(K134).

5.sınıf öğrencilerinin “araçları/uygulamaları olan” kategorisini meydana getiren metaforları neden oluşturduklarına yönelik gerekçelerine ve metaforlarına bakıldığında; öğrencilerin ifadelerinde youtube, instagram gibi uygulamaları kullanmaları sosyal medyanın uygulamalarından haberdar oldukları ve kullanım içeriklerinin bilincinde olduklarını göstermektedir.

5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan metaforlar incelenmiş; yanlış oluşturulan ve ifade edememekten kaynaklanan metaforların

oluşturulduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 403 öğrenciden 360 öğrencinin birinci bölümde oluşturdukları metafor değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilere ait yanlış oluşturulan ve ifade edilememe kaynaklı metafor örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“Sosyal medya bir yemek gibidir. Çünkü sosyal medyada yemek tarifi veriliyor.”(K12).

“Sosyal medya düşman gibidir. Çünkü bizi bağımlı yapar. Bizi kendine çeker, biz ondan kurtulamayız.”(K21).

“Sosyal medya bir farklı bir dünya gibidir. Çünkü insanlar sadece elektronik cihazlarda, farklı dünyada olurlar.”(K45).

“Sosyal medya kapı gibidir. Çünkü içindeki bilgileri her okuduğumuzda beynimizde bir kapı açılır.”(K48).

“Sosyal medya fotoğraf gibidir. Çünkü her ikisine de gönderilebilir.”(K112).

“Sosyal medya eğitime benzer. Çünkü çok eğitim verici şeyler vardır.”(K145).

“Sosyal medya köpek gibidir. Çünkü takipçilerimiz çoğalır.”(K239).

“Sosyal medya ele benzer. Çünkü duraksar.”(K249).

“Sosyal medya kaleme benzer. Çünkü yazdıkça herkes seni görür.”(K256).

“Sosyal medya evin odaları gibidir. Çünkü her ikisinde de dağınıklık vardır.”(K287).

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, 355 öğrencinin çizimi geçerli olarak kabul edilmiştir.

5.sınıf öğrencilerinin çizimleri incelendiğinde, ağırlıklı olarak sosyal medya konusunda bilinçli kullanım(bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı vs.) üzerine çizimler yaptıkları görülmüştür. Bu çizimlerin örnekleri Şekil 45, Şekil 46, Şekil 47, Şekil 48 ve Şekil 49’da sunulmuştur.

BÖLÜM-II

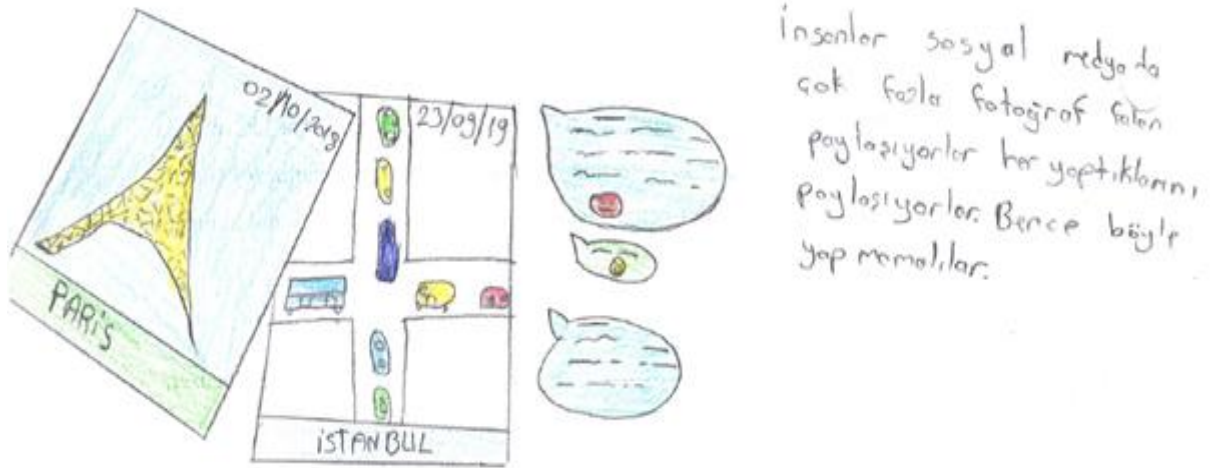
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 45. K67'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 46. K123'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 47. K196'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

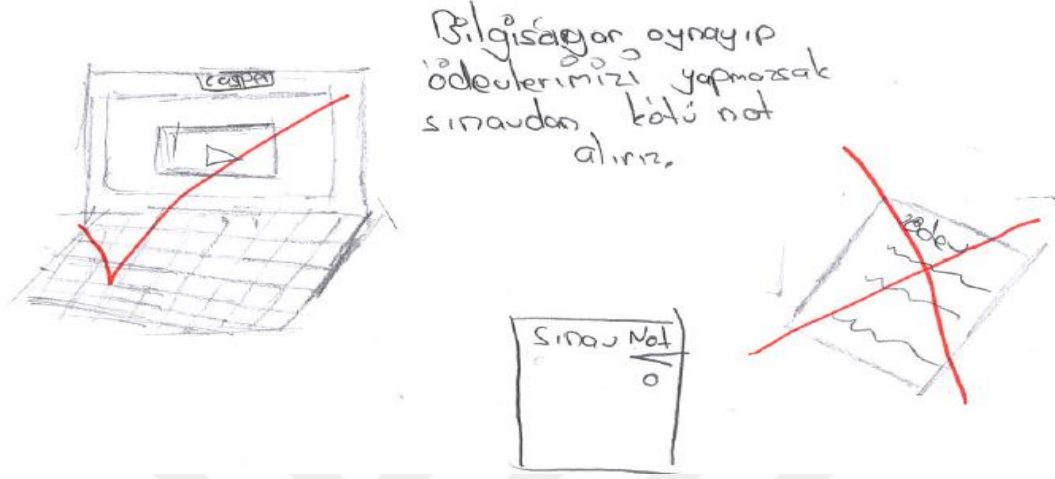
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 48. K291'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

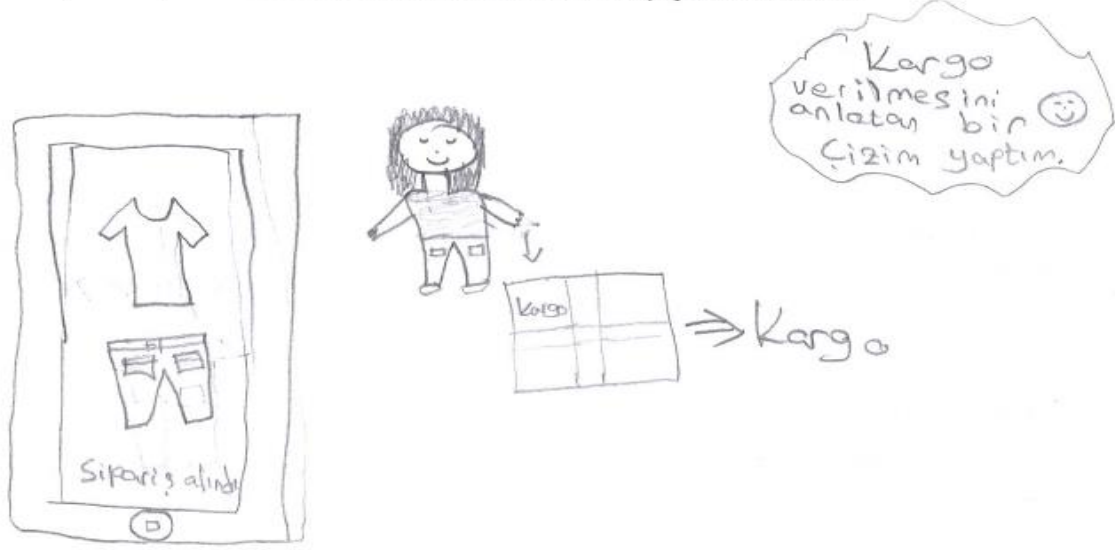
Şekil 49. K301'e ait çizim örneği

Şekil 45'te sosyal medyanın aile içi iletişimi bozduğunu ve öğrencinin aile bağlarının sıkı olduğu bir aile ortamı hayal ettiğini; Şekil 46'da öğrenci sosyal medyada hemen her şeyin paylaşılmasını yanlış bulduğunu; Şekil 47'de öğrenci yemek yemek istediği ve uyumak istediği ama sosyal medyanın kendisini zincirlerle kendisine bağlı hale getirdiğini ve bu durumdan rahatsız olduğunu; Şekil 48'de öğrenci sosyal medyayı hamburger, patates kızartması ve gazlı içecek gibi yiyeceklere benzeterek bunlar gibi zararlı ama çok güzel olduğunu; Şekil 49'da ise öğrenci bilgisayarda sosyal medya ile vakit geçirdiğimizde sınavlardan kötü not alabileceğini ifade etmiştir. Öğrenciler sosyal medyanın bilinçli kullanılması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Bazı 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya araçlarının kullanımına (sosyal medya uygulamaları, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs.) yönelik çizildiği görülmüş, buna ilişkin örnek çizim Şekil 50, Şekil 51, Şekil 52 ve Şekil 53'te sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 50. K138'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

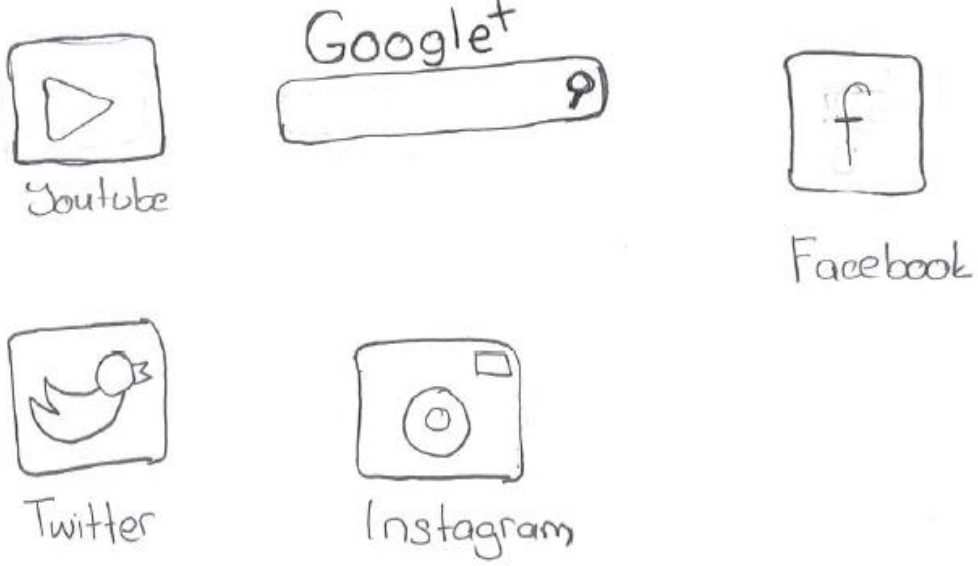
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 51. K263'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

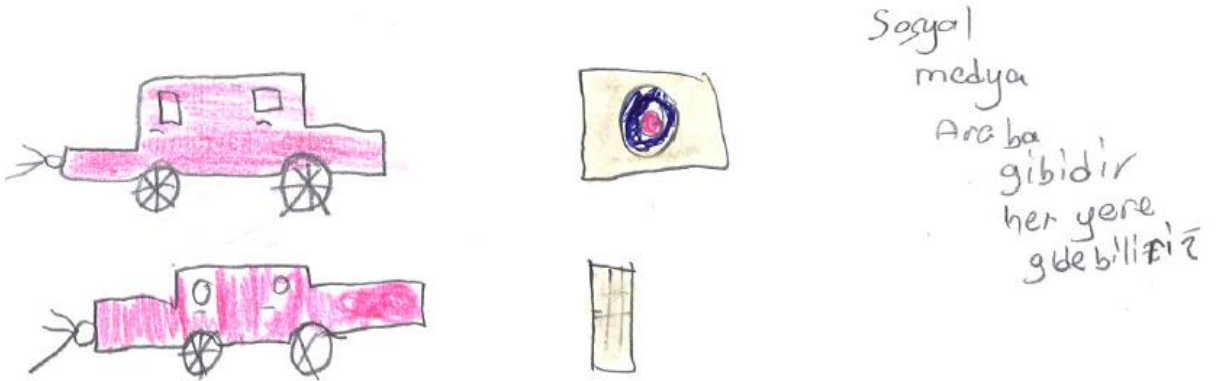
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 52. K299'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 53. K306'a ait çizim örneği

Şekil 50'de öğrenci sosyal medyadan kargo ile sipariş verilebildiğini; Şekil 51'de öğrenci sosyal medya uygulamalarına birçok cihazla girilebildiğini; Şekil 52'de öğrenci sosyal medya uygulamalarına örnekler vererek bu uygulamaların logolarının olduğunu ve Şekil

53'te ise öğrenci sosyal medyayı arabaya benzeterek araba da olduğu gibi sosyal medya aracılığı ile çoğu yere gidilebildiğini ifade etmiştir. Öğrenciler sosyal medya araçlarının kullanımının bazı özellikler barındırdığına ve bu uygulamalara ise bazı cihazlarla girilebildiğine vurgu yapmışlardır.

Sosyal medyayı kullanmında neden olan hastalıkların(felç, göz bozukluğu, bulanık görme, kulakta işitme hasarı, şişmanlık, aşırı zayıflık, baş ağrısı vs.) çizildiği görülmüş ve buna ilişkin çizim örnekleri Şekil 54, Şekil 55, Şekil 56'da sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Şekil 54. K110'a ait çizim örneği

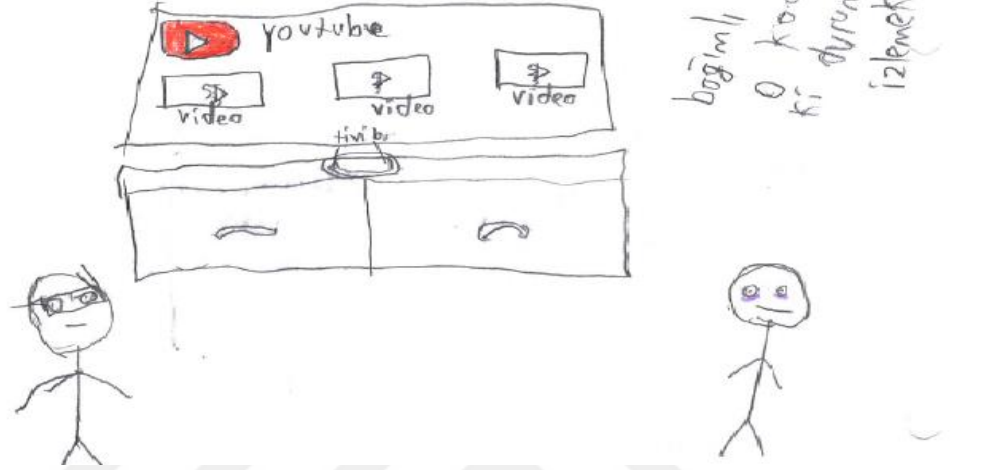
BÖLÜM-II

Şekil 55. K126'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 56. K183'e ait çizim örneği

Şekil 54'de öğrenci bilgisayar ya da televizyondan sosyal medya uygulamalarını kullanan kişilerin hareketsiz kalarak kilo aldığını; Şekil 55'te öğrenci sosyal medya uygulamalarının yüksek sesle kullanıldığında duyma bozukluğuna neden olduğunu; Şekil 56'da öğrenci sosyal medyada uzun süre vakit geçirenlerin sosyal medya bağımlısı olduklarını ve görme bozukluğuna neden olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler sosyal medyanın uzun süre kullanıldığında birçok hastalığa neden olduğuna vurgu yapmışlardır.

Bazı 5.sınıf öğrenciler tarafından sosyal medyayı kullanmada yaşadıkları duygular (kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular vs.) çizilmiş, bunlara uygun örnek çizimler Şekil 57, Şekil 58 ve Şekil 59'da sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 57. K165'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 58. K281'e ait çözüm örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

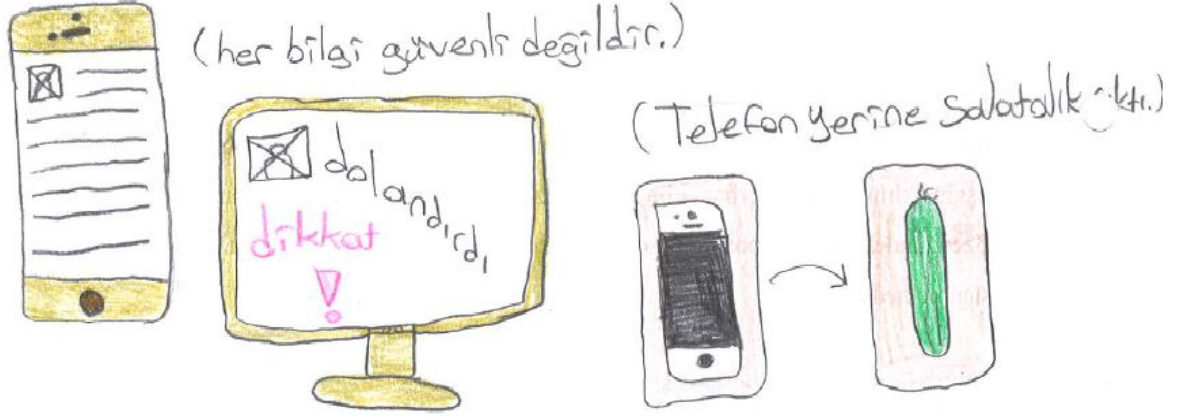
Şekil 59. K295'e ait çizim örneği

Şekil 57'de sosyal medyayı sevmeyen öğrenci ekranda açık bulunan sosyal medya uygulamasını silahla vurduğunu; Şekil 58'de öğrenci sosyal medya kullanmadığında mutsuz ancak sosyal medya kullandığında mutlu olduğunu; Şekil 59'da ise öğrenci elektronik alet kullanan insanlar gibi sosyal medya kullanan insanların da agresif olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler sosyal medya kullanıldığında ya da kullanılmadığında yaşanan duyguların farklılık gösterdiğine vurgu yapmışlardır.

Bunların dışında sosyal medyayı kullanmada oluşan tehlikeli durumların (kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği vs) çizildiği görülmüş, buna ilişkin örnek çizimler Şekil 60, Şekil 61 ve Şekil 62'de sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 60. K92'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

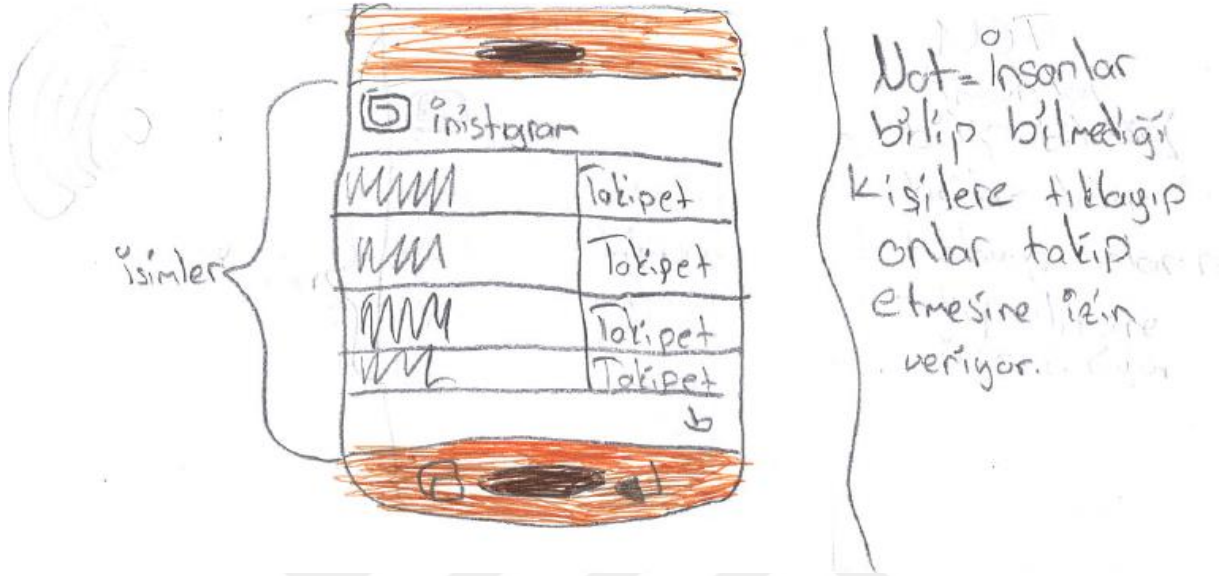
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 61. K212'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 62. K239'a ait çizim örneği

Şekil 60'da öğrenci sosyal medyada verilen bir kargodan telefon yerine salatalığın çıktığını; Şekil 61'de öğrenci sadece sosyal medya hesaplarının değil sosyal medya aracılığıyla evdeki altınların dahi çalınabildiğini; Şekil 62'de ise öğrenci instagram uygulamasını çizerek sosyal medyada tanıdık tanımadık herkesi takip etmenin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler sosyal medya kullanıldığında bazı tehlikeli durumların oluşabileceğine vurgu yapmışlardır.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerinin Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, çizimlerindeki benzer öğeler dikkate alınarak kavramsal kategoriler belirlenmiştir. Geliştirilen kategoriler frekans değerlerine ve yüzdelere göre Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22.

Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimlerin Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kategoriler

Sıra No	Kategoriler	(f)	%
1.	Bilinçli Kullanım	161	45,35
2.	Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı	82	23
3.	Oluşan Hastalıklar	45	12,67
4.	Yaşanan Duygular	40	11,26
5.	Oluşan Tehlikeli Durumlar	27	7,60
Toplam		355	100

Tablo 22 incelendiğinde, 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin çizilen 355 çizimin ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplandığı görülmektedir. Kategoriler geliştirilirken öğrencilerin çizimleri tek tek incelenmiş, çizimlerdeki benzer öğeler dikkate alınmıştır.

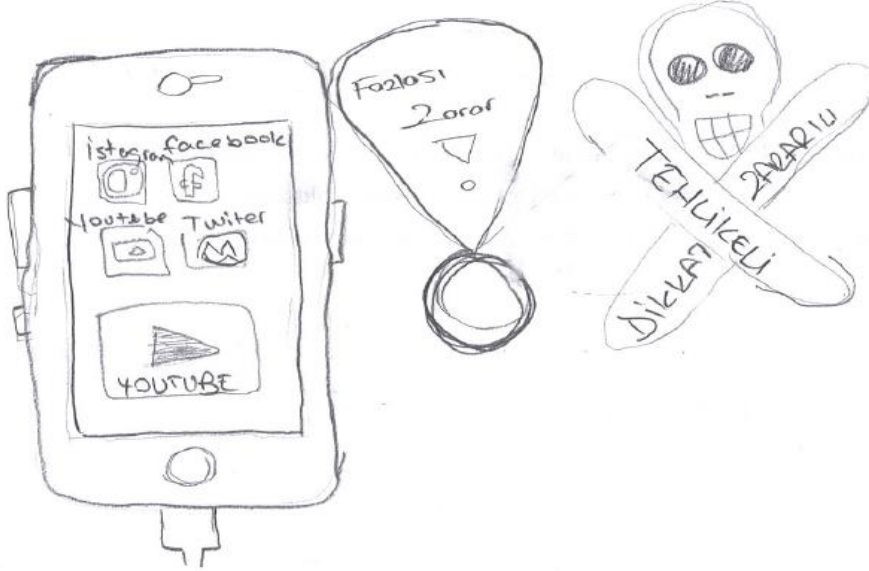
Kategori 1: Bilinçli Kullanım

“Bilinçli Kullanım” kategorisi, öğrenciler tarafından yapılan çizimlerin toplandığı en fazla frekansa sahip kategoridir. Bu kategoride sosyal medyayı bilinçli kullanımın resmedildiği 161 öğrencinin çizimi bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan çizimlerin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %45,35 olarak belirlenmiştir.

“Bilinçli Kullanım” kategorisinde yer alan çizimlerde bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı, içeriğinin önemli olduğu vs. resmedildiği görülmüştür. Öğrencilere ait çizimlerin örnekleri Şekil 63, Şekil 64, Şekil 65, Şekil 66, Şekil 67, Şekil 68, Şekil 69, Şekil 70, Şekil 71, Şekil 72, Şekil 73, Şekil 74, Şekil 75, Şekil 76, Şekil 77, Şekil 78, Şekil 79, Şekil 80, Şekil 81, Şekil 82 ve Şekil 83’te sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 63. K34'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 64. K44'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 65. K46'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

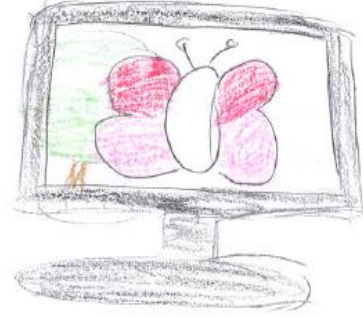
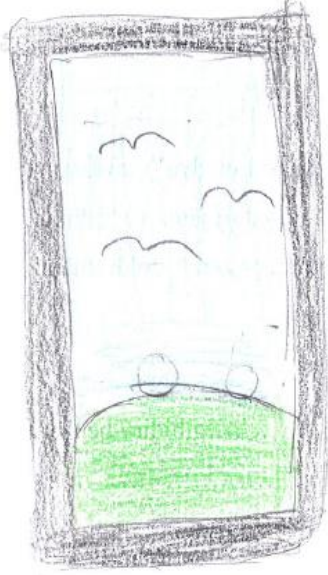
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 66. K93'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

(Sosyal med ya'da gördüğümüz
elb üstü şeyler)

Şekil 67. K97'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 68. K107'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

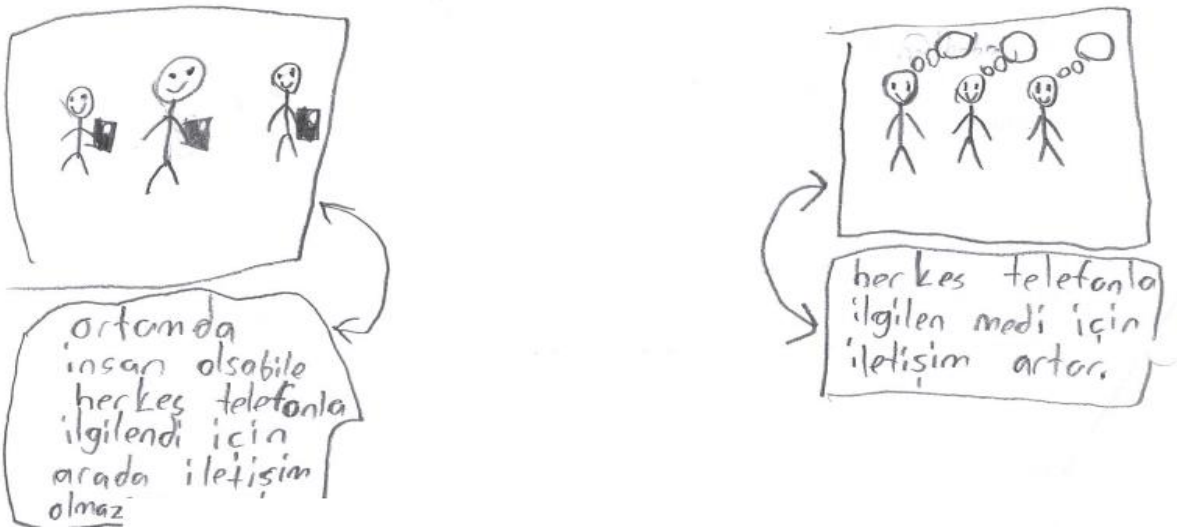
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 69. K137'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 70. K145'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Telefonla uğraşırken telefona odaklanıyorum ve etrafımda olup biteni anlamıyorum.

Şekil 71. K146'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

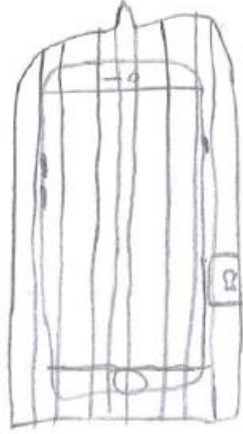
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 72. K153'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Sanal hayata hapis

KALMA!

Kilitlerinden kurtul!

Şekil 73. K154'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 74. K157'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 75. K175'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

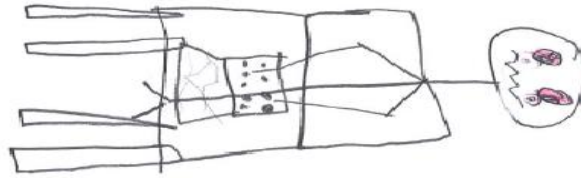
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 76. K229'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

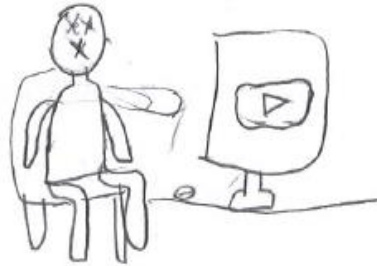

çok çok bilgisayarla oynanarak
hen psikolojisini hen sağlam
bezuvar)

Şekil 77. K264'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

çok bilgisayara
baktığı için demor
tı konuklğından ölüyor!!!

Şekil 78. K265'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

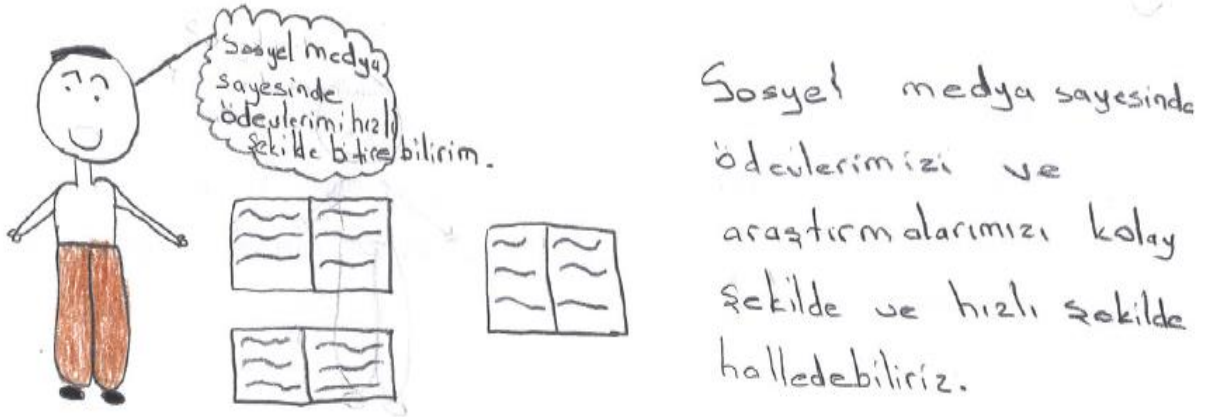
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 79. K271'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 80. K275'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

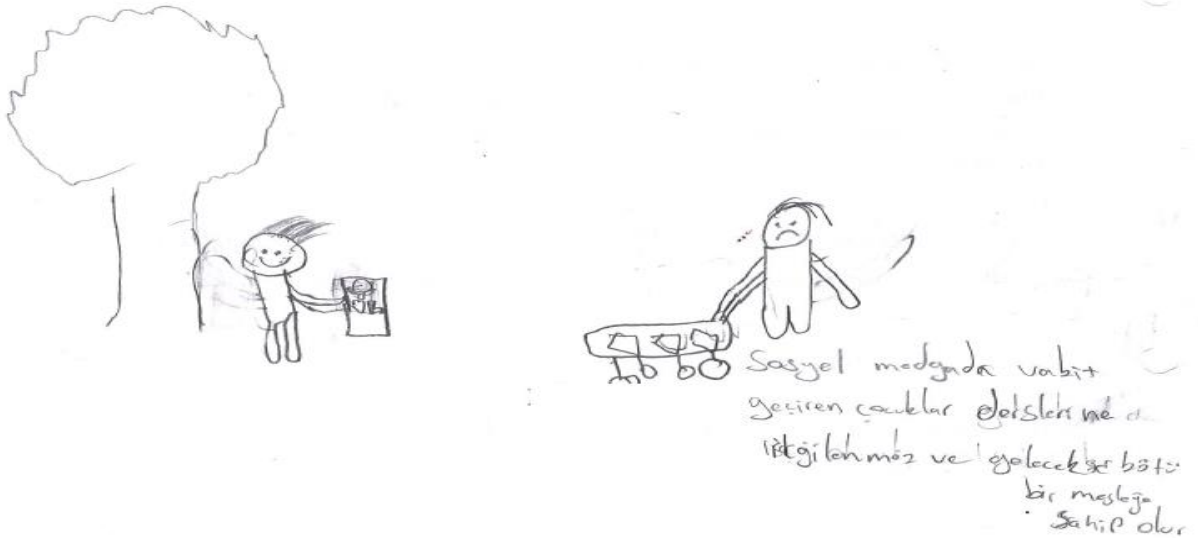
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 81. K286'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 82. K355'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Bazı yönlerin- Bazı yönlerinden bu
den bu

Şekil 83. K360'a ait çizim örneği

Öğrencilerin %45,35'i "Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız." sorusuna, sosyal medyanın bilinçli kullanılması gerektiğini çizerek cevap vermişlerdir. Bu kategoride öğrenciler sosyal medyanın tehlikeli ve zararlı olabileceğini; beyni boş bilgilerle doldurduğunu; küçük çocuklar için uygun olmadığından onların sosyal medyayı kullanmalarının yanlış olduğunu; sosyal medyanın akademik olarak derslere yardımcı olduğunu; sosyal medyada olağanüstü şeyler görülebildiğini; ebeveynlerin sosyal medyada uzun süre vakit geçirdiğini ve bu nedenle çocuklarıyla ilgilenmediklerini; sosyal medyanın olmadığı yerde iletişimin arttığını; sosyal medyanın bağımlılığa ve birçok hastalığa neden olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sosyal medyanın bilinçli kullanılması gerektiği konusunda çizimlerinde vurgu yaptıkları görülmektedir. Çizimlerin ağırlıklı olarak bu kategoride toplanmış olmasından, öğrencilerin sosyal medyayı bilinçli kullanmaya çalıştıkları ya da bilinçli kullanılması gerektiğinin farkında oldukları belirtilebilir.

Kategori 2: Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı

5.sınıf öğrencileri tarafından yapılan çizimler doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medya araçlarının kullanımına yönelik 82 öğrencinin çizimi bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan çizimlerin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %23 olarak belirlenmiştir.

“Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı” kategorisinde yer alan çizimlerde sosyal medya uygulamaları, uygulamalara olan bağımlılığı, uygulamaların iletişime etkisi, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs. resmedildiği görülmüştür. Öğrencilere ait çizimlerin örnekleri Şekil 84, Şekil 85, Şekil 86, Şekil 87, Şekil 88, Şekil 89, Şekil 90 ve Şekil 91’de sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 84. K76’ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

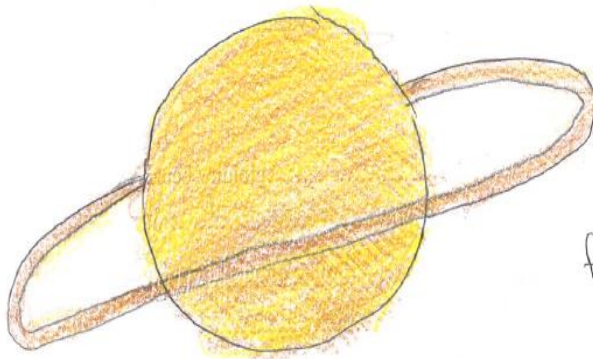
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 85. K114'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Ben Satürn'ü çizdim.
Yuvanlağı bir insan
halkalarının da paylaştığı
şeylere benzettim. Mesela
her paylaşım yaptığımız
da kendi sayfamızdaki
fotoğraflar artar. (çığalır). Satürn
halkasında kayalar eklen-
dikçe halkası büyür.

Şekil 86. K200'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

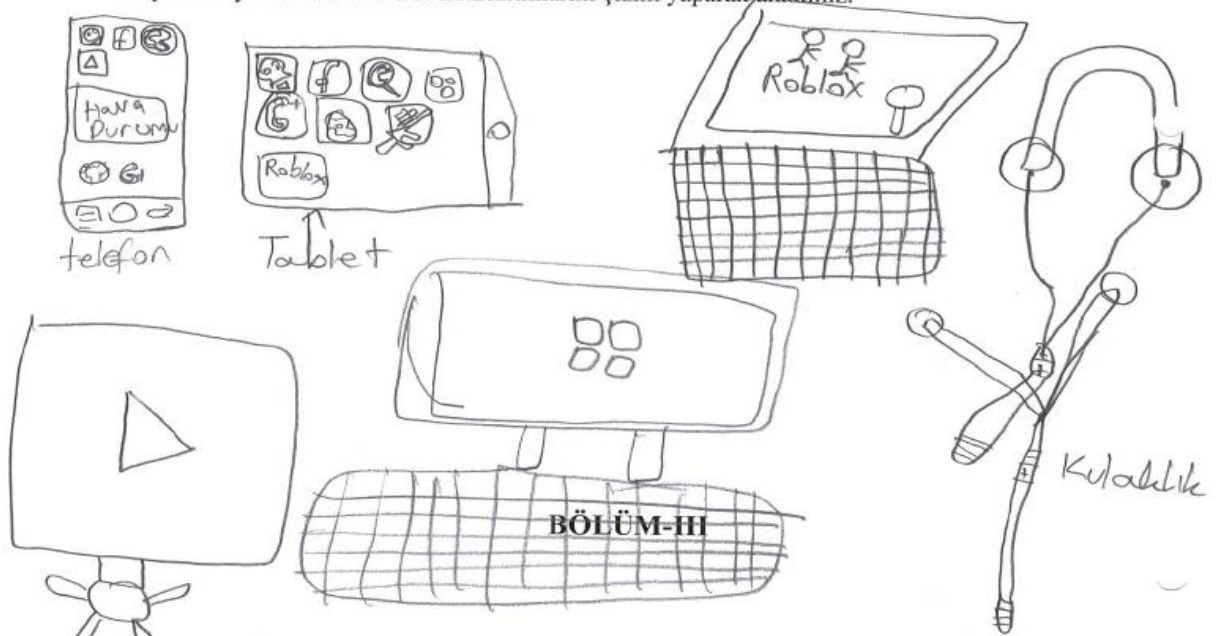
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 87. K287'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

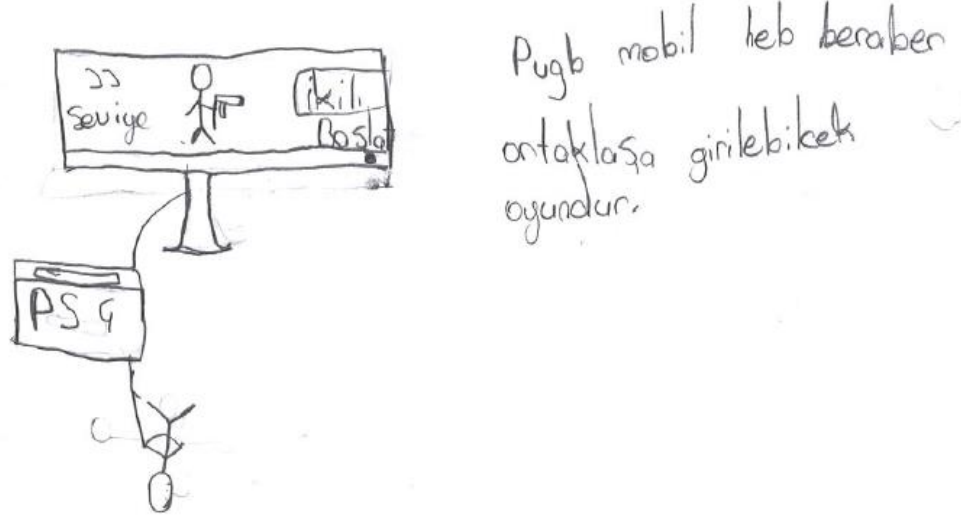
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 88. K302'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 89. K331'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

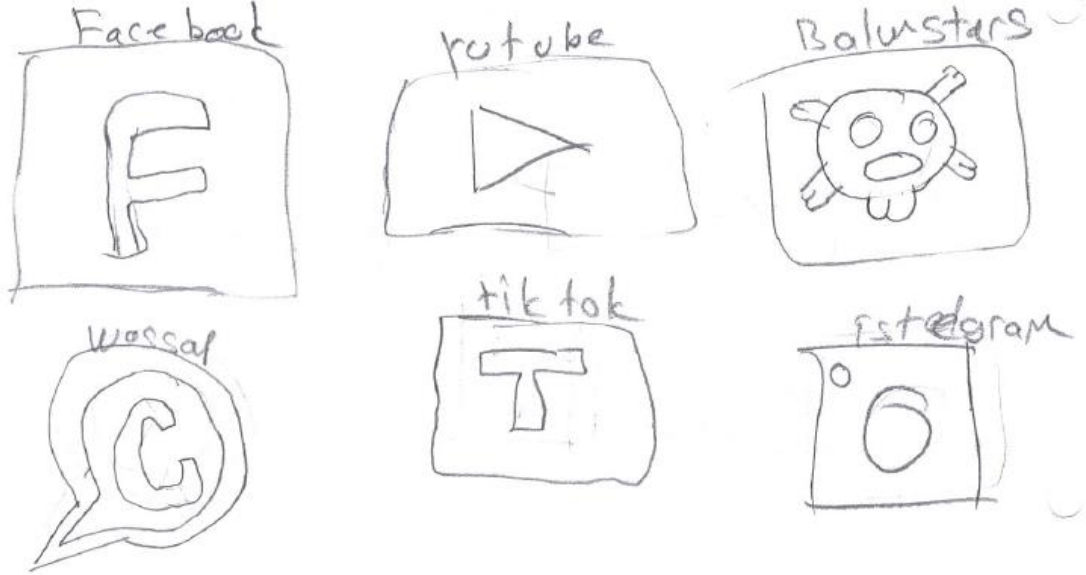
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 90. K332'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 91. K341'e ait çizim örneği

Öğrencilerin %23'ü “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna, sosyal medya kullanımını çizerek cevap vermişlerdir. Bu kategoride öğrenciler sosyal medyada alışveriş yapıldığını; sosyal medyanın kullanım özelliklerinde emoji, beğeni ve paylaşım kavramlarını barındırdığını; fotoğraf paylaşımları yaptıkça kullanıcılarının sayfalarının büyüdüğünü; sosyal medyada paylaşılan gönderilerin herkese ulaşabildiğini; sosyal medyaya birçok cihazla girilebildiği gibi kullanırken birçok cihaz desteğine de ihtiyaç duyulduğunu; sosyal medyanın çok oyunculu oyunlarının olduğunu ve birçok uygulamasının olduğunu ifade etmişlerdir. Çizimlerde yer alan bilgilere bakıldığında öğrencilerin sosyal medyanın çeşitli uygulamalarını kullandıkları ya da bu uygulamalardan haberdar oldukları ve özellikle de her bir uygulamanın içeriğinin ne olduğu, ne işe yaradığı hakkında bilgi sahibi oldukları kanısına varılabilir.

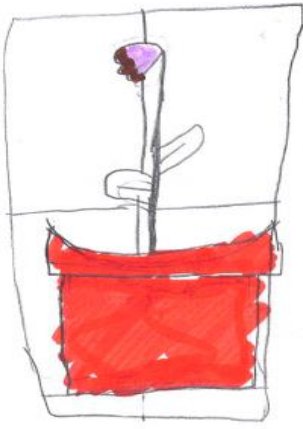
Kategori 3: Oluşan Hastalıklar

5.sınıf öğrencileri tarafından yapılan çizimler doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Oluşan Hastalıklar” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medya kullanımının neden olduğu hastalıkların resmedildiği 45 öğrencinin çizimi bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan çizimlerin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %12,67 olarak belirlenmiştir.

“Oluşan Hastalıklar” kategorisinde yer alan çizimlerde felç, göz bozukluğu, göz yorgunluğu, göz kanlanması, bulanık görme, kulakta işitme hasarı, şişmanlık, aşırı zayıflık, baş ağrısı vs. resmedildiği görülmüştür. Öğrencilere ait çizimlerin örnekleri Şekil 92, Şekil 93, Şekil 94, Şekil 95, Şekil 96, Şekil 97, Şekil 98, Şekil 99 ve Şekil 100’de sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Siz bir çiçek gibisiniz
ama çiçekler bir ke-
gün su dökmeyince
soler. Eğer sizde
çok fazla sosyal medya
bakarsanız. Sizde çiçek gibi
solarsınız. Yani kilo alırsanız
göz sağlırsınız belinizin vb.
Yani belirlendiğiniz saat
içinde sosyal medya
bakın sizde çiçek
solvayın gibi.

Şekil 92. K13’e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 93. K56'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

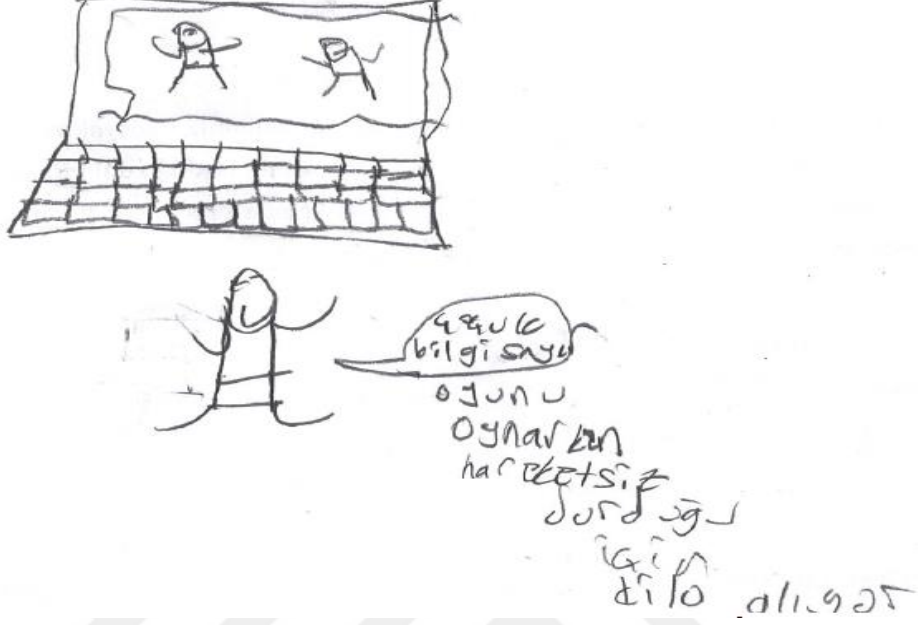
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 94. K66'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

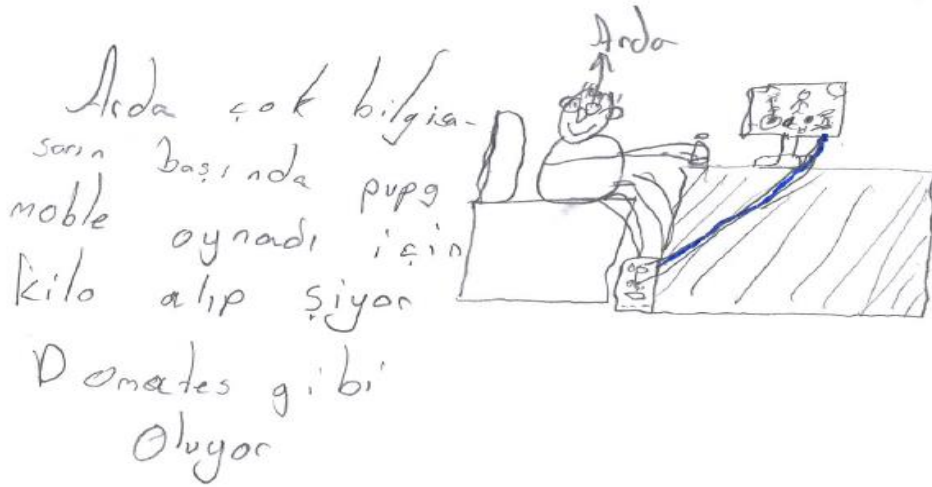
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 95. K219'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 96. K225'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 97. K268'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 98. K288'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Sosyal medyada çok fazla oyun oynar
-sak Gözlerimizi yorar.

Şekil 99. K312'ye ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 100. K330'a ait çizim örneği

Öğrencilerin %12,67'si “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna, kullanıldığında neden olan hastalıkları çizerek cevap vermişlerdir. Çizimlerde görülen hastalıklar, vücuda verdiği zararlar şeklinde ifade edilmiştir. Bu kategoride öğrenciler sosyal medyada uzun süre vakit geçirildiğinde göz bozukluğu, baş ağrısı, yemek yemeye vakit ayrılmadığından aşırı zayıflama ve hareketsizlik sonucunda kilo alma gibi sosyal medyanın birçok rahatsızlığa neden olduğuna vurgu yapmışlardır. Öğrenciler bu durumun genellikle sosyal medyayı uzun süre kullanmaktan kaynaklı bağımlılıkla oluştuğunu belirtmişlerdir.

Kategori 4: Yaşanan Duygular

5.sınıf öğrencileri tarafından yapılan çizimler doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Yaşanan Duygular” kategorisidir. Bu kategoride kullanımında yaşanan çeşitli duyguların resmedildiği 40 öğrencinin çizimi bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan çizimlerin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %11,26 olarak belirlenmiştir.

“Yaşanan Duygular” kategorisinde yer alan çizimlerde kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular vs. resmedildiği görülmüştür. Öğrencilere ait çizimlerin örnekleri Şekil 101, Şekil 102, Şekil 103, Şekil 104, Şekil 105 ve Şekil 106’da sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Çok ders çalışan insanların sosyal medya
özlemi

Şekil 101. K9'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 102. K108'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

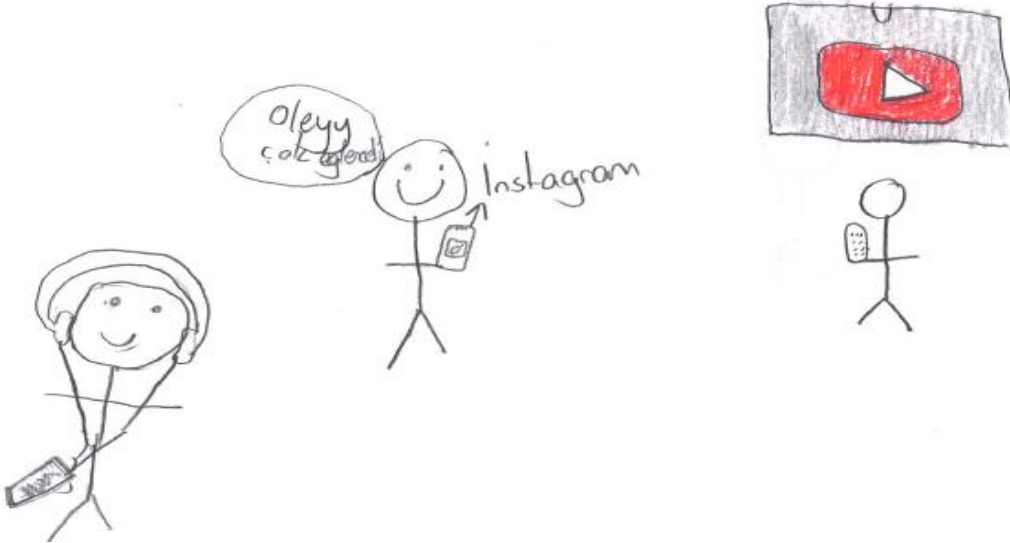
Bir adam çiçeklerin
Doğasıyla mutlu olurken
Diğerki Sosyal medyayla
Mutlu oluyor

Şekil 103. K170'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 104. K231'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

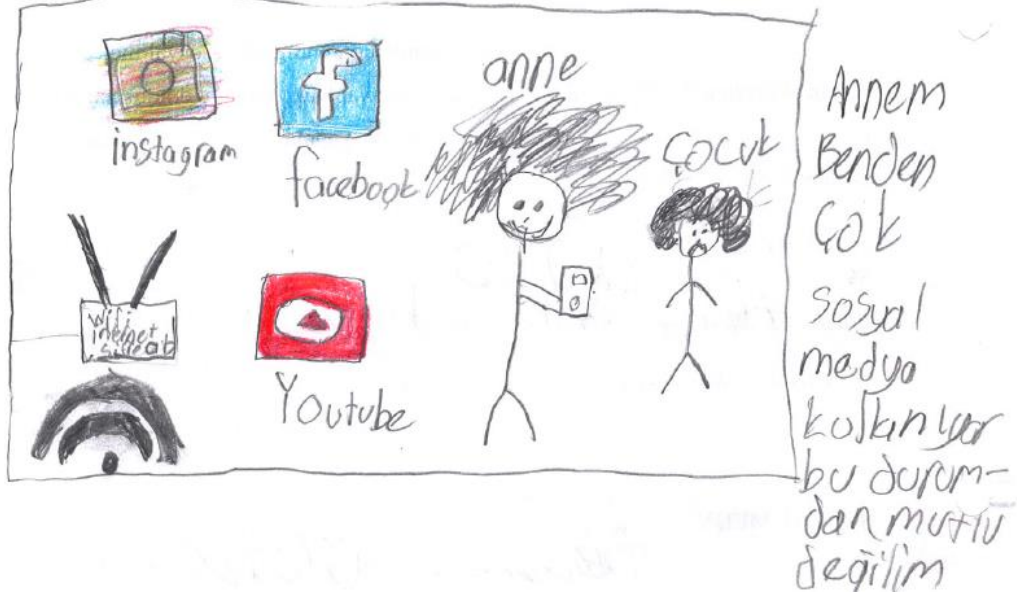
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 105. K336'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 106. K359'a ait çizim örneği

Öğrencilerin %11,26'sı “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna, kullanımında yaşanan çeşitli duyguları çizerek cevap vermişlerdir. Bu kategoride öğrenciler çok ders çalıştıkları ve sosyal medyayı kullanmadıkları zamanlar sosyal medyayı özlediklerini; sosyal medyanın olmadığı doğal ortamların mutluluk duygusu verdiğini; sosyal medya uygulamalarının çok eğlenceli olduğu; sosyal medya kullananların mutlu olurken kullanmayanların mutsuz olduğunu; ebeveynleri uzun süre sosyal medya kullanan çocukların mutsuz olduğunu ifade ederek sosyal medya kullanımında yaşanan duyguların farklılıklarını vurgulamışlardır. Sosyal medyayı kullanmada yaşanan duygular sosyal medyaya bakış açısını göstermede önemli bir kategoridir. Ayrıca öğrenciler kendisi ya da bir başkası kullandığında yaşanan duyguları ifade ederken daha çok mutlu ya da mutsuz olduğunu belirtmişlerdir.

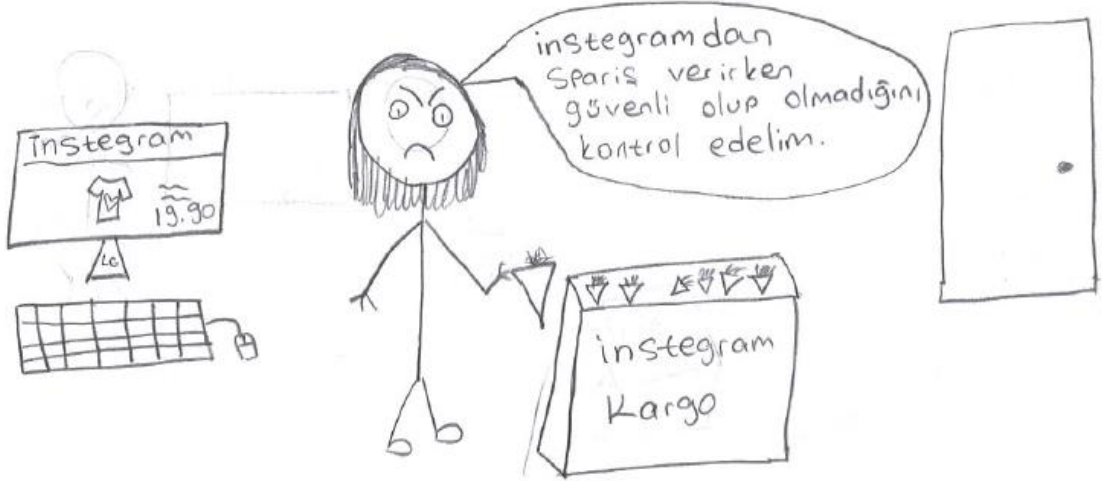
Kategori 5: Oluşan Tehlikeli Durumlar

5.sınıf öğrencileri tarafından yapılan çizimler doğrultusunda geliştirilen başka bir kategori “Oluşan Tehlikeli Durumlar” kategorisidir. Bu kategoride kullanımında meydana gelen tehlikeli durumların resmedildiği 27 öğrencinin çizimi bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan çizimlerin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %7,60 olarak belirlenmiştir.

“Oluşan Tehlikeli Durumlar” kategorisinde yer alan çizimlerde kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği vs resmedildiği görülmüştür. Öğrencilere ait çizimlerin örnekleri Şekil 107, Şekil 108, Şekil 109, Şekil 110, Şekil 111, Şekil 112, Şekil 113, Şekil 114 ve Şekil 115’te sunulmuştur.

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 107. K96'ya ait çizim örneği

BÖLÜM-II

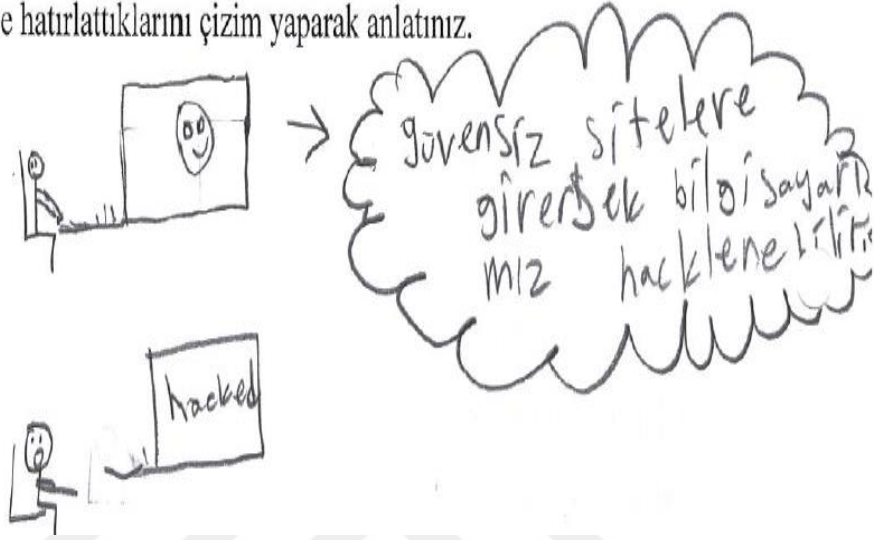
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 108. K118'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 109. K144'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 110. K149'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

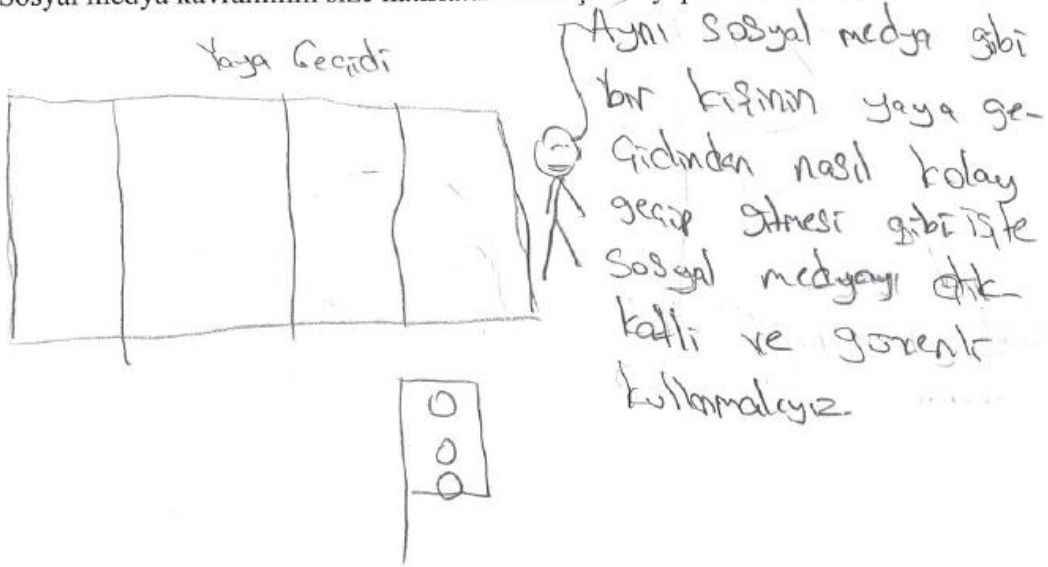
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 111. K155'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

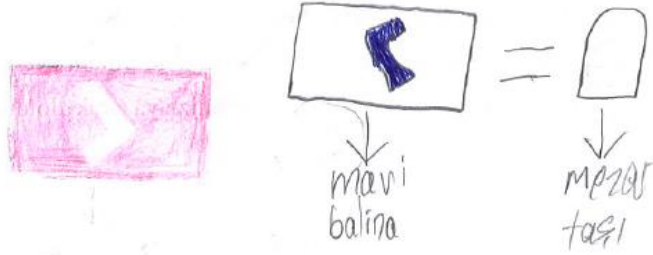
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 112. K161'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

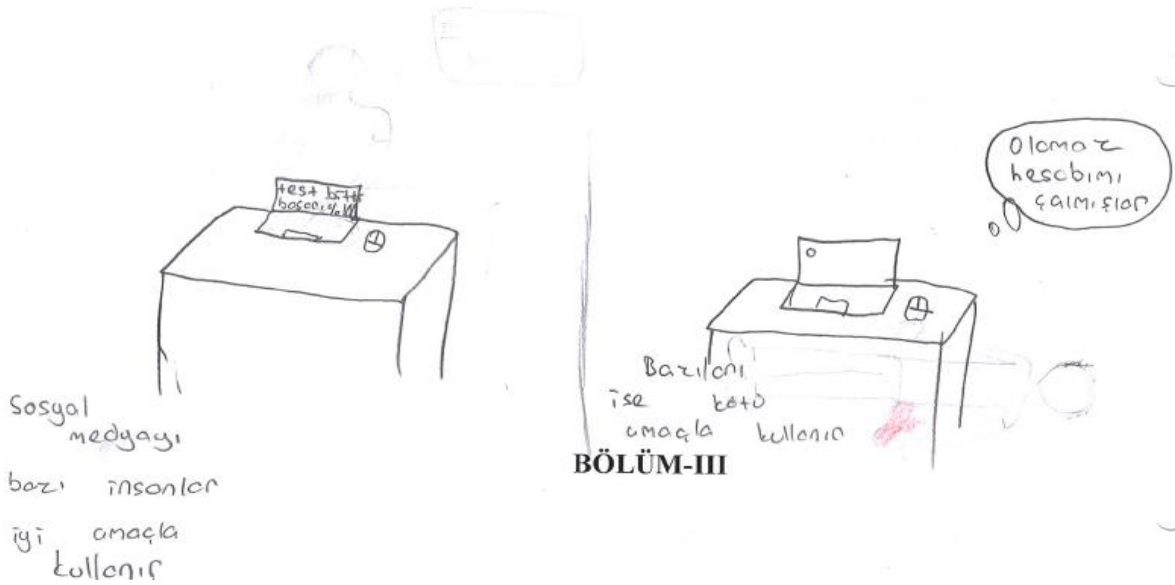

Sosyal medyadaki mavi balina gibi sosyal ar yüzünden insanlar dediklerini yapıyor ve sonuçta hakkına rahmetine kavuşuyor.

Şekil 113. K177'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

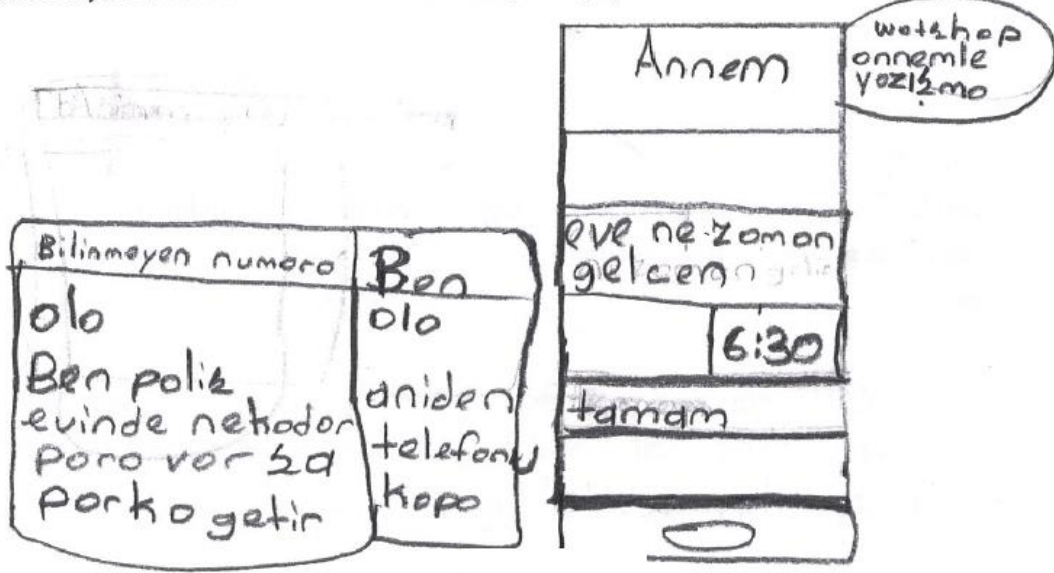
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 114. K240'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 115. K333'e ait çizim örneği

Öğrencilerin %7,60'ı “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna, kullanımında ortaya çıkan tehlikeli durumları çizerek cevap vermişlerdir. Bu kategoride öğrenciler sosyal medyadan alışveriş yapılırken güvenli olduğuna dikkat etmek gerektiğini; sosyal medyada kişisel bilgilerin dolandırıcıların eline geçebileceğini; sosyal medya hesaplarının kötü niyetli kişilerin eline geçebileceğini ya da bu kişilerce kullanıcıların tehdit edilebileceğini; sosyal medya hesaplarındaki kullanıcı şifrelerinin kolay elde edilebilecek şifreler şeklinde oluşturulmaması gerektiğini; sosyal medya hesaplarından paylaşılan bazı tehlikeli ve yasak oyunların kişilere zarar verdiğini ifade ederek sosyal medyada oluşan tehlikeli durumlara vurgu yapmışlardır. Çizimlerde yer alan tehlikeli durumlara bakıldığında öğrencilerin birçok tehlike konusunda bilinçli oldukları kanısına varılabilir.

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna çizim yoluyla verdikleri cevaplar incelenmiş, 355 öğrencinin kağıdı değerlendirmeye alınmıştır. Bazı öğrenciler tarafından sosyal medya kavramına ait yanlış bilgilere sahip oldukları ve ilgisiz çizim yaptıkları tespit edilmiştir. Yanlış bilgi ve ilgisiz resimlerin belirlendiği çizimlerde; Netflix video akış hizmeti, Navigasyon uygulaması, e-posta (Gmail, Hotmail), Google arama motoru, 182 randevu sistemi ve ilgisiz çizimler vs. ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir. Öğrencilere ait yanlış bilgilerin ve ilgisiz

Çizimlerin rnekleri Şekil 116, Şekil 117, Şekil 118, Şekil 119, Şekil 120 ve Şekil 121’de sunulmuştur.

BÖLÜM-II

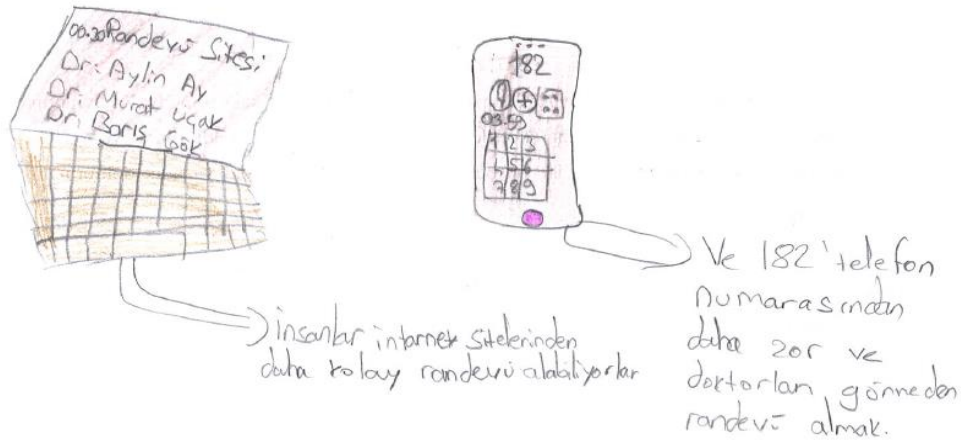
Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 116. K182’ye ait çizim rneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 117. K249’a ait çizim rneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 118. K259'a ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 119. K318'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 120. K320'e ait çizim örneği

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

Şekil 121. K345'e ait çizim örneği

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar ve Çizimlerin Analizine Yönelik Ortak Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve çizimler bu bölüme kadar ayrı ayrı ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ardından bu başlık altında öğrenciler tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan metaforların ortak özellikleri dikkate alınarak geliştirilen 12 kavramsal kategori ile çizimlerin benzer öğeleri dikkate alınarak geliştirilen 5 kavramsal kategori birlikte ele alınmıştır. Her iki bölüm için ayrı ayrı geliştirilen kategoriler birbirini tamamlayan, detaylandıran, açıklayan ve benzeyen bulgularına göre incelenmiş ve bu inceleme sonucunda birbiri ile ilişkili olduğu belirlenen kategoriler Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23.

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Oluşturulan Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metafor ve Çizimlere Göre Geliştirilen Kategorilerin Analizine İlişkin Ortak Bulgular

Çizim Kategorileri	Bilinçli Kullanım	Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı	Oluşan Hastalıklar	Yaşanan Duygular	Oluşan Tehlikeli Durumlar
Metafor Kategorileri					
Kullanım Özellikleri Olan		✓			
Bilgi Edinmeyi Sağlayan İçeriği Olan	✓	✓			
Bağımlılığa Neden Olan	✓		✓		
Ders Öğrenmeye Etkisi Olan	✓				
Duygu İfadeleri Barındıran				✓	
İletişime Etkisi Olan	✓			✓	
Alışveriş Yapılan		✓			
Güvenlik Tehdidi Barındıran					✓
Yararı ve Zararı Olan	✓		✓	✓	✓
Cihazları ve Kavramları Olan		✓			
Araçları/Uygulamaları Olan		✓			

Tablo 23 incelendiğinde öğrenciler tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan metaforların ortak özellikleri dikkate alınarak geliştirilen kategorilerin satırlarda, çizimlerin benzer öğeleri dikkate alınarak geliştirilen kategorilerinse sütunlarda yer aldığı görülmektedir. Tabloda yer alan işaretler ise kategoriler arasındaki ortak noktalarda toplanan ilişkilerin varlığını göstermektedir. Buna göre;

- ✓ “kullanım özellikleri olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle,
- ✓ “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisiyle,
- ✓ “içeriği olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisi , “sosyal medya araçlarının kullanımı” ve “oluşan tehlikeli durumlar” kategorileriyle,

- ✓ “bağımlılığa neden olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorileriyle,
- ✓ “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisiyle,
- ✓ “duygu ifadeleri barındıran” kategorisinin “yaşanan duygular” kategorisiyle,
- ✓ “iletişime etkisi olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” ve “yaşanan duygular” kategorileriyle,
- ✓ “alışveriş yapılan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle,
- ✓ “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisiyle,
- ✓ “yararı ve zararı olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” , “oluşan hastalıklar” ve “yaşanan duygular” kategorileriyle,
- ✓ “cihazları ve kavramları olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle,
- ✓ “araçları/uygulamaları olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle ortak noktalarda ilişkilendirildiği görülmektedir.

Araştırmacı tarafından geliştirilen metafor kategorileri ile çizim kategorilerinin birbiri ile ilişkilendirilmesi işlemi öğrencilerin her kategoride yer alan ifadeleri ve çizimleri birbirini tamamlayan, detaylandıran, açıklayan ve benzeyen bulgularına göre incelenerek yapılmıştır.

- ✓ “Kullanım özellikleri olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “kullanım özellikleri olan” kategorisinde sosyal medya araçları ve kullanımlarını ifade etmiş olmalarıdır.
- ✓ “Bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisindeki ifadelerinde sosyal medyayı bilinçli kullanmak gerektiğine yer vermeleridir.
- ✓ “İçeriği olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisi, “sosyal medya araçlarının kullanımı” ve “oluşan tehlikeli durumlar” kategorileriyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “içeriği olan” kategorisindeki ifadelerinin bilinçli kullanım, sosyal medya araçlarının kullanımı ve kullanımında ortaya çıkan tehlikeli durumları işaret etmesidir.
- ✓ “Bağımlılığa neden olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorileriyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “bağımlılığa

neden olan” kategorisinde sosyal medyayı bilinçli kullanmak gerektiğinden ve kullanıldığında oluşan hastalıklardan söz etmiş olmalarıdır.

- ✓ “Ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisindeki ifadelerinin bilinçli kullanılması gerektiğine işaret etmesidir.
- ✓ “Duygu ifadeleri barındıran” kategorisinin “yaşanan duygular” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “duygu ifadeleri barındıran” kategorisinde sosyal medya kullanılırken yaşanan duygulara yer vermiş olmalarıdır.
- ✓ “İletişime etkisi olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” ve “yaşanan duygular” kategorileriyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “iletişime etkisi olan” kategorisinde bilinçli kullanım ve kullanıldığında yaşanan duygulara işaret etmeleridir.
- ✓ “Alışveriş yapılan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin alışveriş yapılan kategorisinde alışveriş yaparken sosyal medya araçlarının kullanımının bilinmesi gerektiğine işaret etmeleridir.
- ✓ “Güvenlik tehdidi barındıran” kategorisinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisindeki ifadelerinin sosyal medyayı kullanırken yaşanan tehlikeli durumlara karşı dikkatli olunması gerektiğine dikkat çekmiş olmalarıdır.
- ✓ “Yararı ve zararı olan” kategorisinin “bilinçli kullanım” , “oluşan hastalıklar” ve “yaşanan duygular” kategorileriyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “yararı ve zararı olan” kategorisindeki ifadelerinde bilinçli kullanmak, kullanıldığında ortaya çıkan hastalıklar ve yaşanan duygulardan bahsetmiş olmalarıdır.
- ✓ “Cihazları ve kavramları olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “cihazları ve kavramları olan” kategorisindeki ifadelerinde sosyal medya araçlarına ve kullanımına yer vermiş olmalarıdır.
- ✓ “Araçları/uygulamaları olan” kategorisinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisiyle ilişkilendirilmesinin sebebi; öğrencilerin “araçları/uygulamaları olan” kategorisinde sosyal medya araçları ve kullanımına yer vermiş olmalarıdır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen metafor kategorileri ile çizim kategorilerinin birbiri ile ilişkilendirilmesinin ardından öğrencilerin kağıtlarına tek tek bakılarak her bir öğrencinin oluşturduğu metaforun yer aldığı kategori ile çiziminin yer aldığı kategori belirlenmiş ve eşleştirilmiştir. Yapılan eşleştirilmeye göre elde edilen veriler frekans değerlerine göre Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24.

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Oluşturulan Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metaforların Yer Aldığı Kategoriler ile Çizimlerin Yer Aldığı Kategorilerin Ortak Noktaları Açısından Eşleştirilmesi Sonucunda Oluşturulan Frekans Tablosu

Çizim Kategorileri	Bilinçli Kullanım	Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı	Oluşan Hastalıklar	Yaşanan Duygular	Oluşan Tehlikeli Durumlar
Metafor Kategorileri					
Kullanım Özellikleri Olan	1	25	-	-	-
Bilgi Edinmeyi Sağlayan	11	-	-	-	-
İçeriği Olan	3	7	-	-	2
Bağımlılığa Neden Olan	75	1	35	1	-
Ders Öğrenmeye Etkisi Olan	26	-	-	1	-
Duygu İfadeleri Barındıran	-	-	-	19	-
İletişime Etkisi Olan	15	1	-	9	-
Alışveriş Yapılan	-	7	-	-	-
Güvenlik Tehdidi Barındıran	1	-	-	-	22
Yararı ve Zararı Olan	29	1	10	7	2
Cihazları ve Kavramları Olan	-	11	-	-	-
Araçları/Uygulamaları Olan	-	29	-	3	1

Tablo 24 incelendiğinde, öğrenciler tarafından oluşturulan metaforların yer aldığı kategoriler ile çizimlerin yer aldığı kategorilerin belirlenmesi ve eşleştirilmesi sonucunda, her kategoride yer alan verilerin frekans değerlerinin verildiği görülmektedir. Frekans değerlerine göre;

- ✓ oluşturduğu metafor “kullanım özellikleri olan” kategorisinde yer alan 1 öğrencinin çiziminin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 25 öğrencinin çiziminin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisinde yer alan 11 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “içeriği olan” kategorisinde yer alan 3 öğrencinin bilinçli kullanım kategorisinde yer aldığı, 2 öğrencinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “bağımlılığa neden olan” kategorisinde yer alan 75 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı, 35 öğrencinin “oluşan hastalıklar”

kategorisinde yer aldığı ve 1 öğrencinin de “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,

- ✓ oluşturduğu metafor “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinde yer alan 26 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı ve 1 öğrencinin de “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “duygu ifadeleri barındıran” kategorisinde yer alan 19 öğrencinin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “iletişime etkisi olan” kategorisinde yer alan 15 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı ve 9 öğrencinin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “alışveriş yapılan” kategorisinde yer alan 7 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisinde yer alan 1 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı ve 22 öğrencinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “yararı ve zararı olan” kategorisinde yer alan 29 öğrencinin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı, 10 öğrencinin “oluşan hastalıklar” kategorisinde yer aldığı, 7 öğrencinin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı ve 2 öğrencinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “cihazları ve kavramları olan” kategorisinde yer alan 11 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “araçları/uygulamaları olan” kategorisinde yer alan 29 öğrencinin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı, 3 öğrencinin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı ve 1 öğrencinin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

Elde edilen bu sonuçlara göre Tablo 23 ve Tablo 24’te yer alan veriler birleştirilerek birbiri ile ilişkilendirilmiş kategorilerde metafor oluşturan ve çizim yapan öğretmen adaylarının frekans değerleri Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 25.

Birbiri ile İlişkilendirilmiş Kategorilerde Sosyal Medya Kavramına İlişkin Metafor Oluşturan ve Çizim Yapan 5.Sınıf Öğrencilerinin Frekans Tablosu

Çizim Kategorileri	Bilinçli Kullanım	Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı	Oluşan Hastalıklar	Yaşanan Duygular	Oluşan Tehlikeli Durumlar
Metafor Kategorileri					
Kullanım Özellikleri Olan		12			
Bilgi Edinmeyi Sağlayan	7				
İçeriği Olan	1	7			1
Bağımlılığa Neden Olan	19		5		
Ders Öğrenmeye Etkisi Olan	7				
Duygu İfadeleri Barındıran				2	
İletişime Etkisi Olan	3			1	
Alışveriş Yapılan		2	-		
Güvenlik Tehdidi Barındıran					3
Yararı ve Zararı Olan	6			1	1
Cihazları ve Kavramları Olan	-		-		
Araçları/Uygulamaları Olan			-		
Toplam	43	21	5	4	5
Genel Toplam	78				

Tablo 25 incelendiğinde, birbiri ile ilişkilendirilmiş kategorilerde metafor oluşturan ve çizim yapan öğrencilerin frekans değerlerinin verildiği görülmektedir. Frekans dağılımlarına göre;

- ✓ oluşturduğu metafor “kullanım özellikleri olan” kategorisinde yer alan 12 öğrencinin çiziminin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “bilgi edinmeyi sağlayan” kategorisinde yer alan 7 öğrencinin çiziminin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “içeriği olan” kategorisinde yer alan 1 öğrencinin çiziminin bilinçli kullanım kategorisinde yer aldığı, 7 öğrencinin çiziminin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin çiziminin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “bağımlılığa neden olan” kategorisinde yer alan 19 öğrencinin çiziminin bilinçli kullanım kategorisinde yer aldığı, 5 öğrencinin çiziminin “oluşan hastalıklar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “ders öğrenmeye etkisi olan” kategorisinde yer alan 7 öğrencinin çiziminin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “duygu ifadeleri barındıran” kategorisinde yer alan 2 öğrencinin çiziminin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,

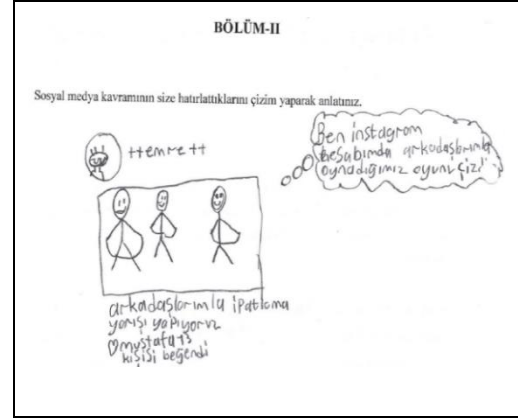
- ✓ oluşturduğu metafor “iletişime etkisi olan” kategorisinde yer alan 3 öğrencinin çiziminin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin çiziminin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “alışveriş yapılan” kategorisinde yer alan 2 öğrencinin çiziminin “sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisinde yer aldığı, hiçbir öğrencinin “oluşan hastalıklar” kategorisinde çizim yapmadığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “güvenlik tehdidi barındıran” kategorisinde yer alan 3 öğrencinin çiziminin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “yararı ve zararı olan” kategorisinde yer alan 6 öğrencinin çiziminin “bilinçli kullanım” kategorisinde yer aldığı, 1 öğrencinin çiziminin “yaşanan duygular” kategorisinde yer aldığı ve 1 öğrencinin çiziminin “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde yer aldığı
- ✓ oluşturduğu metafor “cihazları ve kavramları olan” kategorisinde yer alan hiçbir öğrencinin “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorisinde çizim yapmadığı,
- ✓ oluşturduğu metafor “araçları/uygulamaları olan” kategorisinde yer alan hiçbir öğrencinin “oluşan hastalıklar” kategorisinde çizim yapmadığı görülmektedir.

Elde edilen bu sonuçlara göre 78 öğrencinin oluşturdukları metaforu destekleyecek biçimde çizim yaptığı görülmektedir. Öğrencilere ait metaforu ve çizimi birbirini destekleyecek nitelikte olan metafor ve çizimlerin örnekleri Şekil 122 ile Şekil 132 arasında sunulmuştur.

Metafor: “Kullanım özellikleri olan”
kategorisi:

“Sosyal medya ayakkabı gibidir. Çünkü renk renk fotoğraflar vb. vardır. Onları giyip dolaşabiliriz yani onları beğenirsek bizim ana sayfamıza onun gibi fotoğraflar çıkar.”(K121)

Çizim: “Sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisi

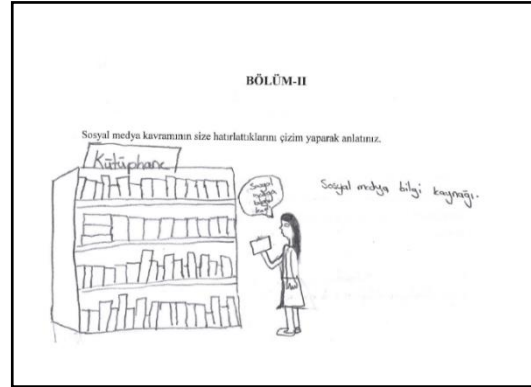
Şekil 122. K121'e ait çizim örneği

K121 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı ayakkabı olarak değerlendirdiği, renk renk olan ayakkabıların giyip dolaşılabilirdiği gibi beğenilerle de sosyal medyada dolaşılabilirdiğini ve beğenilere benzer fotoğraf içeriklerin ana sayfaya çıkacağını ifade ettiği; çiziminde ise bu metaforunu destekler nitelikte sosyal medyada paylaşılan bir fotoğraf ve beğeni simgesi, beğenen kişi hesabının yer aldığı görülmektedir.

Metafor: “Bilgi edinmeyi sağlayan”
kategorisi:

“Sosyal medya kitaplık gibidir. Çünkü aradığım bilgileri bulurum.”(K139).

Çizim: “Bilinçli kullanım” kategorisi

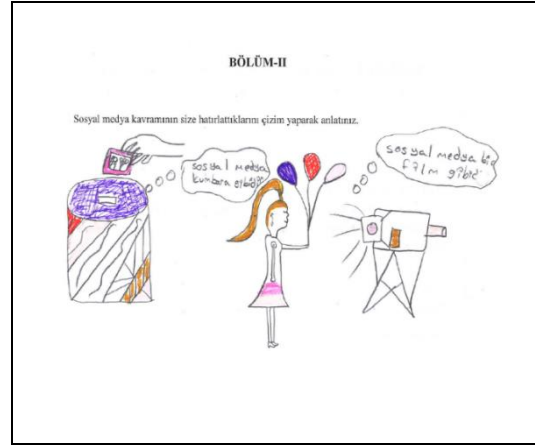
Şekil 123. K139'a ait çizim örneği

K139 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı kitaplık olarak değerlendirdiği, neden olarak ise kitaplıkta aradığı bilgileri bulabildiğini ifade ettiği; çiziminde ise bu metaforunu destekler nitelikte sosyal medyayı bilgi kaynağı olarak gördüğü ve kitaplıktan bilgi arayan bir kızı çizdiği görülmektedir.

Metafor: “İçeriği olan” kategorisi:

“Sosyal medya bir kumbara gibidir. Çünkü nasıl kumbara içinde bir sürü para barındırırsa sosyal medya da içinde bir sürü film barındırır.”(K91).

Çizim: “Sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisi:

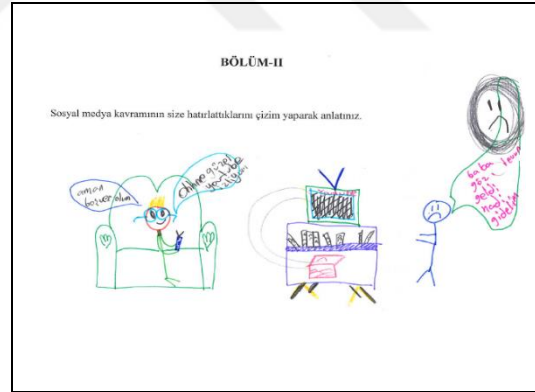
Şekil 124. K91'e ait çizim örneği

K91 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı kumbara olarak değerlendirdiği, kumbaranın içinde paranın olması, biriktirmesi gibi sosyal medyada da filmbarınmakta şeklinde ifade ettiği; çiziminde ise çekilen filmlerin kumbaraya benzettiği sosyal medya içerisine aktarılmasını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Bağımlılığa neden olan” kategorisi:

“Sosyal medya sakız gibidir. Çünkü sakızı çiğnedikçe çiğneyesin gelir. Aynı sosyal medyada da olduğu gibi. Bir açtığında elinden yarım saat bir saat bırakamıyorsun.”(K95).

Çizim: “Bilinçli kullanım” kategorisi:

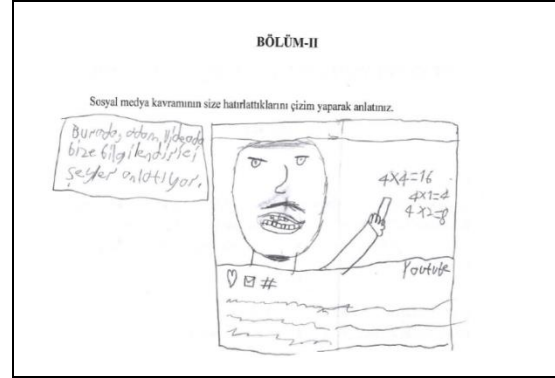
Şekil 125. K95'e ait çizim örneği

K95 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı sakız olarak ifade ettiği, çünkü sakızı çiğnedikçe bağımlılık yaptığı daha çok çiğnemek istendiği; sosyal medyada da açıldığında yarım saat, bir saat bırakılmadığını ifade ettiği; çiziminde ise çocuğunun doktor randevusu olan babanın çocuğu tarafından uyarılmasına rağmen sosyal medyayı bırakmadığını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Ders öğrenmeye etkisi olan”
kategorisi:

“Sosyal medya öğretmene benzer. Çünkü öğretmen bize her şeyi öğretir, anlatır; sosyal medyada bize videolarla her şeyi öğretebilir tıpkı öğretmen gibi.”(K32)

Çizim: “Bilinçli kullanım” kategorisi:

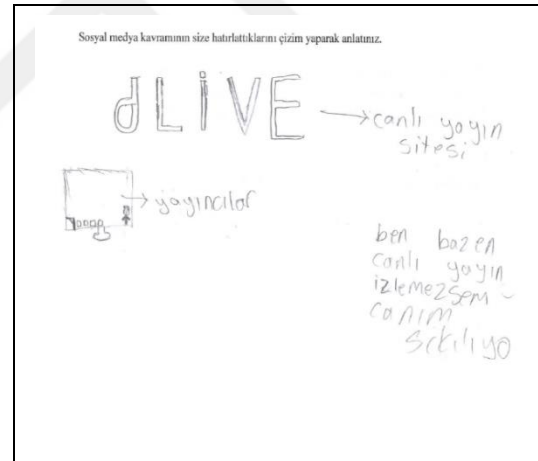
Şekil 126. K32'ye ait çizim örneği

K32 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı öğretmen olarak değerlendirdiği, öğretmenin her şeyi öğrettiği; sosyal medyanın da videolarla her şeyi öğrettiğini ifade ettiği; çiziminde ise youtube aracında bir öğretmenin ders anlattığını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Duygu ifadeleri barındıran”
kategorisi:

“Sosyal medya su gibidir. Çünkü su bizi sıkıntı yaşayınca ferahlatır. Sosyal medya ise canımız sıkılınca, bunalınca ferahlatır.”(K254)

Çizim: “Yaşanan duygular” kategorisi:

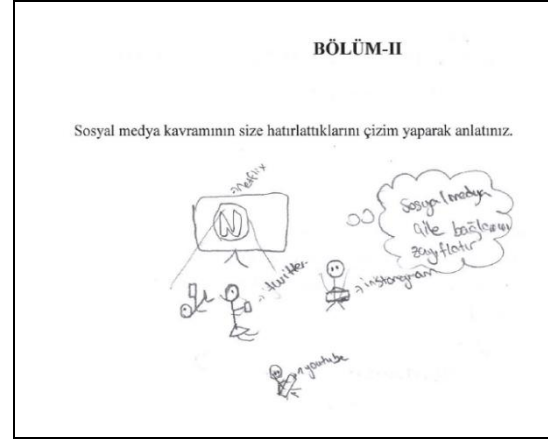
Şekil 127. K254'e ait çizim örneği.

K254 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı su olarak değerlendirdiği, suyun sıkıntılarda ferahlatma, rahatlatma özelliklerinin olduğunu ifade ettiği; çiziminde ise dLIVE sosyal medya canlı yayın aracını izlemediğinde sıkıldığını, izlediğinde kendisinin sıkıntılarını giderdiğini çizdiği görülmektedir.

Metafor: “İletişime etkisi olan”
kategorisi:

Çizim: “Bilinçli kullanım” kategorisi:

“Sosyal medya makas gibidir. Çünkü makas bazı şeyleri keser ve ayırır; sosyal medya ise aile, akraba, komşu bağlarını keser.”(K230).

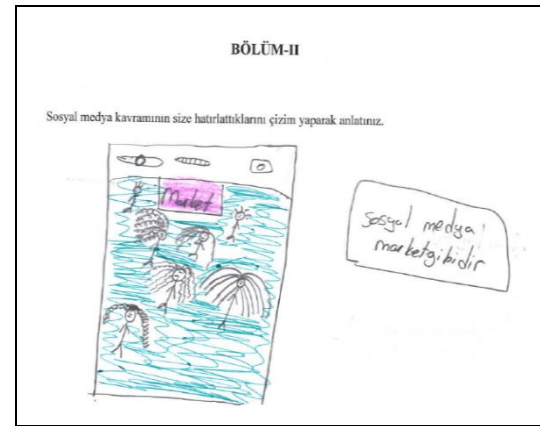
Şekil 128. K230'a ait çizim örneği

K230 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı makas olarak nitelendirdiği, makasın bazı şeyleri kestiği gibi sosyal medyanın da insanlar arasındaki bağları kestiğini ifade ettiği; çiziminde ise herbir aile bireyinin youtube, twitter, instagram gibi bir sosyal medya aracı ile vakit geçirdiğinin aralarındaki aile bağlarının zayıflattığını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Alışveriş yapılan” kategorisi:

Çizim: “Sosyal medya araçlarının kullanımı” kategorisi:

“Sosyal medya market gibidir. Çünkü markette her şey satılmaktadır. Sosyal medyada da her şey satılmaktadır.”(K115).

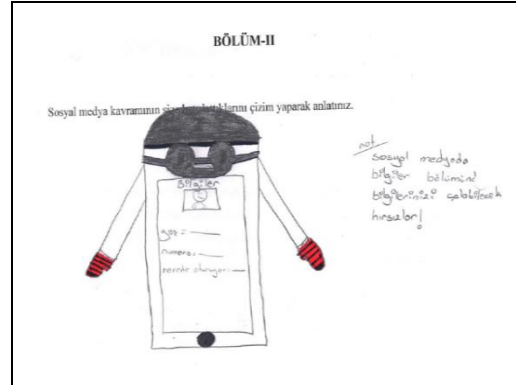
Şekil 129. K115'e ait çizim örneği

K115 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı market olarak nitelendirdiği, markette her şeyin satılması gibi sosyal medyada da her şeyin satıldığını ifade ettiği; çiziminde ise bireylerin sosyal medyada markette alışveriş yapar gibi alışveriş yaptıklarını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Güvenlik tehdidi barındıran”
kategorisi:

“Sosyal medya hırsız gibidir. Çünkü hırsızların bize ait bir şeyleri çalması gibi sosyal medya da bize ait bilgiler çalınabilir.”(K308).

Çizim: “Oluşan tehlikeli durumlar”
kategorisi:

Şekil 130. K308’e ait çizim örneği

K308 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı hırsız gibi nitelendirdiği, hırsızın bireylere ait olan eşyaları çaldığını; sosyal medyanın da kişilere ait bilgileri çalabileceğini ifade ettiğini; çiziminde ise sosyal medyada yer alan bilgiler kısmındaki kişisel bilgilerin çalınabileceğini çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Güvenlik tehdidi
barındıran” kategorisi:

“Sosyal medya atom bombası gibidir. Çünkü atom bombası birinin (kötü niyetli kişiye yani) eline geçtiğinde herkese zarar verecektir. Sosyal medyada tıpkı kötü niyetli birilerinin eline geçtiğinde bize, sana, ona yani herkese zarar verecektir.”(K119).

Çizim: “Oluşan tehlikeli durumlar”
kategorisi:

Şekil 131. K119’a ait çizim örneği

K119 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı atom bombası olarak değerlendirdiği, atom bombasının kötü niyetleri birinin eline geçtiğinde herkese zarar verebileceği gibi sosyal medyanın da kötü niyetli birileri tarafından başkalarına zarar vereceğini ifade ettiğini; çiziminde ise kötü niyetli birinin başkalarına zarar vermeye çalıştığı, hackleme(kişinin sosyal medya hesabını çalma) yapmaya çalışıldığını çizdiği görülmektedir.

Metafor: “Yararı ve zararı olan”
kategorisi:

“Sosyal medya hayvan gibidir. Çünkü hayvan çok iyi, tatlı ve güzel görünür ama yaklaşınca saldırı ve peşini bırakmaz. Sosyal medya da güzel ve iyi görünür ama içine girdikçe zarar verir, peşini bırakmaz.”(K199).

Çizim: “Yaşanan duygular” kategorisi:

Şekil 132. K199’a ait çizim örneği

K199 tarafından oluşturulan metafor ve çizim: Metaforunda sosyal medyayı hayvan olarak değerlendirdiği, uzaktan tatlı ve iyi olarak görüldüğü ama yaklaşınca saldırdığı gibi sosyal medya da uzaktan iyi ve güzel görünürken içine girdikçe peşini bırakmayıp zarar verdiğini ifade ettiği; çiziminde ise sosyal medya kullanmayan bireyin spor yaparak hayattan zevk aldığını, kullanan kişinin ise sıkıldığını çizdiği görülmektedir.

Öğrencilerin oluşturdukları metaforu destekler nitelikte çizimler yapmalarının istenmesi, oluşturdukları metaforu somutlaştırmak adına çizimlerini şekillendirmelerinin de istenmesi; kısacası araştırmada üç çeşit veri toplama aracının kullanılması, araştırma deseni olarak araştırmanın veri çeşitlemesine hizmet eden uygun bir araç olduğunu kanıtlamaktadır.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Kompozisyonlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, 357 öğrencinin kompozisyonu geçerli kabul edilmiştir.

Öğrencilerin kompozisyonları incelendiğinde, kompozisyonlarında ağırlıklı olarak sosyal medya araçlarının kullanımının (sosyal medya uygulamaları ve çok oyunculu oynanan oyunlar, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... Sosyal medyadan eşya satın alabiliyorsun, alışveriş yapabiliyorsun istediğin şeyleri sipariş verebiliyorsun.....”(K3).

“Ben sosyal medyada twetter, youtube, instagram ve whatsapp kullanıyorum.”(K24).

“Tiktok tüm dünyada kısa sürede ünlü olmuştur. PUBG’de öyle ve çok iyi oyun aracıdır. Ancak Brawl Stars en sevdiğim oyun ve bu bir aksiyon oyunudur. Ben telefonu severim..... Telefon oyunlar için zararlıdır.....”(K54).

“Youtuberlar çok para kazanıyorlar, bizim sayemizde tabi. Ama çok emek harcıyorlar o videoları çekebilmek için, o yüzden onların da haklarını yememek lazım. Ama bazı video içerikleri çok saçma oluyor.”(K57).

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonların bir kısmında ise sosyal medyanın bilinçli şekilde kullanılması gerektiğinin (bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bireylerin asosyal olmasına neden olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... Bunların dışında sosyal medyayı ihtiyacımız olduğunda ve bazen eğlenmek için kullanmalıyız. Sosyal medyada çok fazla vakit geçirmemeliyiz. Gerektiği zaman sosyal medyada vakit geçirmeliyiz.”(K67).

“Bir gün mahallemize bir araç geldi. İçinden uzaylıya benzeyen insanlar indi. Mahalledakilere çeşitli teknolojik aletler dağıttılar. Herkes de ben de çok sevindim. Aradan uzun zaman geçti ve herkes bu aletlerin bağımlısı oldu, kimse elinden bırakamaz oldu. Bunun bir tuzak olduğunu, birisinin bu duruma el atması gerektiğini söyledim, ben bilinçliydim ama herkes bana güldü ve “Saçmalama olmaz öyle şey, bu düşüncelerinle bizi uğraştırma” dediler.”(K80).

“Sosyal medyanın birçok güzel yanı vardır. Mesela internetten birçok bilgi ediniriz ve böylelikle işlerimiz kolaylaşır. Youtube’dan çok şey izler ve çok şey öğrenebiliriz ama fazla izler ya da arkadaşlarımızla fazla oyun oynarsak zararlı olur bize. Bu yüzden kullanırken dikkatli olmalıyız. İşimize yarar şekilde kullanırsak, süresine de dikkat edersek faydalı diye düşünüyorum.”(K84).

“..... Sosyal medyanın yararı da vardır zararı da vardır..... Bu zararının yanında yararı da var tabi, mesela benim bazen ders çalışmamda yardımcı da oluyor, ben sosyal medyadan konu anlatımları dinliyorum.”(K88).

Bazı öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlarda sosyal medya kullanımında ortaya çıkan tehlikeli durumların (kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği, küçük yaşta kullanımında içeriklerin uygun olmayışı, içeriğinde uygun davranışlar barındırmaması vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“ Sosyal medyadan bir şey almadan önce güvenilir bir site mi diye araştırmalı bence. Instagramdan alışveriş yapacaksak kaç takipçisi var, yorumları nasıl, müştairler ne yazmışlar, memnunar mı yorumlarını da okuyarak alışverişimizi yapmalıyız.”(K95).

“Bazı içerikler kötüdür: küfürlü ya da doğru bilgi vermeyen yanlış bilgi veren içerikler gibi. Bazen de oyunlara boş yere para yatırırın kaybedersin paranı. Youtube’da Oyun Delisi var mesela 2,6 milyon takipçisiyle hiç küfür etmez. Enes Batur 11 milyonluk abonesiyele küfürlerin küfürünü eder. Bir de dolandırıcılar var tabi onu unutmamak gerekir. Hackerları da hiç affetmem, göz yummam onlara dikkatliyimdir.”(K119).

“ Biz mesaj gelir telefonunuza sosyal medyada, bir uygulamadan ucuzluk var ya da 1 alana 1 bedava diye. Sen kanarsan, yazarsan bilgilerini isteyecekler, verince de dolandırılırsın. Bir de bilmediğin bir siteden oyun yüklersen virüs bulaşır ve telefonun bozulur.”(K132).

“ Sosyal medyayı elinden düşürmeyen daha yaşları küçük olan minik çocuklar var. Onlar için hiç uygun olmayan şeyler var içinde ve seyrediyorlar onlar için tehlikeli bence .”(K160).

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonların diğer bir kısmında ise sosyal medya kullanımında yaşanan duyguların (kullanıcıların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular, kullandığında mutlu ve mutsuz hissetme, uygulamaları beğenme ya da beğenmeme vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“ Ben facebook kullanıyorum ama beni çok gıcık ediyor. Instagram kullanımını seviyorum. Youtube ise bazen benim için çok sıkıcı bazen de çok eğlenceli olabiliyor. ..”(K146).

“ Ben genelde Enes Batur, Alper Rende, Kozmik Karınca ve Koca Kafalar bakıyorum ama en çok Koca Kafalar’ı severim.”(K156).

“ Sosyal medyayı sevmem. Dolandırmasından ve tehlikeli içeriklerinden hiç girmem, hiç sevmem.”(K165).

“ Bazı sosyal medya araçları sadece eğlence içindir. Mesela TikTok eğlenmek için kullanır insanlar, başka hiçbir faydası yok, çok saçma geliyor bana.”(K229).

“Sosyal medya eğlence kaynağıdır, onunla hiç sıkılmıyoruz. Ama zararı da var onun yüzünden sevdiklerimizi hiç özlemiyoruz, bazen bu yüzden onu hiç sevmiyorum.”(K266).

Bazı öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlarda ise sosyal medya kullanmada neden olan hastalıkların (psikolojik bozukluk, dikkat bozukluğu, damar tıkanıklığı, göz bozukluğu, şişmanlık, baş ağrısı, boyun ağrısı, işitme kaybı, vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... . Sosyal medyayı çok izlediğimizde vücudumuzda birçok hastalığa sebep olabilir, en çok da göz hastalıklarına, gözlerimizi bozar.” (K280).

“..... . Sosyal medyada çok vakit geçirdiğimizde her şey için kendimize zarar vermiş oluruz, mesela sağlığımızı tehlikeye atmış oluruz, bozulur sağlığımız.” (K309).

“..... . Sosyal medyada çok fazla zaman geçirmek göz sorununa neden olur ve psikolojimizi etkiler.” (K355).

Bunların dışında yazılan kompozisyonlarda sosyal medyanın kullanımında ailedeki durumunun (ailenin sosyal medyaya bakış açısı, kendilerinin kullanma durumu, çocuklarının kullanması durumundaki tepkileri, ailenin en sık kullandığı sosyal medya uygulaması vs.) ifade edildiği görülmüş, buna ilişkin kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“Benim annemin whatsapp grubu var, hep yazar oradan, bir de facebook. Babamın instagram hesabı var, onu kullanır. Kardeşim ise snapchat hesabından komik şeylere güler, seyreder, sever, o da kullanır.” (K328).

“..... . Sosyal medyada biz çok vakit geçirince annem uyarır aslında ama biz çok dinlemeyiz bize zararlı biliyorum, aslında dinlemeliyiz annelerimizi.” (K339).

“..... . Sosyal medyada annelerimiz nereye gittiğini arkadaşlarına gösterebilmek için kullanırlar, biz çocuklar heveslerimizi almak için kullanırız, babalarımız da eve gelince sırf vakit geçirmek için kullanırlar.” (K359).

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Yazılan Kompozisyonların Ortak Özellikler Bakımından Toplandığı Kavramsal Kategorilerin Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, kompozisyonlarındaki benzer öğeler dikkate alınarak kavramsal kategoriler belirlenmiştir. Geliştirilen kategoriler frekans değerlerine ve yüzdelere göre Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26.

Sosyal Medya Kavramına İlişkin Yazılan Kompozisyonların Ortak Özellikleri Bakımından Toplandığı Kategoriler

Sıra No	Kategoriler	(f)	%
1.	Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı	299	32,74
2.	Bilinçli Kullanım	284	31,10
3.	Oluşan Tehlikeli Durumlar	179	19,60
4.	Yaşanan Duygular	81	8,87
5.	Oluşan Hastalıklar	54	5,91
6.	Ailedeki Durumu	16	1,75
Toplam		913	100,0

Tablo 26 incelendiğinde, öğrenciler tarafından yazılan 403 kompozisyonun 357'si geçerli kabul edilmiş ve kompozisyonlar ilişkili olduğu bir diğer kategoride de yer aldığından 913 kompozisyonun ortak özellikler bakımından 6 kavramsal kategori altında toplandığı görülmektedir. Kategoriler geliştirilirken öğrencilerin kompozisyonları tek tek incelenmiş, kompozisyonlarındaki benzer öğeler dikkate alınmıştır.

Kategori 1: Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı

“Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı” kategorisi, öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonların toplandığı en fazla frekansa sahip kategoridir. Bu kategoride sosyal medya araçlarının kullanımını ifade eden 299 öğrencinin kompozisyonu bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %32,74 olarak belirlenmiştir.

“Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı” kategorisinde yer alan ifadelerde sosyal medya uygulamaları ve çok oyunculu oynanan oyunlar, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs. ile ilgili ifadelerin dile getirildiği görülmüştür. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“TikTok aracını beğeniyorum. Çünkü istediğin şeyi gizleyebiliyorsun veya çekip atabiliyorsun ama beğenmediğim yanı ise biraz tehlikeli olması, şiddet içerikli olması. Başkası Whatsapp aracını beğeniyorum bir de. Çünkü istediğin kişiyle yazışıp durum atabiliyorsun, sadece sende kayıtlı olanlar görüyor durumunu.”(K28).

“Brawl Stars oyununun bir zararı yok, Zula oyunu ise bir savaş oyunudur, kan vardır içinde.”(K51).

“Youtube, Instagram, Facebook, Tiktok, Twetter bunlar sosyal medyada kullandığımız şeyler. Youtuber, fenomenler de sosyal medyanın içindedir. Sosyal medyaya fotoğraf koyuyorlar, hiç mutlu değiller aslında ama yemek yerken, gezerken devamlı fotoğraf çekip paylaşıyor.”(K52).

“Youtube: Kötü, saçma şeylerde var ama isteyen oradan ders çalışabilir, ben öyle yapıyorum. Instagram: Herkes birbirini takip ediyor, o kadar da güzel bir şey değil. TikTok: Kuzenim devamlı giriyor komik şeyler var diye bizimle hiç vakit geçirmiyor o yüzden. Whatsapp: Herkes onu kullanıyor iletişim kurmak için.”(K64).

“ Instagram, Twetter, Youtube gibi uygulamalar bizim birçok işimize yarar. İntenet aracılığıyla telefonda ya da bilgisayardan da olur, girerek alışveriş yapabiliriz ya da youtube mesela anlamadığımız yerleri dinleyerek derslerimizi öğrenebiliriz.”(K84).

“Sosyal medya deyince benim aklıma ilk telefon, tablet, bilgisayar geliyor bir de internet. Çünkü bunlarla sosyal medyaya girebiliyoruz. Araçları ise Facebook, Youtube gb araçlar.”(K92).

“Sosyal medya sayesinde birçok işimizi telefonda halledabiliyoruz. Mesela önceleri ekmek almak için bile insanlar onlarca mesafe yürürlermiş şimdi telefonumuzdan uygulamayı açıp siparişimizi veriyoruz ve dakikalar sonra onaylanıyor, birkaç güne de geliyor.”(K136).

“ Netflix sosyal medya değil ama Netflix'i bıraktınca zamanımı en çok ona harcadığımı farkettim.”(K146).

“Sosyal medya içinde birçok insan topluluğunu bulunduran ve instagram ve facebook gibi uygulamaların bulunduğu internetli sosyal ağıdır, tanımı böyledir bence. ”(K188).

“ Sosyal medyayı Sosyal Bilgiler ders kitabından öğrendik teknoloji kelimesiyle öğrendik, bir teknoloji ürünüdür sosyal medya. ”(K255).

“ Birçok aracı biliyorum kullanıyorum ama en çok Snapchat aracını kullanıyorum: içindeki filtreler çok iyi, güldürüyor, eğlendiriyor.”(K274).

“Sosyal medya araçları: Twitch, dlive, Discord, Youtube, Facebook, Instagram ”(K291).

“ Sosyal medyanın içinde birçok oyun var; PUBG, Minecraft, Roblox gibi ben en çok bunları oynarım. ”(K350).

Öğrencilerin %32,74'ü “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna sosyal medya araçlarının kullanımını ifade ederek cevap vermişlerdir. Kompozisyonların ağırlıklı olarak bu kategoride toplanmasından öğrencilerin sosyal medya uygulamalarını kullandıkları belirtilebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitabında da teknoloji kavramıyla bağlantı kurarak öğrendiklerini ifade eden öğrencilerin de olduğu görülmektedir.

Kategori 2: Bilinçli Kullanım

5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Bilinçli Kullanım” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medyanın bilinçli kullanılmasına yönelik ifadelerin yer aldığı 284 öğrencinin kompozisyonu bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %31,10 olarak belirlenmiştir.

“Bilinçli Kullanım” kategorisinde yer alan kompozisyonlarda bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bireylerin asosyal olmasına neden olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı vs.ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“Bence sosyal medya insanı sigara gibi bağımlı yapıyor. Şahsen ben ikidebir ona bakmak istiyorum. Ama kendimi ondan uzak tuttuğumda daha iyi hissediyorum. Tam uzak duruyorum derken mesaj geliyor ve ben merak edip bakıyorum. Bence sosyal medyanın içinde de sigara da olduğu gibi nikotin var.”(K10).

“Sosyal medya bazen yararlı olabilir, tabi bu zararlı olmadığı anlamına gelmez. Çok kullanılması halinde bağımlılık yapabilir. Sosyal medya demek her sözü söyleyebiliriz demek değildir. Saygı çerçevesi içinde konuşmalı ya da yazışmalıyız.”(K44).

“..... Sosyal medyada oyun severim ama günde 2 saatten fazla kalmam, hareketsiz kalmamam lazım. TELEFON OYUN İÇİN ZARARLIDIR.”(K54).

“..... Sosyal medyanın zararları kadar yararlı yönleri de var. Mesela hiç gitmediğimiz göremediğimiz yerleri görebiliyoruz aslında videolarla gezmiş gibi oluyoruz.”(K65).

“..... Sosyal medya bence çağımızın hastalığıdır.”(K69).

“Sosyal medyadan bilgiler öğrenebiliriz. Eğer tatil düşünüyorsak o yerle ilgili araştırmalar yaparız hatta ayarlayabiliriz de. Herhangi bir eşyanın nasıl kullanıldığını sosyal medya sayesinde öğrenebiliriz.” (K72).

“Ben sosyal medyadan yaşımıza hitap eden ve işimize yarayanları kullanıyorum. Facebook, Instagram kullanıyorum mesela. Zaten önemli de değil bence o kadar, whatsapp kullanıyorum o da bana yeterli geliyor zaten.”(K97).

“Ben youtube, whatsapp ve snapchat kullanıyorum onları da öyle çok değil az kullanırım, çünkü genelde boş zamanlarımda bisiklet kullanmayı tercih ederim ben.”(K120).

“Sosyal medyanın yararı da var zararı da. Sosyal medyaya aslında insanlar vakit geçirmek için bakıyor halbuki insanlar dışarıdaki güzelliklerin farkında değiller. Tamam bakabiliriz ama dışarıdaki aktiviteler daha hoş fakat insanlar bunun farkında değil, bilinçlenmeliler.”(K122).

“İsminin sosyal medya olmasına bakmamalı, bizi yanıltıyor. İnsanları kendine bağımlı yapıp gerçek dünyadan uzaklaştırdığı için adı bence “ asosyal medya” olmalı.”(K124).

“Teknolojinin yöneticisi Google’ın kurucusu bile çocuklarının 15 yaşından sonar teknolojiyle tanışması için çok uğraşmış, kurallar koymuşlar çocuklarına. Hatta akıllı tahtanın bile olmadığı okula gidiyor. Google, bunu yaparak google’ı kullananlara gerizekalıyorsunuz diyor.”(K133).

“Sosyal medyada çok fazla oyun oynarım ne kadar bu yanlış görünse de bunun da yararları var, mesela oynadığım bir oyunda yabancı arkadaşlarım var. Onlarla konuşmak zorunda olduğum için İngilizcem mecburen gelişmekte. Yani oyunda ya da izlediğimiz videolarda gelişebiliriz. Ama tabi biraz aşırıya kaçmazsak iyi olur.”(K167).

“..... Sosyal medyada çok dolaşmak okul hayatımızı etkiler, yeteri kadar dolaşmalıyız.”(K194).

“Merak ettiğimiz soruları gösteriyor ve bilgi sahibi olmamızı sağlıyor. Arada merak ettiğim bilgilere felan bakıyorum. Zararlı şeyler de var tabi bizi kötü etkileyen. Ben ise en çok zararlı şeylere bakıp vaktimi en çok zararlı olanlarla geçiriyorum.”(K216).

“Yararları var çünkü dersleri hep oradan dinlerim, sınavlarıma çalışırım. Zararları var bağımlılık yapar bırakamazsın. Zararlıdır çünkü aklın hep orada takılı katılır ders çalışamazsın, dersleri dinleyemezsi bile aklın onda kaldığı için.”(K221).

“.....Kullanırken bağımlılık yaptığı için dikkatli olmalıyız aslında bir yere çarpar, düşebiliriz önümüzü görmeyiz ilgilenirken.”(K260).

“..... İnsanların neredeyse hepsi, çok fazla sosyal medya kullanıyor. Bu çok sağlıksız ve zararlı bir durum. Çocuklara bile telefon alanlar var, sonra da bıraktırmaya çalışıyorlar. Eeeee kardeşim o zaman almasaydın, sonra da durmuşlar icat edenlere suç buluyorlar.”(K268).

“..... Sosyal medya herkesi kendine çekiyor. Mesela 0-2 yaş grubu bile telefon için ağlıyor. Bazı insanlar da arabada telefonla konuşunca kaza yapıyor, canına mal oluyor.”(K269).

Öğrencilerin %31,10’u “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna bilinçli kullanımı ifade ederek cevap vermişlerdir. Kompozisyonlarda yer alan ifadelerle bakıldığında bazı öğrencilerin sosyal medyayı çok kullansa da dikkatli kullanılması gerektiği konusunda bilinçli oldukları kanısına bakılabilir.

Kategori 3: Oluşan Tehlikeli Durumlar

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Oluşan Tehlikeli Durumlar” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medya kullanıldığında ortaya çıkan tehlikeli durumlara yönelik ifadelerin yer aldığı 179 öğrencinin kompozisyonu bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %19,60 olarak belirlenmiştir.

“Oluşan Tehlikeli Durumlar” kategorisinde yer alan kompozisyonlarda kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği, küçük yaşta kullanımında içeriklerin uygun olmayışı, içeriğinde olumsuz davranışlar barındırması vs. ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“Sosyal medya hem kötü hem iyi bir şey. Çünkü bazıları yabancılarla sosyal medyada tanışıp evine alabiliyor, sonra da o kişiyi kaçırıp zarar veriyor hatta öldürebiliyor.” (K3).

“Sosyal medyanın yararı gibi zararı da var. Mesela instagram ve facebooktan hesaplar çalınabiliyor, internetten alışveriş yaptığımızda hiç beklemediğimiz şey gelebiliyor ya da başımıza hiç aklımıza gelmeyen şey geliyor. Bazen de arkadaş ediniyoruz oradan bize zarar verebiliyor. Sosyal ders kitabında öğrenmiştik.” (K7).

“..... Sosyal medyanın zararları ise çocuklar ders yapmak yerine telefona bakıyor, video izliyor ya da oyun oynuyor. Bazen de alışveriş yapıyorsun kart bilgilerin çalınıyor, bankadaki paralarını çekiyorlar, dolandırılıyorsun.” (K13).

“İnternet yoluyla sosyal medyadan alışveriş yaptık birkaç defa ama hiç kötü çıktığı olmadı, olumsuz bir durum yaşamadık, hepsi iyi geldi.” (K19).

“Sosyal medyada çok vakit geçirince kişinin düzeni bozuluyor. Hele bir de küçük yaşta başlayınca bilmediği için doğruyu yanlış izlediği kişiyi örnek alıyor. İzlediği kişi eğer şiddet içerikli videolar yapıyorsa onu izleyen kişi şiddete meyilli oluyor. Bu videolar genellikle Youtube’da oluyor. Youtube para kazanmaya yönelik olduğu için içinde her türlü kişi var.” (K26).

“..... Whatsapp uygulamasının zararlı bir yanı da var tabi. O da, çocuk için arkadaşları zararlı bir içerik yolluyor o da yükleyip oynuyor canıyla ödüyor bunu.” (K28).

“..... Sosyal medyada tehlikeli oyunlar vardır. Kötü zararlı içerikler paylaşıyorlar. Özel bilgilerimizi ise asla paylaşmamalıyız.” (K39).

“..... . Sosyal medyanın fazlası zaten zararlı. Bana göre aslında hiç de güvenilir değil. İnsanı kötü yerlere götürüyor.”(K53).

“..... . Kötü niyetli kişiler tabi bu paylaşılan fotoğrafları istediği yerlerde kullanabiliyor. Ve kötü yerlerde kullanıyorlar.”(K61).

“..... . Bir şey alacağımız zaman başında “https” ifadesine dikkat etmeliyiz ya da bir bilgi öğreneceğimiz zaman güvenli bilgi ve alışverişlerimiz için.”(K67).

“..... . Ben genelde alışveriş yapacağım ya da bilgi öğreneceğim zaman “https...” de ‘s’ harfine dikkat ederim; yorumlara, takipçilerine, fotoğraflarına bakarım açıkçası güvenilir olmasına bakarım.”(K93).

“Whatsapp’tan bazı kişiler Momo denen oyunu paylaşıyor. Sonra da Momo onu arıyor, tehlikeli bir oyun bu.”(K162).

“..... . Sosyal medyanın Youtube’nda en çok küfürlü videolar yaygındır. Bu yüzden çocuklar buralardan küfür öğrenip küfürlü konuşmaya başlıyorlar.”(K145).

“..... . Sosyal medya tehlikelidir. Tanımadıklarımızı takip etmemeliyiz. Bizi para ile tehdit edip veya seni takip ediyorum dediklerimi yap deyip tehdit edebilir. O yüzden tanımadıklarımızı takip etmemeliyiz. Sadece tanıdıklarımızı takip etmeliyiz.”(K159).

“..... . Sosyal medya 3 yaşındaki çocuklar için çok tehlikeli şeyler bulunduruyor ve bakan çocuklar var böyle. Aileleri bu duruma çözüm bulmalılar. 3 yaşından büyük çocuklar için de hiç iyi şeyler bulundurmuyor hiç güvenli değil.”(K168).

“Güvenli bir yerden alışveriş yapmazsak istediğimiz şey küçük gelebilir, ayıplı mal olabilir, istediğimiz şey o olmayabilir, arızalı çıkabilir.”(K195).

“Sosyal medyada annemizin kızlık soyadını vermemeliyiz, bu bizim için tehlikeli olur. Sosyal medya araçları tehlikelidir aslında, bir de bizim için de uygun değil.”(K198).

“..... . Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal medyayı, onu nasıl kullanmamız gerektiğini, nelere dikkat etmemiz gerektiğini hep öğrendik.”(K257).

“..... . Ben Sosyal Bilgiler dersinde genel ağın güvenli olarak kullanılması ve dikkatli kullanılması gerektiğini işlediğimizi hatırlıyorum.”(K265).

“..... . Sosyal medya kullanırken de kullandığımız alete virüs bulaşabilir, zarar verebilir.”(K297).

“..... . Sosyal medyayı kullanmada Sosyal Bilgiler ders kitabında genel ağ güvenliğine dikkat etmeliyiz diye öğrendik.”(K314).

Öğrencilerin %19,60’ı “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna, kullanımında ortaya çıkan tehlikeleri ifade ederek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin sosyal medya kullanımında gereken güvenlik kurallarına

dikkat etmediklerinde sosyal medyanın tehlikeler barındırdığının bilincinde oldukları kanısına varılabilir. Bunun yanı sıra bu kategoride Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrendikleri güvenlik kurallarını öğrendiklerine de değinmişlerdir.

Kategori 4: Yaşanan Duygular

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen bir diğer kategori “Yaşanan Duygular” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medya kullanımında yaşanan duygulara yönelik ifadelerin yer aldığı 81 öğrencinin kompozisyonu bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %8,87 olarak belirlenmiştir.

“Yaşanan Duygular” kategorisinde yer alan kompozisyonlarda kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular, kullandığında mutlu ve mutsuz hissetme, uygulamaları beğenme ya da beğenmeme vs. ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... . Sosyal medya yine de bence harika bir şey.”(K9).

“Benim en sevdiğim uygulaması youtube ve instagram. Çünkü iki uygulaması da beni çok eğlendiriyor. Youtube’da çok eğlenceli videolar var.”(K14).

“..... . Instagram ve Youtube’ı eğlence amaçlı kullanıyorum çünkü eğlenceli.”(K25).

“Ben Instagram’ı beğeniyorum. Whatsapp’ı beğeniyorum.”(K28).

“..... . Bence hep bilgi almak yararlı tarafı değildir. Ben eğlenip vakit geçiriyorum, bana eğlenceli geliyor sosyal medya bu da yararlı benim için.”(K44).

“..... . Diğer yandan da eğlenceli ama ben sosyal medyayı pek sevmem.”(K53).

“..... . Sosyal medyadan aldığımız haberlerle üzülürüz, bazen canımı sıkar.”(K71).

“..... . Instagramda komik şeyler izleyip eğleniyorum. Sosyal medya beni eğlendiriyor.”(K85).

“Sosyal medya bir insanı doğru kullanımında mutlu yanlış kullanımında mutsuz edecektir,”(K180).

“..... . Bazı yerlerde ise işe yarar, mesela açar oyun oynarız canımızın sıkıntısını alır.”(K214).

“..... . *PUBG güzel bir oyun ve oradan arkadaşlar ediniyorum yeni yeni ve mutlu oluyorum, eğleniyorum bu yüzden eğlenceli buluyorum.*”(K233).

“..... . *Sosyal medya çok boş şeylerden oluşabilir ama çok eğlenceli ben çok seviyorum, onlarsız yapamam.*”(K273).

“..... . *Bazen korkuyoruz kazıklanacağım diye, bazen bizi güldürüyor eğlenebiliyoruz çok zevkli. Aslında çok güzel bir şey.*”(K300).

Öğrencilerin %8,87’si “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna kullanımında yaşanan duyguları ifade ederek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin sosyal medyayı daha çok eğlenceli, mutlu eden, güldüren, beğenilen şeklinde olumlu yönde nitelendirdikleri görülmektedir.

Kategori 5: Oluşan Hastalıklar

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen bir diğer kategori “Oluşan Hastalıklar” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medya kullanımında ortaya çıkan hastalıkların ifade edildiği 54 öğrencinin kompozisyonu yer almaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %5,91 olarak belirlenmiştir.

“Oluşan Hastalıklar” kategorisinde yer alan kompozisyonlarda psikolojik bozukluk, dikkat bozukluğu, damar tıkanıklığı, göz bozukluğu, şişmanlık, baş ağrısı, boyun ağrısı, işitme kaybı, vs.ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... . *Zamanın nasıl geçtiğini anlamayıp cips, kola, tatlı gibi şeyler video izlerken yiyoruz ve kilo alıp obez oluyoruz.*”(K2)

“..... . *Çok fazla telefonda vakit geçirirsek, sosyal medyada dolanırsak gözlerimiz bozulur, miyop oluruz.*”(K29).

“..... . *Bazı içerikler ruh halimizi kötü etkiler, psikolojimiz bozulabilir.....*”(K34).

“..... . *çok ilgilenirsek sağlık sorunu yaşarız.*”(K39).

“..... . *Çok bakarsak sosyal medyaya göz sağlığımız ve zihinsel sağlığımız elden gider.*”(K75).

“..... . *Bu araçlar çok kullanılırsa göz ve beyin sağlığımız bozulur.*”(K94).

“ Eğer gereğinden fazla kullanıyorsak gözlerimiz bozulabilir, boynumuz ağrıyabilir. Bunun gibi daha ilerde birçok sağlık sıkıntılarımız ortaya çıkabilir.”(K100).

“ Sosyal medya bizi tembelleştirir ve obezliğe yol açar.”(K115).

“ Zararı ise dikkat bozukluğuna neden olmasındır.”(K239).

“ Benim en yakın arkadaşım teknoloji bağımlısı olduğu için gözlük numarası büyümüştü. ”(K310).

Öğrencilerin %5,91'i “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna kullanımında meydana gelen hastalıkları ifade ederek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin sosyal medyada geçirilen sürenin sağlığa etkisinin bilincinde oldukları kanısına varılabilir.

Kategori 6: Ailedeki Durumu

Öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “Ailedeki Durumu” kategorisidir. Bu kategoride sosyal medyanın kullanımında ailedeki durumunun ifade edildiği 16 öğrencinin kompozisyonu bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan kompozisyonların toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %1,75 olarak belirlenmiştir.

“Ailedeki Durumu” kategorisinde yer alan kompozisyonlarda ailenin sosyal medyaya bakış açısı, ebeveynlerin kullanma durumu, çocuklarının kullanması durumundaki tepkileri, ailenin en sık kullandığı sosyal medya uygulaması vs. ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Öğrencilere ait kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“ Eğer ben sosyal medyayı çok kullanayım annem bana hemen kızıyor. ”(K83).

“Bazı uygulamalarda iyi şeyler olmadığından annelerimiz ve babalarımız güvenli bulmuyorlar.”(K87).

“ Annem, babam ve ağabeyim bana telefonda çok baktığım zaman bana kızıyorlar, çünkü telefon olunca çok bakıyorum. Eğer bakacaksam bilgisayardan bakmamı ve faydalı şeyler bakmamı söylerler. ”(K89).

“ Sosyal medya ağlarını gerektiği zaman kullanmalıyız diye düşünüyor ailem, ben de onlar gibi düşünüyorum.”(K94).

“ Bizim evde Whatsapp kullanıyorum, babam eve gelince yemekte Facebook bakar, kardeşim hep youtube bakar. ”(K227).

“..... . Ailecek kullandığımız için bazen aile bağlarımız kopuyor.
.....”(K230).

“Biz ailecek sosyal medyada Youtube bakarız. Ama Snapchat baktığımız da oluyor tabi çok eğlenceli çünkü.”(K258).

“Ben sosyal medya kullanıyorum, telefonum var. Bizim evde annem hariç herkes sosyal medya kullanıyor, günde biz en az 2 saat bakıyoruzdur.”(K314).

“Sosyal medya bana göre zararlı o yüzden bizim evde ben hariç annem ve babam giriyor ve sık giriyorlar, ablamsa az giriyor.”(K318).

Öğrencilerin %1,75’i “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna kullanımında ailedeki durumunu ifade ederek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin ailelerinin sosyal medya kullanıcısı olduğunu, bir kısmının sosyal medyayı sık kullanırken bir kısmının ise kendisinin de çocuklarının da kontrollü şekilde kullanmaları konusunda bilinçli oldukları kanısına varılabilir.

Bunun yanı sıra 5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, 41 boş bırakılmış ve 5 değerlendirmeye alınmamış kağıtla toplam 357 öğrencinin kağıdı değerlendirmeye alınmıştır. Bazı öğrencilerin sosyal medya kavramına ilişkin yanlış bilgilere sahip oldukları belirlenmiştir. Yanlış bilgilerin tespit edildiği kompozisyonlarda; Navigasyon uygulaması, Google arama motoru, 182 randevu sistemi, E-posta (Gmail ve Hotmail gb) vs. ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir. Öğrencilere ait yanlış bilgilerin bulunduğu kompozisyon örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“..... . İnternetten hasta sıra numarası alabiliriz.”(K157).

“..... . Google’dan bilgi ediniriz.”(K207).

“Google bir sosyal medya aracıdır.
.”(K225).

“..... . Sosyal medyanın yararları ise 182’yi aramak yerine internetten daha çabuk ve doktorlara bakarak randevu almak.”(K249).

“..... . Bilmediğimiz bir adres varsa navigasyonla buluruz.”(K337).

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Alan Öğrenciler Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar, Çizimler, Kompozisyonlar ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Beceri ve Kazanımların Analizine İlişkin Ortak Bulgular ve Yorumlar

Tablo 27.

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Araştırmada Elde Edilen Kategorilerin Analizine İlişkin Ortak Bulgular

KATEGORİLER	METAFOR KATEGORİLERİ												ÇİZİM KATEGORİLERİ					KOMPOZİSYON KATEGORİLERİ					
	1. Kategori	2. Kategori	3. Kategori	4. Kategori	5. Kategori	6. Kategori	7. Kategori	8. Kategori	9. Kategori	10. Kategori	11. Kategori	12. Kategori	1. Kategori	2. Kategori	3. Kategori	4. Kategori	5. Kategori	1. Kategori	2. Kategori	3. Kategori	4. Kategori	5. Kategori	6. Kategori
BECERİLER ve KAZANIMLAR																							
Öz Denetim Becerisi		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dijital Okuryazarlık Becerisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓		✓
SB.5.4.1. Kazanımı		✓	✓	✓	✓		✓						✓	✓		✓		✓	✓	✓			✓
SB.5.4.2. Kazanımı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
SB.5.4.3. Kazanımı	✓		✓				✓	✓	✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓			✓
* SB.5.4.4. Kazanımı																							
*SB.5.4.5. Kazanımı																							

*SB.5.4.4. “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.” kazanımı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer almakla birlikte “sosyal medya” kavramıyla ilgili olmadığı için bu araştırmanın konusu içinde yer almadığı düşünüldüğü için bu kazanıma, Tablo 26’da yer verilmemiştir.

*SB.5.4.5. “Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.” kazanımı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer almakla birlikte “sosyal medya” kavramıyla ilgili olmadığı için bu araştırmanın konusu içinde yer almadığı düşünüldüğü için bu kazanıma, Tablo 26’da yer verilmemiştir.

1.Metafor Kategorisi: Kullanım Özellikleri Olan- 2.Metafor Kategorisi: Bilgi Edinmeyi Sağlayan-3.Metafor Kategorisi: İçeriği Olan-4.Metafor Kategorisi: Bağımlılığa Neden Olan-5.Metafor Kategorisi: Ders Öğrenmeye Etkisi Olan-6.Metafor Kategorisi: Duygu İfadeleri Barındıran-7.Metafor Kategorisi: İletişime Etkisi Olan-8.Metafor Kategorisi: Alışveriş Yapılan-9.Metafor Kategorisi: Güvenlik Tehdidi Barındıran-10.Metafor Kategorisi: Yararı ve Zararı Olan-11.Metafor Kategorisi: Cihazları ve Kavramları Olan-12.Metafor Kategorisi: Araçları/Uygulamaları Olan

1.Çizim Kategorisi: Bilinçli Kullanım-2.Çizim Kategorisi: Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı-3.Çizim Kategorisi: Oluşan Hastalıklar-4.Çizim Kategorisi: Yaşanan Duygular-5.Çizim Kategorisi: Oluşan Tehlikeli Durumlar

1.Kompozisyon Kategorisi: Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı-2.Kompozisyon Kategorisi: Bilinçli Kullanım-3.Kompozisyon Kategorisi: Oluşan Tehlikeli Durumlar-4.Kompozisyon Kategorisi: Yaşanan Duygular-5.Kompozisyon Kategorisi: Oluşan Hastalıklar-6.Kompozisyon Kategorisi: Ailedeki Durumu

SB.5.4.1. Kazanımı. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.

SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.(Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.)

SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.(Mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.)

Tablo 27 incelendiğinde 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların ve becerilerin satırlarda, 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metafor, çizim ve kompozisyon kategorilerinin ise sütunlarda yer aldığı görülmektedir. Tabloda yer alan işaretler ise kategoriler arasındaki ortak noktalarda toplanan ilişkilerin varlığını göstermektedir. Buna göre;

- ✓ “Özdenetim” becerisinin “bilgi edinmesini sağlayan”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan” “duygu ifadeleri barındıran”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehdidi barındıran”, “yararı ve zararı olan”, “cihazları ve kavramları olan” ve “araçları/uygulamaları olan” metafor kategorileriyle; “bilinçli kullanım”, “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “oluşan hastalıklar” ve “yaşanan duygular” çizim kategorileriyle; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar”, “yaşanan duygular”, “oluşan hastalıklar” ve “ailedeki durumu” kompozisyon kategorileriyle,
- ✓ “Dijital okuryazarlık” becerisinin “kullanım özellikleri olan”, “bilgi edinmeyi sağlayan”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan”, “duygu ifadeleri barındıran”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehdidi olan”, “yararı ve zararı olan”, “cihazları ve kavramları olan” ve “araçları/uygulamaları olan” metafor kategorileriyle; “bilinçli kullanım”, “sosyal medya araçlarının kullanımı” ve “oluşan tehlikeli durumlar” çizim kategorileriyle; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar”, “yaşanan tehlikeli durumlar” ve “ailedeki durumu” kompozisyon kategorileriyle,
- ✓ 1. Kazanım olan “teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır” kazanımının “bilgi edinmeyi sağlayan”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan” ve “iletişime etkisi olan” metafor kategorileriyle; “bilinçli kullanım”, “sosyal medya araçlarının kullanımı” ve “yaşanan duygular” çizim kategorileriyle; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar” ve “ailedeki durumu” kompozisyon kategorileriyle,
- ✓ 2. Kazanım olan “sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular (Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.)” kazanımının “kullanım özellikleri olan”, “bilgi edinmeyi sağlayan”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan”, “duygu ifadeleri barındıran”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehdidi barındıran” ve “araçları/uygulamaları

olan” metafor kategorileriyle; “bilinçli kullanım” ve “oluşan tehlikeli durumlar” çizim kategorileriyle; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar”, “yaşanan duygular”, “oluşan tehlikeli durumlar”, “ailedeki durumu” kompozisyon kategorileriyle,

- ✓ 3.Kazanım olan “sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (Mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.) kazanımının “kullanım özelliği olan”, “içeriği olan”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehditi barındıran” ve “yararı ve zararı olan” metafor kategorileriyle; “bilinçli kullanım” ve “oluşan tehlikeli durumlar” çizim kategorileriyle; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar” ve “ailedeki durumu” kompozisyon kategorileriyle ortak noktalarda ilişkilendirildiği görülmektedir.

Bunun yanı sıra 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda 4.kazanım olarak yer bulan “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.” kazanımı ve 5.kazanım olarak yer bulan “Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.” kazanımı; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer almasına karşın araştırmanın konusu olan “sosyal medya” kavramıyla ilgili olmadığı için bu kazanıma Tablo 27’de yer verilmemiştir.

BÖLÜM 6

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçları ve literatürle gerçekleştirilen tartışmalar yapılarak öneriler sunulmuştur.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlarıyla İlgili Sonuç ve Tartışma

5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar yoluyla bilişsel yapılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmada 5.sınıf öğrencilerin belirttikleri görüşlerden 260 farklı olmak üzere toplam 882 geçerli metafor elde edilmiştir. 5.sınıf öğrencileri sosyal medyayı en fazla “kitap” kavramına benzeterek açıklamışlardır. “Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü ...” şeklinde ifadesi bulunan toplam 68, 5.sınıf öğrencisi bulunmaktadır ki bu frekans değeri katılımcıların %7,71’ini oluşturmaktadır. 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı kitap kavramıyla açıklamalarının; bilgi edinmek maksatlı kullanılan araç olması, sıklıkla elde bulunması ve kolayca elde edilmesi yönüyle kitaba benzemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar ortak özellikler bakımından 12 kavramsal kategori altında toplanmıştır (Kullanım özellikleri olan, bilgi edinmeyi sağlayan, içeriği olan, bağımlılığa neden olan, ders öğrenmeye etkisi olan, duygu ifadeleri barındıran, iletişime etkisi olan, alışveriş yapılan, güvenlik tehdidi barındıran, yararı ve zararı olan, cihazları ve kavramları olan, araçları/uygulamaları olan). Kategoriler 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforun gerekçesini açıklayan “Çünkü” kısmı dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni oluşturulan metafor ile anlatılmak istenen düşüncenin “Çünkü” kısmında

yer almış olmasıdır. Ayrıca araştırmada elde edilen sonuçlara göre 5.sınıf öğrencilerinin 12 ayrı kategoriye ayrılabilen çeşitli sayıda metafor oluşturabilmeleri ayrıca $f=2$ ve $f=1$ frekans değerine sahip çok sayıda (227) metafor oluşturmuş olmaları; öğrencilerin metafor oluşturma becerisine sahip oldukları ve sosyal medya kavramına ait bilişsel yapılarının da zengin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin görüşlerinden elde edilen kategorilere dağılan metafor frekanslarının ve yüzdelik değerlerinin çeşitlilik göstermesinin altında bilişsel yapılarındaki metafor oluşturma becerilerinin zengin olması yer almaktadır.

Belirlenen kategoriler incelendiğinde “*kullanım özellikleri olan*” kategorisinin 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların toplandığı en fazla frekansa ($f=221$) sahip kategori olduğu belirlenmiştir ki, bu frekans değeri toplam metaforlar içerisinde %24,25’lik bir yüzdelik değere sahiptir. Bu durum 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin algılarının en çok sosyal medyanın kullanım özellikleri boyutunda toplandığını göstermektedir. Bu kategoride oluşturulan fabrika, beyin, saat, ağaç, babam, defter, dünya, ev, insan, kalem gibi metaforlarıyla 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya konusunda zihinlerindeki bilişsel şemayı ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyanın kullanım özellikleri ile bu kategoride yer alan metaforlarda kullanılan kavramların özelliklerini birbirine benzettikleri görülmektedir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; fabrikaya benzeterek sosyal medyanın sürekli içerik ürettiği, babaya benzeterek devamlı olarak çalıştığı, çantaya benzeterek içerisinde fotoğraf ve video gibi paylaşımlar bulundurduğu, şelaleye benzeterek devamlı akışının olduğu, anneye benzeterek hafızasında birçok yemek tarifi bulundurduğu, depoya benzeterek içerisinde birçok ürün olduğu, uzaya benzeterek içerisinde birçok uygulamanın bulunduğu, ağaç köklerine benzeterek paylaşımların her yere ulaşabildiği, çekirdeğe benzeterek açıldığında içerisindeki bilgilere ulaşılabilirdiği, düğümlemiş ipe benzeterek uygulamaların birbiriyle bağlantılı olduğu, ineğe benzeterek devamlı üretim yaptığı ve salataya benzeterek içerisinde her şeyi barındırdığı şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyanın kullanım özellikleri konusunda bilgi sahibi oldukları, doğru ve etkin kullanabilmek için kullanım özelliklerinin bilinmesi gerektiği yönünde görüşlerine yer verdikleri görülmektedir.

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen “*bilgi edinmeyi sağlayan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı bilgi edinmeye yardımcı olan araç olarak düşündükleri görülmektedir. Bu kategoride 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan kitap, anne, gazete, kalem, arkadaş, abla, araba, bilgili insan, defter, insan gibi metaforlar yer almaktadır.

Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; kitaba benzeterek sosyal medyadan sürekli yeni bilgiler öğrenildiği, gazeteye benzeterek iyi ya da kötü haberler alındığı, arkadaşla benzeterek birçok konuda yardımcı olduğu, arabaya benzeterek çoğu yeni yerler hakkında bilgi sahibi olunduğu, doktora benzeterek hastalık konusunda yardımcı olduğu, öğretmene benzeterek bilgi verdiği, bisiklete benzeterek arama motoru sayesinde merak ettiğimiz yerleri görebildiğimizi, cevap anahtarına benzeterek soruların cevaplarının onda olduğu ve paraya benzeterek her işimizi onun sayesinde halledebildiğimiz şeklinde ifade etmişlerdir. Bu durum 5.sınıf öğrencilerinin zihinlerindeki sosyal medya şemasını bilgi edinilen araç olarak ortaya koymaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyadan bilgi edinme becerisine sahip olduklarına ulaşılabilmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin ifadelerinden bilmedikleri çoğu konuda sosyal medyaya başvurmaları nedeniyle sosyal medyayı faydalı buldukları ve bu yönüyle sosyal medya hakkında olumlu bir şemaya sahip oldukları söylenebilir.

“İçeriği olan” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan kitap, canavar, kütüphane, çanta, dünya, düşman, kalem kutu, anne, çöp kovası, kötü insan, gibi metaforlar yer almaktadır. Bu kategoride 5.sınıf öğrencileri sosyal medyayı zihinlerindeki içerik barındıran kavramlara benzettikleri görülmektedir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; kitaba benzeterek içerisinde yanlış bilgilerinde olduğu, canavara benzeterek şiddet gibi kötü içerik bulundurduğu ve zarar verdiği, çantaya benzeterek içerisinde her şeyi bulundurduğu, çöplüğe benzeterek içerisinde kötü şeyler barındırdığı, zehire benzeterek zarar verdiği, uzaya benzeterek içinde keşfedilmeyen alanların olduğu, Atatürk gibi bilgi dolu olduğu, bilgisiz kitaba benzeterek içinde yararlı bilginin çok az olduğu, cennete benzeterek içinde güzellikler barındırdığı ve profesöre benzeterek en ayrıntılı şeylerin sorulduğunda cevabının onda olduğu şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin içeriği bulunan bir kavram olan sosyal medyanın keşfedilecek çok zengin bir içeriğe sahip olduğu hatta sınırsız bilgi alanı olduğu yönünde zihinsel yapılarında çoğunlukla olumlu olmak üzere olumsuz şemaya da sahip oldukları söylenebilir. Jenkins ve Clinton, (2009) da sosyal medya ağlarının limitsiz bilgi yığını barındırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya aracılığıyla çok miktarda bilgiye ulaştıkları da düşünülebilir.

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen “bağımlılığa neden olan” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri, sosyal medyanın bireylerde bağımlılığa neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu

duruma yönelik 5.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu; arkadaş, hapishane, kitap, sigara, uyuşturucu, aile, hastalık, karadelik, kardeş, arkadaşım gibi metaforlar olmuştur. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; arkadaşına benzeterек ondan ayrılamadığı, hapishaneye benzeterек elini kolunu bağladığını, sigaraya benzeterек alışkanlık yaptığı, aileye benzeterек ondan kopamayacak bağların olduğu, karadeliğe benzeterек insanları içine çektiği, derin kuyuya benzeterек içine girildiğinde çıkmanın çok zor olduğu, şeker benzeterек onun çok sevildiği ve bırakılmadığı, çekirdeğe benzeterек alışkanlık yaptığı, arkadaşına benzeterек kimse bulunamadığında arkadaşla vakit geçirildiği gibi onla vakit geçirildiği, pipete benzeterек içine çektiği ve süpürgeye benzeterек içine çektiğinde çıkmanın zor olduğu şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı sevilen, sevilmeyen ya da korkuya neden olan kavramlara benzeterек sosyal medya ile uzun süre vakit geçirildiğinde sosyal medyanın kendilerini ya da başkalarını meşgul edebildiğini, isteseler de bazen bırakamadıkları yönünde düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu kategoride bu yönüyle 5.sınıf öğrencilerinin bilişsel yapılarında olumsuz şemaya sahip oldukları ve bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal medyanın bağımlılık yaptığı konusunda bilinçli oldukları kanısına varılabilir.

“*Ders öğrenmeye katkısı olan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan öğretmen, okul, ders, abim, abla, anne, babam, bilgi, ders kaynağı, ders kitabı metaforları yer almaktadır. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; ders kaynağına benzeterек test çözülebildiği, derse benzeterек bilgi öğrenildiği, ablaya benzeterек çoğu bilginin öğrenildiği, okula benzeterек korkulduğu ama ders öğrenildiği, öğretmene benzeterек ders anlatıldığı şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı ödev yapmak için veya ders öğrenmek için kullandıkları kanısına varılabilir. Ayrıca öğrencilerin sosyal medyayı yalnızca eğlence maksatlı değil aynı zamanda okul hayatında ve güncel hayatta lazım olacak bilgileri de sosyal medya aracılığıyla edindikleri söylenebilir. Şendağ ve Odabaşı (2006) da, sosyal medyanın öğrencilere ev ödevlerini yapma konusunda yardımcı olmasıyla birlikte bireysel çalışma olanakları sunma ve işbirlikçi öğrenme çevreleri sağlamada da azımsanmayacak olanaklar sunduğunu ifade etmişlerdir.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan arkadaş, lunapark, eğlence merkezi, oyun, oyuncak, kardeş, park, kitap, Cem Yılmaz, hayvan, su, abla, aile, arkadaşım, beden dersi, hayat, komik tiyatro, kuş, öğretmen, şeker, televizyon, yatak, yemek metaforları doğrultusunda oluşturulan

“*duygu ifadeleri barındıran*” kategorisi geliştirilmiştir. Bu kategoride yer alan metaforlarla 5.sınıf öğrencileri sosyal medya kullanıldığında bireyde çeşitli duyguların yaşanmasına neden olduğunu belirtmişler, zihinlerinde yer alan duygu ifadeleri olan bu şemalarını ise metaforlar aracılığıyla aktarmışlardır. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; arkadaşına benzeterек eğlendirdiği ve can sıkıntısını aldığı, lunaparka benzeterек içerisindeki araçlarla eğlendirdiği, eğlence merkezine benzeterек oyunlarla eğlendirdiği, kardeşe benzeterек severek vakit geçirildiği, komedyen Cem Yılmaz’a benzeterек komik ve eğlenceli olduğu, suya benzeterек çok sevildiği, beden dersine benzeterек sevilerek vakit geçirildiği, yatağa benzeterек sevildiği, yemeğe benzeterек insanların çok sevdiği şeklinde ifade etmişlerdir. 5.sınıf öğrencilerinin ifadelerinden anlaşılacağı üzere sosyal medyayı en çok sevdikleri kavrama benzettikleri ve eğlenceli buldukları söylenebilir. Bu bağlamda sosyal medyanın öğrencilerin zihin yapılarında olumlu yönde bir şema çizdiği kanısına varılabilir.

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen “*iletişime etkisi olan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı iletişim sağlamaya etkisi olan araç olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu kategoride 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan arkadaş, mektup, kalem, aile, telefon, okul, dil, ev, kadın, kuş, postacı, ayakkabı, bayram evi, davetiye, dedikodu topluluğu, defter, dost, dumanla haberleşme, dünya, insan, kafe, kapı, kardeş, makas, Minecraft, park, posta güvercini, şömine, telgraf metaforları yer almaktadır. Bu metaforlardan da anlaşılacağı üzere bu metaforları oluşturan 5.sınıf öğrencileri için sosyal medyanın iletişim sağlayan araçlardan biri olduğunu düşündükleri sonucuna varılabilir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; arkadaşına benzeterек iletişim kurmaya yaradığını, mektuba benzeterек iletişim kurulabildiği, kaleme benzeterек yorum yazılabildiği, telefona benzeterек iletişim kurulabildiği, okula benzeterек konuşma yapılan ortamların olduğu, kadına benzeterек bireylerin açıklarının hemen yayıldığı, posta güvercinine benzeterек mesajların iletildiği ve makasa benzeterек aile ve komşu bağlarını kestiği şeklinde ifade etmişlerdir. Bayraktar (2013), günümüz dünyasının gelişen teknolojik cihazları sayesinde birbirleriyle görüşme imkanı elde edemeyen bireylerin sosyal medya ile görüştükleri ve bu sayede iletişim kurabildiklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda metaforlarının gerekçe kısmında düşüncelerini belirten öğrencilerin sosyal medyayı çoğunlukla iletişim kurmaya yardımcı araç olarak gördükleri söylenebilir. Bunun yanı sıra sosyal medyada vakit geçirildiğinde sosyal medyanın bireyler arasında iletişimsizliğe neden olan kavram olarak zihinsel şemalarında olumsuz yönde de yer aldığı

anlaşılmaktadır. Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel (2009) de sosyal medyanın kullanımının özellikle aile içi iletişimi azalttığını ifade etmiştir.

“*Alışveriş yapılan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan AVM, market, mağaza, esnaf, fabrika, dolandırıcı, insan, kırtasiye, kitapçı, pazar yeri metaforları yer almaktadır. 5.sınıf öğrencilerinin bu metaforları oluşturmaları sosyal medyanın da bu metaforlar gibi alışveriş yapılan ortamlar olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdıkları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; AVM’ye benzeterek alışveriş yapılabilirdiği, markete benzeterek sipariş verilebilirdiği ve çoğu şeyin satıldığı, mağazaya benzeterek alışveriş yapılabilirdiği, esnafa benzeterek alışveriş yapıldığında para ödendiği, dolandırıcıya benzeterek alışverişte dolandırılma olayının yaşanabilirdiği ve pazar yerine benzeterek birçok ürünün satıldığı ortam olduğu şeklinde ifade etmişlerdir. 5.sınıf öğrencilerinin ifadelerinden anlaşıldığı üzere sosyal medyadan alışveriş yapılabilirdiği ve birçok ürünün oradan alınabileceği konusunda bilinçli oldukları kanısına varılabilir. Ayrıca ebeveynleri ya da aile yakınlarıyla birlikte alışveriş yaparak bu konuda deneyimlerinin de olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin ifadelerinde yapılan alışverişlerin dikkatli ve güvenli yapılması gerektiğini de belirtmiş olmaları, sosyal medya kullanımında dikkat edilmesi gereken güvenlik kurallarının bilincinde olduklarını da göstermektedir. Canbek ve Sağiroğlu (2007) da çocukların kendilerine ya da ailelerine ait bilgileri sanal ortamda paylaştıklarında dolandırıcılığa maruz kalınabileceğinin önemini dile getirmiştir.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan hırsız, çöplük, kapan, pazar yeri, yalancı insan, aile, atom bombası, çanta, çıkmaz تنها sokak, dolandırıcı, düşman, hapishane, insan, kalp, kötü insan, okul, pencere, silah, tahta kalem, tek başına dışarı çıkmak, toplantı salonu, Türkiye, yazı tahtası metaforları doğrultusunda “*güvenlik tehdidi barındıran*” kategorisi geliştirilmiştir. Bu kategoride yer alan metaforları oluşturan 5.sınıf öğrencileri, sosyal medyanın güvenlik tehdidi barındırdığını ele almış ve metaforlarını da buna göre oluşturmuşlardır. Bu durum 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya ile ilgili olarak zihinlerinde güvenlik tehditlerinin yer aldığını göstermektedir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdıkları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; hırsıza benzeterek kişisel bilgilerinin çalınabilirdiği, pazar yerine benzeterek içerisinde bulunan kişilerin tanıdık olmaması nedeniyle güvenli yer olmadığı, yalancı insana benzeterek yanlış bilgiler verebilirdiği, çıkmaz تنها sokağa benzeterek yapılan hatalar sonucunda geri dönülemeyecek yer olduğu ve temkinli olunması gerektiği, hapishaneye benzeterek içerisinde suçlu ve tehlikeli insanların olabileceği, okula

benzeterek uyulması gereken birtakım kurallarının olduğu, silaha benzeterek beklenmedik anda kişilerin arakasından vurabileceği, tek başına dışarı çıkmak olayına benzeterek tehlikeler barındırdığı ve Türkiye’ye benzeterek hertürlü tehlikeli insan olabileceği şeklinde ifade etmişlerdir. 5.sınıf öğrencilerinin ifadelerinden anlaşıldığı üzere 5.sınıf öğrencilerin sosyal medyanın tehdit ve tehlike barındıran bir ortam olabileceği ya da tanımadık insanlarla iletişime geçildiğinde tehlikeli bir durumla karşılaşılabilen konusunda bilinçli oldukları söylenilebilir. Canbek ve Sağıroğlu (2007) da çocukların sanal ortamlarda kendisi ya da ailesiyle ilgili paylaştığı bilgilerle çocuk ya da ailesi kimlik hırsızlığına, çocuk tacizine maruz kalabilmekte olduklarının önemini vurgulamışlardır. Ayrıca öğrencilerin sosyal medyayı kullanmanın kurallarına uyulması gerektiğine yer vermeleri ile ilgili güvenlik tehditlerinin farkında oldukları kanısına varılabilir.

Metaforlar doğrultusunda geliştirilen “*yararı ve zararı olan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyanın yararlı ya da zararlı bir araç olabileceğini düşündükleri görülmektedir. Bu kategoride 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan kitap, lezzetli yemek, okul, ağaç, arkadaş, at, bayrak, beyaz ve siyah, beyin, bıçak, boya kalemi, çikolata, eczane, ev, fabrika, güneş, hayvan, ilaç, eczane, limon, mikrop, sarımsak, sigara, sokak, yarısı çürük elma, Yunanistan metaforları yer almaktadır. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; lezzetli yemeğe benzeterek uzun süre kullanıldığında zararlı olduğu, bıçağa benzeterek kötü amaçla kullananların olabileceği, çikolataya benzeterek uzun süre vakit geçirildiğinde zararlı olduğu, güneşe benzeterek yararı kadar zararının da olabileceği, mikropa benzeterek zararlı olduğu, sarımsağa benzeterek yararının olduğu, Yunanistan’a benzeterek düşman gibi zarar verebileceği şeklinde ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerine bakıldığında sosyal medyayı sevilen ya da sevilmeyen bir kavrama benzeterek oluşturdukları metaforlarının gerekçe kısmında sosyal medyanın zararı kadar yararının da olduğunu belirttikleri görülmektedir. Temür (2013), internet aracılığıyla kullanılan sosyal medyanın insan yaşamına olumlu ya da olumsuz etkileri olmasının yanı sıra bu etkinin hangi yönde olduğunun da kişiden kişiye değişim gösterdiğini ifade ettiği görülmektedir. Araştırmanın bulgularına göre 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyanın doğru yönde ve kurallarına uygun kullanıldığında yararlı aksi halde zararlı olabileceği bu nedenle gerekçe kısımlarında öğrenciler sosyal medya kullanırken dikkatli olunması gerektiği yönünde düşüncelerini dile getirmişlerdir. Buna göre araştırmanın bulguları literatürü destekler niteliktedir.

“*Cihazları ve kavramları olan*” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan bilgisayar, hastalık, oyun metaforları yer almaktadır. 5.sınıf öğrencilerinin bu metaforları oluşturmaları, sosyal medya kullanırken cihazlara ve belli kavramlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; bilgisayara benzeterek internette bir şeylerin yapılabileceği, hastalığa benzeterek telefonu olan kişilerde bağımlılık yaparak bulaşıcı özellik taşıdığı, bilgisayar oyununa benzeterek internetle oynandığı şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca 5.sınıf öğrencilerinin ifadelerinde sosyal medyayı kullanırken bir cihaza (telefon, bilgisayar) ya da sosyal medyaya girilebilmesi için bazı kavramlara (internet) sahip olunması gerektiğinin bilincinde oldukları görülmektedir. Prensky (2001) de günümüz teknolojisi olan sosyal medyaya bilgisayar, cep telefonu ve internet aracılığıyla girilebildiğini ifade etmektedir. Buna göre araştırmanın bulguları literatürü destekler niteliktedir.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan abim ve fabrika metaforları doğrultusunda “*araçları/uygulamaları olan*” kategorisi geliştirilmiştir. Bu kategoride yer alan metaforları oluşturan 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı kullanabilmek için oluşturulmuş araçlar/uygulamalar olduğunu bildikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler bu kategoride oluşturdukları metaforların “Çünkü” ifadesinin yer aldığı gerekçe kısmında sosyal medyayı; abisine benzeterek bir sosyal medya uygulaması olan Youtube uygulamasının ders anlattığı, fabrikaya benzeterek Youtube sosyal medya aracında devamlı üretim yapıldığı ve bu üretilen içeriklerin beğenildiği ya da beğenilmediği şeklinde ifade etmişlerdir. Bu durumda 5.sınıf öğrencilerinin youtube, instagram araçlarının kullanım özelliklerinden bahsetmeleri sosyal medya araçlarını ve bu araçların kullanım özelliklerini bildiklerini de göstermektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda Youtube, Instagram, Facebook, Whatsapp, Snapchat, Twitter gibi birçok sosyal medya uygulamasının ve bu uygulamaların her birinin kendine ait kullanım şekli ve amacının olduğu belirtilmiştir (Erol & Hassan, 2014; Parra-Lopez vd., 2011).

Bunların yanı sıra 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin oluşturulan metaforlar incelendiğinde; yanlış oluşturulan ya da ifade edememekten kaynaklanan metaforların da oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu metafor örneklerinde öğrenciler ya ifade edememekten kaynaklı metafor oluşturamamış ya da öğrencilerin gerekçe kısmını yanlış oluşturduğu görülmüştür. Bu kategoride, araştırmaya katılan 403 öğrenciden 360 öğrencinin birinci bölümde oluşturdukları metafor değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınmayan 21 öğrencinin mülteci kapsamında yabancı uyruklu olduğu ve Türkçeyi kullanmada

halen ifade sorunu yaşadıkları dikkate alındığında, araştırmaya katılan 403 öğrenciden metaforları geçersiz kabul edilen 22 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu durumda araştırmaya katılan 5.sınıf öğrencilerinin metafor oluşturma becerisine sahip oldukları ve bilişsel yapılarının bu konuda zengin olduğu sonucuna ulaşılabilir.

5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar, bu metaforlar doğrultusunda geliştirilen kategoriler ve oluşturulan metaforların geliştirilen kategorilere dağılımı incelendiğinde; 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya konusunda bilinçli oldukları görülmektedir. Jenkins ve Clinton (2009) internet ve sosyal medya ağlarındaki sınırsız bilgidan en etkili şekilde nasıl yararlanılabileceği, sosyal medya kullanma becerilerine sahip olma ve bu araçları bireylerin kendi amaçları doğrultusunda kullanma bilincine sahip olmalarına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Araştırmanın bulgularına göre 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kullanım kurallarının öneminin bilincinde oldukları; sosyal medyanın kullanımında dikkat edilmesi gereken güvenlik kurallarının olduğu; kullanım özellikleri olduğu; kendi amaçları doğrultusunda kullanmak dışında uzun süre vakit geçirilmemesi gereken bir ortam olduğunu metafor ve açıklamalarında ifade ettikleri görülmektedir. Buna göre araştırmanın bulguları literatürü destekler niteliktedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar incelendiğinde, 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin olumlu düşünceye sahip oldukları kadar olumsuz düşünceye de sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin zihinsel şemalarında sosyal medya kavramının hem olumsuz hem olumlu şekilde yer alması onların sosyal medya konusunda yararları ve zararlı olduğunu, güvenlik tehditleri barındırdığı kadar, zengin içeriğiyle bilgi edinme imkanı sunması, derse olumlu etkisinin olması, iletişime katkı sunması gibi bir çok konuda bilinçli olduklarını göstermektedir. Bu durumdan 5.sınıf öğrencilerin sosyal medya ile ilgili bilişsel yapılarının doğru yönde olduğu kanısına varılabilir.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Çizimleri ile İlgili Sonuç ve

Tartışma

5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin bilişsel yapılarının sahip oldukları metaforlar ve çizimler yoluyla belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve 355 öğrencinin çizimi geçerli kabul edilmiştir. 5.sınıf öğrencilerinin çizimleri arasında ağırlıklı olarak sosyal medya konusunda bilinçli kullanım (bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bilgi edinmeye

katkı sağladığı vs.) üzerine çizimler yaptıkları görülmüştür. Bunun yanında 5.sınıf öğrencilerinin çizimlerini sosyal medya araçlarının kullanımı (sosyal medya uygulamaları, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs.), kullanımında oluşan hastalıklar (felç, göz bozukluğu, bulanık görme, kulakta işitme hasarı, şişmanlık, aşırı zayıflık, baş ağrısı vs.), kullanımında yaşanan duygular (kullanıcıların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular vs.) ve kullanımında oluşan tehlikeli durumlar (kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği vs.) oluşturmaktadır.

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş; geçerli olarak kabul edilen 355 çizim, ortak özellikler dikkate alınarak 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır (Bilinçli kullanım, sosyal medya araçlarının kullanımı, oluşan hastalıklar, yaşanan duygular, oluşan tehlikeli durumlar).

“*Bilinçli kullanım*” kategorisi, 5.sınıf öğrencilerinin çizimlerinin toplandığı en fazla ($f=161$) frekansa sahip kategoridir ki bu frekans değerinin toplam çizimler içerisindeki yüzdelik değeri %45,35 olarak belirlenmiştir. Bu durum 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramıyla ilgili olarak en çok sosyal medyanın bilinçli kullanılması gerektiğini hatırladıklarını göstermektedir. Bu kategoride yer alan çizimlerde bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı, içeriğinin önemli olduğu vs. resmedildiği görülmüştür. Öğrenciler bu çizimlerde “kuru kafa” figürü ile sosyal medya uygulamalarının zararlı ve tehlikeli olabileceği, sosyal medyanın beynimizi boş bilgilerle doldurabileceği, küçük yaşta bile sosyal medya ile vakit geçirildiği ve bunun uygun olmadığı, “Tonguç Akademi”den ders dinleyip öğrenilebileceği, sosyal medyada olağanüstü doğa harikalarının görülebilme imkanının olduğu, bir çocuğun kitap okumayıp sosyal medya ile ilgilenirken telefonun ve bilgisayarın elini ayağını bağıladığı, annelerin çocuğu ile ilgilenmeyip sosyal medya ile ilgilendiği ve bunun çocuğu mutsuz ettiği, sosyal medya ile ilgilenildiğinde iletişim azalırken ilgilenilmediğinde insanlar arası iletişimin arttığı, sosyal medyada vakit geçirildiğinde yemek yemek ve uyku uyumak gibi temel ihtiyaçların dahi yapılamadığı, sosyal medya ile vakit geçirildiğinde gerçek hayatta ondan daha güzel olan şeylerin kaçırıldığı, hapisane çizimi ile sanal hayata hapis kalınmaması gerektiği ve ağaç çizimi ile gerçek hayatın sanal ortamlardan güzel olduğu, Youtube’daki fenomenlerin bağımlılık yaptığı, Facebook’un bağımlılık yaptığı, kendisini kalp olarak resmeden çocuğun

Tiktok, Twitter, Facebook, Youtube uygulamalarının hem kendine yardım ettiğini hem zarar verdiğini, çok fazla sosyal medyada oyun oynandığında hem psikolojiyi hem sağlığı bozduğunu, sosyal medyada çok fazla vakit geçirdiği için damar tıkanıklığından ölümün gerçekleşebileceğini, sosyal medyada çok vakit geçirildiğinde iletişimin azalmasıyla bireyin toplum tarafından dışlanabileceğini, sosyal medya sayesinde ödevlerin hızlı ve kolay şekilde yapılabileceği, sosyal medyada çok vakit geçiren annenin çocuğu ile ilgilenmeyince sonunda evdeki kedi ile vakit geçirildiği, sosyal medyada çok vakit geçiren çocukların derslerinde düşüş olduğu ve gelecekte bu çocukların iyi bir meslek sahibi olamayacakları, bir tarafı gülen diğer tarafı korkutucu bakan yüz ifadesi çizimiyle sosyal medyanın yararlı ve zararlı yönleri anlatılmaya çalışılmıştır. 5.sınıf öğrencilerinin bu çizimleri, sosyal medyanın bilinçli kullanılması gerektiği konusunda zihinsel algılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra öğrenciler kendilerinin sosyal medyadan kopmadığı, sosyal medya bağımlısı oldukları yönünde özeleştiri de yapmaktadırlar. ODTÜ ve TİB (2011) Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları Araştırması Raporu'na göre, sosyal medya uygulamalarında 9-16 yaş arası çocuklar günde ortalama 72 dakika zaman geçirmekte, bu durum günlük yaşamlarını olumsuz etkilemekte, ders çalışma sürelerini etkilemekte, aileleriyle beraber vakit geçirme ve ev dışı alanlarda oyun oynamaya ayrılan süresinin azalmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda araştırmada elde edilen bulguların literatürü desteklediği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ifadelerinden sosyal medyada uzun süre vakit geçirme konusunda öğrencilere ders içi ya da ders dışı etkinliklerle destek sağlanması gerektiği kanısına varılabilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal medyanın sadece kendilerinde değil ebeveynlerinde de bağımlılık yaptığı konusuna değinmiş olması, aynı şekilde ebeveynlerinin de bu konuda desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

5.sınıf öğrencilerinin çizimleri doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “*sosyal medya araçlarının kullanımı*” kategorisidir. Bu kategoride yer alan çizimlerde sosyal medya uygulamaları, uygulamalara olan bağımlılığı, uygulamaların iletişime etkisi, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs. çizildiği görülmüştür. 5.sınıf öğrencileri tarafından bu kategoride yer alan çizimlerde sosyal medyadan yapılan alışverişlerde uygun fiyatlı ürünlerin bulunabildiği, sosyal medyada paylaşımların beğeni ve emoji simgeleriyle desteklenebildiği, Satürn halkasına kayalar eklendikçe halkasının büyümesi gibi sosyal medyada da fotoğraflar paylaştıkça kişiye ait sayfanın büyüyebildiği, çok derinlere ulaşabilen ağacın kökleri çizimiyle sosyal medyadaki paylaşımların her yere ulaşabileceği, sosyal medyaya girilirken kullanılacak cihaz ve kavramların (kulaklık, klavye, tablet, mikrofon, masaüstü bilgisayar, akıllı cep telefonu ve uygulamalar vs.) çizildiği,

“PUBG” denilen oyunun ortaklaşa girilebilen çoklu bir oyun olduğu, tatile giden ailenin bunu sosyal medyada paylaşmasıyla takipçileri tarafından birçok beğeni, yorum ve emoji ile desteklendiği, sosyal medyanın Facebook, Youtube, Tiktok, Instagram, Whatsapp, Brawlstars gibi araçlarının olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin çizimlerinden anlaşılabileceği üzere, sosyal medya araçlarının kullanım özellikleri ve bu uygulamaların kullanımının nasıl olduğu konusunda öğrencilerin bilinçli ve deneyim sahibi oldukları söylenebilir.

“*Oluşan hastalıklar*” kategorisinde 5.sınıf öğrencilerinin çizimlerinde felç, göz bozukluğu, göz yorgunluğu, göz kanlanması, bulanık görme, kulakta işitme hasarı, şişmanlık, aşırı zayıflık, baş ağrısı gibi sosyal medyanın fazla kullanımı sonucunda bireylerde oluşan hastalıkları yansıtan çizimlere yer verilmiştir. Bu kategoride yer alan çizimlerde öğrencilerin çiçek gibi ilgilenilmesi gereken hassas canlılar olduğu ve onlarla ilgilenilmediğinde onların sosyal medyada fazla vakit geçirdiklerinde aşırı kilo alabilecekleri, göz sağlığının bozulabileceği; sosyal medyada oyun oynandığında baş ağrısı yapabileceği; uzun süre hareketsiz kaldığından birçok hastalığa sebep olduğu; sosyal medya oyunlarının hareketsizliğe neden olması sonucunda kilo alındığı; PUBG oyunlarında çok vakit geçirildiğinden domates gibi kilolu olmaya neden olduğu; sosyal medyada uzun süre vakit geçirildiğinde kişilerin yemek yemediğinden incecik kaldığı ve zayıflık nedeniyle hastanelik olabileceği; göz kanlanmasına neden olabileceği; çok uzun süre oynanan sosyal medya oyunlarının göz yorgunluğuna neden olabileceği anlatılmaya çalışılmıştır. Buradan anlaşılabileceği üzere sosyal medyada geçirilen vakit uzun olduğunda bireylerin sağlıklarında bozulmalar yaşandığı konusunda 5.sınıf öğrencilerinin bilinçli olduğu kanısına varılabilir. Ayrıca öğrencilerin bilinçli olmasının yanı sıra bazı çizimlerden yola çıkılarak kendilerinin sosyal medyada uzun vakit geçirdiği için bu rahatsızlıkları yaşadığı ve kendilerinden de örnekler verdikleri söylenebilir. Yeşilay (2020) sosyal medyada uzun süre vakit geçirildiğinde yemek yememe gibi günlük işlerin ihmal edilmesi; uyku bozukluğu; fiziksel aktivitelerde azalma sonucu boyun kaslarında ağrı, sertleşme, elde uyuşukluk, halsizlik ve gözde yanma gibi birçok sorunun bireylerde görüldüğünü ortaya koymakta ve bu araştırmada ise 5.sınıf öğrencilerinin yaşanan bu tür hastalıkları çizmiş olmaları, bu çizimlerin literatürü destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

5.sınıf öğrencilerinin çizimleri doğrultusunda geliştirilen bir diğer kategori ise “*yaşanan duygular*” kategorisidir. Bu kategoride 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medyayı kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duyguların vs. çizildiği görülmüştür.

Öğrencilerin yaptıkları çizimlerden sosyal medyaya girdiklerinde ya da girmediklerinde çeşitli duygular yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu kategoride yer alan çizimlerde sosyal medyaya giremeyip çok ders çalışmak zorunda olan öğrencilerin sosyal medya özlemi içerisinde olduğu; sosyal medyalı hayatın teknolojik ürünlerle yapay bir hayat sunarken sosyal medyasız hayatın doğa ile içiçe canlı, gerçek ve yaşanılabilir bir hayat sunduğu; mutluluğun sosyal medyada teknolojiyle yapay olurken sosyal medyasız bir demet çiçekle bile mutlu olunabildiği; Youtube ve Instagram’da gezinme ya da müzik dinlemenin çok eğlenceli olduğu; sosyal medyayı kullananların mutlu olup eğlenebildiği ama kullanmayanların mutsuz olduğu; Instagram, Youtube ve Facebook’u çocuğundan daha fazla kullanan annenin çocuğu ile ilgilenmemesinden rahatsız ve mutsuz olan çocuğun olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal medya olmadığında yapay değil gerçek yaşamın farkında olarak yaşanılabileceği ve gerçek hayatın sosyal medyanın dışında asıl yaşanan hayat olduğu yönünde zihinlerinde bir şema barındırdıkları söylenilebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin zihinlerinde sosyal medya araçlarını kullanmanın mutluluk verdiği ve bu araçların eğlence içeren araçlar olduğu yönünde de şemalar vardır. Öğrencilerin ifadelerine bakıldığında Young (2004) sosyal medya kullanımının bir süre sonra çocuklarda aşırı kullanma isteğinin önüne geçememeye, sosyal medyasız geçen vaktin değersiz görülmeye ve Shaffer (1999) yaşanan asıl hayattaki mutlulukların gerçek hayattaki mutluluğun önüne geçmeye başladığını ifade etmeleri araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca çocuklar metafor kategorilerinde ve diğer çizim kategorilerinde olduğu gibi bu kategoride de ebeveynlerinin sosyal medya ile uzun süre vakit geçirmesinden, kendileriyle ilgilenmemelerinden duydukları rahatsızlığı dile getirerek mutsuzluklarını ifade etmişlerdir.

“*Oluşan tehlikeli durumlar*” kategorisinde 5.sınıf öğrencilerinin çizimlerinde kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği vs çizildiği görülmüştür. Bu kategoride yapılan çizimlerde Instagram’dan sipariş verildiğinde sayfanın ya da gelen kargonun güvenli olup olmadığını kontrol etmek gerektiğini, güvensiz olan sitelerden (“https” ibaresinin olmadığı) alışveriş yapıldığında kişisel bilgilerin ve kişinin parasının dolandırıcıların eline geçebileceği, güvensiz sitelere girildiğinde bilgisayardaki kişisel bilgilerin çalınabileceği, sosyal medyada tanımadığı bir kişi tarafından kredi kartı bilgilerinin verilmediğinde öldürülme tehdidi ile karşılaşılabilmesi, sosyal medya hesabının şifresinin kolay bulunabilecek şekilde oluşturulmasıyla kişinin şifresinin çalındığını, yaya geçidinde karşıdan karşıya geçerken nasıl dikkatli olunuyorsa sosyal medya kullanılırken de dikkatli ve güvenli olunması gerektiği, sosyal medyada paylaşılan tehlikeli ve yasak oyun

kategorisinde olan “mavi balina” mezar taşı çizilerek eşitlenmiş bu sayede bu oyunun insanların istenen emirleri yerine getirerek ölüme sürüklediklediği, bazı insanların ders çalışmak için kullanırken bazı insanların da kişilerin hesaplarını çalarak kötü amaçlı kullandıkları, bazı kişilerin iletişim maksatlı Whatsapp’tan annesiyle yazışabilirken bazılarının da kötü maksatlı “Alo, ben polis. Elindeki paraları şu saatte şu parka getir” tehdidi ile yazıştıkları anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal medyada bulunan güvenlik tehlikelerinin farkında oldukları hatta bu tehlikelerin neler olduğu konusunda ayrı ayrı tehlikelere yaptıkları birçok çizimde yer verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin güncel olan tehditlerden sayılan sosyal medya ile dolandırma olaylarının da farkında oldukları ve öğrenciler bu tehlikede tanınmayan kişilere itibar edilmemesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Canbek ve Sağıroğlu (2007) da dijital oyunlarla şiddet içerikli yasadışı içeriklere veya kimlik hırsızlığı, dolandırıcılığa maruz kalılabileceğini ifade etmişlerdir.

5.sınıf öğrencilerinin çizimleri, bu çizimler doğrultusunda geliştirilen kategoriler ve çizimlerin kategorilere dağılımı incelendiğinde; 5.sınıf öğrencilerinin çoğunlukla sosyal medyanın kullanımında önemli kriterlerden olan bilinçli kullanıma yöneldikleri, bunun yanı sıra sosyal medya araçlarının kullanımının nasıl olduğu konusunda ve sosyal medyada uzun süre vakit geçirildiğinde oluşan hastalıkların neler olduğu konusunda bilgi sahibi oldukları, sosyal medya kullanıldığında ya da kullanılmadığında kendilerinin ve başka bireylerin nasıl duygular yaşadıklarının farkında oldukları, sosyal medyayı kullanırken uyulması gereken güvenlik kurallarının olduğunun bilince oldukları çizimler yaptıkları görülmüştür. Bland (2012), görsellerle desteklenen çalışmaların zengin bir nitel veri kaynağı sunabileceğini ve yapılan çizimler yoluyla öğrencilerin bakış açılarından onların iç dünyalarının keşfedilerek inceleneme imkânı bulunabileceğini ifade etmiştir. 5.sınıf öğrencilerinin araştırmanın uygulanması aşamasında çizim bölümünü severek yaptıkları ve çizimlerinde sosyal medya ile ilgili daha çok bilgi paylaşmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu doğrultuda yaşları dikkate alındığında öğrencilerin bilişsel gelişim gereği somut işlem basamağının son evresinde yer almalarına rağmen yine de çizim bölümünde kendilerini daha rahat ifade edebildikleri kanısına varılabilir. Ayrıca Gan (2007) araştırmasında çocukların yaptıkları çizimleri yoluyla ifade edebildiklerini ve kendi öğrenmelerini yapılandırıdıklarını dile getirmiştir. Araştırmada çizimler yoluyla 5.sınıf öğrencilerinin iç dünyalarındaki sosyal medya kavramına yönelik düşüncelerine değinildiği ve bu düşüncelerinin başarıyla açığa çıkarıldığı düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin yapılan çizimler incelendiğinde; sosyal medya kavramıyla ilgili bazı öğrencilerin ilgisiz çizim

yaptıkları ya da yanlış, eksik bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin yanlış bilgi ve ilgisiz çizimlerin belirlendiği kısımlarda; Netflix video akış hizmeti, Navigasyon uygulaması, e-posta (Gmail, Hotmail), Google arama motoru, 182 randevu sistemi ve ilgisiz çizimler vs. ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir. Bu durum bazı öğrencilerin sosyal medya kavramının ne olduğu hakkında tam bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bu kategoride, araştırmaya katılan 403 öğrenciden 355 öğrencinin ikinci bölümde yaptıkları çizimler değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınmayan 21 öğrencinin mülteci kapsamında yabancı uyruklu olduğu ve Türkçeyi kullanmada halen ifade sorunu yaşadıkları ve 403 öğrenciden çizimleri geçersiz kabul edilen 27 öğrencinin olduğu dikkate alındığında, araştırmaya katılan 5.sınıf öğrencilerinin çizimlerinin sosyal medyaya ilişkin olduğu ve bilişsel yapılarının bu konuda zengin olduğu sonucuna ulaşılabilir.

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar ve Çizimlerin Analizine Yönelik Sonuç ve Tartışma

5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar ve yaptıkları çizimler yoluyla bilişsel yapılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmada öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve öğrencilerin çizimleri tek tek incelenmiş, oluşturulan metaforların ortak özellikleri dikkate alınarak geliştirilen 12 kavramsal kategori ile çizimlerin benzer öğeleri dikkate alınarak geliştirilen 5 kavramsal kategori birlikte ele alınmıştır. Araştırmacı tarafından birbiriyle ilişkilendirilen kategorilerde metafor oluşturan ve çizim yapan 5.sınıf öğrencileri belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre 78 öğrencinin oluşturdukları metaforu destekleyecek şekilde çizim yaptıkları görülmektedir. Hem oluşturduğu metaforu hem de çizimi geçerli olarak kabul edilen 5.sınıf öğrenci sayısına göre bir değerlendirme yapıldığında 78 öğrencinin yüzdelik değeri %21,97 olarak belirlenmiştir.

Oluşturdukları metaforları destekleyecek biçimde çizim yapan 5.sınıf öğrencilerinden 24 öğrencinin metaforu ve çiziminin oluşturdukları metaforlarda geliştirilen “bağımlılığa neden olan” kategorisi ile çizimlerde geliştirilen “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorisinde birleştiği görülmüş, bu öğrencilerin yüzdelik değeri %30,76 olarak belirlenmiştir. Tüm 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların toplandığı 12 kavramsal kategoriden en yüksek frekansa sahip olan kategorinin ve çizimlerin toplandığı 5 kategoriden en yüksek frekansa sahip olan kategorinin metaforlarda “bağımlılık” kategorisi, çizimlerde ise “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorisi olduğu belirlenmiştir. En yüksek

frekanslı kategorilerin, ortak analiz sonucunda “bağımlılığa neden olan”, “bilinçli kullanım” ve “oluşan hastalıklar” kategorilerinde birleşmesi; 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı bilinçli kullanmak gerektiği, kullanılmadığında hastalıkların oluşabileceği ve bağımlılığa neden olacağı konusunda sosyal medya kavramıyla ilgili öncelik sıralarını vurgulamaktadır.

Araştırmada 5.sınıf öğrencilerinden oluşturdukları metaforu destekleyecek şekilde çizim yapmaları istenmediği halde sonuçta ortaya metafor ve çizimin birbirini destekleyecek sonuçlarının çıkması durumunun 5.sınıf öğrencilerinin çeyreğine yakın bir kısmının veri toplama formundaki birinci ve ikinci bölümü birlikte düşündüklerini ve bu iki bölümü birbirini destekleyecek şekilde cevaplandıklarını göstermektedir.

5.sınıf öğrencilerinin yazdıkları kompozisyonun yanı sıra oluşturdukları metafor ve yaptıkları çizimlerin bir arada kullanıldığı bu araştırmada, oluşturulan metaforlar 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramı hakkında düşündüklerini zihinsel bir çerçeve olarak sunmaktayken çizimleri ise zihinlerinde var olan çerçeveyi imgesel olarak resmetmektedirler. Shuell’in (1990) de ifade ettiği gibi, “Bir resim bin kelimeye bedelse bir metafor da bin resme bedeldir.”. Buradan anlaşıldığı gibi metafor ve resmin birbirini tamamlayıcı özellik taşıdığı söylenebilir. Yapılan araştırmada 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar ve yaptıkları çizimlerin kesiştiği ortak kategorilerin varlığının olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin oluşturdukları metafor ve çizimlerinin kesiştiği ortak kategorilerin birçok kategoriye dağılım göstermesi ise zihinsel yapılarındaki sosyal medya kavramıyla ilgili düşüncelerinin çok zengin bir yapıya sahip olduğunu da göstermesi açısından önemlidir. Bu durum ile 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramıyla ilgili güçlü bir bilişsel yapıya sahip oldukları ve konuyla ilgili daha güçlü bir öğrenmenin varlığını göstermektedir denilebilir.

5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Kompozisyonlarıyla İlgili Sonuç ve Tartışma

5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları ve çizimlerinin amaçlandığı araştırmada öğrencilerin “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve 357 öğrencinin kompozisyonu geçerli olarak kabul edilmiştir. 5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlar arasında ağırlıklı olarak sosyal medya araçlarının kullanımının (sosyal medya uygulamaları ve çok oyunculu oynanan oyunlar, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs.) yer aldığı görülmüştür. Bunların yanında bilinçli kullanım (bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde

etkili olduğu, bireylerin asosyal olmasına neden olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı vs.), oluşan tehlikeli durumlar (kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği, küçük yaşta kullanımında içeriklerin uygun olmayışı, içeriğinde olumsuz davranışlar barındırması vs.), yaşanan duygular (kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular, kullandığında mutlu ve mutsuz hissetme, uygulamaları beğenme ya da beğenmeme vs.), oluşan hastalıklar (psikolojik bozukluk, dikkat bozukluğu, damar tıkanıklığı, göz bozukluğu, şişmanlık, baş ağrısı, boyun ağrısı, işitme kaybı, vs.) ve ailedeki durumu (ailenin sosyal medyaya bakış açısı, ebeveynlerin kullanma durumu, çocuklarının kullanması durumundaki tepkileri, ailenin en sık kullandığı sosyal medya uygulaması vs.) 5.sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarını oluşturmaktadır.

5.sınıf öğrencilerinin “Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş, geçerli olarak kabul edilen 357 kompozisyon ortak özellikleri dikkate alınarak 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır (Sosyal medya araçlarının kullanımı, bilinçli kullanım, oluşan tehlikeli durumlar, yaşanan duygular, oluşan hastalıklar ve ailedeki durumu).

“*Sosyal medya araçlarının kullanımı*” kategorisi, 5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonların toplandığı en fazla frekansa ($f=299$) sahip kategoridir ki, bu frekans değerinin toplam kompozisyonlar içerisindeki yüzdelik değeri %32,74 olarak belirlenmiştir. Bu durum 5.sınıf öğrencilerin sosyal medya kavramıyla ilgili olarak en çok sosyal medya araçlarının kullanımının nasıl olduğunu hatırladıklarını göstermektedir. Bu kategoride yer alan kompozisyonlarda sosyal medya uygulamaları ve çok oyunculu oynanan oyunlar, kullanım özellikleri, alışveriş yapılabilmesi, içeriği ve kullanılan teknolojik cihazlar vs. ile ilgili sosyal medya araçlarının kullanımının yazıldığı görülmüştür. 5.sınıf öğrencileri, bu kategoride yer alan kompozisyonlarında Tiktok uygulamasında istenen şeylerin gizlenebildiği ve Whatsapp uygulamasında ise durum paylaşılabildiği; Brawl Stars oyununun aksine Zula oyunun savaş oyunu olması nedeniyle tehlikeli olduğu; “youtuber” ve “fenomen” olan bireylerin sosyal medya araçlarına içerik ürettiği; sosyal medya araçlarında devamlı fotoğraf çekildiği ve video paylaşıldığı; Youtube’da anlaşılmayan konularla ilgili ders çalışılabileceği, Tiktok’ta paylaşılan şeylerin komik olduğu, Whatsapp’ın ise daha çok iletişim kurmak için kullanıldığı; bilgisayardan girilebilen bu uygulamalarda alışveriş yapılabilmesi; sosyal medyanın kullanılabilmesi için tablet, telefon, bilgisayar ve internetin olması gerektiği; sosyal medyadan

alışveriş yapıldığında alışveriş yorgunluğu olmadan pratikçe gerçekleştirilebileceği; sosyal medyanın içerisinde birçok insan barındıran etkileşimli sosyal bir ağ olduğu; Sosyal Bilgiler ders kitabında bu konuyu gördükleri ve teknolojiadaki gelişmelerle ortaya çıkan bir ürün olduğu; Snapchat’ın içerisinde yer alan filtrelerin eğlendirdiği; Twitch, dlive, Discord gibi daha birçok uygulamalardan haberdar oldukları ya da bu uygulamaları kullandıkları; PUBG, Roblox, Minecraft gibi birden fazla çok oyunculu oyun bildiklerini ve bu oyunları oynadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerin var olan birçok sosyal medya aracından haberdar oldukları ve sosyal medya araçlarının kullanımını bildikleri sonucuna varılabilir. Ayrıca kullandıkları sosyal medya araçlarından bazılarının (Twitch, Discord, dlive...) yeni yaygınlaşan uygulamalar olduğu ve bu yönüyle yeni yaygınlaşan sosyal medya uygulamalarının da neler olduğunu yakından takip eden 5.sınıf öğrencilerinin bu araçların kullanımına çabuk uyum sağladıkları söylenebilir. Bu uygulamaların hangi özellikler barındırdığı ve uygulamalara girilebilmesi için neler gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaları 5.sınıf öğrencilerinin bu uygulamaları kullanmada uzun süredir deneyim sahibi olduklarını da göstermektedir. Klieber (2009) de yüksek etkileşimli teknoloji olan sosyal medya uygulamalarını bireylerin birbirleriyle paylaşımında bulundukları, kullanıcıları tarafından içeriklerinin üretildiği ve daha sonra yine kullanıcıları arasında içeriklerin paylaşıldığı sanal ortamlar olduğunu ifade etmiştir.

5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen bir diğer kategori “*bilinçli kullanım*” kategorisidir. Bu kategoride yer alan kompozisyonlarda öğrencilerin; bağımlılık yaptığı, yararının ve zararının olduğu, derse etkisinin olduğu, iletişimde etkili olduğu, bireylerin asosyal olmasına neden olduğu, bilgi edinmeye katkı sağladığı vs. ifadelerine yer verdikleri görülmektedir. 5.sınıf öğrencileri, bu kategorilerde yer alan kompozisyonlarında sosyal medyanın kendisini de bireyleri de sigara gibi bağımlı hale getirdiği; sosyal medyanın yararları kadar zararlarının da olabileceği ve dikkat edilmesi gereken kurallarının olduğu: saygı çerçevesinde konuşmak ve yazışmak, istenen her sözü söyleyememek gb. gerektiği; sosyal medyayı sevdiğini ama iki saatten fazla kullanarak hareketsiz kalınmaması gerektiği; telefonda oynanan sosyal medya oyunlarının zararlı olduğu; sosyal medya videoları sayesinde hiç gidilemeyen, görülemeyen yerlerin görülebildiği; çağın hastalığı olduğu; sosyal medya ile bir eşyanın nasıl kullanıldığının öğrenilebileceği gibi tatil yapılacak yerlerin de ayarlanabileceğini; öğrencinin sosyal medya araçlarından sadece yaşına hitap eden ve işine yarayan araçları kullandığı; öğrencinin sosyal medya yerine genelde bisiklet kullanmayı tercih ettiği; bu araçlarda vakit geçirmek için kullanmak yerine gerçek hayattaki güzelliklerle vakit geçirilebileceği; insanların arasındaki iletişimi azalttığı için sosyal medyanın asıl adının “asosyal medya” olması gerektiği; bazı teknoloji ürün yöneticilerinin kendi

çocuklarına sanal ortamı yasakladığı ve bu konunun bilinmesi gerektiği; sosyal medyada çok fazla dijital oyun oynayarak yanlış yaptığı ama bu sayede birçok yabancı arkadaş edinerek İngilizcesini geliştirdiği; sosyal medyada çok vakit geçirmenin okul hayatını olumsuz etkilediği; sosyal medya ile bilgi sahibi olduğunu ama en çok zararlı olanlarla vakit geçirdiği; sınavlarına ve derslerine sosyal medyadan hazırlandığı ancak hep aklının sosyal medyada kaldığı; dışarıda kullanırken dikkatli olunması gerektiği çünkü dışarıdaki tehlikelerle (yere düşmek ya da bir yere çarpmak gibi) karşı karşıya kalılabileceği; ebeveynleri tarafından küçük yaşta çocuklara telefon alındığı, daha sonra bağımlılık yaptığında ise ebeveynlerin bu durumdan şikayetçi oldukları ve bunun yanlış olduğu ifadelerine yer vermişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal medya kullanma konusunda bilinçli olunması gerektiğinin farkında oldukları görülmektedir. Öğrenciler sosyal medya kullanımında bilinçli olma denince bunun neler içerdiği konusuyla ilgili zihinsel yapılarında zengin bilgilere sahip oldukları söylenilebilir. Öğrencilerin sosyal medyanın bilinçli kullanımı konusunda yararlı ve zararlı olduğuna yönelik ifadelerinden yola çıkılarak öğrencilerin bilişsel yapılarının olumlu ve olumsuz yönde olduğu kanısına da varılabilir.

“*Oluşan tehlikeli durumlar*” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri yazdıkları kompozisyonlarında kişisel bilgilere yönelik tehdit, sanal oyunlarda tehdit, kötü niyetli kişilerin güvenlik tehditleri, alışverişte ve sosyal medya hesaplarında dolandırıcılık, zararlı yazılımlar, bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği, küçük yaşta kullanımında içeriklerin uygun olmayışı, içeriğinde olumsuz davranışlar barındırması vs. ifadelerine yer verdikleri görülmektedir. 5.sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarından anlaşılacağı üzere, sosyal medya öğrencilere kullanıldığında ortaya çıkan tehlikeli durumları hatırlatmaktadır. Ayrıca öğrencilerin bu kategoride yazdıkları kompozisyonlarında, sosyal medya kullanarak hiç tanışmadıkları kişilerle iletişime geçmenin tehlikeli durumlar oluşturabildiği; sosyal medya hesaplarının çalınabildiği ya da yapılan alışverişlerde beklemediğimiz ürünlerin gelebildiği; sosyal medyada dolandırıcılığın olduğu; sosyal medyada izlenen kötü içeriklerin (şiddet ya da küfürlü) örnek teşkil ettiği; sosyal medyada kişisel bilgilerin paylaşılmaması gerektiği; paylaşılan fotoğrafların kötü niyetli kişiler tarafından kişinin istemediği yerlerde paylaşılabilmesi; “https” ibaresinde “s” ifadesinin internetin güvenli olması adına mutlaka olması gerektiği, alışveriş yapılırken fotoğrafların yanı sıra takipçilerine ve takipçi yorumlarına mutlaka bakılması gerektiği; Whatsapp’tan paylaşılan bazı oyunların (“Mavi Balina” ve “Momo”) yüklendiğinde tehditle çocukları tehlikeli davranışlara zorladığı; sosyal medyada kötü niyetli kişilerden istediği parayı alabilmek için tehdit içeren mesajlar alınabileceği; sosyal medyayı 3 yaşındaki çocukların dahi kullandığı ve onlar için çok zararlı içeriklerin bulunduğu; sosyal medyaya girilen cihazlara virüslerin

bulaşabileceği, zararlı yazılımlara dikkat edilmesi gerektiği; Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal medya kullanımında dikkat edilmesi gereken güvenlik kurallarını öğrendiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda 5. Sınıf öğrencilerinin sosyal medya kullanırken oluşan tehlikeli durumların farkında oldukları ve bu konudaki zihinsel yapılarında zengin bilgilerin yer aldığı kanısına varılabilir. Ayrıca uyulması gereken bu güvenlik kurallarını Sosyal Bilgiler ders kitabından öğrendiklerini ifade eden öğrencilerin de olması ders kitabının öğrencilere sosyal medyadaki güvenlik tehditleri konusunda öğrenme sağladığı söylenebilir.

5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “*yaşanan duygular*” kategorisidir. Bu kategorilerde yer alan kompozisyonlarda kullananların ya da kullanmayanların yaşadıkları duygular, iletişimsizliğe olan etkisiyle yaşanan duygular, yararı ya da zararı neticesinde yaşanan duygular, kullandığında mutlu ve mutsuz hissetme, uygulamaları beğenme ya da beğenmeme vs. ile ilgili ifadelere yer verdikleri görülmektedir. 5.sınıf öğrencilerinin bu kategoride yer alan kompozisyonlarında sosyal medyanın harika uygulama araçlarının olduğu; eğlenceli olduğu; Instagram’ı beğenirken Whatsapp’ı beğenmediği; sevdiği kadar pek sevmediği uygulamalarının da olduğu; sosyal medyada yer alan haberlerin bazen üzücü olabildiği; sosyal medya yanlış kullanıldığında mutsuz, doğru kullanıldığında mutlu edebileceği; sosyal medyada oyun oynandığında can sıkıntısını aldığı yönünde ifade kullanmışlardır. Öğrenciler sosyal medya kavramı ile ilgili yaşanan duygular kategorisinde daha çok mutlu eden, beğenilen, güldüren ve eğlendiren şeklinde olumlu ifadelerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda yaşanan duygular kategorisinde öğrencilerin bilişsel yapılarının olumlu yönde olduğu söylenebilir.

“*Oluşan hastalıklar*” kategorisinde 5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlarda psikolojik bozukluk, dikkat bozukluğu, damar tıkanıklığı, göz bozukluğu, şişmanlık, baş ağrısı, boyun ağrısı, işitme kaybı vs.ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin kompozisyonlarından anlaşılabileceği üzere sosyal medya onlara kullanıldığında oluşabilecek hastalıkları hatırlatmaktadır. Ayrıca 5.sınıf öğrencilerinin oluşan hastalıklar kategorisinde yer alan kompozisyonlarında sosyal medyada vakit geçirilirken zamanın nasıl geçtiğinin anlaşılmadığı, tatlı ve cips gibi atıştırmalıklar çok tüketilerek kilo alındığı; sosyal medyada çok vakit geçirildiğinde göz bozukluğuna neden olduğu; izlenen videoların ruh halini değiştirerek insan psikolojisini bozduğu; sosyal medyanın zihinsel sağlığı bozduğu; boyun ağrılarına neden olduğu; dikkat bozukluğu yaptığı; obeziteye neden olduğu yönünde ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyada geçirilen vaktin süresinin uzun olması durumunda oluşabilecek hastalıkların neler olduğu konusunda bilinçli oldukları

kanısına varılabilir. Ayrıca öğrencilerin bazı çizimlerde bu hastalıkları kendilerini çizerek anlattıkları dikkate alındığında, bu hastalıkları kendilerinin de yaşadığı konusunda kanıya varılabilir. Subrahmanyam ve Linn (2007) sosyal medyanın olumsuz şekilde kullanılması fiziksel sorunların dışında bireylerde yalnızlık, depresyon ve saldırganlık gibi ruhsal sorunlara da yol açtığını ifade etmiştir.

5.sınıf öğrenciler tarafından yazılan kompozisyonlar doğrultusunda geliştirilen diğer bir kategori “*ailedeki durumu*” kategorisidir. Öğrenciler tarafından oluşturulan bu kategoride yer alan kompozisyonlarda ailenin sosyal medyaya bakış açısı, ebeveynlerin kullanma durumu, ebeveynlerin çocuklarının kullanması durumundaki tepkileri, ailenin en sık kullandığı sosyal medya uygulaması vs. ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. 5.sınıf öğrencilerinin bu kategoride yer alan kompozisyonlarında sosyal medyanın çok kullandığında özellikle annenin bu duruma tepki verdiği; ebeveynlerin sosyal medya uygulamalarını güvenli bulmadığını; ailenin bireyleri, sosyal medyaya telefonda girildiğinde daha çok vakit geçirmeye neden olmasından telefon yerine bilgisayarın tercih edilmesi konusunda ısrarcı oldukları; ebeveynlerin çocuklarına sosyal medyada daha çok yararlı şeylerle ilgilenmeleri gerektiği yönünde telkinlerde bulundukları; sosyal medyayı sadece lazım olduğunda kullanmak gerektiğini ifade ettikleri; ailedeki fertlerin herbirinin farklı bir uygulamayı kullandığı; ebeveynlerin yemek yerken dahi sosyal medya ile ilgilendikleri; ailedeki küçük çocukların daha çok Youtube ile vakit geçirdikleri; Snapchat uygulamasını ailecek eğlenceli buldukları; aile bireylerinin sosyal medya uygulamalarına daha çok telefonda girdikleri; ailecek sosyal medyanın zararlı olduğunu bilmelerine rağmen uygulamalarda günde en az 2 saat vakit geçirdikleri; ailecek kullanıldığında ailedeki sosyal bağlarının kopmasına neden olduğu yönünde ifadelere yer verdikleri görülmektedir. Bu durumdan anlaşılabileceği üzere, aile bireylerinin sosyal medya kullanıcısı oldukları ifade edilebilir. Okumuş (2018) da sosyal medya platformlarına üyeliğin yaş sınırının 13 olmasına karşın çocukların çok küçük yaşlar da sosyal medya kullanıcısı oldukları ve kimin zaman ailesi kimi zaten kendisi sosyal medya üyesi olan çocukların ailesindeki çoğu bireyin sosyal medya kullanıcısı olduğunu belirtmektedir. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin sosyal medyanın bilinçli kullanılması, güvenlik kurallarına dikkat edilmesi gerektiği konusunda kendilerinin bilgi sahibi oldukları ve çocuklarına da telkinde bulundukları söylenebilir. Ulusoy ve Bostancı (2014) da günümüz dünyasında özellikle çocukların sosyal medya ya da dijital oyunlar nedeniyle sanal ortamlarda bulunmasına dikkat çekerek bu ortamlarda denetleme mekanizması bulunmadığından ebeveynlerin çocuklarının sosyal medya ile olan ilişkilerini takip etmelerinin önemli bir hal aldığını dile getirmektedir. Öğrencilerin kompozisyonları bu anlamda literatürü destekler

niteliktedir. Araştırmada elde edilen başka bir bulguya göre ise bazı ebeveynlerin ise sosyal medyada uzun süre vakit geçirdikleri ve bu durumun ailedeki sosyal bağların kopmasına neden olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ifadelerine bakılarak ailelerin sosyal medya uygulamalarına telefonda girilmesini eleştirmelerine rağmen yine de daha çok telefonun tercih edildiği de görülmektedir.

Bunların yanı sıra 5.sınıf öğrencileri tarafından sosyal medya kavramına ilişkin yazılan kompozisyonlar incelendiğinde; sosyal medya kavramıyla ilgili bazı öğrencilerin yanlış bilgilere sahip oldukları tespit edilmiştir. 5.sınıf öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin yanlış bilgilerin tespit edildiği kısımlarda; Navigasyon uygulaması, Google arama motoru, 182 randevu sistemi, E-posta (Gmail ve Hotmail gb) vs. ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir. Bu durum bazı öğrencilerin sosyal medya kavramının ne olduğu hakkında tam bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bu kategoride, araştırmaya katılan 403 öğrenciden 357 öğrencinin üçüncü bölümde yazdıkları kompozisyonlar değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınmayan 21 öğrencinin mülteci kapsamında yabancı uyruklu olduğu ve Türkçeyi kullanmada halen ifade sorunu yaşadıkları dikkate alındığında, araştırmaya katılan 403 öğrenciden çizimleri geçersiz kabul edilen 25 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu durumda araştırmaya katılan 5.sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarının sosyal medyaya ilişkin olduğu ve bilişsel yapılarının bu konuda zengin olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ayrıca yapılan araştırmada 5.sınıf öğrencileri tarafından yazılan kompozisyonlar incelendiğinde; her bir öğrenci tarafından yazılan kompozisyonda, geliştirilen birçok kategoriye giren bilgiler bulunduğu ve bu bağlamda öğrencilerin metafor ve çizim bölümüne göre kendilerini daha çok bilgiye yer vererek en iyi ifade edebildikleri bölümün kompozisyon bölümü olduğu kanısına varılabilir.

5.Sınıf Öğrencileri Tarafından Sosyal Medya Kavramına İlişkin Oluşturulan Metaforlar, Çizimler, Kompozisyonlar ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Beceri ve Kazanımların Analizine İlişkin Sonuç ve Tartışma

5.sınıf öğrencilerinin sosyal medya kavramına ilişkin sahip oldukları bilişsel yapılarının belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada 5.sınıf öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar ve yaptıkları çizimlerle, yazdıkları kompozisyonlar tek tek incelenmiş, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dikkate alınarak 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde yer alan 2 beceri ve 3 kazanım olmak üzere toplam 5 kategori ile 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları 12 metafor kategorisi, yaptıkları 5 çizim kategorisi ve yazdıkları 6 kompozisyon kategorisi

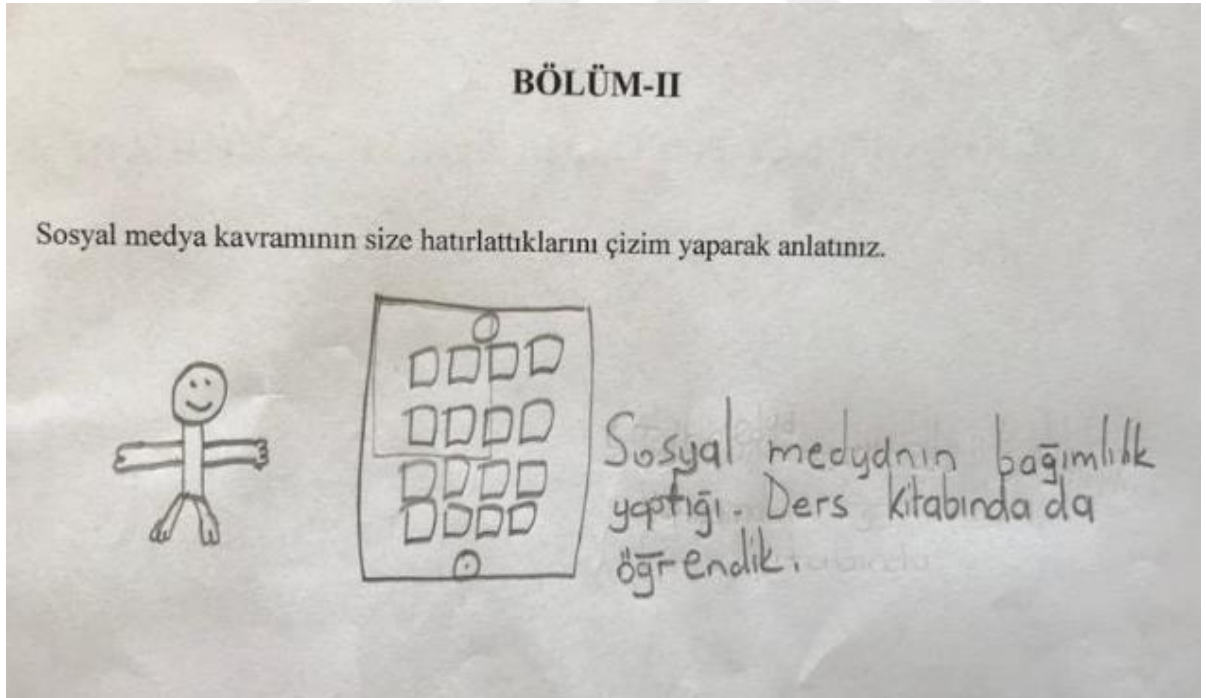
olmak üzere toplam 23 kategori arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu aşamada ilk olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde yer alan beceriler ve kazanımlar ile 5.sınıf öğrencilerinin metafor, çizim ve kompozisyonlarının ilişki açısından tek tek incelenmiş, bu inceleme sonucunda birbiri ile ilişkili olduğu belirlenen kategoriler ortaya konulmuştur. Ardından 5.sınıf öğrencilerinin kağıtlarına ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin beceri ve kazanımlarına tek tek bakılarak her bir öğrencinin metafor, çizim ve kompozisyonun yer aldığı kategori ile 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin beceri ve kazanımları belirlenmiş ve ilişkileri eşleştirilmiş, değerlendirme sonucunda araştırmacı tarafından öğrencilerin metafor, çizim ve kompozisyon kategorilerinde Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin beceri ve kazanımlarına yer veren 5.sınıf öğrencileri belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin becerilerinden olan “*özdenetim becerisi*”ne öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlar sonucu geliştirilen kategorilerinde ne ölçüde yer verdikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında öğrencilerin oluşturdukları metaforların geliştirilen kategorilerinin birçoğunda “*özdenetim*” becerisine yer verdikleri görülmüştür. 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlara bakılarak geliştirilen “bilgi edinmeyi sağlama”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan”, “duygu ifadeleri barındıran”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehdidi barındıran”, “yararı ve zararı olan”, “cihazları ve kavramları olan”, “araçları/uygulamaları olan” metafor kategorilerinde, öğrencilerin “*özdenetim*” becerisine yönelik ifadelerde bulundukları görülmüştür. 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlarından geliştirilen kategorilerde, sadece “kullanım özelliği olan” kategorisinde “*özdenetim*” becerisine yer vermedikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrencilerin yaptıkları çizimlerine bakılarak geliştirilen çizim kategorilerinin de birçoğunda “*özdenetim*” becerisine yer verdikleri görülmüştür. Çizim kategorilerinde ise “bilinçli kullanım”, “sosyal medya araçların kullanımı”, “oluşan hastalıklar” ve “yaşanan duygular” kategorilerinde “*özdenetim*” becerisine yönelik ifadelerde bulundukları görülmüştür. 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları çizimlerinden geliştirilen kategorilerde, sadece “oluşan tehlikeli durumlar” kategorisinde “*özdenetim*” becerisine yer vermedikleri kompozisyon kategorileri olan “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar”, “yaşanan duygular”, “oluşan hastalıklar” ve “ailedeki durumu” kategorilerinin ise tümünde “*özdenetim*” becerisine yer verdikleri görülmüştür. Bu durumda 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal

Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin becerilerinden olan “özdenetim” becerisine oluşturdukları metaforlar, yaptıkları çizimler ve yazdıkları kompozisyonlarda çoğunlukla yer vermiş olmaları; öğrencilerin sosyal medyayı kullanma konusunda özdenetimli olunması gerektiği bilincinde oldukları kanısına varılabilir. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan sosyal medyayı kullanmada özdenetimli olunması gerektiği ile ilgili bilişsel yapıya 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesi aracılığıyla sahip oldukları kanısına varılabilir. Ayrıca bazı 5.sınıf öğrencilerinin yaptıkları çizimlerinde ve yazdıkları kompozisyonlarında bazı öğrencilerin sosyal medya ile ilgili edinilmesi gereken “özdenetim” becerisine Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na yönelik 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde özdenetimli olunması gerektiği ile ilgili öğrencilerin zihinsel yapılarına kendi ifadelerinden ulaşılmaktadır:

“..... . Sosyal bilgiler ders kitabında sosyal medyayı, onu nasıl kullanmamız gerektiğini hep öğrendik.”(K257).

“..... . Ben sosyal bilgiler dersinde ve dikkatli kullanılması gerektiğini işlediğimizi hatırlıyorum.”(K265).

Şekil 133. K42’ye ait çizim örneği

Bununla birlikte 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bilgilere ve öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyon ifadelerine bakıldığında; öğrencilerin zihinsel yapılarında ders kitabındaki bilgilerden daha fazla bilişsel şemanın olduğu geliştirilen

kategorilerde tespit edilmiştir. Geliştirilen kategorilerde öğrenciler bilgi edinmeyi sağlaması, bağımlılığa neden olması, ders öğrenmeye ve iletişime etkisinin olması, teknolojik cihazlardan girilebilmesinin denetimli olması, bilinçli kullanılması, kullanıldığında ya da kullanılmadığında ne tür duyguların yaşandığını ifade etmelerinin yanı sıra kullanıldığında oluşan hastalıkların olması ve ailenin denetiminin olması gerektiğini ifade etmeleri sosyal medyadaki özdenetim becerisi hakkında zengin bilişsel şemalara sahip olduklarını göstermektedir. Ders kitabında sosyal medya kullanıldığında bireylerde fiziksel ve ruhsal ne gibi sorunların meydana gelebileceğine ve aile denetiminin olması gerektiğine yer vermediği buna karşın öğrencilerin metafor, çizim ve kompozisyonlarında yer verdikleri görülmektedir.

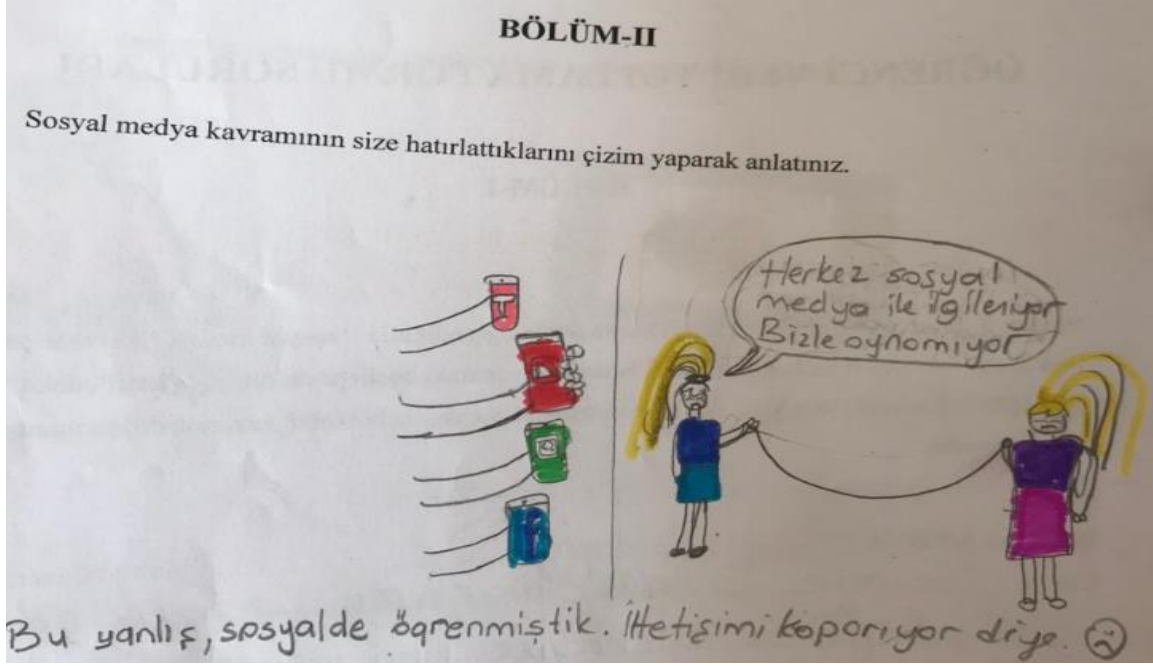
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin bir diğer becerisi olan “*dijital okuryazarlık becerisi*”ne; 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlar sonucu geliştirilen kategorilerinde ne ölçüde yer verdikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre “*dijital okuryazarlık*” becerisine öğrencilerin oluşturdukları metaforları, yaptıkları çizimleri ve yazdıkları kompozisyonlarının birçoğunda yer verdikleri görülmüştür. 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlardan geliştirilen kategoriler olan “*kullanım özellikleri olan*”, “*bilgi edinmeyi sağlayan*”, “*içeriği olan*”, “*bağımlılığa neden olan*”, “*ders öğrenmeye etkisi olan*”, “*duygu ifadeleri barındıran*”, “*iletişime etkisi olan*”, “*alışveriş yapılan*”, “*güvenlik tehdidi barındıran*”, “*yararı ve zararı olan*”, “*cihazları ve kavramları olan*” ve “*araçları/uygulamaları olan*” metafor kategorilerinin tümünde; öğrencilerin yaptıkları çizimlerden geliştirilen “*bilinçli kullanım*”, “*sosyal medya araçlarının kullanımı*” ve “*oluşan tehlikeli durumlar*” kategorilerinde; bununla birlikte öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde ise sadece “*oluşan hastalıklar*” kategorisi dışında yer alan “*sosyal medya araçlarının kullanımı*”, “*bilinçli kullanım*”, “*oluşan tehlikeli durumlar*”, “*yaşanan duygular*” ve “*ailedeki durumu*” kompozisyon kategorilerinde “*dijital okuryazarlık*” becerisine yer verdikleri görülmektedir. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen birçok kategoride öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin becerilerinden olan “*dijital okuryazarlık*” becerisine yer vermiş olmaları sosyal medyayı kullanırken dijital okuryazarlık becerisine sahip olarak kullanmak gerektiğini düşündükleri ve bu beceriye dikkat ederek sosyal medyayı kullanmaya çalıştıkları düşünülebilir. Bunun yanı sıra sosyal medyayı kullanma konusundaki “*dijital okuryazarlık*” becerisine Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na yönelik 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinden bilgi edindikleri kanısına da varılabilir.

Bununla birlikte 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bilgilere ve öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyon ifadelerine bakıldığında; öğrencilerin zihinsel yapılarında ders kitabındaki bilgilerden daha fazla bilişsel şemanın olduğu geliştirilen kategorilerde tespit edilmiştir. Geliştirilen kategorilerde öğrencilerin bilgi edinmeyi sağlaması, içeriğinin olması, alışveriş yapılabilmesi, kullanılan cihazlarının ve kavramlarının olmasının yanı sıra sosyal medya uygulamalarının neler olduğuna ve sosyal medya uygulamalarının kullanım özelliklerine ve güncel uygulamaların hangileri olduğuna geniş yer vermesi bakımından öğrencilerin sosyal medyadaki dijital okuryazarlık becerisi hakkında zengin zihinsel şemalara sahip olduklarını göstermektedir. Ders kitabında sosyal medya uygulamalarının ve kullanım özelliklerinin yer almayışı buna karşın öğrencilerin metafor, çizim ya da kompozisyonlarında yer vermelerine yönelik öğrencilerin bu konudaki bilişsel yapılarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dışında olduğu düşünülebilir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı *“Bilim, Teknoloji ve Toplum”* ünitesinin *“SB.5.4.1.Kazanım”* olan *“teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.”* kazanımına 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, yaptıkları çizimler ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde ne ölçüde yer verdikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre *“SB.5.4.1.Kazanımı”* olan *“teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.”* kazanımına öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde yer verdikleri görülmüştür. 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlarından geliştirilen kategoriler olan *“bilgi edinmeyi sağlayan”, “içeriği olan”, “bağımlılığa neden olan”, “ders öğrenmeye etkisi olan”* ve *“iletişime etkisi olan”* metafor kategorilerinde; yaptıkları çizimlerden geliştirilen kategoriler olan *“bilinçli kullanım”, “sosyal medya araçlarının kullanımı”* ve *“yaşanan duygular”* çizim kategorilerinde; yazdıkları kompozisyonlarında geliştirilen kategoriler olan *“sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar”* ve *“ailedeki durumu”* kompozisyon kategorilerinde öğrencilerin *“SB.5.4.1.Kazanımı”* olan *“teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.”* kazanımına yer verdikleri görülmüştür. Bu durumda 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforların geliştirilen kategorilerinde oluşturulan 911 metaforun 523’ünün metafor kategorilerinde; yaptıkları çizimlerin geliştirilen kategorilerinde çizilen 355 çizimin 283’ünün çizim kategorilerinde; yazdıkları kompozisyonların geliştirilen kategorilere dağılımında elde edilen 913 kompozisyonun 778’inin ise kompozisyon kategorilerinde yer aldığı düşünüldüğünde öğrencilerin sosyal medyanın kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkilere olan etkisinin bilincinde oldukları

söylenbilir. Ayrıca öğrencilerin 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bu kazanımı, 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Bilim, Teknoloji ve Toplum" ünitesinden edindikleri kanısına da varılabilir. Bu konuda bu kazanımı 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı'ndan edinmiş olabilecekleri ile ilgili öğrencilerin zihinsel yapılarına kendi ifadelerinden ulaşılmaktadır:

"..... . İnsanların birbirleriyle sohbet etmesini sağlar ya da engeller.
..... . Bunların sosyal dersinde de öğrenmiştik çoğunu." (K78)

Şekil 134. K64'e ait çizim örneği

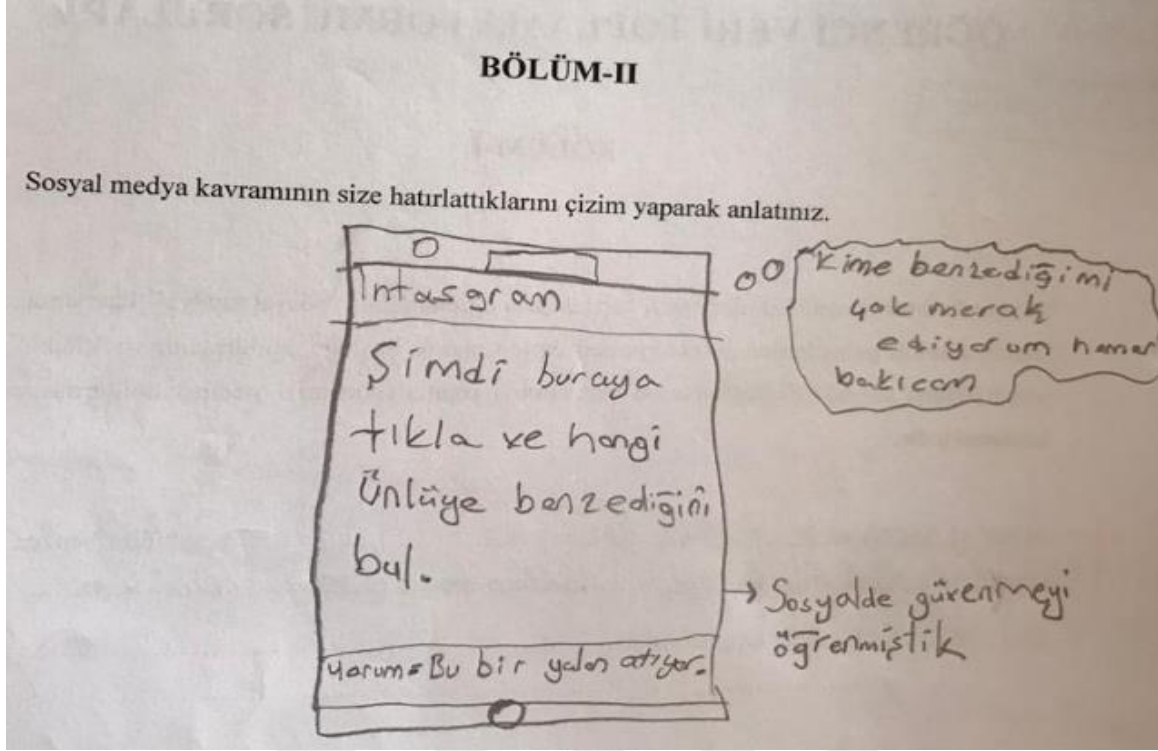
Bununla birlikte 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bilgilere ve öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyon ifadelerine bakıldığında; öğrencilerin zihinsel yapılarında ders kitabındaki bilgilerden daha fazla şemanın olduğu geliştirilen kategorilerde tespit edilmiştir. Geliştirilen kategorilerde öğrencilerin bilgi edinmeyi sağlaması, bağımlılığa neden olması, iletişime etkisinin olması, bilinçli kullanılması gerektiğinin yanı sıra sosyal medyanın kullanıldığında ya da kullanılmadığında yaşanan duygular ve ailelerin bu konudaki tepkilerinin neler olduğuna dair geniş yer vermeleri bakımından sosyal medyanın sosyalleşmeye ve toplumsal ilişkilere olan etkisi kazanımı hakkında bilişsel yapılarının zengin olduğunu göstermektedir. Ayrıca ders kitabında sosyal medyanın kullanılması ya da kullanılmaması durumunda yaşanan duygular ve ailelerin bu konuda çocuklarını takip etmesi gerektiğinin yer almayışı buna karşın öğrencilerin metafor, çizim ya da kompozisyonlarında yer verdikleri görülmektedir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” ünitesinin “*SB.5.4.2.Kazanım*” olan “*sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular (Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.)*” kazanımına 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, yaptıkları çizimler ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde ne ölçüde yer verdikleri incelenmiştir. Araştırmadaki bulgulara göre “*SB.5.4.2.Kazanım*” olan “*sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular (Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.)*” kazanımına öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerin birçoğunda yer verdikleri görülmüştür. Elde edilen bulgulara bakıldığında öğrencilerin oluşturdukları metaforların geliştirilen kategorilerin “*yararı ve zararı olan*” ve “*cihazları ve kavramları olan*” kategorileri dışında yer alan “*kullanım özelliği olan*”, “*bilgi edinmeyi sağlama*”, “*içeriği olan*”, “*bağımlılığa neden olan*”, “*ders öğrenmeye etkisi olan*”, “*duygu ifadeleri barındıran*”, “*iletişime etkisi olan*”, “*alışveriş yapılan*”, “*güvenlik tehdidi barındıran*” ve “*araçları/uygulamaları olan*” tüm metafor kategorilerinde; yaptıkları çizimlerin geliştirilen kategorilerinden “*bilinçli kullanım*” ve “*oluşan tehlikeli durumlar*” çizim kategorilerinde; yazdıkları kompozisyonların geliştirilen kategorilerinden “*sosyal medya araçlarının kullanımı*”, “*bilinçli kullanım*”, “*oluşan tehlikeli durumlar*”, “*yaşanan tehlikeli durumlar*”, “*oluşan hastalıklar ve ailedeki durumu*” tüm kompozisyon kategorilerinde öğrencilerin “*SB.5.4.2.Kazanım*” olan “*sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular*” kazanımına yönelik ifadelerde bulundukları görülmüştür. Bu bağlamda 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen birçok kategoride Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” ünitesinin kazanımlarından medya okuryazarlığı üzerinde durulan bu kazanıma öğrencilerin yer vermiş olmaları sosyal medyayı kullanırken ulaşılan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğini sorgulayarak edinilmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Bunun yanı sıra sosyal medyayı kullanma konusundaki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “*SB.5.4.2.Kazanım*” olan “*sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular*” kazanımına 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” ünitesinde iyi bir medya okuryazarı olunması gerektiği ile ilgili öğrencilerin zihinsel yapılarına kendi ifadelerinden ulaşılmaktadır:

“Sosyal medya kitap gibidir. Çünkü içinde bilgiler var ama bazı bilgiler yanlışır (Ders kitabında bize bilgi vermişti öğretmen).” (K64)

“..... . Sosyal medya aslında çok sağlıklı değildir. Herkes yalan yalan fotoğraflar çekip instagrama veya diğer uygulamalara atıyorlar. Sosyal dersinde öğrenmiştik.” (K61)

“..... . Çünkü bazı insanlar abuk subuk bir şeyler yazıyor. Sosyalde dikkat edelim diye öğrendik.” (K58).

Şekil 135. K53'e ait çizim örneği

Bununla birlikte 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bilgilere ve öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyon ifadelerine bakıldığında; öğrencilerin zihinsel yapılarında medya okuryazarlığı ile ilgili birçok şemanın olduğu geliştirilen kategorilerde tespit edilmiştir. Geliştirilen kategorilerde medya okuryazarlığı konusunda öğrencilerin sosyal medyaya bir cihaz ya da kavram sayesinde girilebildiğinin, sosyal medyanın yararı gibi zararının da olabileceğinin, kullanım özelliklerini bilinmesi gerektiğinin, araç ve uygulamalarının olduğunun, tehlikeli durumların oluşabileceğinin, bilinçli olmak gerektiği ve ailede medya okuryazarlığının neler olduğuna dair geniş yer vermeleri bakımından sosyal medyada medya okuryazarı olma kazanımı hakkında bilişsel yapılarının zengin olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra 5.sınıf öğrencilerinin ders kitabında yer alan sosyal medyadan edinilen bilgilerin doğruluğuna ve güvenilirliğine şüpheyile yaklaşmak, bu bilgileri eleştirel bakış açısıyla değerlendirmek bilgilerine ifadelerinde yer verirken edinilen bilgileri farklı Genel Ağ adreslerinden ya da yetkili kurumların açıklamalarından takip etmeliyiz bilgilerine yer vermemiş olmaları zihinsel şemalarında medya okuryazarlığı konusunda eksik bilgiye sahip olduklarını göstermektedir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin “SB.5.4.3.Kazanım” olan “sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (mesafeli

alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır).” kazanımına 5.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, yaptıkları çizimler ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde ne ölçüde yer verdikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre “SB.5.4.3.Kazanımı” olan “sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır).” kazanımına öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde yer verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin oluşturdukları metaforların geliştirilen kategorilerinde “kullanım özelliği olan”, “içeriği olan”, “iletişime etkisi olan”, “alışveriş yapılan”, “güvenlik tehdidi barındıran” ve “yararı ve zararı olan” metafor kategorilerinde; “bilinçli kullanım” ve “oluşan tehlikeli durumlar” çizim kategorilerinde; “sosyal medya araçlarının kullanımı”, “bilinçli kullanım”, “oluşan tehlikeli durumlar” ve “ailedeki durumu” kompozisyon kategorilerinde öğrencilerin “SB.5.4.3.Kazanımı” olan “sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır).” kazanımına yönelik ifadelerde bulundukları görülmüştür. Bu durumda öğrencilerin oluşturdukları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyonlardan geliştirilen kategorilerde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinin kazanımlarından mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı ve kimlik hırsızlığı gibi konuların üzerinde durulan bu kazanıma öğrencilerin yer vermiş olmaları, sosyal medyayı kullanırken sanal ortamda güvenlik kurallarına uyulması gerektiğinin farkında oldukları kanısına varılabilir. Ayrıca sosyal medyayı kullanma konusundaki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “SB.5.4.3.Kazanımı” olan “sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konuları ele alır).” kazanımına 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde sosyal medyada güvenlik kurallarına uyulması gerektiği ile ilgili öğrencilerin bilişsel yapılarına kendi ifadelerinden ulaşılmaktadır:

“Sosyal medyanın yararı gibi zararı da var. Mesela instagram ve facebooktan hesaplar çalınabiliyor, internetten alışveriş yaptığımızda hiç beklemediğimiz şey gelebiliyor ya da başımıza hiç aklımıza gelmeyen şey geliyor. Bazen de arkadaş ediniyoruz oradan bize zarar verebiliyor. Sosyal ders kitabında öğrenmiştik.” (K7).

“Sosyal medya bence zararlı. Yararı olanlar da var ama çoğunlukla zararlı şeyler. Misal alışveriş yapılıyor, zararlı virüsle ve bilgilerin ele geçirilmesi gibi. Zararlarını derste de öğrenmiştik.” (K110).

“..... Eğer sosyal medyayı doğru kullanmazsak kötü niyetli insanlar bilgilerimizi ele geçirebilir. Eğer doğru kullanırsak yararlarını görürüz. Derste öğrenmiştik hatta.” (K287).

Bununla birlikte 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ‘‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’’ ünitesindeki bilgilere ve öğrencilerin oluşturdıkları metafor, yaptıkları çizim ve yazdıkları kompozisyon ifadelerine bakıldığında; öğrencilerin zihinsel yapılarında sosyal medyadaki güvenlik kuralları ile ilgili birçok şemanın olduğu geliştirilen kategorilerde tespit edilmiştir. Geliştirilen kategorilerde sosyal medyada uyulması gereken güvenlik kuralları konusunda öğrencilerin sosyal medyada alışveriş yapıldığında, iletişim kurulduğunda ve kullanım özelliklerine dikkat etmede; tehlikeli durumların ve güvenlik tehditlerinin oluşabileceği, bu nedenle bilinçli kullanılması gerektiğine dair geniş yer vermeleri bakımından sosyal medyada güvenlik kurallarına uyma kazanımı hakkında bilişsel yapılarının zengin olduğunu göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin ifadelerinde mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı ve kimlik hırsızlığı konularına sıkça değindikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ‘‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’’ ünitesinde sosyal medyada uyulması gereken güvenlik kurallarına neden dikkat edilmesi gerektiğine, bu kuralların neler olduğuna ve bu kurallara dikkat edilmemesinde oluşabilecek tehlikelere ayrıntılı şekilde ver verilmiş olması sosyal medya ile ilgili güvenlik tehlikelerinin ciddi zararlara neden olacağı ve bu konuda öğrencileri bilinçlendirmek maksatlı yer verildiği kanısına varılabilir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ‘‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’’ ünitesinde beceri ve kazanımları doğrultusunda incelenen 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal medya kavramının tanımına ve sosyal medya uygulamalarının neler olduğuna yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda bazı öğrencilerin sosyal medya konusunda kavram yanılgısı yaşadıkları tespit edilmiştir. Sosyal medyanın çift taraflı ve eş zamanlı kullanılan sanal platformlar olduğunu bilmeyen bazı öğrenciler, tek taraflı olarak kullanılan e-devlet, e-okul, e-posta ve navigasyon uygulamalarını sosyal medya olarak düşünmüş ve metafor, çizim, kompozisyonlarında buna yönelik ifade bulunarak sosyal medya uygulamalarına bu uygulamaları örnek olarak vermişlerdir.

Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçları ve yapılan tartışmalar ışığında konuyla ilgili önerilere, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na yönelik önerilere ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Konuyla İlgili Öneriler

- ✓ Sosyal medyayı günümüzde çocukların ve gençlerin sıkça kullandığı göz önüne alındığında birçok alanda sosyal medya kavramının araştırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Metafor kullanımının eğitim-öğretim sürecindeki ve öğrenmedeki önemi göz önüne alınarak sosyal bilgiler dersi ve diğer tüm derslerde metafor kullanımına ağırlık verilebilir.
- ✓ Çizim tekniğinin somut işlemler döneminde öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebildikleri göz önüne alınarak ilkokul ve ortaokulda öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri ve bilişsel yapılarını ortaya koymaları yönünde kullanımı daha fazla tercih edilebilir.
- ✓ Kompozisyon tekniği herhangi bir kavrama/konuya ilişkin ayrıntılı veriler elde ederek öğrencilerin bilişsel yapıları belirlenmek istenildiğinde kullanılabilir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na Yönelik Öneriler

- ✓ Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı becerilerinde ve kazanımlarında yer alan sanal ortam kavramına yönelik Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan sosyal medya kavramına ait tanıma yer verilerek sosyal medya kavramıyla ilgili oluşabilecek kavram yanılgıları giderilebilir.
- ✓ Sosyal medyada bağımlılık neticesinde çocuklarda ve gençlerde çok yönlü sorunların meydana geldiği göz önüne alındığında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan özdenetim becerisine yönelik Sosyal Bilgiler ders kitabında bu sorunlara yer verilerek dikkat çekilebilir.
- ✓ Sosyal medyada sıklıkla çok oyunculu oyunların oynandığı göz önüne alınarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan güvenli internet kullanımına yönelik Sosyal Bilgiler ders kitabında bu oyunlara yer verilerek dikkat çekilebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- ✓ Sosyal Bilgiler dersinin yanı sıra diğer derslerin öğretim programında sanal ortam kavramına yer verildiği göz önüne alındığında sosyal medya kavramı diğer ders programları kapsamında da araştırılabilir.

- ✓ Sosyal medya kullanım yaşının giderek düştüğü dikkate alındığında ilkokul ve ortaokul döneminde olan öğrencilerin sosyal medya kullanımı ile ilgili araştırmalar yapılabilir.
- ✓ Sosyal medya kavramı konusunda karma model kullanılarak çalışmalar hazırlanabilir. Bu kapsamda görüşme vb. gibi farklı toplama tekniklerine de yer verilebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (2002). *Aktif öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası.
- Ada, S. (2013). *Öğrencilerin matematik dersine ve matematik öğretmenine yönelik algılarının metaforlar yardımıyla belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Agresta, S., Bough, B., & Miletsky, J. (2010). *Perspectives on Social Media Marketing*. Boston: Course Technology.
- Ajjan, H., & Hartshorne, R. (2008). Investigating faculty decisions to adopt Web 2.0 technologies: Theory and empirical tests. *Internet and Higher Education* 11, 71–80.
- Akar, E. (2010). *Sosyal medya pazarlaması: Sosyal webde pazarlama stratejileri*. Ankara: Efil.
- Akar, E. (2011). *Sosyal medya pazarlaması: Sosyal webde pazarlama stratejileri*. Ankara: Efil.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve türkiye’deki yeri. Turan, R., Sünbül, A. M. ve Akdağ H., (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- 1* içinde (1-24). Ankara: Pegem.
- Akşehirli, S. (2007). *Çağdaş metafor teorisi*. Ege Edebiyat.
- Akşehirli, S. (2008). *Edebiyat öğretiminde terim sorunu*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akkoyunlu, B., & Yılmaz Soylu, M. (2010). Öğretmenlerin sayısal yetkinlikleri üzerine bir çalışma. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 24(4), 748-768, <http://www.tk.org.tr/index.phs/TK/article/view/449/439> sayfasından erişilmiştir.
- Albarran, A. B. (ed.). (2013). *The social media industries*. Routledge, New York. Alkan, C. (1997). *Eğitim teknolojisi*. Anı: Ankara.
- Alwagait, E., Shahzad, B., & Alim, S. (2015). Impact of social media usage on students academic performance in Saudi Arabia. *Computers in Human Behavior*, 1092-1097.

- Anderson, C. (2012), *The impact of social media on lodging performance*. Ithaca: Cornell Hospitality Report.
- Anderson, C. A., Funk, J. B., & Griffiths, M. D. (2004). “Contemporary Issues in Adolescent Game Playing: Brief Overview and Introduction to the Special Issue”, *Journal of Adolescence*, 27 (1), s. 1-3.
- Argın F. S., (2013). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi (Çekmeköy Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, F. (2008). *Metaforik tercihler bakımından Akif’i okuyabilmek*. I.Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu’unda sunulmuş bildiri, Burdur.
- Arslan, M., & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.
- Aslan, P. (2011). *Halkla ilişkilerde yeni eğilimler: Sosyal medya*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, A., & Gül Ünlü, D., (2016). Instagram fenomenleri ve reklam ilişkisi: instagram fenomenlerinin gözünden bir değerlendirme, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 41-65.
- Ata, B. (2007). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s.71-83). Ankara: Pegem.
- Ata, B. (2009). ‘Sosyal bilgiler ünitesi’ kavramı üzerine bazı düşünceler. R. Turan ve diğ. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I* (ss. 25-42). Ankara: Pegem.
- Atasoy, B. (2004). *Fen öğrenimi ve öğretimi*. Ankara: Asil.
- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 10(3), 1293-1322.
- Aydın, F. (2011). Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin metaforik algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 25-44. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/view/1021008279/1021007046> sayfasından erişilmiştir.
- Aydın, F., & Ünaldı, Ü. E. (2010). Coğrafya öğretmen adaylarının “coğrafya” kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(2), 600-622.

- Backett-Milburn, K., & McKie, L.(1999). A critical appraisal of the draw and write technique. *Health Education Research Theory & Practice*, 14 (3), 387-398.
- Balcı, A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem.
- Balcı, Ş., & Ayhan, B. (2007). Üniversite öğrencilerinin internet kullanım ve doyumları üzerine bir saha araştırması. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5 (1), 174-197.
- Balcı, Ş., & Gölcü, A. (2013). Facebook addiction among university students in Turkey: “Selçuk University Example”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 255-278.
- Barker V., (2009), “Older Adolescents’ Motivations for Social Network Site Use: The Influence of Gender, Group Identity, and Collective Self-Esteem”, *Cyberpsychology & Behavior*, 12(2).
- Başar, H. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Yargıcı.
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). The Strength model of self-control. *Current Directions in Psychological Science*. 16(6), 351-355.
- Bayraktar, F. (2013). İnternet bağımlılığı sorunlar ve çözümler. M, Kalkan & C, Kaygusuz (Ed.), *İnternet ve ergen gelişimi içinde* (s.75-94). Ankara: Anı.
- Baytemir, K. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin bazı demografik özelliklerine ve algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre interneti kullanma amaçlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beck, K. (2016). "Snapchat users are watching 10 billion videos a day", Mashable, April 28, 2016.[http://mashable.com/2016/04/28/snapchat-video-view billion/#mqbUccgQ_Gq3](http://mashable.com/2016/04/28/snapchat-video-view-billion/#mqbUccgQ_Gq3) sayfasından erişilmiştir.
- Bedir, A. (2016), *Sosyal medya kullanımının üniversite öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ben-Peretz, M., Mendelson, N., & Kron, F. W. (2003). How teachers in different educational context view their roles. *Teaching and Teacher Education*, 19, 277-290.

- Berthon, P. R., Pitt, L. F., Plangger, K., & Shapiro, D. (2012). "Marketing meets web 2.0, social media, and creative consumers: Implications for international marketing strategy". *Business Horizons*, 55: 261-271.
- Bertrams, A., Baumeister, R. F., & Englert, C. (2016). Higher self-control capacity predicts lower anxiety-impaired cognition during math examinations. *Frontier Psychology*, 7, 1- 10.
- Beşkardeş, S. (2007). *Üstün zekâlı ve özel yetenekli öğrencilerin yabancı dil (ingilizce) öğretiminde metafor sisteminin uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Binark, M. (2007). *Yeni medya çalışmaları*. Ankara: Dipnot.
- Binark, M., & Bayraktutan, G. (2013). *Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon.
- Binark, M., Yıldırım A., Toprak A., Aygül E., Börekçi S., & Çomu T. (2009). *Toplumsal paylaşım ağı facebook: Görülüyorum, öyleyse varım*. İstanbul: Kalekdon.
- Binbaşoğlu, C. (1991). *Genel öğretim bilgisi, ilk ve orta dereceli okul öğretmenleri için öğretim ilke, yöntem ve teknikler*. Ankara: Kadioğlu.
- Birinci, G., Kılıçer K., Ünlüer, S., & Kabakçı, I. (2009). *Eğitim teknolojisi alanında yapılan durum çalışması araştırmalarının yöntemsel değerlendirilmesi*. III. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bland, D. (2012). Analysing children's drawings: Applied imagination. *International Journal of Research & Method in Education*, 35(3), 235-242. <http://dx.doi.org/10.1080/1743727X.2012.717432>.
- Bostancı, A. B. (2009). Türk milli eğitim sisteminin yapısı ve özellikleri. N. Saylan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde. Ankara: Anı.
- Bostancı, M. (2010). *Sosyal medyanın gelişimi ve iletişim fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bostancı, M. (2015). *Sosyal Medya ve Siyaset*, Konya: Palet.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 29, 431-444.

- Boyd, D. (2008). *American teen sociality in networked publics*. Doktora Tezi, Berkeley Üniversitesi, California.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven:Yale University.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2008). "Social network sites: Definition, history, and scholarship". *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13: 210-230.
- Boyd, D., Golder, S., & Lotan, G. (2010). "Tweet, tweet, retweet: Conversational aspects of retweeting on twitter". *Proceedings of the 43rd Hawaii International Conference on System Sciences*. 6 Ocak 2010, Kauai, 1-10..
- Brown, E. (2010). *Working the Crowd: Social Media Marketing for Business*. Swindon, UK: BISL.
- Bursalıoğlu, Z. (1991). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10 (1), 33-39.
- Cengiz, İ. Y. (2016). *Biyoloji öğretmen adaylarının laboratuvar kavramına ilişkin metaforları ve görsel imajları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin okul kavramıyla ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 6(3), 669-699.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin müdür kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 3-13.
- Ceyhan, E. B., Demiryürek, E., & Kandemir, B. (2015). Sosyal ağlarda güncel güvenlik riskleri ve korunma yöntemleri. *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi, Cilt:1, No:1, S:1-10, 2015*
- Chaney, P. (2009). *The Digital Handshake*. Hoboken, New Jersey: John WileyveSons.

- Cherry, D., & Spiegel, J. M. (2006). *Leadership, myth, & metaphor: Finding common ground to guide effective school change*. Thousand Oaks. CA: Corvin.
- Cortazzi, M., & Jin, L. (1999). Bridges to learning metaphors of teaching, learning and language. In L. Cameron and G. Low (Eds.), *Researching and applying metaphor* (pp. 149-160). United Kingdom: Cambridge University.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative research (4. Baskı)*. Boston: Pearson Education Inc.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal.
- Çalışkan, N. (2013). Kavramsal anahtar modeli ile metafor ve deyim öğretimi. *Bilig*, (64), 95-122. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25367/267759> sayfasından erişilmiştir.
- Çağlak, U. (2019). Whatsapp, whatsapp grupları ve kullanım alışkanlıkları: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 626-639.
- Çapan, B. E. (2010). Öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilere ilişkin metaforik algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 140-154.
- Çelikcan, Ş., (2010) *Sosyal bilgiler dersi bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının aktif öğrenme yöntemleri ile işlenmesinin öğrencinin akademik başarısına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), Kayseri.
- Çepni, O. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Davidson, D. (1977). The effect of individual differences of cognitive style on judgments of document relevance. *Journal of the American Society for Information Science*, 128, 273-84.
- Dawley, L. (2009), Social Network Knowledge Construction: Emerging Virtual World Pedagogy, *On The Horizon*, 17(2).

- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2004). Öğretmenlik mesleğine giriş. Ö. Demirel- Z. Kaya (Ed.), *Eğitimle ilgili temel kavramlar içinde* (2-21). İstanbul: Pegema
- Demirtaş, H. (2012). Sınıf yönetimin temelleri. H. Kıran (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi içinde*. Ankara: Anı.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3 rd). (s. 1-32). Thousands Oaks, CA: Sage.
- Dereli, M. (2009). *İnternet gazeteciliğinin gazete tirajlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Derman, A. (2014). Lise öğrencilerinin kimya kavramına yönelik metaforik algıları. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 749-776.
- Deryakulu, D. (2004). Eğitimde bireysel farklılıklar Y. Kuzgun & D. Deryakulu (Ed.) *Epistemolojik inançlar içinde* (s.259-288). Ankara: Nobel.
- Deveci, H. (2003). *Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin Tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Deveci Topal, A., & Kolburan Geçer, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin internet yeterlik düzeyi algılarının belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 13(1), 180-190.
- Dewey, J. (2008). *Okul ve toplum* (H. A. Başman, Çev.). Ankara: Pegem.
- Digital Cultural Heritage. (2008). <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-cultural-heritage> sayfasından erişilmiştir.
- Dijital Dünya Raporu (2019). <https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates> sayfasından erişilmiştir.
- Dodson, P.C., (2015), "Why Snapchat's Live Stories Are The Most Powerful New Social Media", FastCompany, <http://www.fastcompany.com/3052322/why-snapchats-live-stories-are-the-mostpowerful-new-social-media> sayfasından erişilmiştir.
- Douglas, J. D., & Peel, B., (2001). "The development of metaphor and proverb translation in children grades 1 through 7", *Skidmore college*.

- Duckworth, A. L., Gendler, T. S., & Gross, J. J. (2014). Self-control in school-age children. *Educational Psychologist*, 49(3), 199-217.
- Duffy, P. (2008). Engaging the YouTube Google-Eyed Generation: Strategies for Using Web 2.0 in Teaching and Learning. *Electronic Journal of E-learning*, 6, 119-130.
- Dur, F. (2006). *Understanding metaphor: A cognitive approach focusing on identification of metaphors in poetry*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eaglestone, R. (2009). *Metaphors and Figures Of Speech (Cilt 1)*. Canada: Taylor&Francis.
- Egüz, Ş., & Kesten, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin sosyal medya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 7(3), 219-240. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.403147> sayfasından erişilmiştir.
- Ekici, G. (2016). Öğretmen adaylarının bilgisayar kavramına ilişkin metaforik algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(3), 755-781.
- Ekici, G., & Kurt, H. (2014). Öğretmen adaylarının “aids” kavramı konusundaki bilişsel yapıları: Bağımsız kelime ilişkilendirme testi örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 267-306. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/viewFile/5000146878/5000134041> sayfasından erişilmiştir.
- Ekiz, D., & Koçyiğit, Z. (2013). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramına ilişkin metaforlarının tespit edilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 440-458.
- Ekşioğlu Çetintahra, G. (2015). *Kentsel alanda fiziksel çevrenin çocukların fiziksel aktivitesi üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eldeniz, L. (2010). İkinci medya çağında etkileşiminin rolü ve Web 2.0. F. Doğan, & A. Akyüz (Ed.) *İkinci Medya Çağında İnternet* içinde (s. 18-35). İstanbul: Alfa.
- Erçetin, Ş., Ş. & İli, K. (2012). The effect of social media addiction on students lives, *Humanity & Social Sciences Journal*, 7 (2), 110-113.
- Erdem R, M & Şentürk C, (2017) “Sosyal ağlar üzerinden işlenen hakaret suçlarında ceza sorumluluğu” [Özel Sayısı] *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19.
- Erden, M. (1996), *Sosyal bilgiler öğretimi*, İstanbul: Alkım.

- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım.
- Erol, G., & Hassan, A. (2014). Gençlerin sosyal medya kullanım ve sosyal medya kullanımının tatil tercihlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 804-812.
- Eshet-Alkalai, Y. (2002). Digital Literacy: A New Terminology Framework and Its Application to The Design of Meaningful Technology-Based Learning Environments. *EDMEDIA*, ss. 493-498. <https://eric.ed.gov/?id=ED477005> sayfasından erişilmiştir.
- Facebook istatistikleri (2020). <https://www.brandingturkiye.com/facebook-istatistikleri-guncel/> sayfasından erişilmiştir.
- Fer, S. (2009). *Öğretim tasarımı*. Ankara: Anı.
- Feyzioğlu, B. İ. (2016). *Eğitimde sosyal medyanın kullanılmasına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri*. Yüksek Lisan Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Fidan, N. (1996). *Eğitim psikolojisi okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Alkım.
- Fischer, E., & Reuber, A. R. (2011). “Social interaction via new social media: (How) can interactions on twitter affect effectual thinking and behavior?”. *Journal of Business Venturing*, 26, 1-18.
- Friese, M., & Hofmann, W. (2009). Control me or I will control you: impulses, trait self-control, and the guidance of behavior. *Journal of Research in Personality*, 43, 795–805.
- Fuchs, C. (2017). *Social Media: A Critical Introduction*. Londra: Sage.
- Gan, Y. (2007). Drawing out ideas: Student-generated drawings’ roles in supporting understanding of “light”. *Paper presented at the Knowledge Building Summer Institute Ontario Institute for Studies in Education*, University of Toronto, Canada, August 2007. Retrieved December 20, 2015, from http://ikit.org/SummerInstitute2007/Highlights/SI2007_papers/32_Gan.pdf. sayfasından erişilmiştir.
- Gedikli, Ö. (2014). *Ortaokul 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretmenini algılayışının metaforlar aracılığıyla belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Gentner, D., & Wolff, P. (2000). Metaphor and knowledge change. In E. Dietrich & A. Markman (Eds.), *Cognitive dynamics: Conceptual change in humans and machines* (pp. 295–342). Cambridge, MA: MIT.

- Gilbert, J. K., Boulter, C., & Rutherford, M. (1998). Models in Explanations, part 1, Horses for courses? *International Journal of Science Education*, 20, 83-97.
- Gill, P., Arlitt, M., Li, Z., & Mahanti, A. (2007). "Youtube traffic characterization: A view from the edge". *IMC'07*. 24-26 Ekim 2007, San Diego, 15-28.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Goatly, A. (2002). Conflicting metaphors in the Hong Kong special administrative region educational reform proposals. *Metaphor and Symbol*, 17(4), 263-294. http://dx.doi.org/10.1207/S15327868MS1704_2 sayfasından erişilmiştir.
- Goschler, J. (2007). Is this a metaphor? On the difficult task of identifying metaphors in scientific discourse. *Cultura, Lenguaje y Representación / Culture, Language & Representation*, 5, 27-41.
- Göğüş, B. (1978). *Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Kadioğlu.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Technology research and development*, 29(2), 75-91.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(105), 163-194.
- Gunelius, S. (2011). *30 minute social media marketing*. New York: McGraw Hill.
- Gutek, G. L. (2011). *Eğitimde felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (N. Kale, Çev.). Ankara: Ütopya.
- Gül, M. (2019). Kültür endüstrisi ürünü olarak dijital oyunlar: Playerunknown's battlegrounds (pubg) oyunu örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 5 (2), 448-465. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/51161/643425> sayfasından erişilmiştir.
- Gülseçen, S., Gürsul, F., Bayrakdar, B., Çilengir, S., & Canım, S. (2010). Yeni nesil mobil öğrenme aracı: Podcast. *XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 787-792.
- Gültekin, M. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına yükledikleri metaforlar. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 126-141.
- Güneş, E. P. U. (2016). Toplumsal değişim, teknoloji ve eğitim ilişkisinde sosyal ağların yeri, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 191-206.

- Gümüş, N., Zengin, N., & Geçti, F. (2013). Sosyal medya aracı olarak facebook uygulamalarının marka denkliği üzerindeki etkisi: Bir GSM operatörünün facebook sayfası üzerinde bir araştırma. *Sakarya İktisat Dergisi*, 87-117.
- Gürcan, H. İ. (2011). *İnternette medya okuryazarlığı yaklaşımı*. XVI. Türkiye’de İnternet Konferansı’nda sunulmuş bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gürgün, S., & İşman, A. (2008). *Özel okullarda öğrenim gören ilköğretim öğrencilerini internete yönelik tutum ve düşünceleri (Acarkent Doğa Koleji Örneği)*. 8. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı’nda sunulmuş bildiri (IETC), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güven, B. (2003). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersine alan bağımlılık-alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin akademik başarı ve tutumlar üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
- Güven, B., & Güven, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2), 503-512.
- Güzel, M. (2006). Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü. *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 13-14.
- Hague, C., & Payton, S. (2010). Digital Literacy across the curriculum. <http://www.nfer.ac.uk/publications/FUTL06/FUTL06.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Hancock, B., Windridge, K., & Ockleford, E. (2009). An introduction to qualitative research. The NIHR RDS EM/YH. http://www.rds-yh.nihr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/05/5_Introduction-to-qualitative-research-2009.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Harrison, A. G., & Treagust, D. F. (2006). Teaching and learning with analogies, in Aubusson P. J., Harrison A. G. and Ritchie S. M. (ed.), *Metaphor and Analogy in Science Education*, Netherlands: Springer, pp 11–24.
- Heidorn, Keith C. (2001). Expanding The Mind – The Metaphor, , 27.06.2019 tarihinde <http://members.shaw.ca/keithheidorn/lgqarticles/metaphor.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Hekim, H., & Başıbüyük O. (2014). “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1-366.

- Henden, E. (2008). What is self-control? *Philosophical Psychology*, 21(1), 69-90.
- Hunsinger, J., & Senft, T. (ed.). (2014). *The social media handbook*. Routledge, New York.
- Işık, E., & Çetin, G. (2014). 11. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları çevreye ilişkin görüşleri. *Journal of Research in Education and Teaching*, 3(2), 75-86.
- Ivcevic, Z., & Brackett, M. (2014). Predicting School success: comparing conscientiousness, grit and emotion regulation ability. *Journal of Research in Personality*, 52, 29-36.
- İnam, Ö. (2008), *Televizyon reklamlarında metafor kullanımı*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Instagram (2020). <https://www.brandingturkiye.com/instagram-tarihi-instagram-nedir-nasil-kullanilir-ne-ise-yarar/> sayfasından erişilmiştir.
- İnternet kullanımı ve sosyal medya istatistikleri. (2019). <https://dijilopedi.com/2019-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/> sayfasından erişilmiştir.
- İşlek, M. S. (2012). *Sosyal medyanın tüketici davranışlarına etkileri: türkiye’deki sosyal medya kullanıcıları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Jenkins, H., & Clinton, K. (2009) *Confronting the challenges of participatory culture*, MIT: Massachusetts.
- Kahraman, M. (2010). *Sosyal medya 101*. 1.Baskı, İstanbul: Mediacat.
- Kantekin, S. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi (Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kara, İ. (2015). Türkiye’de zararlı yazılımlarla mücadelenin uygulama ve hukuki boyutunun değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 52: 87-98.
- Karaaslan, İ. A. (2015). “Dijital oyunlar ve dijital şiddet farkındalığı: ebeveyn ve çocuklar üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir analiz”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (36), s. 806-818.
- Karabulut, N. (2009). *Yeni medya teknolojileri ve halkla ilişkiler*. İstanbul: Beyaz Lojistik MYO.

- Karademir, M. (2017). *Sosyal ağların kullanımının ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Karademir, T., & Alper, A. (2011). *Öğrenme ortamı olarak sosyal ağlarda bulunması gereken standartlar*, 5th International Computer& Instructional Technologies Symposium'da sunulmuş bildiri. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kartalçı, S. (2018). *Matematik öğretiminde yazma tekniği kullanımının üstbilişsel davranışlara etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Kautiainen S., Koivusilta L., Lintonen T., Virtanen S. M., & Rimpelä A. (2005). Use of information and communication technology and prevalence of overweight and obesity among adolescents. *International Journal of Obesity*, 29(8): 925- 933.
- Kaya, M. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algıları: metafor analizi örneği. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 917-931. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/2020509839_52KayaMehmetFatih-sos-917-931.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kaygusuz, C., & Özpolat A. R. (2015). An analysis of university students' levels of self-control according to their ego states. *Eurasian Journal of Educational Research*, 64, 197-212.
- Kaplan, A., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kellner, D., & Share, J. (2005). Toward critical media literacy: core concepts, debates, organizations, and policy. *Discourse: Studies in The Cultural Politics of Education*, 26 (3), 369-386.
- Kelleci, D. (2014). *Sınıf öğretmeni adaylarının iklim kavramına ilişkin algılarının metafor yoluyla incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun
- Keskin E., & Örgün E. (2015). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla sürdürülebilir turizm olgusunun kavramsal analizi: Ürgüp örneği. *Journal of Gastronomy Studies*, 3(1), 30-40.

- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kılıç, F. D. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdıkları metaforların söylem analizi tekniği ile incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). "Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media". *Business Horizons*, 54, 241-251.
- Kirschenbaum, A. (2004). Generic sources of disaster communities: a social network approach, international. *Journal of Sociology and Social Policy*, 24 (10), 99.
- Kittay, E. F. (1987). *Metaphor, its cognitive force and linguistic structure*. Oxford: Clarendon.
- K. Kamil, S. Rene & K. Veronika, (2012). "The Risks of Internet Communication 3", *International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY)*, pp.1349-1350.
- Klieber, P. (2009). "Document classification through data mining social media networks", s.8.
- Koca Sarı, S. (2012). *Kutadgu Bilig’de metafor*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocabay, H. (2007) Bir dedikodu iletim mekânı olarak internet sitelerinin forumları, *Millî Folklor Dergisi*, 75: 121-125. <http://www.millifolklor.com> sayfasından erişilmiştir.
- Koç, E. S. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1).
- Koç, M., & Karabatak, M. (2011, September). "Sosyal ağların öğrenciler üzerindeki etkisinin veri madenciliği kullanılarak incelenmesi." 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium’ da sunulmuş bildiri, Fırat University, Elazığ.
- Köksal, Ç. (2010). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin okuma-yazma kavramına yükledikleri anlamları metaforik bir analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Köstüklü, N. (2003). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*, Konya: Güney.

- Kurudayıoğlu, M., & Bal, M. (2014). Ana dili eğitiminde dijital hikâye anlatımlarının kullanımı. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 74-95. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sakaefd/article/view/5000071268/5000106209> sayfasından erişilmiştir.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (G. Y. Demir, Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Lakoff G., & Johnson M. (2010). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (G. Y. Demir, Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat anlam ve dil* (G. Y. Demir, Çev.). İstanbul: İthaki.
- Lee, A. Y. L. (2010). Media education: Definitions, approaches and development around the globe. *New Horizons in Education*. 53 (3).
- Lee, C., & Chau, D. (2018). "Language as pride, love, and hate: Archiving emotions through multilingual instagram hashtags". *Discourse, Context & Media*, 22: 21-29.
- Lenhart, A. (2015). Teens, social media & technology overview. <http://www.pewinternet.org/2015/04/09/teens-social-media-technology-2015/> sayfasından erişilmiştir.
- Lin, C. C., & Tsai, C. C. (2011). Applying social bookmarking to collective information searching (CIS): An analysis of behavioral pattern and peer interaction for co-exploring quality online resources. *Computers in Human Behavior* (27), 1249-1257.
- Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media Soc.*, 10, 393-411.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., & Staksrud, E. (2011). *Social networking, age and privacy, EU Kids Online*. Londra: İngiltere.
- Lomborg, S. (2017). "A state of flux: Histories of social media research". *European Journal of Communication*, 32(1): 6-15.
- Lovink, G. (2011). *Networks without a cause: A critique of social media*. Polity: Cambridge.

- Mangold, W. G., & Faulds, D. J. (2009). "Social media: The new hybrid element of the promotion mix". *Business Horizons*, 52: 357-365.
- Marshall, H. H. (2001). Metaphor as an instructional tool in encouraging student teacher reflection. *Theory into Practice*, 29(2), 128-132.
- Martin, A., & Grudzieci, J. (2006). "DigEuLit: Concepts and tools for digital literacy development", *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 5(4), 249-267.
- Marton, F. (1986). Phenomenography- A research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought*, 21(3), 28-49.
- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of the information age. *MIS Quarty*, 10 (1), 5-12.
- Mayfield, A. (2008). What is social media icrossing, http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf sayfasından erişilmiştir.
- McGough, B.L., & Salomon D. (2013). "Engaging students through social media" DOI No 10.5703/1288284315273 <http://docs.lib.purdue.edu/charleston/2013/Users/7/> sayfasından erişilmiştir.
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2006). *Research in education: Evidence-based inquiry*. Boston: Pearson Education.
- MEB (2005), *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4. ve 5. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları.
- MEB (2006). *Sosyal bilgiler 6.-7. sınıf öğretim programı*. Ankara: TTKB.
- MEB, (2009). *Talim ve Terbiye Kurulu Bakanlığı, Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5. sınıf programı*. <http://ttkb.meb.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB Devlet Kitapları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından erişilmiştir.
- Mehta, R. (2010). Exploring self-control: moving beyond depletion hypothesis. *Advances in Consumer Research*, 37, 174-178.
- Meikle, G. (2016). *Social media: Communication, sharing and visibility*. Routledge, New York.

- Merriam, S.B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. California: Jossey-Bass.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma. Desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Mestçi, A. (2009). Web 2.0 teknolojisi & interaktif pazarlama ve reklam modelleri. Akademik Bilişim 09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 11-13 Şubat, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Mısırlı, Ö. (2016). *Öğretmen adaylarının sosyal medyadaki etik davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Eskişehir ili örneği*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Miletsky, J. (2010). *Principles of internet marketing*. Boston: Cengage Learning.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: SAGE.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16, 13-29.
- Morgan, G. (1980). Paradigms, Metaphors, and puzzle solving in organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*, 605-622.
- Morgan G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor* (G. Bulut, Çev.). İstanbul: BZD.
- Mutlu, B. (2017). *Sosyal medya pazarlamasının yeni yüzleri youtube içerik üreticileri ve kanal toplulukları: Youtuber marka işbirliği videoları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Namlu, A. G., & Odabaşı, F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers and Education*, 48(2), 205–215.
- Nardi, B. A., Schiano, D. J. & Gumbrecht, M. (2004). “Blogging as social activity, or, would you let 900 million people read your diary?”. *CSCW’04*. 6-10 Kasım 2004, Chicago, 222-231.
- National Curriculum Standards For Social Studies (US) (2018). <https://www.socialstudies.org/standards/strands#8> sayfasından erişilmiştir.

- NCSS (1993, January). *The social studies professional*. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Nelson, Murry R. (1998). *Children and social studies. Creative teaching in the elementary classroom* (Third edition), New York: Harcourt brace college.
- Nesterova, S. (2011). *Mevlana'nın mesnevi isimli eserinde metaforik anlatımın metafizik boyutu*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ng, W. (2011). Why digital literacy is important for science teaching and learning: Teaching Science. *The Journal of the Australian Science Teachers Association*, 57 (4), 26-32. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/286834> sayfasından erişilmiştir.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers & Education*, 59(3), 1065-1078. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jef/issue/47332/509293> sayfasından erişilmiştir.
- Oaten, M., & Cheng, K. (2006). Improved self-control: the benefits of a regular program of academic study. *Basic and Applied Social Psychology*, 28(1), 1–16.
- Ocak, G., & Gündüz, M. (2006). Eğitim fakültesini yeni kazanan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine giriş dersini almadan önce ve aldıktan sonra öğretmenlik mesleği hakkındaki metaforlarının karşılaştırılması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 293-310.
- ODTÜ & TİB, (2011). Çocukların sosyal paylaşım sitelerini kullanım alışkanlıkları araştırması raporu. Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu, Ankara.
- Oğuz, A., (2005). Öğretmen eğitim programlarında metafor kullanma. *Xiv. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
- Okumuş, V. (2018). *Çocukların sosyal medya kullanımları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- O'keeffe, G. S., & Pearson, K. C. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127, 800-801.
- Onurlubaş, E., & Öztürk, D (2018). Sosyal medya uygulamalarının y kuşağı satın alma davranışı üzerine etkisi: Instagram örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1-38.

- Ortony, A. (1980a). Metaphor: a multidimensional problem, Ortony, A.(Ed.), *Metaphor and thought*, Cambridge: Cambridge University.
- Ortony, A. (1980b). The role of similarity in similes and metaphor, Ortony, A.(Ed.), *Metaphor and thought*, Cambridge: Cambridge University.
- Ortony, A. (2002). *Metaphor and thought*. United Kingdom: Cambridge University.
- Oruç, Ş., & Ulusoy K. (2008). Sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan tez çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26.
- Otrar M., & Argın, S.F. (2014). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının kullanım alışkanlıkları bağlamında incelenmesi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-13.
- Özdemir, S., & Akkaya, E. (2013). Genel lise öğrenci ve öğretmenlerinin okul ve ideal okul algılarının metafor yoluyla analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(2), 295-322.
- Özerbaş, M. A., & Kuralbayeva, A. (2018). Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 16-25. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/464425> sayfasından erişilmiştir.
- Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M., & Baysal, N. (2012). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği. ISSN:1306-3111.e-journal of New World Science Academy 7(2), Article Number:1C0516.
- Öztürk, N. (2001). *Sınıf öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Paliç Sadoğlu, G. (2016). The cognitive structures of Turkish pre-service teachers in relation to the concept of light. *Universal Journal of Educational Research*, 4 (9), 2181-2190.
- Parra Lopez, E., Bulchand Gidumal, J., Gutierrez Tano, D., & Diaz Armas, R. (2011). Intentions to use social media in organizing and taking vacation trips. *Computers in Human Behavior*, 27(2), 640-654.
- Parrish Jr., J. L. (2010). PAPA knows best: Principles fort he ethical sharing of information on social networking sites. *Ethics and Information Technology*, 12(2), 187-193.
- Patrick, P.G., & Tunnicliffe, S.D. (2010). Science teachers' drawings of what is inside the human body. *Journal of Biological Education*, 44(2), 81-87.

- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). London: Sage.
- Paul, L. L., & Lee, S. N. (2012). Impact of internet literacy, internet addiction symptoms, and internet activities on academic performance. *Social Science Computer Review* 30(4), 403-418.
- Paykoç, F. (2003). Türkiye’de müze eğitimi uygulamaları. *Müze eğitimi seminerleri I, Akdeniz Bölgesi Müzeleri*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Petrie, H. G., & Oshlag, R. S. (1993). Metaphor and learning. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (pp: 579-609). Cambridge: Cambridge University.
- Phippen, A. D. (2004). An evaluative methodology for virtual communities using Web analytics. *Campus-Wide Information Systems*, 21 (5), 179-184.
- Piwek, L., & Joinson, A. (2016). “What do they snapchat about? Patterns of use in time-limited instant messaging service”. *Computers in Human Behavior*, 54, 358-367.
- Pinterest, (2020). <http://www.brandingturkiye.com/adan-zye-pinterest-pinterest-nedir-pinterest-nasil-kullanilir-pinterest-niye-onemlidir/> sayfasından erişilmiştir.
- Poggenpoel, M., & Myburgh, C. (2003). The researcher as research instrument in educational research: A: Research instrument. *Education*, 124, 418-421.
- Poore, M. (2014). *Studying and researching with social media*. London: Sage.
- Prensky, M. (2001). “Digital natives, digital immigrants”. *NCB University Press*, 9(5), 1-6. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Radford, B. (2019). “The Momo Challenge” and The “Blue Whale Game”: Online Suicide Game Conspiracies”, *Skeptical Inquirer*, https://skepticalinquirer.org/exclusive/the_momo_challenge_and_the_blue_whale_game_online_suicide_game_conspiracies/?/specialarticles/show/the_momo_challenge_and_the_blue_whale_game_online_suicide_game_conspiracies sayfasından erişilmiştir.
- Ricoeur, P. (1978). The metaphorical process as cognition, imagination, and feeling. In: Johnson, M. (ed.). *Philosophical Perspectives on Metaphor* içinde (s.143-159). Minneapolis: University of Minnesota.

- Riejos, R., Paloma, U. M., & Martin, C. (2001). The impact of visuals : Using a poster to present metaphor. *European Journal of Engineering Education*, 26(3), 301-310.
- Rothbaum, F., Weisz, J. R., & Snyder, S. S. (1982). Changing the world and changing the self: A two process model of percieved control. *Journal of Personality and Social Personality*, 42(1) 5-37.
- Rudiger, T.G. (2013) Jugend, information, (multi-) media, Jim <http://www.mpfs.de/fileadmin/JIM-pdf13/JIMStudie2013.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Saban, A. (2002). Sınıf öğretmeni adaylarının ilkokula ilişkin en çok hatırladıkları ve en çok tercih ettikleri metaforlar. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 1(2), 211-223.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2005). *Öğrenme öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Nobel.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (55), 459-496
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sabuncuoğlu İnanç, A., & Karşu Cesur, D. (2018). “Günümüz yeni marka elçileri olarak vlogger’ların tüketici kanaatleri üzerindeki rolü: Tüketici/takipçi yorumları üzerine bir araştırma”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 68-77.
- Safko, L. (2012). *The social media bible: Tactics, tools & strategies for business success*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Sanal ortam, (2020). <https://www.iienstitu.com/blog/sanal-ne-demek> sayfasından erişilmiştir.
- Sanders, Donald A., & Judith A. Sanders (1984). *Teaching Creativity Through Metaphor: An Integrated Brain Approach*. New York: Longman.
- Sarıçam F., (2015). *Öğrencilerin okul dışı sosyal medya kullanım amaçlarının öğrencilerin ders başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Sayan, H. (2015). Eğitim ve öğretmen. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 585-596.

- Selçuk, Z., (2008). *Eğitim psikolojisi*, 15. Baskı, Ankara: Nobel.
- Shaffer, H.J. (1999). On the nature and meaning of addiction. *National Forum*, 79(4), 9- 14.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22(2), 63-75.
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody*. Penguin Group, Londra.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and learning as problem solving. *Theory into Practice*, 29(2), 102–108. <http://dx.doi.org/10.1080/00405849009543439> sayfasından erişilmiştir.
- Smith, J. A., & Eatough, V. (2007). Interpretative phenomenological analysis. In E. Lyons & A. Coyle, (Ed.). *Analysing qualitative data in psychology* (1st ed.) (p. 35-50). London: Sage.
- Snapchat istatistikleri, (2020). <https://www.brandingturkiye.com/snapchat-istatistikleri-guncel/> sayfasından erişilmiştir.
- Soysal, İ. (2018). Sosyal medya fenomenlerinin hukuki statüsü. *Terazi Hukuk Dergisi*, 13, 132.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V., & Alacapınar F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan belli başlı yöntem ve tekniklerin incelenmesi. Can, G. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*. Anadolu Üniversitesi.
- Standage, T. (2013). *Writing on the wall: Social media - the first 2,000 years*. Bloomsbury, Londra.
- Stenn, G. (1994). *Understanding metaphor in literature: an emprical approach*. New York: Longman.
- Stight, T. G. (1979). *Metaphor and thought: Educational uses of metaphor*. Cambridge Üniversitesi.
- Stokes, R. (2013). *eMarketing: The essential guide to marketing in a digital world*. Cape Town: Quirk Education.
- Storey, J. (2007). *Human resource management: A critical text*. Cengage Learning EMEA.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (2rd Ed.). London: Sage.

- Subrahmanyam, K. & Lin, G. (2007). Adolescents on the net: Internet use and well-being. *Adolescence*, 42(168), 659-677. Retrieved from http://www.cdmc.ucla.edu/For_Parents_and_Educators_files/adolescentsweb2007.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Sünbül, A. M. (2004). Öğretmenlik mesleğine giriş, Ö. Demirel- Z. Kaya (ed.), *Bir meslek olarak öğretmenlik içinde* (s. 245-273). İstanbul: Pegema.
- Swartz, R. J. & Parks, s. (1994). *Infusing the teaching of critical and creative thinking into content instructiona lesson design handbook fort the elemantary grades*. USA: The Critical Thinking.
- Sweney, M., & Gosden, E. (2006). *Facebookers protest over privacy*. Media Guardian.
- Şahin, E. (2018). *MEB ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol.
- Şendağ, S., & Odabaşı, H. F. (2006, Nisan). *İnternet ve çocuk: Etik bunun neresinde?* 6.Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı'nda sunulmuş bildiri, 1508-1515, Gazimağusa, KTCC.
- Tahiroğlu, A. Y., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G., & Uzel, M. (2009). Ailedeki disiplin yöntemleri, demografik özellikler ve çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (2), 67-82.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 272-322.
- Tay, B., & Öcal, A. (Ed.). (2011). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Taylor, W. (1984). *Metaphors of education*. London: Heineman.
- Tekin, H. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ile algılanan insani değerlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Tektaş, N. (2014). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağları kullanımlarına yönelik bir araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 851-870.
- Temür, N. (2013). *Türkiye'de güvenli internet*. Ankara: Türkiye Noterler Birliği.

- Tepe, M. E. (2016). *Öğrencilerin algılarına göre üniversite tercihinde sosyal medyanın yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Ankara: Dost.
- Toğay, A., Akdur, T. E., Yetişken, İ. C., & Bilici, A. (2013, Ocak). *Eğitim süreçlerinde sosyal ağların kullanımı: Bir MYO deneyimi*. Akademik Bilişim Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 28-30.
- Tok, T. N. (2013). Who is an education supervisor? A guide or a nightmare? *International Journal of Social Sciences and Education*, 3(3), 752-769.
- Tokcan H., & Yiter E. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 115-129.
- Treadaway, C., & Smith, M. (2010). *Facebook marketing: An hour a day*, Canada: Wiley.
- Tunç, Ü. (2017). *Eğitsel bilgisayar oyunlarının benimsenmesinde sosyal medya etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tuten, T. L., & Solomon, M. R. (2015). *Social media marketing*. 2. Baskı, London: Sage
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu (2016). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türker, M. (2009). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde metaforun yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı (2019). <https://dijilopedi.com/2019-tuik-hanehalki-bilisim-teknolojileri-kullanim-arastirmasi/> sayfasından erişilmiştir.
- Ulusoy, A., & Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *International Journal of Social Science*, (28), 559-572. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2233> sayfasından erişilmiştir.
- Uzun, K., & Uluçay, D. M. (2017). İş ortamında whatsapp kullanımı ve kesintiye uğrama. *Selçuk İletişim*, 10(1), s. 216-231. <https://wearesocial.com/global-digital-report> sayfasından erişilmiştir.
- Vadeboncoeur, J. A., & Torres M. N. (2003). Constructing and reconstructing teaching roles: A focus on generative metaphors and dichotomies. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 24(1), 87-103, DOI: 10.1080/0159630030303034.

- Van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University.
- Vendryes, J. V. (2001). *Dil ve düşünce* (B. Vardal, Çev.) İstanbul: Multilingual.
- Wade, C. & Tavis, C. (1990). *Psychology*. (2nd Eds.). London: Harper and Row.
- Wallace, A. (2014). Social Learning platforms and the flipped classroom. *International Journal Of Information And Education Technology, University Of South Carolina College Of Education*, 4 (4), 293-296.
- Wei, T., & Wang, C. (2011). The characteristics of social networks of China's college students. *Modern Management*, 1, 219-223.
- Weinberg, T. (2009). *The new community rules: Marketing on the social Web*. O'Reilly Media, Sebastopol.
- White, R. T., & Gunstone, R. F. (2000). *Probing understanding*. London: The Falme.
- Woodward, K. (1991). *Aging and its discontents*. Indianapolis, Bloomington: Indiana University.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yalçın, N. (2006). İnterneti doğru kullanıyor muyuz? İnternet bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve gençlerimiz risk altında mı?. *Akademik Bilişim Bildiriler içinde* (585-588).
- Yaşar, Ş., & Girmen, P. (2012). İlköğretim öğrencilerinin Türkçe dersi konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 13-23.
- Yapıcı, İ. Ü. (2015). Lise öğrencilerinin biyoloji kavramına ilişkin metaforik algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 139-147. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/viewFile/5000119375/5000134473> sayfasından erişilmiştir.
- Yazıcı, H., & Koca, N. (2008). Sosyal bilgiler öğretimi programı, B. Tay & A. Öcal (Eds.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Yeşilay (2020). Teknoloji Bağımlılığı. <http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknolojibagimliliği> sayfasından erişilmiştir.

- Yıldırım, A. (2014). İnternetin görünen yüzü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 51-59.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı), Ankara: Seçkin.
- Yıldızlı, M. E. (2011). *Kutadgu Bilig’de dünya metaforu*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yin, R. K. (2009). *Case study methods: design and methods* (4. Baskı). Thousand Oaks: Sage.
- Yin, R. K. (2014). *Case study methods: design and methods* (5. Baskı). Thousand Oaks: Sage.
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.
- Young, K. (2011). Social ties, social networks and the Facebook experience. *International Journal of Emerging Technologies and Society*, 9 (1), 20-34.
- Young, K. S. (2004), Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *Behavior*, 48.
- Youtube istatistikleri, (2020). <https://www.brandingturkiye.com/youtube-istatistikleri-guncel/sayfasından-erişilmiştir>
- Yücel Cengiz, İ. (2016). *Biyoloji öğretmen adaylarının laboratuvar kavramına ilişkin metaforları ve görsel imajları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, G., & Şan, Ş. (2018). “Dijital oyunlarda bağımlılık ve şiddet: Blue whale oyunu üzerinde bir inceleme”, *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 9 (32), 88-100.
- Yücel, V. (2019). Zararlı dijital oyunlar ve çocuklar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 340-353. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/47889/605284> sayfasından erişilmiştir.
- Zainal, Z. (2007). Case study as a research method. *Jurnal Kemanusiaan*, 9, 1-6.

Zarella, D. (2010). *The social media marketing book*. Sebastopol, Kanada: O'Reilly.

EKLER

Ek 1: Veri Toplama Formu

AÇIKLAMA

Ölçme aracı olarak kullanılacak bu form üç bölümden oluşmaktadır. Formda isminizi belirtmeniz gerekmemektedir. Çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sorulara özenle vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırmaya yönelik kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Zaman ayırdığınız ve samimiyetle cevapladığınız için teşekkür ederim.

Araştırmacı: Yüksek Lisans Öğrencisi. Feyza ZEYTİNLİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.

Danışman: Prof. Dr. Gülay EKİCİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.

ÖĞRENCİ VERİ TOPLAMA FORMU SORULARI

BÖLÜM-I

Sizden 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi kapsamında öğrendiğiniz “sosyal medya” kavramına ilişkin aklınıza gelen herhangi bir şeye benzetme yaparak, boşluğu doldurmanız ve “çünkü” sözcüğünden sonraki boşluğu ise bu benzetmeyi yapma sebebinizi yazarak doldurmanız istenmektedir.

SOSYAL MEDYAgibidir / benzer.

Çünkü

.....
.....

SOSYAL MEDYAgibidir / benzer.

Çünkü

.....
.....

SOSYAL MEDYAgibidir / benzer.

Çünkü

.....
.....

BÖLÜM-II

Sosyal medya kavramının size hatırlattıklarını çizim yaparak anlatınız.

BÖLÜM-III

Sosyal medya kavramı konusunda düşüncelerinizi kısa bir kompozisyon olarak belirtiniz.

Ek 2: Araştırma İzin Belgesi

	T.C. ESKİŞEHİR VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü	
Sayı : 12377788-604.01.02-E.10227126		24/05/2019
Konu : Araştırma İzni		
VALİLİK MAKAMINA		
İlgi : Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 15/05/2019 tarih ve 16660 sayılı yazısı.		
Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Teknolojisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Feyza ZEYTİNLİ'nin "5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Bilişsel Yapılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamındaki uygulama çalışması Müdürlüğümüz Araştırma ve Sosyal Etkinlik İzinleri İnceleme Komisyonu tarafından değerlendirilmiş ve uygulanmasında sakınca görülmediği bildirilmiştir.		
Müdürlüğümüzce de uygun görülmüş olan, 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Bilişsel Yapılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Örneği konulu araştırma çalışmasının, 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde ve eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla, ilimiz Odunpazarı ilçesinde bulunan ortaokullarda uygulanmasını takdirlerinize arz ederim.		
Hakan CIRIT İl Millî Eğitim Müdürü		
OLUR/05/2019		
Dr.Erdinç YILMAZ Vali a. Vali Yardımcısı		
Büyükdere Mah.Atatürk Blv. No:247 ESKİŞEHİR Elektronik Ağ: www.eskisehir.meb.gov.tr e-posta: bilgiedinme26@meb.gov.tr		
Ayrıntılı bilgi için:S.A.YILDIZ Bil.İşl. Tel:(0 222) 239 72 00/355 Faks: (0 222) 239 39 22		
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden e161-3093-32ce-bd5a-7245 kodu ile teyit edilebilir		

ANKET VE ARAŞTIRMA İZİN KOMİSYONU ARAŞTIRMA ÖN İNCELEME FORMU

Adı Soyadı : Feyza ZEYTİNLİ
Kurumu : Gazi Üniversitesi
Konu : 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kavramına İlişkin Bilişsel Yapılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Örneği
Tarih : 22.05.2019

MEB 22.08.2017 tarih ve 12607291 sayılı 2017/25 Nolu Genelge Kapsamında Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar	Uygun	Uygun Değil	Açıklama
Anayasa, Millî Eğitim Temel Kanunu ve Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına uygunluğu,	X		
Millî ve manevî değerlere uygunluğu,	X		
Kişilik haklarına uygunluğu (kişisel bilgiler istenilmemeli, ad-soyad vb.),	X		
Cinsiyet, din, dil ve ırk gibi farklılıkları istismar etmeme durumu,	X		
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası bağlayıcılığı olan diğer belgelerce suç kabul edilen hususları içermemesi,	X		
Kişisel ve ailevi mahremiyetini ifşa eden sorular, ifadeler, resimler ve simgeler yer almaması,	X		
Veri toplama araçlarında kişi, kurum ve kuruluşlara yönelik reklâm veya tanıtım gibi ifade ve öğeler yer almaması,	X		
Araştırma önerisi ile veri toplama araçlarının tamamının idareye sunulması,	X		
Araştırma, veri toplama araçlarının okul ve kurumlarda uygulanması, eğitim-öğretim faaliyetini aksatmaması için ilk ve ikinci yarıyılın bitimine en az üç hafta kalıncaya kadar yapılması,	X		
Uygulamanın sadece Eskişehir ilinde yapılmasıdır.	X		

Komisyon Üyeleri	Uygun	Uygun Değil	İmza
Okan ERER	X		
Gülseren TOPUZ	X		
Cemile KARALAR	X		
Ayşe AYDIN AKKURT	X		

Büyükdere Mah.Atatürk Blv. No:247 ESKİŞEHİR
Elektronik Ağ: www.eskisehir.meb.gov.tr
e-posta: bilgiedinme26@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Özel Büro
Tel : (0 222) 239 72 00/355
Faks: (0 222) 239 39 22

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...